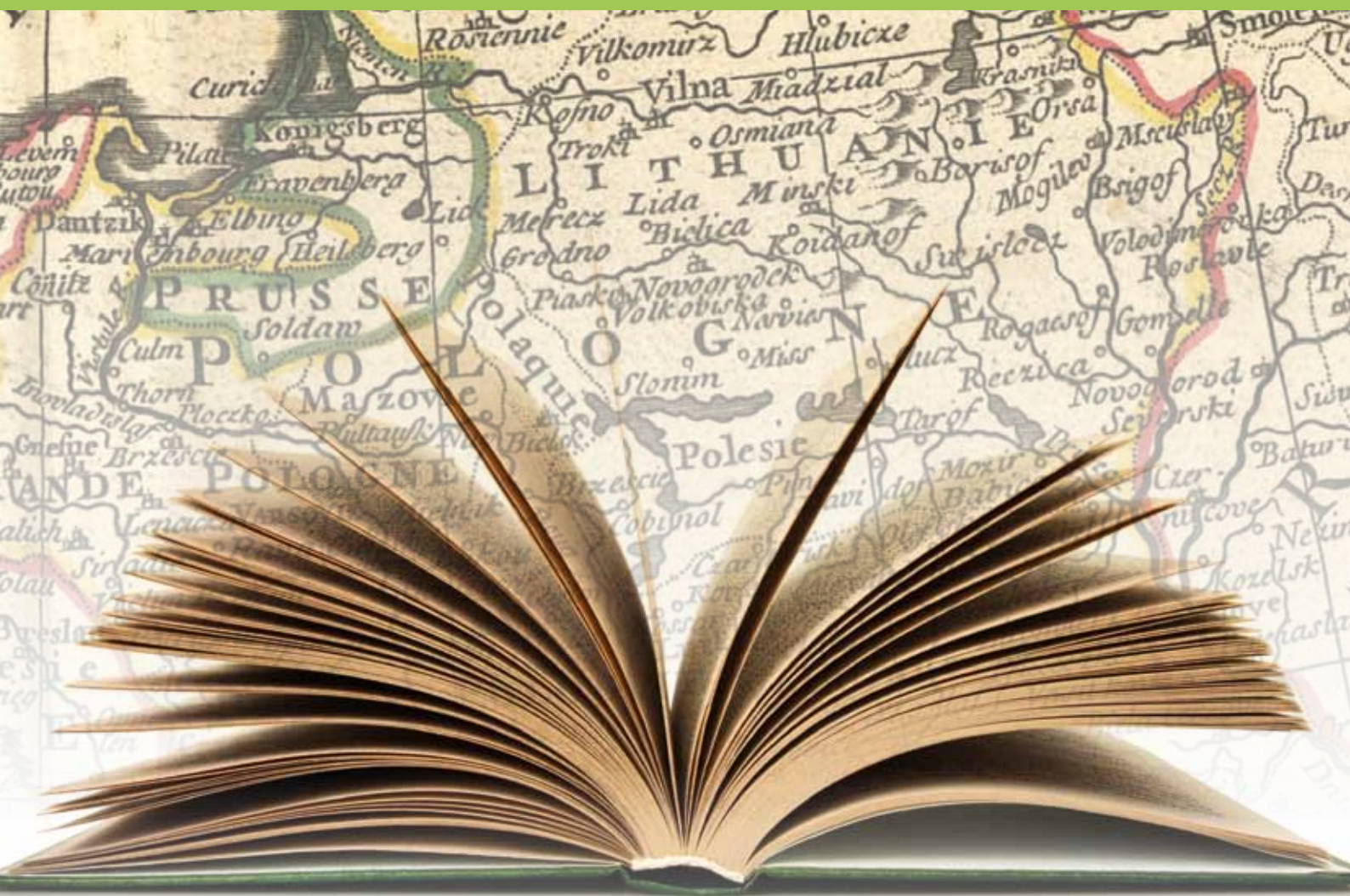

SOCIALINIŲ IR HUMANITARINIŲ MOKSLŲ ELEKTRONINĖS INFORMACIJOS VALDYMAS IR MOKSLO DARBŲ KOKYBĖ

**SOCIALINIŲ IR HUMANITARINIŲ MOKSLŲ ELEKTRONINĖS
INFORMACIJOS VALDYMAS IR MOKSLO DARBŲ KOKYBĖ**

(Mokomoji knyga)

Projektas „Duomenų bazė Lituanistika“
NR. VP1-3.1-ŠMM-02-V-02-003

UDK 001.89
004.78:025.4.036](075)
ISBN 978-609-95615-0-9

Recenzavo:

Lina Bloveščiūnienė (Vytauto Didžiojo universitetas)

Dr. Edita Jezerskytė (Kauno technologijos universitetas)

Dr. Birutė Railienė (Lietuvos mokslų akademijos Vrublevskių biblioteka)

Mokomoji knyga parengta vykdant projektą „Duomenų bazė Litanistika“

© Gintarė Tautkevičienė, Jolanta Šinkūnienė,
Nijolė Kolesinskienė, Lina Šarlauskienė, 2014
© UAB „POKYČIŲ VALDYMAS“, 2014

TURINYS

Turinys	3
Įvadas	5
1. Šiuolaikinės mokslinės komunikacijos pokyčiai. Atviroji prieiga	6
1.1. Mokslinė komunikacija	8
1.2. Atviroji prieiga prie mokslo žinių	23
1.3. Autorių teisių klausimai	42
1.4. Mokslinės komunikacijos vystymosi tendencijos	46
1.5. Literatūra	64
1.6. Praktinės užduotys	68
1.7. Praktinių užduočių atlikimo aprašymai	69
2. Mokslinio straipsnio ir akademinio teksto rengimas	70
2.1. Mokslinio straipsnio žanrinė specifika ir retorinė struktūra	72
2.2. Mokslinio aparato specifika, duomenų vizualizacija	87
2.3. Akademinio diskurso ypatumai (citavimas, autoriaus pozicijos raiška, terminų kūrimas ir vartojimas)	91
2.4. Akademinų tekstų apžvalgos (minčių autorystė, kritinio referavimo ypatumai) ir santraukos	99
2.5. Apibendrinimas	102
2.6. Literatūros sąrašas	103
2.7. Praktinės užduotys	106
2.8. Praktinių užduočių atlikimo aprašymai	110
3. Duomenų bazė „Lituanistika“	112
3.1. Tikslai ir uždaviniai	114
3.2. Sandara ir turinys	118
3.3. „Lituanistikos“ duomenų bazės paieškos programa	126
3.4. „Lituanistikos“ duomenų bazės virtualioji biblioteka (LDB VB)	134
3.5. Citavimas	141
3.6. Literatūra	148
3.7. Praktinės užduotys	150
4. Humanitarinių ir socialinių mokslų informacijos šaltiniai	151
4.1. Tarptautinės ir Lietuvos elektroninių straipsnių duomenų bazės ir paieškos sistemos	153

4.2. Tarptautinės ir Lietuvos elektroninių knygų duomenų bazės ir paieškos sistemos	162
4.3. Elektroninių tezių ir disertacijų duomenų bazės	166
4.4. Humanitarinių ir socialinių mokslų empirinių ir statistinių duomenų bazės.....	167
4.5. Skaitmenintų dokumentų duomenų bazės ir paieškos sistemos.....	170
4.6. Humanitarinių ir socialinių mokslų šaltiniai Lietuvos bibliotekose	172
4.7. Bendroji informacijos šaltinių paieška Lietuvos virtualiose bibliotekose	176
4.8. Rekomenduojama literatūra	179
4.9. Praktinės užduotys	180
4.10. Praktinių užduočių atlikimo aprašymai.....	181

IVADAS

Šiuolaikinė mokslinė komunikacija yra susijusi su sparčiai besivystančiomis informacinėmis technologijomis, mokslinės leidybos pokyčiais, mokslo rezultatų vertinimo ir kokybės klausimais. Kiekvienas mokslininkas, siekdamas būti matomas pasaulinėje erdvėje, turi ne tik atlikti mokslinius tyrimus, bet ir suprasti mokslinės informacijos pateikimo, sklaidos, paieškos, etiško naudojimo ir vertinimo principus, gebėti naudotis naujausiais elektroniniais ištekliais bei interaktyviomis mokslinės komunikacijos priemonėmis. Mokslininkams, atliekantiems mokslinius tyrimus ir puikiai išmanantiems savo tyrimų sritį, dažnai pritrūksta laiko gilintis į greitai kintančias mokslinės komunikacijos sritis. Šios knygos tikslas – socialinių ir humanitarinių mokslų tyrėjams bei jaunesiems mokslininkams (doktorantams ir magistrantams) pateikti naujausią, apibendrintą informaciją apie mokslinės komunikacijos ypatumus, naujoves ir mokslinių rezultatų paiešką bei sklaidą.

Knygą sudaro keturi skyriai. Pirmajame skyriuje siekiama supažindinti su šiuolaikinės mokslinės komunikacijos procesais ir atvirosios prieigos svarba, elektroninės mokslinės leidybos tendencijomis, mokslinių rezultatų vertinimo ir autorių teisių klausimais. Antrajame skyriuje atskleidžiami mokslinių publikacijų rengimo ypatumai, atsizvelgiant į struktūrinius, retorinius bei efektyvios mokslinių tyrimų rezultatų sklaidos reikalavimus. Trečiajame skyriuje pateikiama išsami informacija apie ekspertuojamą Lituaniškos duomenų bazę, kuri skirta kokybiškų lituanistikos mokslinių tyrimų rezultatų sklaidai. Ketvirtajame skyriuje supažindinama su Lietuvos bei užsienio humanitarinių ir socialinių mokslų informacijos šaltiniais, informacijos paieškos galimybėmis ir priemonėmis. Kiekvieno skyriaus pabaigoje pateikiami naudotos ir rekomenduotos literatūros sąrašai, bei praktinės užduotys su išsamiais jų atlikimo aprašymais.

Knygos autorės yra mokslininkės ir akademinė bibliotekų specialistė, turinčios ilgametę mokslinių tyrimų paieškos, analizės, sklaidos, vertinimo bei informacinių gebėjimų ugdymo patirtį, kuria siekia pasidalinti su Lietuvos akademinė bendruomene. Autorės dėkoja projekto Lituaniška atsakingiems asmenims, organizatoriams, knygos recenzentėms už galimybę parengti mokomąją priemonę, o mokslininkams už teigiamus atsiliepimus ir paskatinimą ją publikuoti.

1. ŠIUOLAIKINĖS MOKSLINĖS KOMUNIKACIJOS POKYČIAI. ATVIROJI PRIEIGA

Gintarė Tautkevičienė

Ilgus dešimtmečius mokslinės komunikacijos pagrindą sudarė spausdinti informacijos šaltiniai, kurie mokslinės bendruomenės nariams buvo prieinami monografijų, spausdintų žurnalų, konferencijų medžiagos ir kt. publikacijų forma. Kartu su informacinių technologijų vystymusi, sparčiai interneto plėtra ir elektroninės informacijos atsiradimu išsiplėtė prieigos prie mokslinių tyrimų rezultatų galimybės ir sutrumpėjo prieigos prie naujausios informacijos laikas. Elektroninė mokslinių tyrimų informacija gali būti skleidžiama labai greitai ir pasiekti labiausiai nutolusias pasaulio vietas. Kita vertus, prieigą prie pasaulinių mokslinių tyrimų riboja aukštos mokslinės informacijos prenumeratos ir/ar įsigijimo kainos. To pasėkoje prieš daugiau kaip dešimtmetį prasidėjo atvirosios prieigos judėjimas, kurio tikslas – mokslo bendruomenės nariams suteikti nemokamą prieigą prie naujausių mokslinių tyrimų rezultatų. Kartu siekiama išlaikyti aukštus mokslinės informacijos kokybės standartus bei užtikrinti autorių teisių apsaugą.

Mokslinės komunikacijos procese svarbią vietą užima mokslo rezultatų vertinimo, kokybės ir mokslininkų pripažinimo klausimai. Čia pagrindinis dėmesys skiriamas mokslo publikacijų recenzavimo procesų užtikrinimui, pasiektų rezultatų kiekybiniam bei kokybiniam įvertinimui, matavimui ir lyginimui.

Mokymo tikslas – aptarti mokslinės komunikacijos procesus, supažindinti su elektroninės leidybos vystymosi tendencijomis ir jos įtaka mokslinės komunikacijos kaitai, išryškinti atvirosios prieigos atsiradimo ir vystymosi priežastis bei problematiką, pristatyti EK reikalavimus mokslinių tyrimų rezultatų skelbimui, aptarti autorių teisių klausimus ir kūrybinės bendruomenės licencijas, supažindinti su mokslinės komunikacijos kaitos tendencijomis.

Įgyjamos žinios ir gebėjimai: žinios apie mokslinės komunikacijos procesą ir jos tipus; žinios apie atvirosios prieigos būdus ir šaltinius, EK reikalavimus atvirajai prieigai; gebėjimai rasti mokslo žurnalų, mokslininkų ir kitus mokslo vertinimo rodiklius.

Orientacinis temos įsisavinimui reikalingas laikas: 2 - 4 akad. val.

1.1. MOKSLINĖ KOMUNIKACIJA

Mokslinė komunikacija yra mokslinių tyrimų rezultatų kūrimas, kaupimas ir sklaidimas pasitelkiant techninius įrenginius, organizacines struktūras ir kt. priemones, tyrimų rezultatų vertimas praktinėmis žiniomis. Tradiciškai mokslinė komunikacija vyksta tarp mokslinės bendruomenės narių, taip pat įtraukiama mokslinius tyrimus praktinėje veikloje diegianti visuomenės dalis. Mokslinės komunikacijos procesuose greta autorių ir tyrėjų, svarbų vaidmenį vaidina mokslo institucijos, tyrimus finansuojančios institucijos, leidėjai, kurie yra atsakingi už publikacijų kokybės kontrolę, leidybą ir sklaidą, taip pat bibliotekos, atsakingos už prieigą ir ilgalaikį saugojimą. Vystantis el. leidybai ir atvirajai prieigai, keičiasi mokslinės komunikacijos dalyvių vaidmenys ir atsakomybė.

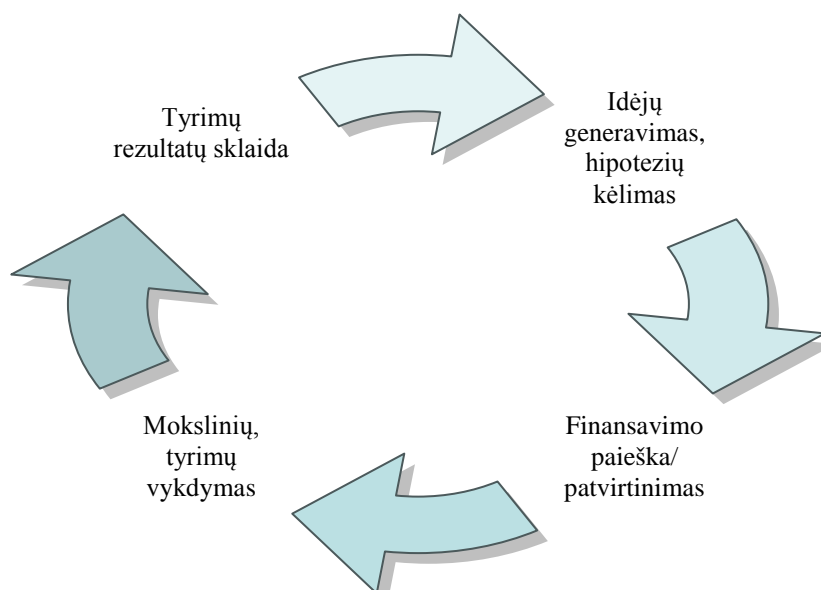
1.1.1. MOKSLINĖS KOMUNIKACIJOS CIKLAS

Mokslinės komunikacijos sistema apima žinių kūrimą, saugojimą, tyrimų rezultatų skelbimą, dalijimąsi jomis, jų sklaidą, tvarkymą, taip pat kokybės užtikrinimą bei mokslinių tyrimų rezultatų išsaugojimą ateities kartoms.

Roosendaal ir Geurts (1997), analizuodami mokslinės komunikacijos procesus, išskiria penkias mokslinės komunikacijos funkcijas:

- registruoti sukurtų žinių autorystę,
- per mokslo publikacijų recenzavimo procesą užtikrinti mokslinių tyrimų kokybę ir pagrįstumą,
- skatinti mokslinių tyrimų matomumą pasaulinėje erdvėje,
- užtikrinti ilgalaikį mokslinių tyrimų ir gautų rezultatų išsaugojimą,
- užtikrinti autorių ir institucijų pripažinimą.

Mokslinės komunikacijos procesai geriau suprantami analizuojant mokslinių tyrimų ciklą, kuris apima 4 etapus: idėjos ir hipotezės generavimas (apima įsigilinimą į temą, literatūros apžvalgą); finansavimo patvirtinimas; tyrimo vykdymas; rezultatų sklaida (1.1. pav.).

1.1. pav. Mokslinių tyrimų ciklas (Bargas, cit. Ware, Mabe, 2012)

Visuose mokslinio tyrimo ciklo etapuose vyksta duomenų, informacijos ir žinių mainai. Toliau aptariami pagrindiniai mokslinės komunikacijos tipai.

1.1.2. MOKSLINĖS KOMUNIKACIJOS TIPAI

Mokslinė komunikacija gali vykti įvairiais būdais: tiesioginis mokslininkų bendravimas, bendravimas telefonu ar el. paštu, konferencijų pranešimai, neformalios diskusijos, grupinės diskusijos, informacijos manai socialinio bendravimo priemonėse, straipsnių skelbimas, knygų leidyba. Mokslinės komunikacijos būdus galima klasifikuoti pagal įvairius kriterijus: privati ir vieša, recenzuota ir nerecenzuota. Tradiciškai išskiriama formalioji ir neformalioji mokslinė komunikacija. Tarp mokslinės komunikacijos dalyvių gali vykti trijų tipų komunikacija: vienas su vienu, vienas su daugeliu, daugelis su daugeliu. Analizuojant šiuos komunikavimo būdus galima įžvelgti sąsajas tarp senesnių ir naujausių žinių komunikavimo būdų. Vystantis technologijoms atsiranda naujos komunikacijos galimybės, leidžiančios greičiau ir efektyviau pateikti ir skleisti naujas mokslo žinias ne tik žodžiu ar raštu, bet ir video įrašų pagalba (1.1. lentelė).

1.1. lentelė. Komunikacijos būdai (Ware, Mabe, 2012)

Būdai	Ryšiai	Senasis būdas	Naujasis būdas
Žodžiu	Vienas su vienu	Tiesioginis bendravimas, telefoniniai pokalbiai	El. žinutės, interneto telefonija, video pokalbiai
	Vienas su daugeliu	Paskaitos, konferencijų	El. žinutės, video įrašai

		pranešimai, TV/radijo laidos	internete
	Daugelis su daugeliu	Telekonferencijos	Diskusijų grupės, internetu konferencijos
Raštu	Vienas su vienu	Laiškai	El. paštas
	Vienas su daugeliu	Spausdintos publikacijos	El. publikacijos, tinklaraščiai
	Daugelis su daugeliu	-	Vikis, virtualios aplinkos

Formalioji mokslinė komunikacija yra susijusi su moksline leidyba ir pasireiškia, kaip autorių mokslinių idėjų kūrybinė išraiška. Pagrindinės mokslinės publikacijos yra straipsniai, monografijos ir kt. Formaliosios komunikacijos kanalais sklindančios mokslinės publikacijos dažniausiai prieinamos spausdinta forma. Dabartiniu metu sparčiai daugėja el. formatu išsaugotų dokumentų. Pagrindinis reikalavimas el. publikacijoms – jos turi atitikti tuos pačius mokslo publikacijoms keliamus reikalavimus.

Formalių mokslinės informacijos kanalų privalumai:

- informacija plačiai paskleidžiama skaitytojams;
- informacija yra išsami: metodų aprašymai, lentelės, diagramos, rezultatai ir kt.;
- dokumentuose informacija patikrinta ir kritiškai įvertinta;
- dokumentai lengvai prieinami;
- publikuoti dokumentai yra vienas svarbiausių akademinio darbo rodiklių, parodančių autoriaus darbų reikšmę.

Formalių mokslinės informacijos kanalų trūkumai:

- gaunama ne pati naujausia informacija;
- iškilus klausimams, sudėtinga juos išsiaiškinti tiesiogiai su autoriumi;
- informacijos įvertinimas ir publikavimas užtrunka pusmetį ir ilgiau;
- mokslo dokumentų suradimas ir gavimas gali pareikalauti laiko, įgūdžių ar net lėšų.

Formaliosios komunikacijos trūkumai atsiranda dėl svarbių priežasčių: reikia atlikti mokslinių darbų atranką, recenzavimą ir redagavimą, straipsnio ir dokumento kalbos bei techninį redagavimą, straipsnio ar dokumento pristatymą skaitytojui įvairiais informacijos perdavimo kanalais.

Greta mokslo šaltinių leidybos egzistuoja neformali komunikacija, kuri vyksta per mokslinius susitikimus, konferencijas, seminarus, tiesioginį bendravimą. Neformaliosios komunikacijos priemonės: asmeniniai kontaktai su kolegomis, mokslinės diskusijos, seminarai, konferencijos ir kt. Neformaliosios mokslinės komunikacijos priemonės kartais vadinamos žodiniais informacijos perdavimo kanalais.

Neformaliosios komunikacijos priemonių privalumai:

- gaunama pati naujausia dar nepublikuota informacija;
- abipusis bendravimas padeda suprasti tikrą informacijos poreikį, jos svarbumą;
- supaprastina ir palengvina informacijos perdavimą tarp žmonių, dirbančių skirtingose mokslo srityse;
- lengva bendrauti.

Neformaliosios komunikacijos priemonių trūkumai:

- tokios komunikacijos priemonės ne visiems prieinamos, nes trūksta lėšų konferencijų, seminarų, stažuočių išlaidoms apmokėti;
- dėl informacijos trūkumo ar kalbos barjero galima neteisingai suprasti reiškinį ar dalyką;
- dėl skirtingų ar nepakankamų žinių sunkiai vyksta mokslinė diskusija;
- ne visuomet užtikrinama kokybė.

Ribos tarp formalios ir neformalios mokslinės komunikacijos nyksta. Tam didelę įtaką daro interneto technologijų vystymasis. Ekonominių ir technologinių pokyčių įtakoje mokslinės komunikacijos procesas patiria pokyčius. Šie pokyčiai pasireiškia trijose srityse:

- Keičiasi leidybos rinka, atsiranda nauji leidybos modeliai, pvz., atviroji prieiga, licencijavimas per konsorciumus, globalizacija ir naujų regionų spartus vystymasis;
- Keičiasi mokslinių tyrimų vykdymo būdai, pvz., mokslininkų tinklai, tyrimai naudojantys didelius duomenų masyvus, mokslo globalizacija;
- Mokslo politikos pokyčiai, pvz., finansuojančių institucijų reikalavimas tyrimo rezultatus skelbti atvirojoje prieigoje, autorių teisių pokyčiai (Ware, Mabe, 2012).

1.1.3. INFORMACINĖS TECHNOLOGIJOS MOKSLINĖJE KOMUNIKACIJOJE

Informacinės technologijos (toliau – IT), interneto vystymas, tobulėjančios ir populiarėjančios interaktyvios mokslinės komunikacijos priemonės (elektroninis paštas, elektroninės konferencijos, virtualios diskusijos, socialiniai tinklai, tinklaraščiai ir kt.) sukuria galimybę mokslininkams greičiau ir efektyviau gauti ir skleisti mokslinių tyrimų rezultatus. Internetas suteikia priemonių, užtikrinančių efektyvesnius žinių valdymo procesus: bendravimą, dalijimąsi žiniomis, bendradarbiavimą, mokslo šaltinių paiešką, mokslinių tyrimų idėjų ir rezultatų sklaidą. Išaugusios prieigos prie mokslinių tyrimų rezultatų galimybės didina mokslininkų ir jų tyrimų rezultatų matomumą ir pripažinimą. Interaktyvioji mokslinė komunikacija yra susijusi su šiuolaikinėmis informacijos ir komunikacijos sistemomis (informacinėmis technologijomis, elektronine leidyba, duomenų bazėmis, skaitmeninėmis bibliotekomis ir kt.), todėl ji susieja formaliosios ir neformaliosios komunikacijos priemones į bendrą visumą.

Veikiant interaktyvioms antros kartos saityno technologijoms, informacijos komunikacija vyksta daug greičiau, efektyviau, išauga konkurencija, atsiranda galimybė naudoti kitų tyrimų duomenis, pakartoti jau atliktus tyrimus, išauga našumas. Interaktyvios technologijos suteikia galimybę atvirai recenzuoti ir užtikrina mokslinę diskusiją bei greitesnį grįžtamąjį ryšį. Atsiranda galimybė greičiau gauti ir naudoti kitų tyrėjų atliktų mokslinių tyrimų duomenis, juos savarankiškai analizuoti. Pvz., duomenų bazėje *LIDA* vartotojai gauna ne tik aprašytus tyrimų rezultatus, bet ir tyrimų empirinius duomenis, kuriuos, gali analizuoti ir skaičiuoti statistinius rodiklius, naudodami specialią programą *Nesstar*.

Interaktyvių mokslinės komunikacijos priemonių privalumai:

- bendradarbiavimas tarp mokslininkų nėra apribotas geografiniu ir laiko aspektu, t. y. nepriklauso nuo vietos, atstumo ir laiko;
- lengva persiųsti dokumentus;
- dokumentus galima atsispausdinti arba išsaugoti;
- elektroniniu būdu gautus dokumentus galima analizuoti, konsultuotis, recenzuoti ir diskutuoti;
- gali būti kuriami ir platinami įvairūs duomenys: įvairių tipų ir formatų dokumentai, daugialypių terpių dokumentai, kompiuterinės programos;
- efektyvūs mokslinės komunikacijos procesai: greitas ir nuoseklus dokumentų pateikimas, tiesiogiai internete vykdomas recenzavimas; galimybė naudotis nuorodų sistema, susijusia su išoriniais šaltiniais; visatekstė paieška; individualus ir grupinis darbas, daugiakryptė komunikacija; ryšys tarp formaliosios ir neformaliosios komunikacijos.

Interaktyvių mokslinės komunikacijos priemonių trūkumai:

- ne visuomet užtikrinama informacijos kokybė ir patikimumas;
- ne visi mokslininkai moka ar nori naudotis šiuolaikinėmis informacinėmis technologijomis;
- trūksta žinių apie šiuolaikines mokslinės komunikacijos priemones ir jų galimybes.
- augant galimybei naudoti kitų mokslininkų atliktų tyrimų duomenis atsiranda duomenų autorystės ir jų tinkamo citavimo problemos.

1.1.3.1. ELEKTRONINIAI ŽURNALAI

Mokslo žurnalai yra vienas pagrindinių formalios mokslinės komunikacijos būdų. Žurnalai realizuoja visas mokslinės komunikacijos funkcijas: autorystės registravimą, kokybės užtikrinimą, žinių skaidą, ilgalaikį išsaugojimą ir autorių pripažinimą. Žurnalų leidybos proceso dalyviai komunikuoja tarpusavyje sudarydami leidybos ciklą (2 pav.).

Autorius pateikia žurnalų leidėjui, atliktų mokslinių tyrimų rezultatus, aprašytus moksliniame straipsnyje. Leidėjas rūpinasi straipsnio recenzavimu, koregavimu ir leidybos procesu. Spausdinti žurnalai per pardavimų agentus patenka į bibliotekas, kur jie tampa prieinami mokslo bendruomenei. El. leidybos atveju, žurnalai gali būti prieinami tiesiogiai per leidėjo platformą. Šiuo atveju prieigos mokestį gali sumokėti pats skaitytojas arba biblioteka, kai el. prieigos licencines sutartis su leidėju pasirašo biblioteka.

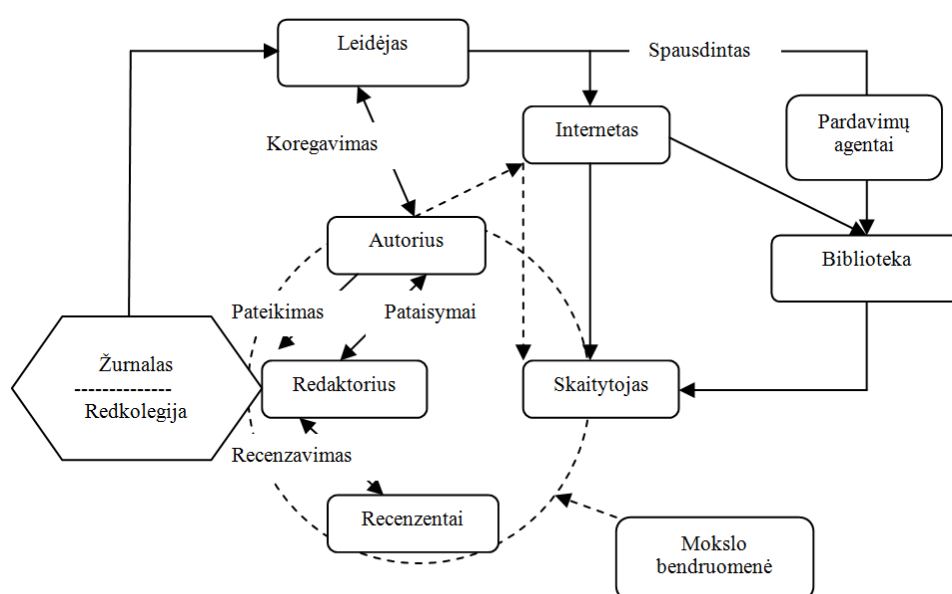
Autoriai, publikuodami straipsnius, ne tik užtikrina naujų mokslo žinių sklaidą, bet ir patvirtina savo idėjų autorystę ir tuo pačiu užtikrina savo, kaip mokslininko, pripažinimą. Leidėjas priimdamas straipsnį, užregistruoja straipsnio gavimo, vėliau – priėmimo leidybai datas.

Žurnalo redaktorių ir redkolegiją dažniausiai paskiria ir finansuoja leidėjas. Redkolegijoje dalyvauja žurnalo tematiką atitinkančios srities ekspertai, dažnai priklausantys tam tikrai akademiniai bendruomenei. Žurnalo redaktorius, gavęs straipsnį, įvertina, ar jis atitinka žurnalo tematiką ir pateikia ekspertams jį recenzuoti. Recenzuojant tikrinamas metodologinis pateiktų argumentų pagrįstumas, cituojamų šaltinių tinkamumas, pristatyto tyrimo ir jo išvadų originalumas ir kt. Recenzavimas neleidžia nustatyti, ar straipsnyje pateikti duomenys yra teisingi, tačiau neabejotinai recenzavimas prisideda prie straipsnio kokybės tobulinimo. Galutinį sprendimą dėl straipsnio publikavimo priima redaktorius, atsižvelgdamas į recenzentų bei redkolegijos narių įvertinimus ir pastabas.

Žurnalai dažniausiai naudoja įprastą „viengubą“ arba „dvigubą akląjį“ recenzavimą. Naudojant saityno 2.0 technologijas, galima taikyti ir atvirąjį recenzavimą. Jis naudojamas kai kuriuose atvirosios prieigos žurnaluose,

pvz., *Biomed Central*¹, *the European Geophysical Union*², *EMBO*³. Atvirasis recenzavimas gali vykti kartu su tradiciniu recenzavimu, kai straipsnis jau yra publikuotas žurnale.

Atsiradus el. leidybos sistemoms, žurnalų leidybos procesas pagreitėjo – 2005 m. nuo straipsnio pateikimo iki sprendimo priėmimo užtrukdavo apie 65 dienas, 2010 m. – 59 dienas. Didelę leidybos laiko dalį sudaro recenzavimui skirtas laikas. Vidutinė recenzavimo trukmė yra 30 dienų, tačiau ji skiriasi priklausomai nuo disciplinos: greičiau gamtos moksluose, ilgiau – matematikos, humanitarinių ir socialinių mokslų disciplinose. HSM recenzavimas gali užtrukti 3 mėn., ar net 6 mėn. Vidutinis straipsnių atmetimo procentas yra 37-41%. (Ware, Mabe, 2012).

1.2 pav. Žurnalų leidybos ciklas (Ware, Mabe, 2012)

Leidėjo funkcijos neapsiriboja vien tik teksto parengimu ir spausdinimu. Leidėjas ieško nišų naujų žurnalų leidimui, priima sprendimus apie jau leidžiamų žurnalų plėtrą arba jų leidybos nutraukimą, vykdo poreikių ir rinkos tyrimus, marketingą, informacijos sklaidą ir kt. Atsižvelgiant į tai, galima išskirti pagrindinę leidėjo funkcija:

- Spausdinimas ar elektroninių paslaugų teikimas – redagavimas, maketavimas, spausdinimas, dalykinimas, rinkinių sudarymas;
- Marketingas – autorių paieška ir pritraukimas, skaitomumo didinimas, naujų prenumeratorių paieška;

¹ <http://www.biomedcentral.com/authors/authorfaq/medical>

² <http://www.egu.eu/>

³ <http://www.nature.com/emboj>

- Paskirstymas – prenumeratos sistemos valdymas, leidybos organizavimas, ryšių su pardavimų agentais, bibliotekų darbuotojais ir mokslo bendruomene palaikymas;
- Elektroninės platformos palaikymas – el. žurnalų prieigosužtikrinimas, tinklalapių priežiūra, serverių palaikymas ir kt.

Daugelis leidėjų kuria el. platformas, kurios dažniausiai atlieka ne tik turinio surinkimo ir pateikimo funkcijas, bet taip pat teikia kitas autoriams svarbias paslaugas: informavimo, duomenų persiuntimo, išsaugojimo, asmeninės aplinkos sukūrimo ir kt.

Leidėjai kuria standartus, suderina ir suvienodina paslaugas, integruoja sistemas ir duomenų struktūras, duomenų apsikeitimo standartus, turinio valdymo ir atnaujinimo procedūras. Turinio ir duomenų tvarkymui, dalykinimui leidėjai naudoja kontroliuojamus žodynus ir ontologijas, kas leidžia atlikti semantinę paiešką, gauti tikslesnius ir pilnesnius paieškos rezultatus. Paiešką ir naudojimąsi taip pat palengvina įvairios leidėjų vykdomos iniciatyvos, pvz., *CrossCheck*, *CrossRef*, *CrossMark*, *ORCID* ir kt.

- *CrossRef*⁴ 1999 m. akademinų leidėjų įkurta ne pelno siekianti organizacija, kurios tikslas – skatinti naujų technologijų, lengvinančių ir greitanančių mokslinę paiešką, vystymąsi. *CrossRef* padeda lengvai atrasti straipsnyje paminėtą publikaciją ar citatą. El. šaltiniui suteikiamas DOI, kuris literatūros sąrašą padaro interaktyviu, tai leidžia pasiekti kitas publikacijas, kurios cituojamos leidėjo tekste. Taip pat ir leidėjas gali matyti, kas ir kur citavo jo publikuotą tekstą. Visi leidėjai, užsisakę šią paslaugą, į elektroninį paštą gauna pranešimus apie jų tekstų citavimą. Šiuo metu organizacija vienija daugiau nei tūkstantį narių visame pasaulyje. *CrossRef* duomenų bazėje yra virš 27 tūkst. žurnalų ir virš 56 mln. DOI numerių, iš kurių 46 mln. pateikia nuorodas į žurnalų straipsnius.
- *CrossCheck*⁵. Bendradarbiaujant *CrossRef* ir *iThenticate*⁶ sukurta plagijato identifikavimo sistema, leidžianti leidėjams nustatyti neteisėtą teksto panaudojimą. Ši sistema lygina tekstus anglų, lietuvių ir kitomis kalbomis. Ją naudoja 365 leidėjai, tarp jų plačiai žinomi leidėjai *Elsevier*, *Springer*, *Taylor&Francis* ir kt.
- *CrossMark*⁷. Leidybos procese dalyvauja autoriai, leidėjai, recenzentai, redaktoriai ir kt., kurie įvairiose leidybos stadijose atlieka publikacijos pakeitimus ir, prisideda prie jos tobulinimo. Atliekant daugelį įvairių pakeitimų, kyla problemų nustatant tinkamą dokumento versiją. Viena

⁴ <http://www.crossref.org>

⁵ <http://www.crossref.org/crosscheck>

⁶ <http://www.ithenticate.com/>

⁷ <http://www.crossref.org/crossmark>

naujausių *CrossRef* paslaugų *CrossMark* padeda spręsti šias problemas. Naudojant *CrossMark* gaunama informacija apie dokumento versiją. Skaitant PDF ar HTML dokumentą tereikia spragtelėti *CrossMark* logotipą ir atsivėrusiame lange pateikiamas pranešimas apie dokumento versiją, t.y. ar tai naujausia versija, ar yra atnaujinimų. *CrossMark* įrašo (angl. *Record*) skirtuke pateikiama papildoma informacija, kuri skaitytojui leidžia įvertinti darbą. Kadangi tai papildoma informacija, leidėjas sprendžia, ar pateikti ir kokią papildomą informaciją pateikti: apie autorių teises, recenzavimo procesą, publikavimo istoriją ir kt.

Turinio aprobavimo ir sklaidos funkciją vykdančios duomenų tiekėjos ne tik užtikrina prieigą prie straipsnių iš vienos paieškos platformos, bet ir papildo juos įvairaus formato ir tipų šaltiniais, vaizdo ir garso įrašais, tyrimų ir praktiniais duomenimis, taip kuriamos praturtintos publikacijos, įrodymais grįstos medicinos duomenų bazės.

Kai kurie leidėjai ir duomenų bazių kūrėjai pateikia mokslo analizės, vertinimo ir lyginimo įrankius (pvz. *Scopus*, *Web of Science*, *Journal Citation Reports*, *Essential Science Indicators*, *SciMago* ir kt.), leidžiančius įvairiapusiškai įvertinti ir palyginti autorių, padalinių, institucijų, šalių ar regionų mokslinius rezultatus.

Morgan, Cambell, Teleen (2012) atliktos analizės duomenimis nuo 2000 metų leidėjai investavo į el. leidybą per 3,5 bilijonų USD. 2012 m. *Ulrich web directory*⁸ duomenimis yra išleidžiama virš 28 tūkst. recenzuojamų žurnalų, kuriuose per metus publikuojama virš 1,7-1,8 mln. straipsnių. Tris dešimtmečius recenzuojamų žurnalų skaičius padidėja po 3,5 % kasmet, juose publikuojamų straipsnių skaičius išauga po 3 %. Toks augimas paaiškinamas tuo, kad daugėja atliekamų mokslinių tyrimų skaičius (Mabe, 2003). Žurnalai, publikuojantys originalius mokslinius tyrimus sudaro apie 95 % visų straipsnių. Analizuojant žurnalų leidybą pagal mokslo kryptis, galima pastebėti, kad daugiausia leidžiama biomedicinos krypties žurnalų – 30%, mažiausiai – humanitarinių mokslų ir menų krypties – tik apie 5% (Ware, Mabe, 2012). Atsižvelgiant į leidybos apimtį, matomas didelis leidėjų paskirstymas: 95 % leidėjų leidžia tik vieną arba du žurnalus. Penki didžiausi leidėjai leidžia 35 % visų žurnalų, o trys iš jų (Elsevier, Springer, Wiley-Blackwell) daugiau kaip po 2 000 žurnalų.

Didžiausio žurnalus referuojančios duomenų bazės yra *Thomson Reuter's Web of Science (WoS)*⁹ (12 311 referuojamų žurnalų) ir, Elsevier leidėjų bibliografinė duomenų bazė *Scopus*¹⁰ (19 809 žurnalų). Abiejose šiose duomenų bazėse referuojama 11 377 tie patys žurnalai, t.y. *WoS* indeksuoja 934, o *Scopus* – 8 432¹¹ unikalius žurnalus.

⁸ <http://ulrichsweb.serialssolutions.com>

⁹ <http://isiknowledge.com/>

¹⁰ <http://www.scopus.com>

¹¹ <http://adat.crl.edu/>

Dauguma mokslinių žurnalų šiuo metu yra elektroninėje erdvėje. 2003 m. ALPSP¹² (*Association of Learned and Professional Society Publishers*) ataskaitos duomenimis 83 % fizinių, technologijos ir medicinos mokslų žurnalų ir 72 % socialinių, humanitarinių mokslų ir menų žurnalų buvo prieinami internete, 2005 m. – atitinkamai 93 % ir 84 %; 2008 m. – 96 % ir 87 %. Nepaisant to tik nedidelis skaičius leidėjų nustojo leisti spausdintus žurnalus. Spausdinta leidyba susijusi su vartotojų poreikiais, ilgalaikio saugojimo ir prieigos problemomis, kurios atsiranda nutraukus el. prenumeratą arba leidėjams nutraukus veiklą ir kt.

Norint rasti dominantį žurnalą ar sužinoti, kas jo leidėjas ir kokiose duomenų bazėse jis prieinamas arba referuojamas, galima naudotis ADAT¹³ (angl. *The Academic Database Assessment Tool*) žurnalų paieškos įrankiu.

Spausdintų žurnalų prekyba dažniausiai buvo vykdoma dviem būdais: per bibliotekas arba individualią prenumeratą, pastarajai taikant dideles nuolaidas. Atsiradus el. žurnalams, keičiasi prenumeratos modelis. Anksčiau bibliotekos prenumeruodavo konkrečius žurnalus. Kadangi juos leidžia įvairūs leidėjai, 80 % žurnalų bibliotekos prenumeruodavo per prekybos agentus, kurie surinkdavo bibliotekų pageidavimus, atlikdavo užsakymus, atnaujindavo prenumeratą. Vystantis el. leidybai, individualių žurnalų prenumerata ženkliai sumažėjo, kadangi bibliotekos pradėjo prenumeruoti ne pavienius el. žurnalus, o jų rinkinius. 2008 m. duomenimis pusė visų prenumeruojamų žurnalų buvo įsigyjama 50 žurnalų ir didesniais rinkiniais (Van Orsdel, Born, 2009) ir šis skaičius nuolat auga. 2008 m. duomenimis, žurnalų rinkinius siūlo per 95 % didžiųjų leidėjų, 75 % vidutinio dydžio leidėjų ir 40 % mažųjų leidėjų (Cox, Cox, 2008). Mažesnieji leidėjai bendradarbiauja ir pateikia bendrus žurnalų rinkinius, pvz., *ALPSP Learned Journal Collection*¹⁴, *BioOne*¹⁵, *Project MUSE*¹⁶. Dauguma leidėjų, skaičiuodami rinkinių prenumeratos kainą, vis dar atsižvelgia į spausdintų žurnalų kainas ir prenumeratą.

Kita svarbi tendencija, atsiradusi su el. leidybos vystymusi – informacijos išteklių prenumerata per konsorciumus. Bibliotekos buriasi į konsorciumus, kad būtų lengviau derėtis dėl kainų, parengti licencines sutartis ir pan. Per pastarąjį dešimtmetį konsorciumų skaičius ženkliai išaugo. *Ringgold* konsorciumų kataloge¹⁷ pateikiama daugiau kaip 400 konsorciumų nuorodų. Lietuvoje prenumeruojamų duomenų bazių prenumeratą vykdo *Lietuvos mokslinių bibliotekų asociacija*¹⁸, kuri užprenumeruoja didžiąją dalį mokslo ir studijų institucijoje prieinamų duomenų bazių.

¹² <http://www.alpsp.org>

¹³ <http://adat.crl.edu/journals>

¹⁴ <http://www.alpsp.org/>

¹⁵ <http://www.bioone.org/>

¹⁶ <http://muse.jhu.edu/>

¹⁷ <http://www.ringgold.com/pages/cdo.html>

¹⁸ <http://www.lmba.lt>

1.1.3.2. ELEKTRONINĖS KNYGOS

Knyga išsamiai ir sistemiškai pateikia tam tikros temos informaciją, pagrindinius principus, faktus, teorijas. Lyginant su mokslo žurnalais, knygoje pateikiama informacija yra senesnė, tačiau paprastai ji yra patikima, išsamesnė, turi aiškesnę struktūrą. Knygos yra skirstomos į monografijas, vadovėlius, mokomąsias knygas ir kt. Moksliniuose tyrimuose dažniausiai naudojamos monografijos, enciklopediniai leidiniai, žinytai ir pan. Vadovėliai, mokomosios knygos, metodinė literatūra yra naudojama studijose.

El. knygų leidyba pradėta vėliau, lyginant su el. žurnalų leidyba, ir gana sunkiai įsitvirtino rinkoje. 2011 m. el. knygos sudarė tik 17 % visų knygų pajamų. Reikšmingas skirtumas knygų ir žurnalų leidyboje egzistuoja todėl, kad mokslinius žurnalus dažniausiai prenumeruoja bibliotekos, o knygas mokslo bendruomenė dažnai įsigyja individualiai. Tenopir, Volentine, King (2012) teigimu, asmeniniai įsigijimai sudarė 39 % pardavimų. Be to, vartotojai prioritetą vis dar teikia spausdintiems knygoms. Tyrimai parodė, kad akademinė bendruomenė gana skeptiškai vertina el. knygas. 2003 m. tyrimo duomenimis 71 %, mokslininkų, 80 % dėstytojų ir 72 % studentų teiktų pirmumą el. knygai, jeigu jos kaina būtų reikšmingai mažesnė už spausdintą knygą (Bennett, Landoni, 2005). Pagrindinė mažo naudojimosi priežastis buvo ta, kad vartotojams ir tarpininkams (dažniausiai bibliotekoms) stigo informacijos apie el. knygų paiešką, prieigos galimybes ir sąlygas. Situacija pasikeitė, kad bibliotekos į katalogus pradėjo įkelti el. knygų aprašus (metaduomenis). Dabartiniu metu daugumoje bibliotekų katalogų galima rasti jų įsigytas arba prenumeruojamas el. knygas. El. knygų paiešką taip pat galima atlikti duomenų bazių tiekėjų paieškos sistemose (pvz., *EBSCOhost*, *EBRARY*), leidėjų tinklalapiuose (pvz., *Elsevier*, *SpringerLINK*, *Wiley*, *VGTU*, *KTU leidyklos*), elektroniniuose knygynuose (pvz., *Knygininkas*, *Amazon.com*), laisvai prieinamose duomenų bazėse (pvz., *Science Books Online*¹⁹, *Free Science Books*²⁰), specializuotose paieškos sistemose (pvz., *Google Books*²¹).

Naudojimas el. knygomis priklauso ir nuo mokslo krypties. Kompiuterių, medicinos, inžinerijos, bendrųjų socialinių mokslų kryptių el. knygos dažniau naudojamos nei humanitarinių (istorija, literatūra) ir socialinių (teisė, verslas ir vadyba) mokslų (Littman, Connaway, 2004, Gibbs, 2001/2002). El. knygos populiarnės ieškant konkrečios informacijos, negu skaitant ilgus tekstus, kas būdinga HSM.

Knygų leidybos ir prekybos modeliai dar tik formuojasi ir kinta. Knygas gali įsigyti individualūs vartotojai arba institucijos, dažniausiai bibliotekos.

¹⁹ <http://www.sciencebooksonline.info>

²⁰ <http://www.freescience.info>

²¹ <http://books.google.com/>

Duomenų bazių tiekėjai ir leidėjai siūlo įvairius prieigos būdus. Individualūs vartotojai gali įsigyti knygą nuolatiniam naudojimui arba tik tam tikram laikotarpiui. Bibliotekos taip pat gali įsigyti knygą nuolatinai arba metinę prenumeratą. Pasirinkimą dažniausiai apsprendžia kainos skirtumas. Leidėjai bando įvairius prieigos ir pardavimų variantus. Individualūs vartotojai gali sumokėti peržiūrint knygas (angl. pay-per-view), skaityti ne visą knygą, o tik pasirinktą skyrių (angl. *buy-by-thechapter*) arba vieną straipsnį (angl. *buy-by-the-article*) (Polanka, 2010).

Siūlomi nauji el. knygų formatai ir naujos knygų naudojimo paslaugos. Daugumą el. knygų galima skaityti kompiuterio ekrane ir naudojant knygų skaitykles (angl. *e-readers*), mobiliuosius prietaisus. El. knygoje galima rasti ne tik tekstą, bet ir kito formato informaciją: statinius ir dinامينius vaizdus, vaizdo ir garso įrašus, sąsajas į susijusią informaciją, galimybę žymėti ir išsaugoti tekstą, asmeninius nustatymus ir kt. paslaugas. Atsiranda knygų, kurios neturi spausdinto leidyklos varianto ir, tokiu atveju, dažnai siūloma spausdinimo pagal poreikį paslauga (angl. *print on demand*).

Per *Lietuvos mokslinių bibliotekų asociaciją* arba individualių bibliotekų prenumeruojamas duomenų bazes mokslininkai gali naudotis įvairių leidėjų el. knygomis duomenų bazėse *eBooks on EBSCOhost*²² ir *Ebrary*²³, taip pat *Elsevier leidyklos knygomis per ScienceDirect*²⁴. Nuolatiniam naudojimui įsigytos *Springer*²⁵ leidyklos el. knygos.

Didžiausi el. knygų tiekėjai *Ebrary* ir *eBook Academic Collection (EBSCOhost)* siūlo įvairius el. knygų rinkinius:

- *EBSCO eBook* pateikia apie 120 tūkst. knygų, išleistų įvairių leidėjų (*Oxford University Press, State University of New York Press, Cambridge University Press, University of California Press, MIT Press, Harvard University Press, Elsevier; Brill Academic Publishers; Taylor & Francis; Sage Publications, Wiley* ir kt.). *EBSCO* knygas galima skaityti mobiliuose įrenginiuose (iPhone, iPod Touch, iPad, Android) įdiegus specialius įskiepius;
- *Ebrary* siūlo beveik 100 tūkst. daugelio leidėjų el. knygas, kurias galima skaityti tiesiogiai internete ir parsisiuntus iš interneto (angl. *offline*).

Akademinės leidyklos siūlo ir naujus būdus skaityti knygas. Pvz., Australijos universiteto leidykla *ANU E Press*²⁶, įkurta 2003 m., leidžia spausdintus ir elektroninius leidinius, kurių prieiga yra nemokama. Ji naudoja naują mokslinės komunikacijos modelį, užtikrindama el. prieigą prie leidinių. *ANU E Press* leidžia įvairios tematikos mokslo publikacijas

²² <http://search.epnet.com/>

²³ <http://www.ebrary.com/>

²⁴ <http://www.sciencedirect.com>

²⁵ <http://www.springerlink.com>

²⁶ <http://epress.anu.edu.au>

(monografijas, žurnalus, konferencijų medžiagas). 2011 m. buvo išleisti 55 leidiniai, iš viso per 400 pavadinimų leidinių. El. knygos nemokamai prieinamos 4 formatais: Acrobat PDF, ePub, HTML peržiūrai ekrane ir peržiūrai mobiliuose priemonėse. Visus leidinius galima įsigyti *Amazon.com*, *ANU* el. ir kt. parduotuvėse, taip pat naudoti spausdinimo pagal poreikį paslaugą.

*OAPEN*²⁷ (Open Access Publishing in European Network) yra leidybos platforma ir biblioteka, kurioje nemokamai prieinamos akademines, daugiausiai HSM knygas. *OAPEN* dirba su leidėjais, siekdamos sukurti atvirosios prieigos knygų kolekciją, teikia paslaugas leidėjams, bibliotekoms ir tyrimus finansuojančioms institucijoms, vykdo kokybės užtikrinimo, sklaidos ir skaitmeninio išsaugojimo funkcijas. Siekdama užtikrinti leidžiamų knygų kokybę, *OAPEN* pateikia leidėjams minimalius standartizuotus kokybės reikalavimus ir jos užtikrinimo procedūras. Atsižvelgiant į jas, recenzavimas turi būti atliekamas nepriklausomų recenzentų ir/ar redkolegijos narių, redaktorius negali atlikti recenzavimo. *OAPEN* narystė kainuoja apie 700 EUR, nes kaina priklauso nuo pagrindinio leidinių sąrašo ir pateiktų į *OAPEN* biblioteką leidinių

Jungtinėje Karalystėje pradėtas *OAPEN-UK*²⁸ projektas, kuriame bendradarbiauja mokslininkai, leidėjai, mokslo ir finansuojančios institucijos ir kiti mokslinės komunikacijos proceso dalyviai. Šiuo projektu siekiama sukurti humanitarinių ir socialinių mokslų srities monografijų atvirosios prieigos leidybos modelį. Dalyvauja *Bloomsbury*, *Liverpool UP*, *Palgrave*, *Taylor and Francis*, *University of Wales Press* leidėjai. Projektas vykdomas 2010–2015 m.

*DOAB*²⁹ (*Directory of open access books*) viešai pristatyta 2013 m. gegužės mėn. Jos tikslas – vienoje vietoje sukaupti recenzuojamas, akademines, atvirosios prieigos knygas. 2013 m. rugpjūčio mėn. duomenimis kataloge buvo 49 leidėjų 1472 recenzuojamos knygos.

1.1.4. HUMANITARINIŲ IR SOCIALINIŲ MOKSLŲ ŽINIŲ KOMUNIKACIJOS YPATUMAI

Įvairiose mokslo srityse ir kryptyse pastebimi mokslinės komunikacijos skirtumai. Fizinių, biomedicinos ir technologijos (toliau – FBT) mokslų tyrimai nukreipti į fundamentaliuosius tyrimus ir naujų žinių kūrimą, kuris svarbus viso pasaulio vystymuisi. Šie mokslai yra nepriklausomi arba mažiau priklausomi nuo nacionalinio konteksto. Tuo tarpu didžiosios HSM tyrimų dalies pagrindinė funkcija yra „nacionalinės kultūros tyrinėjimai ir jų naudojimas nacionalinei kultūrai palaikyti bei plėtoti, jie tiesiogiai padeda palaikyti ir stiprinti visus esminius nacionalinės kultūros komponentus –

²⁷ <http://www.oapen.org>

²⁸ <http://oapen-uk.jiscebooks.org/>

²⁹ <http://www.doabooks.org/>

kalbą, istorinę atmintį, nacionalinės valstybės organizavimą ir administravimą, menus, socialinės minties gyvybingumą, veiksmingą visuomenės ir jos grupių organizavimąsi bei funkcionavimą“ (Adomėnas, M. et al., 2007). Įvertinant šiuos HSM darbų ypatumus, jie pirmiausia turi būti skelbiami atitinkamos šalies leidiniuose ir tos šalies kalba – tik taip visiškai įgyvendinama HSM taikomoji funkcija, o visuomenė patiria didžiausią šių mokslų poveikį.

Mokslininkai, pasirinkdami leidybos strategijas atsižvelgia į bendrus mokslo vertinimo principus, tačiau pagrindinis veiksnys yra šalyje ir/ar institucijoje egzistuojanti mokslo vertinimo praktika. Mokslo vertinimo reikalavimai skatina mokslininkus savo tyrimų rezultatus publikuoti recenzuojamuose, prestižiniuose, aukštus citavimo rodiklius turinčiuose žurnaluose. Daugelyje šalių paskirstant mokslo finansavimo lėšas, kiekybiškai vertinama mokslinė produkcija, atsižvelgiant į jos kokybinę išraišką, t.y. publikacijų indeksavimą tarptautiniu mastu pripažintose citavimo duomenų bazėse *Web of Science* arba *Scopus*. Pagrindinis formalaus vertinimo rodiklis yra žurnalų straipsnių indeksavimas duomenų bazėse ir jų citavimo rodikliai (Hicks, 2012). Tokia vertinimo praktika yra pritaikyta FBT mokslų darbų vertinimui, kurių pagrindines publikacijas sudaro žurnalų straipsniai. Tuo tarpu socialiniuose, ir ypač humanitariniuose moksluose, nemažą publikacijų dalį sudaro knygos, dažniausiai monografijos (Estabrook, Warner, 2003, Harley, et al.; 2010). Taip pat reikėtų įvertinti „kietųjų“ ir „minkštųjų“ mokslų žurnalų leidybos ypatumus. FBT mokslų žurnaluose yra daug grafinės medžiagos, formulių, vaizdų. Tuo tarpu HSM žurnaluose didesnę dalį sudaro tekstas. Gali būti, kad tai daro įtaką ir FBT mokslų žurnalų kainai, kuri didesnė kelis ar keliolika kartų. Skiriasi ir straipsnių apimtis. HSM straipsniai, ypač humanitarinių mokslų, yra žymiai ilgesni – vidutinis straipsnio ilgis yra 19 psl. (nuo 12 iki 28 psl.). Todėl viename HSM žurnalo numeryje yra keletą kartų mažiau straipsnių, negu FBT mokslų žurnaluose (*The Future of Scholarly ...*, 2009).

Mokslo vertinimo sistema, neatsižvelgianti į skirtingų mokslų ypatumus, yra kritikuojama tarptautiniu ir šalies mastu (Adomėnas, M. et al., 2007, Engels, Osenblok, Spruyt, 2012). HSM publikacijų bibliometrinis vertinimas kritikuojamas dėl keleto priežasčių: netolygus žurnalų pasiskirstymas tarp skirtingų *WoS* duomenų bazės citavimo indeksų; vėlesnis straipsnių citavimo rodiklio augimas; HSM žinių aktualumas nacionalinei aplinkai Archambault, Lariviere (2010).

Siekiant į vertinimo sistemą įtraukti HSM publikuojamas knygas, sukurtas vienas naujausių *Thomson Reuters* produktų – knygų citavimo indeksas (angl. *Book Citation Index*). Jame nuo 2005 m. jau įtraukta per 30 tūkst. knygų ir kasmet papildoma dar apie 10 tūkst.

Vertinant HSM produkciją turėtų būti įvertintos visos, ne tik *WoS* arba *Scopus* indeksuojamos, publikacijos (Martin et al., 2010). Pavyzdžiui, Belgijoje, vertinant HSM mokslininkų publikacijas, sukurta visas (ne tik

WoS) publikacijas kaupianti duomenų bazė *VABB-SHW*³⁰. Šioje bazėje esančių 2000-2009 m. socialinių ir humanitarinių mokslų publikacijų analizė parodė, kad didelė dalis mokslininkų publikacijų nėra indeksuojama WoS citavimo indeksuose *Social Science Citation Index* (SCI) ir *Art and Humanities Citation Index* (AHCI) (Engels, Osenblok, Spruyt, 2012). WoS referuojamų žurnalų netolygumai skirtingose mokslo srityse yra susiję su tuo, kad šiuose indeksuose cituojamų žurnalų skaičius ženkliai mažesnis negu SCI duomenų bazėje indeksuojamų žurnalų skaičius, be to į juos dažniausiai neįtraukiami žurnalai nacionaline kalba. Analizuojant *VABB-SHW* bazėje aprašytas 2000-2009 m. publikacijas, pastebėtas išaugęs publikacijų anglų kalba ir WoS indeksuojamų publikacijų skaičius. Tačiau šis augimas pastebėtas socialiniuose, bet ne humanitariniuose moksluose. Kita vertus, nepastebėta, kad išaugo bendras straipsnių skaičius lyginant su knygomis (Engels, Osenblok, Spruyt, 2012). HSM mokslininkai, leisdami monografijas, leidėją pasirenka pagal jo gebėjimą pasiekti tikslią auditoriją, kokybės užtikrinimo procesus, leidėjo pripažinimą konkrečioje mokslo srityje (*OAPEN-UK HSS Researcher Survey Results*, 2012)

Siekiant atsižvelgti į HSM ypatumus, Lietuvoje taip pat kuriama duomenų bazė „*Lituanistika*“, kurios vienas iš tikslų įvertinti HSM publikacijų kokybę naudojant ne tik ekspertinį vertinimą, bet ir skaičiuojant citavimo rodiklius.

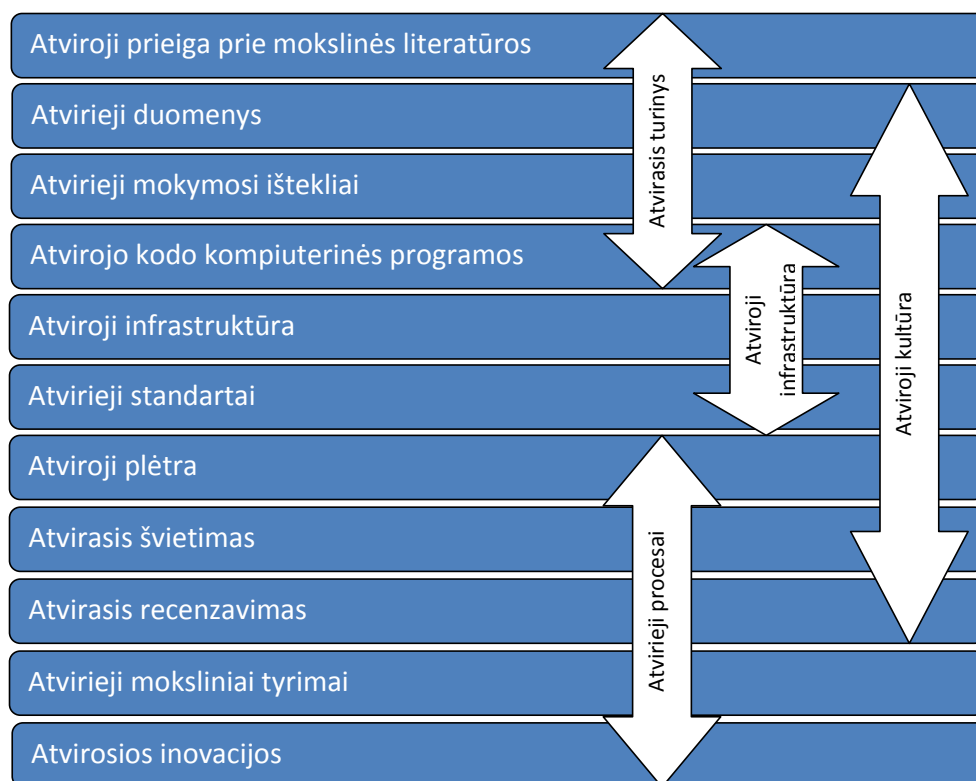
Interneto socialinių technologijų vystymasis taip pat keičia HSM komunikacijos būdus, tačiau šie pokyčiai vyksta lėčiau nei FBT mokslų srityse. HSM žinių komunikacijos procese greta tradicinių žinių sklaidos formų (knygų ir straipsnių) taip pat atsiranda naujos formos, pvz., multimedija, dinaminės ir praturtintos publikacijos, nelinijinis pasakojimas, tinklaraščiai ir kt. Šioje srityje aktualios kokybės užtikrinimo ir turinio recenzavimo, ilgalaikio saugojimo problemos. Dėl šių priežasčių ne visi mokslininkai žavisi naujomis žinių sklaidos formomis. Taip pat daug diskutuojama ir apie kitame skyriuje nagrinėjamą atvirosios prieigos leidybą, kuri atsirado kaip alternatyva komercinei leidybai.

³⁰ <http://www.ecoom.be/en/research/vabb-shw>

1.2. ATVIROJI PRIEIGA PRIE MOKSLO ŽINIŲ

Dabartiniu metu terminas „atvirasis/oji“ (angl. *open*) yra plačiai naudojamas įvairiuose kontekstuose. Atviras reiškia, kad nėra arba yra labai nedaug trukdžių norint gauti reikalingą informaciją, o taip pat galimybę nemokamai naudotis sukurtais mokslo rezultatais. Dažniausia tai siejama su mokslinių tyrimų ir aukštojo mokslo atvirumu, tačiau gana dažnai turi ir platesnę prasmę, kalbant apie trukdžių panaikinimą, išaugusias galimybes ir inovacijas (3 pav.). Duomenys ar turinys yra atviri, jei jais gali naudotis, pakartotinai naudoti ir platinti, pateikiant nuorodą į autorių ir/ar dalijantis tomis pačiomis sąlygomis ³¹.

Kalbant apie atvirumą išskiriamos 4 kategorijos: turinys, procesas, infrastruktūra ir kultūra. Galimybė naudotis ir prieiga prie el. infrastruktūros ir turinio yra būtina šiuolaikinių mokslinių tyrimų ir aukštojo mokslo efektyvumo ir našumo sąlyga. Nuolatinė plėtra ir inovacijos tiek aukštajame moksle, tiek visoje visuomenėje reikalauja atviro dalyvavimo ir bendradarbiavimo. Didėjant prieigai prie turinio ir infrastruktūros, intensyvėja atvirieji procesai. Vystantis šiems trims procesams, atsiranda atvirosios kultūros vystymosi poreikis.

1.3 pav. Atvirumo lygmenys

³¹ <http://opendefinition.org/>

Ilgus metus gyvavusi mokslinės komunikacijos sistema, kurios pagrindą sudarė komercinė leidyba, nebetenkina mokslo proceso dalyvių. Neatitikimas tarp formalios mokslinės komunikacijos galimybių ir išaugusių vartotojų lūkesčių yra susijęs su nuolat augančiom mokslinės informacijos šaltinių prenumeratos kainomis, vėluojančia mokslinių tyrimų rezultatų prieiga, autorių teisėmis ir kt. klausimais. Diskusijos dažnai kyla dėl to, ar pagrįstai komerciniai leidėjai reikalauja didelių prieigos prie mokslinių publikacijų mokesčių. Mokslinių tyrimų rezultatai, kurie yra mokslinių publikacijų pagrindas, dažniausiai finansuojami iš visuomenės lėšų, todėl daugelio nuomone jie turėtų būti prieinami nemokamai. Reikia sutikti, kad leidybos išlaidų ir tiek komercinė, ir atviroji prieiga, todėl finansavimas reikalingas abiem atvejais. Visgi, daugelio nuomone, prieigos kaina yra per aukšta, todėl ieškoma alternatyvių leidybos ir prieigos būdų.

1.2.1. ATVIROSIOS PRIEIGOS PRINCIPAI

Atviroji prieiga prie mokslinės informacijos yra susijusi su mokslinių tyrimų rezultatų skelbimu ir nemokama prieiga bei galimybe nevaržomai naudoti tyrimų rezultatus (Suber 2004). Būtina pabrėžti tai, kad atviroji prieiga nėra recenzavimo proceso vengimas arba antrarūšės produkcijos paskelbimas. Todėl atviroji prieiga nėra siejama su autorių mokslinių tyrimų paskelbimu savo interneto svetainėse arba serveriuose. Kitaip tariant, mokslinės leidybos procesams keliami reikalavimai išlieka tie patys. Iš esmės skiriasi tik tai, kas sumoka už mokslinių darbų paskelbimą viešai.

Atvirosios prieigos principai yra paskelbti Budapešto deklaracijoje (2002), Bethesda atvirosios prieigos leidybos pareiškime (2003) ir Berlyno deklaracijoje (2003). Atvirosios prieigos publikacijos galutiniam vartotojui – mokslininkui, studentui ar visai visuomenei – yra prieinamos nemokamai. Suber (2007) teigimu vartotojams atviroji prieiga reiškia prieigos barjerų prie mokslinių publikacijų panaikinimą ir išankstinių autorių leidimą naudotis jų darbais. Publikacijų autoriams atviroji prieiga užtikrina jų darbų matomumą pasaulyje, didesnę jų skaitomumą, naudojimą kituose tyrimuose ir kartu išaugusį jų citavimą.

Pagal prieigos prie tyrimo duomenų laiką yra išskiriami trys atvirosios prieigos būdai:

- pilna atviroji prieiga (*auksinis* atvirosios prieigos modelis) – kai prieiga prie galutinės publikuoto šaltinio versijos suteikiama iš karto jo publikavimo per atvirosios prieigos žurnalus;
- vėlesnės prieigos būdas – kai prieiga prie galutinės publikuoto šaltinio versijos suteikiama praėjus tam tikram draudimo (angl. *embargo*) laikotarpiui;
- savi-archyvavimas (*žaliasis* atvirosios prieigos modelis) – kai prieiga suteikiama prieš publikavimą arba iš karto po publikavimo įkėlus publikaciją į atvirosios prieigos talpyklas.

1.2.2. ATVIROSIOS PRIEIGOS ŽURNALAI

Atvirosios prieigos žurnalai leidžiami atsižvelgiant į atvirosios prieigos principus, kurie teigia, kad vartotojas gali nemokamai naudotis mokslinėmis publikacijomis iš karto kai tik jis išleidžiamas, o autoriai, publikuodami savo mokslinių tyrimų rezultatus atvirosios prieigos žurnaluose, išsaugo autorių teises. Atvirosios prieigos žurnaluose, kaip ir komerciniuose, straipsniai būtinai recenzuojami, siekiant užtikrinti mokslo publikacijų kokybę. Žurnalų leidyba reikalauja nemažai finansinių išteklių, nes leidybos išlaidas sudaro recenzavimo proceso organizacinės, straipsnių rengimo, serverių eksploatavimo, priežiūros išlaidos. Literatūroje teigiama, kad vidutiniai straipsnio leidybos kaštai yra 2364 GBP arba 3800 USD (RIN, 2011). Leidybos išlaidos gali būti padengiamos mokslo institucijų, profesinių, mokslinių bendruomenių, projektų, retais atvejais mokslininkų lėšomis.

Pagal prieigos būdą išskiriami trys atvirosios prieigos žurnalų tipai:

- Visos prieigos visi žurnalo straipsniai yra prieinami atvirojoje prieigoje iš karto po jų paskelbimo. Šiuo atveju leidybos išlaidas padengia patys autoriai, institucijos, rėmėjai arba įvairūs fondai. Leidybos išlaidas gali apmokėti konsorciumo nariai (vyriausybės, mokslo institucijos), tada autoriams, jeigu jie yra konsorciumo organizacijos nariai, mokėti nereikia (pvz., fizikos mokslų srities konsorciumas *SCOAP3*). Vidutinis straipsnio publikavimo atvirosios prieigos žurnale mokestis svyruoja tarp 1300-5000 USD, išskyrus *Hindawi*, kuriame publikuojamų straipsnių vidutinė kaina yra 600 USD. Kai kurie žurnalai siūlo sumažintą mokestį, jeigu autorius ar autoriaus institucija moka metinį institucinį mokestį, pvz., *PeerJ*³².
- Mišrios prieigos žurnalai suteikia atvirąją prieigą tik prie tų straipsnių, kurių leidybos išlaidas apmokėjo patys autoriai ar juos finansuojančios institucijos. Tada straipsniai yra laisvai prieinami internete visiems interneto vartotojams. Kiti to paties žurnalo straipsniai yra prieinami tik prenumeratoriams arba už atitinkamą mokestį. Tokių modelių pastaraisiais metais taiko dauguma leidėjų, pvz., *Springer*, *APS*, *Elsevier*. Leidėjai deklaruoja, kad priklausomai nuo atvirosios prieigos straipsnių skaičiaus žurnale, jie atitinkamai sumažina prenumeratos kainas.
- Vėlesnės prieigos žurnalai suteikia galimybę laisvai naudotis naujausiais visateksčiais straipsniais tik praėjus tam tikram laikotarpiui nuo jų paskelbimo žurnale (angl. *period of embargo*). Tokių leidybos modelių taiko daugelis mokslo bendruomenių žurnalų, prieinamų per *HighWire Press*³³. Vėlavimo laikotarpis pasirenkamas tokios trukmės (6-12 ar net 24 mėn.), kad žurnalo atvėrimas neturi reikšmės gaunamoms pajamos už prenumeratą.

³² <https://peerj.com/>

³³ <http://highwire.stanford.edu/>

Paskutiniaisiais metais daugėja komercinių leidėjų, kurių žurnalai prieigą prie visateksčių straipsnių užtikrina naudodami mišrų ir vėlesnės prieigos būdus. Skirtingi leidėjai taiko skirtingus atvirosios prieigos leidybos mokesčius (1.2. lentelė). Mokesčio dydžiui įtakos turi žurnalo dydis, publikavimo dažnumas ir kiti kriterijai.

Atvirosios prieigos žurnalų sąrašas pateikiamas Atvirosios prieigos žurnalų kataloge *DOAJ*³⁴ (angl. *Directory of Open Access Journals*). Daugiau kaip pusė užregistruotų žurnalų nereikalauja iš autorių mokesčio. Straipsnių kokybę kontroliuoja žurnalų redakcinės kolegijos. Šiuo metu į katalogą įtraukta beveik 9 tūkst. žurnalų³⁵, tarp jų 34 Lietuvos žurnalai³⁶.

Atlikti tyrimai rodo, kad atvirosios prieigos žurnalų vaidmuo mokslinės komunikacijos procese didėja (Kling, Callahan 2003). Atvirosios prieigos žurnalų skaičius duomenų bazėse *Web of Science* kasmet auga. Įtraukiami naujai pradėti leisti žurnalai, prieigą prie žurnalų straipsnių atveria referuojamieji žurnalai (McVeigh, 2004, Szymanski, 2012). *Scopus* duomenų bazėje atvirosios prieigos straipsnių skaičius padidėja 24% per metus, t.y. per 2,9 metus atvirosios prieigos straipsnių padvigubėja (Archambault, et al, 2013).

Sotudeh ir Horri (2007), atlikę atvirosios prieigos žurnaluose esančių straipsnių citavimo analizę, pastebėjo, kad, paskelbus mokslinių tyrimų rezultatus atvirosios prieigos šaltiniuose, jų citavimo skaičius išauga. Tai siejama su tuo, kad atvirosios prieigos žurnalai yra laisvai prieinami internete, todėl kiti tyrėjai gali juos lengviau gauti, naudoti savo tyrimuose ir kartu cituoti.

1.2. lentelė. Visos ir mišrios prieigos žurnalų leidybos mokesčiai (2012 m. duomenys)

<i>Žurnalų leidėjas</i>	<i>Leidybos modelis</i>	<i>Publikavimo kaina (EUR)</i>
American Institute of Physics	Pilnas /Mišrus	1350–1800
American Physical Society	Pilnas /Mišrus	1500–2700
BioMed Central	Pilnas	630–2635 (median 2025)
Hindawi	Pilnas	300–1750 (median 600)
BMJ Group	Pilnas /Mišrus	1920–4000
Cambridge University Press (147 žurnalų)	Mišrus (Pilnas planuojamas)	2700 (STM) 1350 (HSS)

³⁴ <http://www.doaj.org>

³⁵ 2013 08 12 duomenys.

³⁶ 2013 08 12 duomenys.

Elsevier - <i>Cell Reports</i> - case reports, comms	Pilnas /Mišrus	~3000 5000 500–600
<i>New Journal of Physics</i> /IOP-DPG	Pilnas	1440
Oxford University Press	Mišrus Pilnas	1615–3000 475–2770
PLOS - <i>PLOS ONE</i>	Pilnas	2250–2900 1350
Royal Society (London)	Mišrus Pilnas	2380 1932
Springer	Mišrus	3000
Wiley-Blackwell	Mišrus Pilnas	3000 1450–3900

AP privalumai:

- Autorius tampa labiau žinomas ir skaitomas;
- Padidėja jo straipsnių citavimas;
- Straipsniai paieškomi daugelyje DB, interneto sistemų paieškose;
- Platesnės mokslinio bendradarbiavimo galimybės;
- Gali stebėti ir gauti savo straipsnių peržiūros statistiką.

AP trūkumai:

- Autorius turi rasti finansavimą publikuoti AP publikacijas;
- AP žurnalai yra naujesni, todėl nedaug jų indeksuojami WoS;
- Mokslo vertintojai gana skeptiškai žiūri į AP žurnalus.

1.2.3. ATVIROSIOS PRIEIGOS TALPYKLOS

Atvirosios prieigos talpyklos yra svarbi atvirosios prieigos prie mokslo šaltinių dalis. Publikacijų autoriai patys įkelia arba duoda leidimą įkelti savo publikuotus straipsnius į atvirosios prieigos talpyklas. Šios publikacijos dažniausiai egzistuoja lygiagrečiai su tradicinės leidybos būdu publikuotais straipsniais, konferencijų medžiaga, knygų dalimis ir kt. Atvirosios prieigos talpyklos nerecenzuoja publikacijų, tačiau užtikrina jų prieigą ir matomumą pasaulyje. Talpyklose gali būti kaupiamos įvairios straipsnių versijos: nerecenzuoti preprintai, recenzuoti postprintai arba publikuota straipsnio versija. Kokia versija įkeliamą į talpyklą priklauso nuo to, ką leidžia leidėjas.

Atvirosios prieigos talpyklose gali būti kaupiami įvairių tipų dokumentai, pvz., recenzuojamieji straipsniai, konferencijų pranešimai, knygos,

mokymosi kursų medžiaga, garso ir vaizdo įrašai, mokslinių tyrimų duomenys, nepublikuoti darbai (angl. *grey literature*), dar nerecenzuotos (angl. *preprint*) arba jau recenzuotos (angl. *postprint*) publikacijos, ataskaitos, daktaro disertacijos ar magistro darbai, nepublikuoti konferencijų pranešimai, studijų literatūra, mokymosi objektai ir kt.

Talpyklos gali būti kuriamos instituciniu principu, t. y. priklausyti vienai institucijai ar institucijų tinklui, arba teminiu principu.

Atvirosios prieigos talpyklos klasifikuojamos pagal įvairius požymius:

- pagal tipą: institucinės, teminės, tarpinstitucinės, jungtinės, vyriausybės ir kt.;
- pagal tematiką: daugiadalykės ir teminės, konkrečios mokslo krypties, pvz., istorijos ir archeologijos, teisės ir politikos mokslų, fizikos ir astronomijos ir t. t.;
- pagal kalbas – vienos ar kelių kalbų;
- pagal talpyklų programinės įrangos naudojimą.

Talpyklų registro *OpenDOAR*³⁷ iš viso užregistruota 2375 talpyklos. Dauguma užregistruotų talpyklų yra institucinės (angl. *institutional*) – daugiau kaip 82,4%. Teminės talpyklos (angl. *disciplinary*) sudaro apie 11%, jungtinės (angl. *aggregating*) – apie 4%, valstybinės (angl. *governmental*) – 2,6%.

ROAR³⁸ talpyklų registre yra užregistruota 3497 talpyklų, iš kurių 2256 yra institucinės, 294 – tarpinstitucinės arba multiinstitucinės.

Institucines talpyklas dažniausiai kuria universitetai arba mokslinių tyrimų centrai. Jie sudaro sąlygas ar net reikalauja privaloma tvarka kaupti institucijos darbuotojų parengtus straipsnius, pranešimus, mokslinių tyrimų ataskaitas ir kt. publikuotus ar nepublikuotus dokumentus. Su talpyklose sukauptų dokumentų turiniu gali susipažinti visi mokslinės bendruomenės nariai. Taip institucija ir jos darbuotojai pristato savo mokslinę veiklą, o vartotojai turi unikalią galimybę naudotis mokslinių tyrimų rezultatais, kurie pateikiami vienoje vietoje. Be universitetų, talpyklas kuria mokslo tyrimo institutai, muziejai ir kt.

Pasauliniame talpyklų reitinge³⁹ tarp institucijų talpyklų aukščiausias reitingo pozicijas užima: *Virginia Tech University Digital Library and*

³⁷ <http://www.openoar.org>, 2013 m. duomenys

³⁸ <http://roar.eprints.org/>

³⁹ <http://repositories.webometrics.info/en>

*Archives*⁴⁰, *University of California eScholarship Repository*⁴¹, *Universiteit Utrecht Igitur Archive*⁴²

Kataloge užregistruotos 7 Lietuvos talpyklos:

- Kauno kolegijos talpykla⁴³
- Lietuvos akademinė elektroninė biblioteka eLABa⁴⁴
- Lietuvos elektroninės tezės ir disertacijos⁴⁵
- Lituanistikos duomenų bazė⁴⁶
- Predicted Crystallography Open Database⁴⁷
- VGTU talpykla⁴⁸
- VDU talpykla⁴⁹

Pasauliniame talpyklų registre reitinguojamos dvi Lietuvos talpyklos: VGTU talpykla – 811, VDU talpykla - 1615 pozicija.

Teminėse talpyklose (dar vadinamose archyvais) dokumentus kaupia įvairių institucijų mokslininkai, todėl tokios talpyklos traktuojamos kaip teminės talpyklos. Teminės talpyklos yra didžiausios pagal kolekciją, matomumą (Bjork et al., 2010). Teminės talpyklos pasauliniame talpyklų reitinge užima 5 pirmąsias vietas:

- *Arxiv.org e-Print Archive*⁵⁰
- *Research Papers in Economics*⁵¹
- *Europe PubMed Central*⁵²
- *CiteSeerX*⁵³

⁴⁰ <http://scholar.lib.vt.edu/>

⁴¹ <http://escholarship.org/>

⁴² <http://igitur-archive.library.uu.nl/>

⁴³ <https://dspace.kauko.lt/>

⁴⁴ <http://www.elaba.lt/>

⁴⁵ <https://etd.library.lt/>

⁴⁶ <http://lituanistikadb.lt>

⁴⁷ <http://www.crystallography.net/pcod/>

⁴⁸ <http://dspace.vgtu.lt/>

⁴⁹ <http://etalpykla.vdu.lt/>

⁵⁰ <http://arxiv.org>

⁵¹ <http://repec.org>

⁵² <http://europepmc.org/>

⁵³ <http://citeseerx.ist.psu.edu>

- *Social Science Research Network*⁵⁴

Teminės talpyklos pradėtos kurti anksčiau negu institucinės talpyklos. *arXiv* talpykla pradėta kurti 1991 m. Los Alabamos, dabar priklauso Kornelio universiteto bibliotekai, kaip fizikos preprintų duomenų bazė. Dabar apima visas fizikos, matematikos, kompiuterių mokslo, ir kt. disciplinas. Šiuo metu sukaupta beveik 800 tūkst. preprintų. Socialinių mokslų tyrėjai galutinį rezultatą publikuoja mokslo bendruomenių ir komerciniuose žurnaluose, tačiau tarpinius rezultatus dažnai išsaugo teminėse talpyklose, pvz., *SSRN*⁵⁵.

Kai kurie atvirosios prieigos žurnalai atlieka straipsnių leidybos funkciją, o taip pat valdo preprintų serverius, pvz., biologijos ir medicinos preprintai *PeerJ*⁵⁶. Preprintai publikuojami naudojant CC-BY 3.0 licenciją. Šios paslaugos tikslas – informacijos sklaida, atvirasis recenzavimas, galimybė gauti grįžtamąjį ryšį leidžia patobulinti įkeltą straipsnį.

Jungtinės talpyklos jungia kelių ar daugelio talpyklų duomenis, surinkdamos turinį iš kitų talpyklų. Jos gali kurtis apjungiant keletą ar keliolika institucijų, rinkti tam tikro tipo šaltinius iš kitų talpyklų:

- *NDLTD*⁵⁷ (angl. *Networked Digital Library of Theses and Dissertations*) – pasaulinė mokslo ir studijų institucijose apgintų elektroninių tezių ir disertacijų jungtinė talpykla. Duomenų bazė pradėta kurti 1996 m.
- *DART-Europe*⁵⁸ – bendra Europos elektroninių tezių ir disertacijų talpykla. Elektroninių tezių ir disertacijų (toliau ETD) metaduomenis pateikia įvairių Europos šalių bibliotekos ir konsorciškai.
- *ALADIN*⁵⁹ *Research Commons* – Vašingtono mokslinių bibliotekų konsorciumo talpykla, kaupianti 10 universitetų mokslines publikacijas.
- *eLABa*⁶⁰ (Lietuvos akademinė elektroninė biblioteka) – jungtinė Lietuvos mokslo ir studijų institucijų talpykla.

Bendrą dokumentų paiešką daugumoje pasaulio atvirosios prieigos talpyklų galima atlikti naudojantis plačiai paplitusiu skaitmeninių išteklių pasauliniu katalogu *OAIster*⁶¹ (angl. *Union catalog of digital resources*). Katalogą

⁵⁴ <http://ssrn.com/>

⁵⁵ <http://www.ssrn.com/>

⁵⁶ <https://peerj.com/>

⁵⁷ <http://www.ndltd.org/>

⁵⁸ <http://www.dart-europe.eu>

⁵⁹ <http://aladinrc.wrlc.org/>

⁶⁰ <http://www.elaba.lt>

⁶¹ <http://oaister.worldcat.org/>

OAIster 2002 m. pradėjo kurti Mičigano universitetas. Nuo 2009 m. spalio mėn. jis visas šio katalogo teises perdavė plačiai pasaulyje bibliotekinių el. paslaugų srityje žinomai organizacijai OCLC⁶² (angl. *Online Computer Library Center*). Kataloge *OAIster* indeksuojama daugiau kaip 25 mln. įrašų iš daugiau kaip 1 100 įvairių pasaulio atvirosios prieigos talpyklų.

1.2.4. ATVIROJI PRIEIGA PRIE MOKSLO DUOMENŲ

Mokslinius tyrimus finansuojančios institucijos ir fondai patvirtino politines nuostatas, reikalaujančias įkelti į saugyklas ir dalintis mokslinių tyrimų duomenimis. Pvz., Jungtinės Karalystės mokslų tarybos⁶³ jau 2005 m. paskelbė AP politines nuostatas, kurios 2012 m. buvo suderintos su EK rekomendacijomis; National Institutes of Health (NIH)⁶⁴ dalijimosi duomenimis politika reikalauja tyrėjus kartu su paraiška finansavimui pateikti duomenų valdymo planą ir kartu su publikacija pateikti duomenų rinkinius.

2009 m. pristatytas *DataCite*⁶⁵ projektas siekia užtikrinti mokslinių tyrimų duomenų matomumą ir prieigą. Duomenų nuolatinei prieigai užtikrinti, duomenų rinkiniams suteikiamas nuolatinis skaitmeninis identifikatorius DOI, vykdoma duomenų rinkinių registracija ir užtikrinama paieška. Duomenų talpyklų skaičius nuolat auga. Šiuo metu *Databib*⁶⁶ pateikia nuorodas į beveik 600 duomenų talpyklų.

2012 m. spalio mėn. *Thomson Reuters* pristatė naują citavimo rodyklę *Data Citation Index*⁶⁷, kurioje tuo metu buvo indeksuojami 70 duomenų talpyklų duomenys. 2013 m. rugpjūčio mėn. duomenimis talpykloje indeksuojami virš 500 duomenų talpyklų duomenys.

Pradėti leisti duomenų žurnalai. Pvz., *F1000 Research*⁶⁸, *Biodiversity Data Journal*⁶⁹, *Earth System Science Data*⁷⁰, *GigaScience*⁷¹ ir kt.

ODE⁷² (*Opportunities for Data Exchange*) projektas parengė duomenų prieinamumo rekomendacijas žurnalams ir duomenų archyvams, taip pat

⁶² <http://www.oclc.org>

⁶³ <http://www.rcuk.ac.uk>

⁶⁴ <http://www.nih.gov/>

⁶⁵ <http://www.datacite.org/>

⁶⁶ <http://databib.org>

⁶⁷ http://wokinfo.com/products_tools/multidisciplinary/dci/

⁶⁸ <http://f1000research.com/>

⁶⁹ <http://biodiversitydatajournal.com/>

⁷⁰ <http://www.earth-system-science-data.net/>

⁷¹ <http://www.gigasciencejournal.com/>

⁷² <http://www.alliancepermanentaccess.org/index.php/community/current-projects/ode/>

duomenų citavimo rekomendacijas, kaip naudoti nuolatinis identifikatorius, prisidėjo įsteigiant ar finansuojant duomenų žurnalus.

Biosharing⁷³ iniciatyva pradėta siekiant susieti žurnalus, finansuojančias institucijų duomenų dalijimosi politines nuostatas ir biomedicinos mokslų standartizavimo siekius, *BioDBCore* duomenų bazes.

Kai kurie mokslo žurnalai, siekdami užtikrinti prieigą prie moksliniuose straipsniuose pristatomų tyrimų duomenų, prieš publikuojant straipsnius reikalauja tyrimų duomenis įkelti į atitinkamos mokslo srities duomenų talpyklas. Duomenys tampa mokslo publikacijų dalimis, atliekant kokybės kontrolę ir pateikiant nuorodas į duomenis. Atsiranda poreikis recenzuoti ne tik straipsnius, bet ir pačius tyrimo duomenis. Tam reikalingas atitinkamas recenzavimo mechanizmas: redaktoriai, recenzantai ir kt.

Siekiant užtikrinti abiejų krypčių ryšius tarp mokslo straipsnių ir mokslo duomenų vykdoma visa eilė projektų: *SURFshare*⁷⁴, *DRYAD*⁷⁵, *OpenAIREplus*⁷⁶, *PANGAEA*⁷⁷.

Daugumoje ES ir kitų šalių paskelbti nacionaliniai atvirųjų duomenų portalai:

- Austrija <http://data.gv.at/>
- Belgija <http://data.gov.be/>
- Brazilija <http://dados.gov.br/>
- Kanada <http://www.data.gc.ca/>
- Danija <http://digitaliser.dk>
- Estija <http://pub.stat.ee/px-web.2001/Dialog/statfile1.asp>
- Suomija <http://data.suomi.fi/>
- Prancūzija <http://data.gouv.fr/>
- Vokietija <https://www.govdata.de/>
- Graikija <http://geodata.gov.gr/geodata>
- Airija <http://www.statcentral.ie/>
- Italija <http://www.dati.gov.it/>
- Japonija <http://datameti.go.jp/data/>
- Olandija <http://data.overheid.nl/>
- Norvegija <http://data.norge.no/>

⁷³ <http://www.biosharing.org/>

⁷⁴ <http://www.surf.nl/en/themas/openonderzoek/SURFshareTenders/Pages/default.aspx>

⁷⁵ <http://datadryad.org/>

⁷⁶ <http://www.openaire.eu/>

⁷⁷ <http://www.pangaea.de/>

- Portugalija <http://www.dados.gov.pt/pt/inicio/inicio.aspx>
- Slovakija <http://data.gov.sk/>
- Ispanija <http://datos.gob.es/>
- Švedija <http://öppnadata.se/>
- Jungtinė Karalystė <http://data.gov.uk/>
- Jungtinės Amerikos Valstijos <http://www.data.gov/>

1.2.5. PRATURTINTOS MOKSLO PUBLIKACIJOS

Internetas siūlo naujas, tobulesnes galimybes skelbti, dalintis ir gauti mokslinių tyrimų duomenis ir informaciją. Šiuolaikinės technologijos leidžia tradicines publikacijas (knygas, straipsnius, ataskaitas) praturtinti papildoma informacija, duomenimis, modeliais, algoritmais, nuotraukomis, vaizdo, garso įrašais ir kt. Skirtingai nei tradicinės publikacijos, praturtintos publikacijos yra dinaminės nuolat papildomos nauja informacija, pvz., komentarais, reitingais ir pan. Publikacijas papildančią informaciją galima suskirstyti į tris grupes:

- tyrimų duomenys (įrodymai);
- papildoma medžiaga (ilustracijos ir paaiškinimai);
- po publikavimo atsiradę duomenys (komentarai, reitingai).

Šio tipo publikacijos turi objektinę struktūrą su aiškiai apibrėžtais ryšiais tarp objektų. Objektu yra laikomi straipsniai, duomenų rinkiniai, paveikslai, video įrašai, komentarai, moduliai ar ryšiai į duomenų bazėse esančią informaciją (Woutersen-Windhouwer & Brandsma, 2009, p. 20).

Praturtintose publikacijose akcentuojamas pastovumas, ilgalaikiškumas, autentiškumas, kas yra labai svarbu mokslo publikacijų talpykloms ir bibliotekoms, o taip pat susijusios informacijos suderinamumas ir galimybė naudoti technines priemones informacijai valdyti. Praturtintų publikacijų vertę sudaro prasminiai ryšiai tarp įvairaus tipo ir formato turinio. Informacijai pateikti ir ryšiams užtikrinti sukurti ir naudojami įvairūs standartai, protokolai, įrankiai (pvz., *Open Archives Initiative Object Reuse and Exchange – OAI-ORE, Resources Description Framework – RDF*), užtikrinantys duomenų surinkimą, prieigą prie reikalingos informacijos ir jos pateikimą, išteklių žemėlapius, nuolatiniai identifikatoriai, leidžiantys nustatyti ir išlaikyti nuolatinis ryšius (Woutersen-Windhouwer & Brandsma, 2009, p. 51).

Praturtintuose žurnaluose publikuojami moksliniai straipsniai gali būti išskaidomi į mažesnius vienetus, semantinius blokus, kurie gali būti naudojami kaip atskiri informacijos vienetai arba kaip vieninga publikacija (Holl, 2012).

Praturtintų publikacijų pavyzdžiai:

- mokslo žurnalai: *The IMEJ of Computer-Enhanced Learning*⁷⁸, Springer kolekcija⁷⁹;
- 2011 m. SURF įvairiose mokslų kryptyse vykdė šešis projektus ekonomikos, lingvistikos, muzikologijos, komunikacijos ir geologijos kryptyse, siekiant sukurti praturtintas publikacijas. Vykdam vieną iš projektų „*Enhancing Scholarly Publishing in the Humanities and Social Sciences*“⁸⁰ buvo kuriamos keturios knygos. Projekto metu buvo sukurti įrankiai reikalingi praturtintų publikacijų kūrimui, taip pat panaudoti Web 2.0 įrankiai ir įskiepai, turinio struktūros kurtos naudojant semantinio saityno formatus;
- CORF⁸¹ edukologijos mokslų kolektyvinio tyrimo įrankis, leidžiantis konstruoti klausimynus, naudojantis specializuotais įrankiais;
- HEBREW⁸² - lingvistinės biblijos studijos.

1.2.6. ATVIROSIOS PRIEIGOS PLĖTROS TRIKDŽIAI

RIN (*Research Information Network*) atlikto tyrimo „Prieigos prie mokslinės informacijos trikdžiai“ ataskaitoje (RIN, 2011) teigiama, kad „prieigos prie informacijos trikdžiai mažina veiklos aktyvumą ir yra mokslininkų ir žinių darbuotojų prarastų galimybių priežastimi“. Analogiškos išvados pateikiamos ir Finch darbo grupės ataskaitoje (2012), joje teigiama, kad prieiga prie informacijos „užtikrina skaidrumą, atvirumą ir atskaitomybę bei visuomenės įsitraukimą, taip pat skatina ryšius tarp mokslinių tyrimų ir inovacijų, ekonomikos augimą, mokslinių tyrimų našumą ir didesnę investicijų į mokslinius tyrimus grąžą“. Tyrime nustatyta, kad didžiausi prieigos prie mokslinės informacijos trikdžiai yra susiję su didėjančia žurnalų prenumeratos kaina, mažėjančiu bibliotekų biudžetu, didele straipsnio kaina, įsigyjant individualiai, tuomet kai bibliotekos neprenumeruoja mokslininkams reikalingų žurnalų.

Diskutuojant atvirosios prieigos klausimus dažnai kyla abejonių dėl šio leidybos modelio išlikimo ir tęstinumo. Dabartiniu metu diskusijos įgauna kitą pobūdį – diskutuojama ne apie tai, ar išliks šis leidybos modelis, o ką ir kaip būtina padaryti, kad atvirosios prieigos leidyba išliktų (Ware, Mabe, 2012). Atvirosios prieigos žurnalų leidyba vystosi greitai, tačiau ji vis dar sudaro tik nedidelę dalį mokslo žurnalų rinkos. Keliami tokie klausimai: ar atvirosios prieigos modelis yra ekonomiškai atsiperkantis? Kaip jis turėtų atrodyti? Ar visose mokslo kryptyse gali veikti tas pats leidybos modelis?

⁷⁸ <http://imej.wfu.edu>

⁷⁹ <http://www.springerhealthcare-rapidpubs.com/>

⁸⁰ <http://ep-books.ehumanities.nl/>

⁸¹ <http://www.corfstart.nl>

⁸² <http://wivu.dans.knaw.nl/>

Koks leidybos finansavimo modelis yra tinkamiausias? Kokią įtaką turės mokslininkams ir leidėjams? Kokią įtaką turės egzistuojantys skirtumai tarp įvairių šalių, finansuojančių institucijų, mokslo institucijų atvirosios prieigos politinių nuostatų ir kultūrinių skirtumų, egzistuojančių skirtingose mokslo kryptyse? Kokią geopolitinę įtaką turės mokslininkams besivystančiose šalyse?

Mokslininkai skeptiškai vertina atvirosios prieigos iniciatyvą dėl kelių priežasčių:

- Daugelio šalių mokslo produkcijos vertinimo sistema atsižvelgia tik į tam tikrose duomenų bazėse referuojamas publikacijas, turinčias aukštus citavimo rodiklius. Didžiausią pripažinimą turi publikacijos, referuojamos duomenų bazėje *Web of Science* ir publikuotos aukštus citavimo indeksus turinčiuose žurnaluose. Dėl šios priežasties mokslininkai siekia publikuoti tik tokiuose žurnaluose;
- Publikacijas įkelti į institucines ir temines talpyklas trukdo tai, kad autoriai, publikuodami straipsnius žurnaluose, pasirašo licencines sutartis, pagal kurias autorių teises jie perduoda leidykloms.

Dažnai mokslininkai nėra susipažinę su įvairių prestižinių žurnalų leidėjų, mokslo bendruomenių ir konkrečių žurnalų nuostatomis dėl atvirosios prieigos. Projekto *SHERPA RoMEO*⁸³ svetainėje yra pateikta informacija apie leidėjų autorių teisių politiką ir leidėjų nuostatas dėl autorių straipsnių kaupimo institucinėse talpyklose. Vieni leidėjai duoda leidimą įkelti į talpyklas (archyvuoti) publikacijas be jokių apribojimų (pvz., *Academic Publishers, American Institute of Physics, IEEE* ir kt.), o kiti (pvz., *American Heart Association, International Glaciological Society, Botanical Society of America, Cambridge University Press* ir kt.) leidžia įkelti publikacijas praėjus tam tikram laikotarpiui (pvz., 6–12 mėn. po publikavimo).

Atvirosios prieigos reputaciją gadina kai kurių, taip vadinamų „agresyviųjų“ žurnalų leidybos politika. Pasinaudodami gana žemais reikalavimais pradėti atvirosios prieigos žurnalų leidybą, jie pradeda aktyvią reklamą, kreipdamiesi į autorius el. paštu, kviesdami juos publikuoti šiuose žurnaluose. Kartais jie nepaskelbia leidybos išlaidų, kol straipsnis nėra priimamas publikavimui, taip pat jie įtraukia į redkolegijos sudėtį mokslininkų pavardes, kurie nedavė sutikimo dalyvauti žurnalo leidyboje. Kitaip tariant jie medžioja mokslininkus, manipuliuodami jų poreikiu „publikuoti arba žūti“ (angl. *publish or perish*) (Beall, 2012, Ware, Mabe, 2012)

Atvirosios prieigos talpyklų kūrėjai dažnai inicijuoja projektus, palaiko ryšius su dėstytojais ir mokslininkais, skatindami ir padėdami jiems kaupti publikacijas atvirosios prieigos talpyklose. Įvairiose pasaulio šalyse mokslinius tyrimus finansuojančios institucijos, universitetai, mokslo institutai patvirtina dokumentus, įpareigojančius mokslo bendruomenę savo

⁸³ <http://www.sherpa.ac.uk/romeo>

sukurtą mokslinę produkciją kaupiti institucinėse talpyklose ir užtikrinti jų plėtrą. Projekto *SHERPA JULIET*⁸⁴ svetainėje pateikiami mokslo tyrimus finansuojančių institucijų reikalavimai tyrimo rezultatų prieinamumui ir jų įkėlimui į atvirosios prieigos talpyklas.

Atvirosios prieigos talpyklų kūrimas ir jų plėtra gali būti vykdoma konkrečių institucijų arba per nacionalinius ir tarptautinius projektus. Atvirosios prieigos talpyklų kūrimas, priežiūra ir tvarkymas reikalauja didelių finansinių investicijų, todėl dažnai jų kūrimas finansuojamas nacionalinių ar tarptautinių institucijų lėšomis. Dažnai pasibaigus projektams dokumentų įkėlimas į talpyklas sulėtėja arba iš viso nutraukiamas.

Analizuojant atvirosios prieigos talpyklų duomenis, galima pastebėti, kad daugelyje jų dokumentų skaičius nėra didelis. Tai susiję su tuo, kad mokslinius tyrimus vykdančios institucijos, kurdamos atvirosios prieigos talpyklas, susiduria su mokslinių publikacijų autorių teisių problema, finansavimo, mokslininkų motyvacijos, valstybinės mokslo politikos reikalavimų ir reglamentavimo trūkumu ir kt. klausimais. Šiuos klausimus reikia spręsti norint, kad mokslo rezultatai būtų viešinami atvirosios prieigos žurnaluose ir institucinėse talpyklose.

Kuriant institucines talpyklas, susiduriama su finansinių ir žmogiškųjų išteklių problema. Vidutinio dydžio institucijos dažniausiai neturi reikiamų lėšų, techninės bei programinės įrangos ir kompetentingų specialistų, galinčių kurti ir prižiūrėti atvirosios prieigos talpyklas (Saarti 2005; Graham, Skaggs, Stevens 2005). Dėl šios priežasties atvirosios prieigos talpyklos kuriamos, naudojant bendrus išteklius (talpyklų programinės įrangos kūrimas ar adaptavimas, talpyklos (-ų) infrastruktūros kūrimas, finansavimo šaltiniai) keliose institucijose ar visos šalies mastu, pvz., ARROW (Australian Research Repositories Online to the World)⁸⁵, *eLABa* (Lietuvos akademinė elektroninė biblioteka)⁸⁶.

Atvirosios prieigos judėjimas skirtas įvertinti mokslinės komunikacijos procese kylančias problemas ir nukreipti veiklą joms spręsti. Siekiant paskatinti atvirosios prieigos plėtrą, iniciatyva turėtų vykti trimis kryptimis:

- instituciniu, nacionaliniu ir tarptautiniu lygmeniu turi būti formuojama atvirosios prieigos politika ir priimami dokumentai, skatinantys bei palaikantys atvirąją prieigą;
- turi būti užtikrinta informacijos apie atvirosios prieigos naudą sklaida tarptautiniu, nacionaliniu, institucijų ir mokslo bendruomenės lygmenimis;
- turi būti aktyvinama atvirosios prieigos žurnalų leidyba ir teminių, institucinių bei jungtinių talpyklų kūrimas.

⁸⁴ <http://www.sherpa.ac.uk/juliet>

⁸⁵ <http://www.arrow.edu.au>

⁸⁶ <http://www.elaba.lt>

1.2.7. ATVIROSIOS PRIEIGOS SITUACIJA EUROPOS SAJUNGOJE IR LIETUVOJE

Parengta nemažai dokumentų, nuostatų ir rekomendacijų, skatinančių ir palaikančių atvirosios prieigos plėtrą tarptautiniu ir įvairių šalių vyriausybinio lygmeniu. Pagal Berlyno deklaraciją (2003), institucijos turi suformuluoti savo strategines nuostatas dėl atvirosios prieigos:

- įpareigoti institucijų mokslininkus kaupti jų publikuotų mokslinių tyrimų, finansuotų vyriausybės ar įvairių fondų lėšomis, kopijas atvirosios prieigos talpyklose;
- skatinti mokslininkus publikuoti savo mokslinius straipsnius atvirosios prieigos žurnaluose, suteikiant finansinę paramą publikavimo išlaidoms padengti.

Atvirosios prieigos iniciatyva palaikoma daugelyje universitetų ir mokslo tyrimų institutų. Kai kurie iš jų yra patvirtinę institucijose atliktų mokslinių tyrimų rezultatų atvirosios prieigos strateginius ir vykdomuosius dokumentus. Apie šalių ir konkrečių institucijų požiūrį į atvirosios prieigos iniciatyvą galima spręsti iš priimtų dokumentų, reglamentuojančių atvirosios prieigos klausimų sprendimą nacionaliniu ir instituciniu lygmeniu. Registre ROARMAP⁸⁷ (*Registry of Open Access Repository Material Archiving Policies*) galima rasti mokslo institucijų ir mokslinius tyrimus finansuojančių institucijų politikos dokumentus atvirosios prieigos klausimais. Šiuo metu registre⁸⁸ pateikta per 300 dokumentų: daugiausiai mokslo institucijų atvirosios prieigos mandatų, nemažai finansuojančių institucijų ir tarpinstitucinių mandatų.

Europos Komisija skatina atvirąją prieigą. 7 BP buvo vykdomi atvirosios prieigos bandomieji projektai pvz., OpenAIRE⁸⁹. Atvirosios prieigos reikalavimai buvo keliami 7 mokslo krypties projektams, kurių sutartyse, pasirašytose po 2008 m. rugpjūčio mėn., buvo įtraukta 39 spec. sąlyga, kuri reikalauja, kad tyrimų rezultatai ne vėliau 6 arba 12 mėn. (priklausomai nuo mokslo srities) turi būti laisvai prieinami (AP žurnaluose arba institucinėse ar teminėse talpyklose). Fiziniais ir technologijų mokslams tokia talpykla rekomenduojama *ArXiv*⁹⁰, gamtos mokslams - *PMC Europe*⁹¹.

2014 m. pradedama EK parengta 7 metų programoje *Horizontas 2020*, kuriai skiriamas 80 milijonų eurų finansavimas. Už mokslinius tyrimus ir inovacijas atsakingos komisarės M. Geoghegan Quinn teigimu „*Europos*

⁸⁷ <http://roarmap.eprints.org/>

⁸⁸ 2010 06 10 duomenys

⁸⁹ <http://www.openaire.eu>

⁹⁰ <http://arxiv.org/>

⁹¹ <http://europepmc.org/>

mokesčių mokėtojai neturėtų dukart mokėti už viešai finansuojamus mokslinius tyrimus, todėl nutarėme, kad kitos ES mokslinių tyrimų ir inovacijų programos Horizontas 2020 publikacijos turės būti pateikiamos atvirai.“ 2012 m. liepos 17 d. EK pranešime spaudai „Moksliniai duomenys. Atvira prieiga prie mokslinių tyrimų rezultatų skatins Europos inovacijas“⁹² pristatoma EK atvirosios prieigos politika. Joje teigiama, kad atviroji prieiga – viena iš pagrindinių priemonių skatinti Europoje žinių sklaidą, taigi ir inovacijų diegimą, todėl visos mokslinės publikacijos, parengtos naudojant 2014–2020 m. ES mokslinių tyrimų ir inovacijų programos *Horizontas 2020* finansavimo lėšas, turės būti pateikiamos atvirai. Rekomendacinio pobūdžio reikalavimai keliami ir tyrimų duomenims. Pranešime rekomenduojama, kad valstybės narės, kaip ir Europos Komisija, laikytųsi panašaus principo savo vidaus programose.

EK laikosi bendro principo, kad programos *Horizontas 2020* mokslinės publikacijos turės būti atvirai prieinamos. Nuo 2014 m. visi pagal programą *Horizontas 2020* finansuoti tyrimų straipsniai turi būti viešai prieinami:

- straipsnius nedelsdamas paskelbia internete leidėjas („auksinė“ ir „mišri“ atvira prieiga), o atitinkancias reikalavimus skelbimo išlaidas gali iš anksto kompensuoti Europos Komisija, arba
- tyrėjai, naudodamiesi atviros prieigos talpykla, pateikia savo straipsnius visuomenei ne vėliau kaip po šešių mėnesių (arba 12 mėnesių, jei straipsnis yra socialinių ir humanitarinių mokslų srityse) nuo straipsnio paskelbimo („žalioji“ atviroji prieiga).

2013 m. rugpjūčio 21 d. EK pranešime spaudai „*Atviros prieigos prie mokslinių tyrimų publikacijų tendencijos netrukus taps vyraujančios*“⁹³, pristatomi atvirosios prieigos srityje „Science-Metrix“⁹⁴. atlikti tyrimai:

- Tyrimas „*2004-2011 m. recenzuojamų straipsnių dalis atvirojoje prieigoje Europos ir pasauliniu lygmeniu*“⁹⁵. nagrinėjo 22 sričių mokslinių publikacijų prieinamumą Europos mokslinių tyrimų erdvėje, Brazilijoje, Kanadoje, Japonijoje ir Jungtinėse Amerikos Valstijose. Ataskaitoje teigiama, kad kai kuriose šalyse keliose mokslinių tyrimų srityse daugiau kaip 50 % publikacijų dabar galima naudotis nemokamai. Nustatyta, kad daugiausiai nemokamai galima naudotis bendrųjų mokslų ir technologijų srities, biomedicinos tyrimų, biologijos, matematikos ir statistikos sričių publikacijomis. Mažiausiai atvirosios prieigos publikacijų yra socialinių ir humanitarinių mokslų bei taikomųjų mokslų, inžinerijos ir technologijų srityse. Dabar internete galima rasti jau daugiau nei 40 % visų 2004–2011 m. pasaulyje

⁹² http://europa.eu/rapid/press-release_IP-12-790_lt.htm

⁹³ http://europa.eu/rapid/press-release_IP-13-786_lt.htm

⁹⁴ <http://www.science-metrix.com>

⁹⁵ http://www.science-metrix.com/pdf/SM_EC_OA_Availability_2004-2011.pdf

paskelbtų ir recenzentų įvertintų mokslinių straipsnių (Archambault, E. et al., 2013). Atvirosios prieigos lyderis tarp šalių yra Jungtinė Karalystė. *Anglijos aukštojo mokslo finansavimo fondas* (HEFCE)⁹⁶ ir *JK mokslo tarybos* (RCUK)⁹⁷ paskelbė atvirosios prieigos prie publikacijų ir duomenų politines nuostatas, atvirąją prieigą palaiko *Jungtinis informacinių sistemų komitetas* (JISC)⁹⁸. 2013 m. JK atvirosios prieigos politikoje akcentuojama prieiga prie visų valstybės lėšomis publikuojamų tyrimų, per pirmuosius metus atvirojoje prieigoje publikuojant 45% straipsnių.

- Tyrime „*Atvirosios prieigos strategijos Europos tyrimų erdvėje*“⁹⁹ buvo analizuojamos atvirosios prieigos politikos 28 ES valstybėse narėse, Šveicarijoje, Lichtenšteine, Islandijoje, Norvegijoje, Turkijoje, Makedonijoje, Izraelyje, Brazilijoje, Kanadoje, Japonijoje, Jungtinėse Amerikos Valstijose. Ataskaitoje pateikiami duomenys, kad daugumai iš 48 stambiausių mokslo finansuotojų priimtinos buvo abi svarbiausios atvirosios prieigos formos: atviroji prieiga leidiniuose („auksinė“ ir „mišri“ atviroji prieiga), ir savarankiškas archyvavimas („žalioji“ atviroji prieiga). Daugiau kaip 75 % finansuotojų sutinka su ribojimo laikotarpio taikymu, t. y. tai, kad po paskelbimo publikacija taptų atvirai prieinama ne iš karto, o po 6–12 mėnesių (Caruso, Nicol, Archambault, 2013).
- 2013 m. atlikto tyrimo „*Atvirųjų duomenų prieigos politika Europos mokslinių tyrimų erdvėje*“¹⁰⁰ metu nustatyta, kad šiuo metu atvirosios mokslinių duomenų prieigos politika taikoma ne taip plačiai, kaip atviroji prieiga prie leidinių (Nicol, Caruso, Archambault, 2013). Atviroji mokslinių duomenų prieiga sparčiai plėtojama aplinkoje, kurioje piliečiai, institucijos, vyriausybės, ne pelno organizacijos ir privačios įmonės laisvai bendradarbiauja plėtodamos infrastruktūrą, kurdamos standartus, prototipų ir verslo modelius. Pagal 2014–2020 m. ES mokslinių tyrimų ir inovacijų programą *Horizontas 2020* Europos Komisija taip pat pradės bandomąją tvarką teikti atvirąją prieigą prie viešosiomis lėšomis finansuotų mokslinių tyrimų metu surinktų duomenų. Bus atsižvelgiama į finansuojančios organizacijos komercinius interesus, privatumą ir saugumą.

Lietuvoje atvirosios prieigos veiklos vykdomos nuo 2003 m., kai buvo pradėta kurti *Lietuvos elektroninių tezių ir disertacijų duomenų bazė*. Lietuvos Respublikos mokslo ir studijų įstatyme (2009) numatyta prievolė viešai skelbti mokslo rezultatus iš dalies įgyvendinama Lietuvos mokslo

⁹⁶ <http://www.hefce.ac.uk/>

⁹⁷ <http://www.rcuk.ac.uk>

⁹⁸ <http://www.jisc.ac.uk/>

⁹⁹ http://www.science-metrix.com/pdf/SM_EC_OA_Policies.pdf

¹⁰⁰ http://www.science-metrix.com/pdf/SM_EC_OA_Data.pdf

tarybos. Kelios asociacijos – Lietuvos mokslinių bibliotekų asociacija (LMBA)¹⁰¹ ir Lietuvos akademinė bibliotekų informacinė infrastruktūra mokslui ir studijoms palaikymo ir plėtros konsorciumas (LABIIMSPPK)¹⁰² rūpinasi atvirosios prieigos diegimu. Jau veikia ir yra toliau tobulinama nacionalinė talpykla – Lietuvos akademinė elektroninė biblioteka (eLABa)¹⁰³, kurios sudėtinė dalis yra Elektroninių tezių ir disertacijų informacinė sistema (ETD)¹⁰⁴. Kuriama tarpinstituciniai ir nacionaliniai mokslo publikacijų ir mokslo duomenų archyvai (visatekstė duomenų bazė Lituanistika¹⁰⁵, Lietuvos HSM duomenų archyvas *LIDA*¹⁰⁶, Kristalografinė duomenų bazė *COD*¹⁰⁷, Nacionalinis mokslo tyrimų duomenų archyvas *MIDAS*), sukurtos institucinės mokslo ir studijų informacijos talpyklos (VDU¹⁰⁸, VGTU¹⁰⁹, ASU¹¹⁰, Kauno kolegija¹¹¹). Mokslo ir studijų institucijose pastebimi bandymai formuoti atvirosios prieigos politiką, ruošiamos atvirosios prieigos prie universiteto mokslo darbų ir mokslinių tyrimų rezultatų nuostatos, rekomendacijos dėstytojams, organizuojami seminarai mokslo bendruomenei, kviečiami atvirosios prieigos bei su šia veikla susiję specialistai ir ekspertai, skleidžiama informacija bendruomenei apie atvirąją prieigą bei jos naudą. Šios veiklos nėra sistemingos, todėl nesulaukia didesnio akademinės bendruomenės palaikymo.

Lietuvos institucijos dalyvauja tarptautiniuose atvirosios prieigos projektuose ir iniciatyvose: 7BP projektuose *OpenAIRE*, *OpenAIREplus*¹¹², kurių iniciatyva Kauno technologijos universitete įkurta ir veikia Atvirosios prieigos pagalbos tarnyba. Lietuvos akademinėje elektroninėje bibliotekoje *eLABa* sukaupti duomenys patenka į tarptautines jungtines talpyklas *DART-Europe*¹¹³, *DRIVER*¹¹⁴, *NDLTD*¹¹⁵ ir kt.

¹⁰¹ <http://www.lmba.lt/>

¹⁰² <http://www.labt.lt/Konsorciumas/>

¹⁰³ <http://www.elaba.lt/>

¹⁰⁴ <http://etd.library.lt>

¹⁰⁵ <http://lituanistika.library.lt>

¹⁰⁶ <http://www.lidata.eu/>

¹⁰⁷ <http://www.crystallography.net/>

¹⁰⁸ <http://erepository.vdu.lt/>

¹⁰⁹ <http://dspace.vgtu.lt/>

¹¹⁰ <http://dspace.lzuu.lt/>

¹¹¹ <https://dspace.kauko.lt/>

¹¹² <http://www.openaire.eu>

¹¹³ <http://www.dart-europe.eu>

¹¹⁴ <http://www.driver-repository.eu/>

¹¹⁵ <http://www.ndltd.org/find>

Nacionaliniu mastu vykdyti EIFL¹¹⁶ remiami projektai, paskatino atvirąją prieigą Lietuvoje¹¹⁷ ir atvirosios prieigos žurnalų sistemos diegimą Lietuvos mokslo leidiniuose¹¹⁸. Šių projektų rezultatas – daugelis Lietuvos žurnalų leidybai naudoja atvirųjų žurnalų sistemą, 34 žurnalai užregistruoti DOAJ¹¹⁹ kataloge. Lietuvoje organizuojami atvirosios prieigos renginiai¹²⁰, spalio pabaigoje minima kasmetinė pasaulinė atvirosios prieigos savaitė, su atvirąja prieiga siekiama supažinti kuo daugiau mokslininkų, ypač jaunųjų. Lietuvos atstovai dalyvauja Europos Sąjungos naujos mokslo politikos formavimo institucijos Mokslo Europa (*ScienceEurope*) darbo grupių veikloje, kur kuriama bendroji prieigos prie publikacijų ir duomenų politika. Jaunieji mokslininkai dalyvauja tarptautinės studentų koalicijos *Teisė į mokslą* (*Right to ResearchCoalition*¹²¹), skatinančios atvirojo mokslo iniciatyvas, renginiuose.

2013 m. siekiant paskatinti atvirosios prieigos iniciatyvas, prie Lietuvos nacionalinės UNESCO komisijos įkurta Atvirosios prieigos prie mokslinės informacijos ir tyrimų darbo grupė¹²².

¹¹⁶<http://www.eifl.net/>

¹¹⁷<http://www.eifl.net/system/files/201202/oa-case-study-lithuania-oaadvocacy-final.pdf>

¹¹⁸<http://www.eifl.net/system/files/201202/oa-case-study-lithuania-oa-ojspublishing-final.pdf>

¹¹⁹<http://www.doaj.org/>

¹²⁰<http://www.lmba.lt/atviroji-prieiga/renginiai>

¹²¹<http://www.righttoresearch.org/>

¹²²<http://unesco.lt/news/archives/1044>

1.3. AUTORIŲ TEISIŲ KLAUSIMAI

Autorių teisės yra intelektinės nuosavybės dalis, kurios reglamentuoja autoriaus teises į kūrinio autorystę ir apibrėžia autoriaus teisę į pajamas gautas už kūrinio panaudojimą. Autorių teisėms taikomos Berno konvencijos nuostatos. Šią konvenciją yra pasirašiusios beveik visos pasaulio šalys.

Lietuvos Respublikos Autorių teisių ir gretutinių teisių įstatymas¹²³ priimtas 1999 m. Autorių teisių įstatymas reglamentuoja kūrinio atgaminimą, panaudojimą be autoriaus sutikimo asmeniniais, mokymo ir mokslinių tyrimų, informavimo tikslais. Lietuvoje turtinės autoriaus teisės galioja visą autoriaus gyvenimą bei 70 metų po jo mirties ir gali būti perduotos paveldėjimo būdu. Įstatymai gina autorių teises, kurios atsiranda iškart sukūrus kūrinį. Teisės negalioja, jei yra pasibaigusios iki įstatymo įvedimo 1999 metais. Kūrinio autoriaus teisės gali būti žymimos ©, savininko pavardė ar pavadinimas, metai.

Autorių teisės netaikomos: idėjoms, procesams, koncepcijoms, veiklos metodams, duomenims, teisės aktams ir oficialiems dokumentams, valstybės simboliams, informaciniams pranešimams, liaudies meno kūriniams ir kt.

1.3.1. ATVIROJI PRIEIGA IR AUTORIŲ TEISIŲ PROBLEMATIKA

Autorių teisių problemos kyla atvirosios prieigos atžvilgiu todėl, kad autoriai publikuodami straipsnius, konferencijų pranešimus ar leisdami knygas pasirašo su leidėjais sutartis, kuriose visas arba dalį autorių turtinių teisių perleidžia leidėjams, todėl negali laisvai disponuoti savo kūriniais (t.y. laisvai skelbti savo svetainėse, leisti jais naudotis kolegas ar studentus).

Plečiantis atvirosios prieigos leidybai, daugelis finansuojančių institucijų priimančios atvirosios prieigos politikos dokumentus, reikalauja ne tik užtikrinti nemokamą prieigą prie mokslinių tyrimų rezultatų ir jų publikacijų, bet ir palengvinti jų panaudojimą tyrimuose, t. y. naudoti kūriniais kūrybinės bendruomenės licencijas. Pvz., JK mokslo tarybos reikalauja naudoti CC-BY licenciją. Tai reiškia, kad panaudojimui negalioja apribojimai išskyrus tai, kad būtina nurodyti autorystę. Kai kurie leidėjai taip pat perėjo nuo CC-BY-NC prie CC-BY licencijos, kas reiškia kad neliko apribojimų naudoti komerciniais tikslais (Ware, Mabe, 2012). Daugumos finansuojančių institucijų atvirosios prieigos reikalavimai skelbiami svetainėje *Sherpa Juliet*¹²⁴.

¹²³ http://www3.lrs.lt/pls/inter3/dokpaieska.showdoc_l?p_id=417078

¹²⁴ <http://www.sherpa.ac.uk/juliet>

Spaudžiami atvirosios prieigos rėmėjų, dauguma leidėjų sutinka, kad autoriai savo publikacijas įkeltų į institucines arba temines talpyklas, tačiau atsižvelgiant į pasirašytas sutartis su leidėjais. Leidėjų nuostatos šiuo klausimu nėra vienodos, todėl norint palengvinti autoriams susigaudyti, ką jie gali daryti su savo publikacijomis, yra sukurta *Sherpa Romeo* svetainė¹²⁵. Joje pateikiama daugumos pasaulinių leidėjų politika dėl atvirosios prieigos: ar autorius gali įkelti į institucinę talpyklą savo publikaciją, kokią publikacijos versiją (preprintą, postprintą, publikuotą straipsnį) jis gali įkelti.

Talpyklos, įkeliančios publikacijas, taip pat turi laikytis autorių teisių reikalavimų. Todėl autoriai, įkeldami mokslo publikacijas (straipsnius, konferencijų pranešimus, knygas) ir nepublikuotus darbus (daktaro disertacijas ir magistro darbus) su talpyklų administracija turi pasirašyti licencines sutartis, kuriose nurodoma, kad autoriai nepažeidžia leidėjų turtinių teisių ir pasirenkamas prieigos statusas (laisvai prieinami internete, prieinami tik institucijos intranete, prieinami tik registruotiems vartotojams, laikinai neprieinami).

1.3.2. KŪRYBINĖS BENDRIJOS LICENCIJOS (ANGL. *CREATIVE COMMONS*)

*Kūrybinė bendrija*¹²⁶ (angl. *Creative Commons*, toliau – CC) – JAV įsteigta ne pelno siekianti organizacija, kurios tikslas – padėti žmonėms laisvai ir teisėtai dalintis kultūriniais, mokomaisiais ir mokslo darbais bei jų pagrindu kurti išvestinius kūrinius. CC vienas svarbiausių uždavinių – suteikti nemokamus ir lengvai naudojamus teisinius įrankius, kuriais kūrėjai galėtų nustatyti savo kūrinių naudojimo, platinimo ir kitas sąlygas. Organizacija išleido autorių teisių licencijas, žinomas kaip *Creative Commons* licencijos.

Creative Commons licencijos yra autorių teisių licencijos, išleistos 2002 m. gruodžio 16 d. Tai supaprastintas keitimasis autorine kūryba elektroninėje erdvėje, kai autoriai naudodami CC licencines sutartis, patys gali nustatyti jų kūrinių naudojimo sąlygas. CC laikoma alternatyva tradicinei autorių teisių reglamentavimo tvarkai elektroninėje erdvėje. Daugelis šių licencijų suteikia naudotojams tam tikras svetimos intelektinės nuosavybės naudojimo „pagrindines teises“, pvz., teisę platinti autorių teisių saugomą kūrinių neatsiklausus autoriaus. *Creative Commons* licencijos šiuo metu egzistuoja daugiau kaip 70 skirtingų pasaulio jurisdikcijų.

Originaliame šių licencijų komplekte visos pagrindinės kūrybinio darbo naudojimo teisės yra dovanojamos; kiekvienos šių licencijų detalės priklauso nuo pasirinktos versijos, bei apima keturių sąlygų pasirinkimą:

¹²⁵ <http://www.sherpa.ac.uk/romeo/>

¹²⁶ <http://creativecommons.org/>

- Priskyrimas (by): kūrybinis darbas gali būti kopijuojamas, platinamas, rodomas, o t.p. naudojamas išvestiniams darbams, su sąlyga, kad autorinis darbas bus priskirtas autoriui taip, kai tai apibrėžia autorius arba licencijos išdavėjas.
- Nekomercinis platinimas (nc): kūrybinis darbas gali būti kopijuojamas, platinamas, rodomas, o t.p. naudojamas išvestiniams darbams, su sąlyga, kad autorinis darbas nebus naudojamas komerciniams tikslams.
- Jokių išvestinių darbų (nd): kūrybinis darbas gali būti kopijuojamas ir laisvai platinamas, tačiau naudoti jį naujiems, išvestiniams antriniams darbams nėra leidžiama.
- Analogiškas platinimas (sa): visi išvestiniai darbai, kurie yra sukurti perrašinėjant, permaketuojant ar kitaip perredaguojant pirminį darbą, turi būti priskirti analogiškai arba kitai, suderinamai licencijai.

Derinant tarpusavyje šias licencijų sąlygas, galima gauti šešiolika galimų kombinacijų, kurių vienuolika yra galiojančios *Creative Commons* licencijos. Iš penkių negaliojančių keturios turi elementus „nd“ ir „sa“ ir yra nesuderinamos, o dar viena kombinacija neturi apskritai jokių elementų (tokiu atveju galioja viešojo naudojimo režimas). Penkių iš vienuolikos galiojančių licencijų, stokojančių „Priskyrimo“ elemento, palaipsniui atsisakoma, kadangi absoliučiai daugumai (98 %) licencijų naudotojų šis elementas yra aktualus. Tokiu būdu, lieka šešios naudojamos licencijos (3 lentelė).

2009 m. sukurtas visiškai naujas teisinis įrankis vadinamas CC0. Tai alternatyva autorių teisėms, skiriama naudoti tiems, kurie nori priskirti bet kokio tipo turinį viešajai nuosavybei (angl. *public domain*).

1.3. lentelė. Kūrybinės bendruomenė licencijos

Licencijos ikona	Licencijos reikšmė
	Priskyrimas (by)
	Priskyrimas + Nekomercinis platinimas (by - nc)
	Priskyrimas + Jokių išvestinių darbų (by - nd)
	Priskyrimas + Analogiškas platinimas (by - sa)
	Priskyrimas + Nekomercinis platinimas + Jokių išvestinių darbų (by - nc - nd)
	Priskyrimas + Nekomercinis platinimas + Analogiškas platinimas (by - nc - sa)

	Viešo naudojimo CC0 – „jokios teisės nesaugomos“.
---	---

CC licencinių sutarčių pritaikymo Lietuvos jurisdikcijai projektas pradėtas 2010 m. Stengiamasi CC licencijas suderinti su Lietuvoje galiojančia autorių teisių apsaugos sistema¹²⁷. 2010 m. vyko diskusijos su kūrėjais ir studentais. Buvo planuojama šią veiklą baigti 2012 m. Autoriui pažymėjus kūrinių CC licencijos simboliu, kiti žinotų, kokiomis sąlygomis galima jį naudoti neatlygintinai. Šiuo metu laukiama, kol bus paskelbta pasaulinė CC 4.0 versija. Nepaisant to, Lietuvos mokslininkai gali naudoti pasaulines CC licencijas, kadangi jos galioja, kiek neprieštarauja Lietuvos įstatymams, taigi iš esmės visa apimtimi.

Pagal *Kūrybinės Bendrijos* organizacijos statistiką - populiariausios *BY-NC-ND* ir *BY-NC-SA* licencijos. Tai rodo, jog autoriai vis dar griežtai kontroliuoja savo teises į kūrinius.

Taikydama *Kūrybinių Bendrijų* filosofiją, pasaulio mokslo bendruomenė pradėjo daug naujų projektų, pvz., *Science Commons*¹²⁸, *Neurocommons*¹²⁹, *Open Educational Resources Commons*¹³⁰, kurių tikslas dalintis turimais mokslo, mokymo ištekliais ir jų pagrindu kurti naujus.

Šiuo metu milijonai tinklalapių savo turiniui naudoja CC licencijas, pvz.: *Flickr*, *Wikipedia*, *Wikimedia Commons*, *OpenCourseWare*, *Public Library of Science*, *Whitehouse.gov* ir kt.

¹²⁷ <http://www.creativecommons.lt/>

¹²⁸ <http://creativecommons.org/science>

¹²⁹ <http://neurocommons.org/>

¹³⁰ <http://www.oercommons.org/>

1.4. MOKSLINĖS KOMUNIKACIJOS VYSTYMO SI TENDENCIJOS

1.4.1. SOCIALINĖS KOMUNIKACIJOS PRIEMONĖS

Socialinės arba interaktyvios komunikacijos priemonės, dar vadinamos *saitynas 2.0* (angl. *web 2.0*) yra patrauklios mokslininkams, todėl jų įtaka auga formaliai ir ypač neformaliai komunikacijai. Net didžiausi pesimistai sutinka, kad socialinių technologijų naudojimas leidžia greičiau surasti ieškomą turinį.

Atlikta studija atskleidė, kad apie 15 % tyrėjų socialines technologijas naudoja nuolat (RIN, 2010). Tačiau tik nedidelė dalis (apie 5 %) tinklaraščius ir kitus įrankius naudoja mokslinių rezultatų skelbimui. Pagrindinė kliūtis, stabdanti šių technologijų naudojimą – neaiški nauda mokslininkui. Todėl dauguma naudoja tradicines, pripažintas, laiko patikrintas priemones (mokslo žurnalus, monografijas ir kt.). Nepaisant abejonių ir gana atsargaus požiūrio, naudojimasis socialinės komunikacijos priemonėmis nuolat auga, integruojamos mobiliosios technologijos.

Daugelis komercinių leidėjų diegia *saityno 2.0* technologijas į savo leidybos procesus. Pavyzdžiui, *Nature Publishing Group* įkurtos paslaugos *Nature Networks*, *Nature Precedings*, *Cannotea*, *Scintila* bei atvirasis recenzavimas. Naudodami socialinės komunikacijos priemones, mokslininkai gali komentuoti, vertinti, pateikti pastabas.

Socialiniai tinklai – tai interneto svetainės, kurių vartotojai gali burtis į bendruomenes, bendrauti ir palaikyti ryšius internete. Socialinių tinklų svetainės leidžia integruoti įvairaus tipo informaciją (tekstą, paveikslus, vaizdo įrašus) ir programas: naujienų paslaugas, pokalbių sritis, tinklaraščius ir kt. Socialiniuose tinkluose vartotojai gali sukurti savo profilį (angl. *profile*), pristatyti savo mokslinius interesus, rasti panašių interesų mokslininkus, dalintis idėjomis, informacija apie renginius, naujienomis. Galima rasti įvairių temų tinklų pvz., *Mendeley*¹³¹, *ResearchGate*¹³², *LinkedIn*¹³³ ir kt. Komerciniai leidėjai taip pat pateikia socialinių tinklų kūrimo platformas, pvz.: *Researcher ID*¹³⁴, *CTSciNet*¹³⁵, *MySciNet*¹³⁶, *Emerald Research Zone*¹³⁷.

Socialinių tinklų privalumai:

¹³¹ <http://www.mendeley.com/>

¹³² <http://www.researchgate.net/>

¹³³ <http://www.linkedin.com/>

¹³⁴ <http://www.researcherid.com>

¹³⁵ <http://community.sciencecareers.org/ctscinet/>

¹³⁶ <http://community.sciencecareers.org/myscinet>

¹³⁷ <http://www.emeraldinsight.com/research>

- galima rasti panašių mokslinių interesų mokslininkų;
- kurti ar dalyvauti panašių interesų mokslininkų grupėse;
- dalyvauti uždarų grupių ar atvirose diskusijose.
- galima rašyti ir siųsti žinutes kitiems vartotojams.

Socialinių tinklų trūkumai:

- socialiniuose tinkluose dalyvauja skirtingą kompetenciją turintys mokslininkai, todėl pateikiamas žinias ir informaciją reikia vertinti kritiškai;
- kyla grėsmė gauti itin didelius informacijos kiekius.

Mokslinėje komunikacijoje skleidžiant informaciją ir platinant straipsnius vis svarbesni tinklaraščiai ir minitinklaraščiai, pvz., Twitter. *Tinklaraščiai* – tai automatiškai formuojami naujienų puslapiai, kuriuose įrašai skelbiami chronologine seka. Tipinis tinklaraštis sudarytas iš teksto, paveikslėlių bei nuorodų į kitus tinklaraščius ar interneto išteklius, susijusius su tinklaraščio tema. Tinklaraštis yra pateikiamas viešai, jį galima naudoti bendravimui su kitais žmonėmis. Tinklaraščio skaitytojai gali skelbti savo komentarus ir keistis nuomonėmis. Registruoti vartotojai gali užsisakyti RSS kanalų, informuojančių apie naujai patalpintus įrašus. Pvz., *ChemSpider Blog*¹³⁸, *Top 100 Education Blogs*¹³⁹, *Dissertation Research Blog*¹⁴⁰

Vikis (angl. *wiki*) yra atvira programa, kuri įgalina bendradarbiavimą ir bendrą žinių kūrimą. Kiekvienoje vikis svetainėje galima skelbti naują informaciją, sekėti kitų atliktus pakeitimus ir juos aptarti. Ši vikis savybė leidžia nuolat tobulinti kuriamų dokumentų turinį. Vikis galima pritaikyti bet kokiam projektui, kuris apjungia bendruomenę, siekiančią dalytis žiniomis bei patirtimi, atlikti bendrą darbą. Tokių projektų vertingiausias produktas – daugybė nuolat atnaujinamų pavyzdžių, pristatymų, idėjų bei minčių. Be to, visa medžiaga vikis svetainėje patogiai organizuota ir pateikiama vienoje vietoje. Vikis technologija naudojama kuriant plačiai žinomą *Vikipediją*¹⁴¹, kuri nors ir kritikuojama dėl turinio nepatikimumo, bet vis daugiau naudojama studentų ir mokslininkų. Specifinėse mokslo kryptyse vikis technologija naudojama kuriant specializuotas svetaines,

¹³⁸ <http://www.chemspider.com/blog>

¹³⁹ <http://oedb.org/library/features/top-100-education-blogs>

¹⁴⁰ <http://dissertationresearch.blogspot.com>

¹⁴¹ <http://en.wikipedia.org>

pvz., *Scholarpedia*¹⁴², *OpenWetWare*¹⁴³ (biologija ir bioinžinerija), *WikiPathways*¹⁴⁴ (biologija), *WikiEducator*¹⁴⁵ (edukologija).

Vikis privalumai:

- suteikia galimybę mokslininkams, esantiems įvairiose pasaulio šalyse, vykdyti bendrus tyrimus, kurti bendrus dokumentus ir naujus produktus;
- bendradarbiaujant pasiekiami kokybiškesni rezultatai, negu dirbant pavieniui.

Vikis trūkumai:

- informacijos patikimumo ir kokybės užtikrinimo problemos.

Naujausių mokslo informacijos šaltinių paiešką galima atlikti nuolat peržiūrint savo srities spausdintus ir el. žurnalus, mokslo bendruomenių svetaines ir kt. tinklalapius. Tačiau tam sugaištama nemažai laiko. Naujienos gali būti užsakomos dviem būdais: el. paštu arba naudojama RSS technologiją (angl. *Really Simple Syndication*). RSS technologija skirta automatiškai surinkti ir pateikti vartotojui naujausią informaciją iš pageidaujamų interneto šaltinių. Dažniausiai informacijos santraukos grupuojamos teminiu principu (angl. *RSS feed*, *RSS stream*, *RSS channel*, *news feed*). Sklaidos kanalus galima prenumeruoti, tuomet naujienos yra siunčiamos automatiškai.

RSS naujienų privalumai:

- be papildomų pastangų į kompiuterį gaunama naujausia informacija dominančia tema;
- nereikia nuolat naršyti gaišti laiko, ieškant naujausios informacijos.

RSS naujienų trūkumai:

- gauta informacija ne visuomet atitinka poreikius.

Nuorodų dalijimosi svetainėse išsaugotos nuorodos į vartotojui aktualias ir naudingas svetaines vadinamos socialinėmis nuorodomis (angl. *social bookmarks*). Nuorodų dalijimosi svetainėse išsaugotos nuorodos yra

¹⁴² <http://www.scholarpedia.org/>†

¹⁴³ <http://openwetware.org>

¹⁴⁴ <http://www.wikipathways.org>

¹⁴⁵ <http://wikieducator.org>

saugomos ne vartotojo kompiuteryje, o serveryje ir prieinamos iš bet kurios prie interneto prijungtos kompiuterinės darbo vietos. Nuorodas galima išsaugoti asmeniniam naudojimui, pasidalinti su kolegomis ar tinklo nariais, atverti visiems interneto vartotojams.

Vietoj griežto skirstymo į kategorijas ar temas, išsaugotos nuorodos vartotojo pažymimos laisvai pasirenkamais reikšminiais žodžiais arba žymėmis (angl. *tag*). Toks žymių suteikimas konkrečiam šaltiniui vadinamas socialiniu žymėjimu (angl. *social tagging*). Žymėjimas vadinamas socialiniu todėl, kad reikšminius žodžius konkrečiam šaltiniui priskiria patys vartotojai. Socialinis žymėjimas dažniausiai naudojamas svetainėse, skirtose bendravimui, dalijimuisi įvairia informacija, dokumentais ar nuorodomis. Socialinio žymėjimo privalumas yra tas, kad šaltinis, apibūdintas skirtingais reikšminiais žodžiais, yra lengviau surandamas interneto vartotojų. Iš vartotojų parinktų žymių yra sukuriamos socialinės klasifikacijos, kurios vadinamos folksonomijomis. Iš vartotojų sukurtų žymių yra sukuriami žymių debesys (angl. *tag clouds*) – tai vartotojo sukurtų žymių vaizdavimo būdas. Žymių debesys naudojami įvairiems tikslams. Pavyzdžiui, svetainėse neretai pateikiami populiariausių temų (pvz., straipsnių, diskusijų) debesys. Tinklaraščiuose įprasta priskirti tam tikriems pasisakymams ar diskusijoms reikšminius žodžius ir vaizduoti juos žymių debesyse. Žymių debesyse dažniausiai nurodomas sąvokų populiarumas, kuris išryškinamas skirtingais šrifto dydžiais ar spalvomis. Pvz., *CiteULike*¹⁴⁶, *Connotea*¹⁴⁷.

Socialinių nuorodų dalijimosi programų privalumai:

- socialinis žymėjimas bei socialinės klasifikacijos išplečia paieškos galimybes;
- vartotojui reikalingos nuorodos yra prieinamos iš bet kurio kompiuterio, todėl jomis galima naudotis namuose, darbe, keliaujant ir pan.;
- vienoje vietoje galima saugoti, klasifikuoti ir tvarkyti naudingus mokslo informacijos šaltinius;
- rasti ir dalintis naujais mokslo šaltiniais;
- bendrauti su kitais tos pačios temos tyrėjais;

Socialinių nuorodų dalijimosi programų trūkumai:

- kuriamos žymės kartais neatitinka aprašomo šaltinio tematikos;
- nemažai daugiareikšmiškumo atvejų (ta pati žymė skirtingose mokslo kryptyse ar kontekstuose turi kitokią prasmę);
- daugybė tos pačios žymės versijų ir pan.

¹⁴⁶ <http://www.citeulike.org/>

¹⁴⁷ <http://www.connotea.org>

Sukurta daugybė turinio dalijimosi įrankių, kurių dėka galima skelbti ir dalintis įvairaus formato informacija.

Transliacijos (angl. *podcast*) – garso ir vaizdo įrašų rinkiniai, kurie skleidžiami internete pasitelkiant RSS technologiją. Galima klausytis arba peržiūrėti naudojant nešiojamus įrenginius: mobiliuosius telefonus, delninius kompiuterius. Juos galima atsisiųsti į nešiojamus grotuvus (pvz., *iPod*, *iPhone*) arba asmeninius kompiuterius, įrašyti į kompiuterines laikmenas, pvz., *NPR: Science Friday Podcast*¹⁴⁸

Vaizdų ir jų įrašų dalijimosi (angl. *image and video sharing*) svetainėse galima įkelti, tvarkyti, dalintis vaizdais arba vaizdo įrašais. Registruoti vartotojai gali ne tik ieškoti vaizdų ir jų įrašų, bet ir patys jas įkelti, pvz., *SciVee*¹⁴⁹, *YouTube*¹⁵⁰.

Pateikčių dalijimosi (angl. *slide sharing*) svetainėse galima įkelti, peržiūrėti, ieškoti įvairių temų pateikčių, jos gali būti naudojamos mokymo ir mokymosi procese, pristatymams. Šiose svetainėse pateiktis galima komentuoti, grupuoti pagal tematiką ar kitus požymius. Surastas pateiktis galima įterpti į asmeninius ar organizacijų tinklalapius, tinklaraščius, išsaugoti nuorodas socialinių nuorodų kūrimo svetainėse, socialiniuose tinkluose. Pvz., *SlideShare*¹⁵¹, *AuthorSTREAM*¹⁵², *SlideServe*¹⁵³.

Internetu yra daugybė turinio dalijimosi ir *bendradarbiavimo įrankių*, suteikiančių galimybę tyrėjams ne tik rasti informacijos šaltinius, bet ir bendromis pastangomis kurti ir redaguoti bendrus dokumentus, pateiktis, skaičiuoklių lenteles ir kt. dokumentus. Pvz., *Google Diskas*¹⁵⁴, *Zoho*¹⁵⁵.

Turinio dalijimosi programų privalumai:

- įkelti paveikslai, vaizdo įrašai, pateiktys ir kt. failai yra prieinami iš bet kokio kompiuterio;
- išsaugotus failus galima naudoti asmeniškai arba jais dalintis su kitais grupės nariais ar visai interneto vartotojais;
- įkeltus failus gali peržiūrėti, išsaugoti, komentuoti ar vertinti kiti vartotojai.

¹⁴⁸ <http://www.sciencefriday.com/audio/scifriaudio.xml>

¹⁴⁹ <http://www.scivee.tv/>

¹⁵⁰ <http://www.youtube.com>

¹⁵¹ <http://www.slideshare.net>

¹⁵² <http://www.authorstream.com>

¹⁵³ <http://www.slideserve.com/>

¹⁵⁴ <https://drive.google.com>

¹⁵⁵ <http://www.zoho.com>

1.4.2. SEMANTINIS SAITYNAS

Semantinis tinklas yra terminas, kurį sugalvojo Tim Berners-Lee (1996) ir kuris reiškia interneto tinklą kaip globalią duomenų bazę. Semantinis saitynas praturtina internete esančią informaciją. Semantinio tinklo infrastruktūra leidžia tinkamai klasifikuoti ir naudoti informaciją. Architektūriniai tinklo elementai yra semantika (elementų pavadinimai), struktūra (elementų hierarchija) ir sintaksė (bendravimas).

Semantinio tinklo dėka galima ne tik lengvai pateikti informaciją internete, bet ir šios informacijos didžiulius kiekius apdoroti (surasti, analizuoti, įvertinti, parengti apžvalgas ar kitus informacijos taikymo būdus). Natūralia kalba užrašytas tekstas turi prasmę, kai informacija aprašyta metaduomenimis, nuorodomis į ontologijos duomenų bases, turinčias tam tikras loginių ryšių bibliotekas ir pan. Semantinio tinklo vizija – pakeisti visus interneto tinklo puslapius, kad šie turėtų ne tik informaciją, bet ir ontologijas, nusakančias semantinius ryšius tarp duomenų tam, kad prireikus būtų galima rasti atsakymus į visus įmanomus klausimus. Semantinės technologijos ir semantika praturtintas turinys apima internete publikuotos informacijos žymėjimą (angl. *tagging*), užkoduojuant ir suteikiant turiniui semantinę prasmę. Tai užtikrina pilnesnę ir efektyvesnę paiešką.

Turinio semantinis praturtinimas: straipsniams ir duomenimis priskiriamos žymės, identifikuojuant ir susiejant terminus ir sampratas, sukuriant tam tikros tematikos struktūras ir taksonomijas, pateikiant dalykinės srities ontologijas, kurios apibrėžia sąvokas, sąvokų ryšius ir aksiomas, t.y. dėsningumus apie esybių tipus ir ryšius. Šie procesai gali būti atliekami rankiniu arba automatizuotu būdais. Procesas išskaidomas etapais:

- automatizuotas metaduomenų, būdingų tam tikrai tematikai ar mokslo kryptims, ištraukimas;
- ryšių tarp atskirų metaduomenų nustatymas dokumento viduje ir tarp dokumentų.

Semantinės technologijos ir teksto žymėjimas leidžia palengvinti teksto ir duomenų suradimo procesus. Tipinės tekstų analizės užduotys apima teksto skirstymą, grupavimą, sąvokų ir temų išskyrimą, hierarchinių taksonomijų kūrimą, sąvokų ir temų ryšių modeliavimą ir kt.

Išmanus turinys: semantinės technologijos išplečia paieškos ir suradimo galimybes. Taksonomijų naudojimas leidžia vartotojams surasti šaltinius netgi tuomet, jeigu jų paieškos terminų nėra surastuose šaltiniuose. Technologijų panaudojimas personalizuotoje aplinkoje leidžia vartotojams pateikti jų interesus atitinkančias rekomendacijas ir turinį.

Nauji produktai ir paslaugos: reklaminės informacijos atitikimas vartotojų profiliams, turinio grupavimas pagal semantiškai nustatytas sritis leidžia sukurti naujus produktus, taip pat užtikrinti nuolatinių turinio papildymą nauja informacija.

Veiklos našumas: semantinį turinio praturtinimą gali naudoti leidėjai, automatizuodami redagavimo ir gamybos veiklas, pateikdami rekomendacijas recenzentams.

1.4. lentelė. Leidėjų gaunama nauda diegiant semantinio turinio praturtinimo technologijas (Outsell, 2012)

Sritis	Paslauga	Teikiama nauda
Išmanus turinis	Paieškos sistemų optimizavimas Dalykinė paieška Ryšiai Rekomendacijos Asmeninė aplinka	Išaugusi panauda Žemesni marketingo kaštai Išaugęs atsinaujinimas Išaugusios sandorių pajamos Autorių vertinimas
Išvestiniai produktai	Semantinė (tikslinė) reklama Žinių bazė Teminiai puslapiai Kolekcijos	Nauji pajamų srautai Išaugę pajamos Turimų išteklių pakartotinis panaudojimas
Veiklos našumas	Automatinis turinio kūrimas (žymėjimas, ryšiai) Turinio paieška Recenzentų rekomendacijos	Sumažėję išlaidos Nuoseklesnis turinys Mažesnė laiko sąnaudos marketingui

1.4.3. DIDELI DUOMENŲ MASYVAI

Kompiuteriai, interneto tinklai, automatizuoti jutikliai ir tyrimo instrumentai paskatino mokslinių duomenų atsiradimo gausą. Esant dideliems duomenų masyvams atsiranda duomenų valdymo problemos ir tuo pačiu keičiasi duomenų kūrimo būdai. Tradiciniame tyrimo modelyje mokslininkai pirmiau kelia hipotezes, kurias vėliau patikrina rinkdami duomenis.

Šiuolaikiniame moksle duomenų gausa dažnai yra priežastis atsirasti naujoms hipotezėms. Tai lemia fundamentalius pokyčius moksle, papildančius mokslo teoriją, eksperimentavimą ir kompiuterinį modeliavimą (Lynch, 2009).

„Dideli duomenų masyvai“ yra tokios duomenų kolekcijos (matuojamos peta¹⁵⁶ arba eksa baitais), kurių negalima valdyti ir analizuoti įprastose duomenų bazėse. Tokias sistemas turi sukūrusios *Yahoo (Hadoop)*, *Google (MapReduce)*, *Amazon*, kurios realiu laiku valdo milžiniškus kiekius internete esančios informacijos. Mokslinės informacijos leidyboje didelių duomenų masyvų valdymas yra susijęs su poreikiu kaupti ir analizuoti tyrimų duomenis, atlikti investicijų, mokslo publikacijų bibliometrinę

¹⁵⁶ Peta = 10¹⁵, eksa = 10¹⁸

analizę. Pvz., *CABI PlantWise*¹⁵⁷, *Elsevier‘ų SciVal*¹⁵⁸, *BioMedCentral* ir *Beijing Genomics Institute* leidžiamas žurnalas/duomenų bazė *GigaScience*¹⁵⁹, *Mendeley*¹⁶⁰.

1.4.4. SUSIJĘ DUOMENYS

Susiję duomenys – tai mokslo žinių, informacijos ir duomenų pateikimas internete struktūrizuotu būdu, susiejant juos tam tikrais ryšiais, kas palengvina reikalingos informacijos paiešką ir gavimą. Naudojant standartizuotas interneto technologijas, susiję duomenys pateikiami su tarpusavio ryšiais, palengvinančiais navigaciją ir integruojančiais įvairaus tipo ir formato šaltinius. Leidėjai, naudodami susijusių duomenų teikiamas galimybes, siūlo efektyvesnes paieškos priemones ir naujas paslaugas, pvz.: *Nature Publishing Group*, *Elsevier‘ai*, *Thomson Reuters*. Susiję duomenys yra praturtintų publikacijų pagrindas. Pvz., *Microsoft Academic Search*¹⁶¹ paieškos sistemoje susijusių duomenų dėka pateikiamos duomenų grafinio vizualizavimo paslaugos.

1.4.5. MOKSLININKŲ IDENTIFIKAVIMO PRIEMONĖS

Atliekant mokslinės informacijos paiešką ir analizuojant tyrimų rezultatus, dažnai kyla autorių identifikavimo problema. Įvairios duomenų bazės ir sistemos skirtingai rašo, kartais transliteruoja to paties autoriaus pavardę. Problemų taip pat kyla tuomet, jeigu autorius/mokslininkas dėl tam tikrų priežasčių (pvz., išteka) pakeičia pavardę. Siekiant išspręsti šią problemą yra vykdomi keli projektai. Vienas sėkmingiausių yra *ORCID*¹⁶² (*The Open Researcher and Contributor ID*) projektas. *ORCID* buvo pristatytas 2012 m. spalio mėn. Ši ne pelno siekianti, į bendruomenę orientuota iniciatyva, siekia sukurti nuolatinį unikalių mokslininkų identifikatorių registrą ir skaidrų būdą susieti mokslinių tyrimų veiklas su šiais identifikatoriais.

ORCID siekia išspręsti sistemines vardų dviprasmiškumo problemas moksliniuose tyrimuose, priskirti autoriams unikalius identifikatorius, susietus su individualių mokslinių tyrimų rezultatais, užtikrina atvirą ir skaidrų susiejimo mechanizmą tarp *ORCID*, kitų asmens tapatybės sistemų ir mokslinių tyrimų objektų, pvz., publikacijų, paramos ir patentų.

Mokslininkai ir tyrėjai gali nemokamai užsiregistruoti ir gauti *ORCID* identifikatorių, sukurti *ORCID* įrašą ir tvarkyti asmeninius nustatymus. Jie taip pat gali susieti ir sinchronizuoti savo *ORCID* identifikatorių įrašo

¹⁵⁷ <http://www.plantwise.org/>

¹⁵⁸ <http://info.scival.com/>

¹⁵⁹ <http://www.gigasciencejournal.com/>

¹⁶⁰ <http://www.mendeley.com/>

¹⁶¹ <http://academic.research.microsoft.com/>

¹⁶² <http://orcid.org/>

duomenis su išorinėmis sistemomis, pvz. *Scopus*. Institucijos šioje iniciatyvoje gali dalyvauti sumokėję atitinkamą mokestį.

ORCID iniciatyvą remia mokslo ir studijų institucijos (pvz., *MIT*, *Harvardo*, *Kornelio* universitetai), mokslą remiančios institucijos (pvz., *Wellcome Trust*, *CERN*), komerciniai leidėjai (pvz., *Elsevier*, *Thomson Reuters*, *Nature Publishing Group*) ir kt.

1.4.6. MOKSLINIŲ TYRIMŲ ANALIZĖS ĮRANKIAI

Mokslinių publikacijų bibliometrinė analizė atliekama siekiant kiekybiniais metodais įvertinti mokslinių tyrimų kokybę. Atliekant bibliometrinių vertinimą vadovaujasi prielaida, kad dauguma mokslinių tyrimų rezultatų yra publikuojami mokslo žurnaluose ir mokslo publikacijos yra skaitomos bei cituojamos kitų mokslininkų (Rehn, Kronman, 2008). Vertinamasis bibliometrijos apsektas remiasi požiūriu, kad kiekybinis mokslo sistemos kokybinių aspektų matavimas (van Leeuwen, 2004) ir žurnalo straipsnių citavimų skaičius atspindi straipsnio daromą įtaką mokslo bendruomenei ir mokslo vystymuisi. Bibliometrinės analizės būdu gauti rodikliai leidžia analizuoti mokslinės veiklos funkcijas, procesus ir rezultatus. Galima įvertinti šalies, institucijų, padalinių mokslinės veiklos situaciją, palyginti mokslo rezultatus su kitomis šalimis ar institucijomis, prognozuoti tam tikras mokslo vystymosi tendencijas (Grauwin, Jensen, 2011). Bibliometrinė publikacijų analizė taip pat leidžia nustatyti tam tikros mokslo šakos produktyviausius mokslininkus ar mokslines bendruomenes.

Mokslo publikacijų analizę galima atlikti pagal vieną arba keletą kriterijų. Pavyzdžiui, siekiant išsiaiškinti konkrečioje mokslo srityje produktyviausius autorius arba organizacijas, analizė atliekama derinant autorių vardus arba autorių prieskyras ir reikšminius žodžius. Taip pat galima nustatyti, kokie autoriai, dirbantys įvairiose mokslo kryptyse, atlieka bendrus mokslinius tyrimus ir rengia bendras mokslo publikacijas, t.y. galima identifikuoti institucijose arba už jos ribų egzistuojančius bendradarbiavimo tinklus arba prognozuoti galimų tinklų atsiradimą.

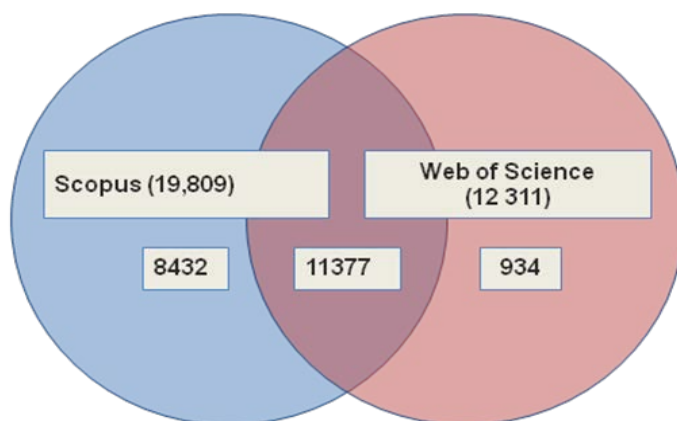
Vertinant mokslo rezultatų kokybę, mokslinių tyrimų analizės įrankiai gali būti integruojami su šalies ar institucijos mokslinės informacijos sistemomis *CRIS*¹⁶³ (angl. *Current Research Information System*). *CRIS* kaupia duomenis apie mokslininkų ir mokslininkų grupių veiklą, tyrimų rezultatus, finansavimo šaltinius, tyrimų projektus ir jų ataskaitas, taip pat išorinius duomenis iš bibliografinių duomenų bazių, patentų ir finansuojančių institucijų duomenų bazių ir kt.

Citavimo analizė yra svarbus mokslo vertinimo rodiklis, kuris parodo mokslininkų pripažinimą ir reikšmingumą, leidžia nustatyti mokslo krypties perspektyvumą ir kt. Citavimo indekso įkūrėjas Garfieldas (Moed, 2005) citavimo duomenų reikšmingumą pagrindė knygoje „*Citation indexing*“. 1964 m. buvo paskelbta multidisciplininė citavimo duomenų rodyklė (angl. *Science Citation Index*), dabartiniu metu prieinama per *Web of Science*

¹⁶³ <http://www.eurocris.org>

duomenų bazę. Pagrindinės duomenų bazės, pateikiančios citavimų duomenis yra:

- *Web of Science (Thomson Reuters)* – trijose rodyklėse indeksuojama per 12 tūkst. mokslo žurnalų iš daugiau kaip 250 disciplinų, 150 tūkst. konferencijų medžiagų nuo 1900 m., humanitarinių mokslų ir menų nuo 1975 m.
- *Scopus (Elsevier)* – joje yra beveik 20 000 recenzuojamų mokslo žurnalų nuo 1996 m. (1.4. pav)

1.4. pav. *Web of Science* ir *Scopus* duomenų bazėse indeksuojamų žurnalų palyginimas¹⁶⁴

Lietuvoje, kaip ir daugelyje pasaulio šalių vertinant mokslo rezultatus, dažniausiai naudojama *Web of Science* duomenų bazė. Ją sudaro:

- *Conference Proceedings Citation Index* – 150 tūkst. fizinių, technologijos, medicinos ir socialinių mokslų konferencijų medžiagos;
- *Science Citation Index Expanded* – 8 500 fizinių, technologijos ir biomedicinos mokslo žurnalai iš 150 disciplinų nuo 1900 m.;
- *Social Sciences Citation Index* – 3 tūkst. socialinių mokslų žurnalų nuo 1900 m. ;
- *Arts & Humanities Citation Index* – 1 700 humanitarinių mokslų ir menų žurnalų ir atrinkti straipsniai iš 250 žurnalų nuo 1975 m.
- *Book Citation Index* – per 30 tūkst. knygų, kiekvienais metais papildant 10 tūkst. naujų knygų, nuo 2005 m.

Skirtingose pasaulio šalyse dažniausiai naudojami vertinimo įrankiai yra *Thomson Reuters InCites*¹⁶⁵, naudojantis *Web of Science* duomenis, ir *Elsevier'ų SciVal*¹⁶⁶, naudojantis *Scopus* duomenis. *Scopus* duomenis taip

¹⁶⁴ <http://www.jisc-adat.com>

¹⁶⁵ <http://researchanalytics.thomsonreuters.com/incites/>

¹⁶⁶ <http://info.scival.com/>

pat naudoja *Scimago Country&Journal Rank*¹⁶⁷, kuriame pateikiami žurnalų ir šalių citavimų rodikliai. 5 paveiksle pateikti 2011 m. indeksuotų Lietuvos mokslo žurnalų citavimo duomenys.

	Title	SJR	H index	Total Docs. (2011)	Total Docs. (3years)	Total Refs.	Total Cites (3years)	Citable Docs. (3years)	Cites / Doc. (2years)	Ref. / Doc.	Country
1	Engineering Economics	0,756	12	31	125	1.386	191	124	1,64	44,71	
2	Baltic Journal of Road and Bridge Engineering	0,577	9	37	92	767	136	88	1,69	20,73	
3	Transport	0,458	14	29	166	792	221	164	1,45	27,31	
4	Transformations in Business and Economics	0,409	10	74	177	2.365	144	161	0,82	31,96	
5	Mechanika	0,347	8	89	213	1.362	220	213	1,31	15,30	
6	Baltic Astronomy	0,341	15	76	87	1.464	51	86	0,52	19,26	
7	Filosifija Sociologija	0,297	3	45	98	1.026	30	97	0,29	22,80	
8	Acta Zoologica Lituania	0,293	5	37	120	1.135	70	120	0,54	30,68	
9	Information Technology and Control	0,290	4	37	51	885	48	51	1,03	23,92	
10	Business: Theory and Practice	0,289	8	41	107	1.313	49	107	0,42	32,02	
11	Stomatologija / issued by public institution 'Odontologijos studija' ... [et al.].	0,257	6	17	65	0	32	64	0,26	0,00	
12	Journal of Vibroengineering	0,246	5	92	285	1.326	116	284	0,43	14,41	
13	Informatics in Education	0,242	5	19	55	512	28	55	0,55	26,95	
14	Baltica	0,236	9	39	41	1.131	33	39	0,72	29,00	
15	Journal of Baltic Science Education	0,208	3	25	58	783	23	52	0,49	31,32	
16	Baltic Forestry	0,198	3	35	92	1.368	38	92	0,45	39,09	
17	Elektronika ir Elektrotechnika	0,197	9	259	631	2.651	530	631	0,95	10,24	
18	Medicina	0,195	15	70	402	1.823	238	401	0,48	26,04	
19	Problemos	0,182	3	24	97	576	11	92	0,12	24,00	
20	Veterinarija ir Zootechnika	0,181	2	39	167	1.200	31	167	0,21	30,77	
21	Lithuanian Journal of Physics	0,169	4	42	152	1.140	59	152	0,48	27,14	
22	Medziagotyra	0,127	4	0	183	0	46	183	0,22	0,00	
23	Town Planning and Architecture	0,125	3	34	85	673	15	85	0,18	19,79	
24	Pedagogika	0,111	1	13	153	236	8	153	0,04	18,15	
25	Gimtoji Kalba	0,000	0	10	0	0	0	0	0,00	0,00	
26	Zmogus ir Zodis	0,000	1	15	0	0	0	0	0,00	0,00	

1.5. pav. Lietuvos mokslo žurnalų citavimo duomenys, 2011 m. *SciMago*

Citavimo duomenis taip pat pateikia *Publish or Perish*, *Microsoft Academic Search*¹⁶⁸, *Google Scholar* ir kt. įrankiai.

¹⁶⁷ <http://www.scimagojr.com/>

¹⁶⁸ <http://academic.research.microsoft.com>

Žurnalų lygį vertinantys rodikliai

*Web of Knowledge*¹⁶⁹ portale galima sužinoti:

- Citavimo rodiklį (*Impact Factor*) – tai žurnalo citavimo rodiklis, naudojamas žurnalų vertinimui ir parodantis žurnalo įtaką mokslinei komunikacijai. Jis dar vadinamas populiarumo rodikliu. Citavimo rodikliai publikuojami kasmet duomenų bazėje *Journal Citation Reports*. Žurnalams šis rodiklis pradedamas skaičiuoti trečiais metais nuo jų įtraukimo į *Web of Science* duomenų bazę. Šis rodiklis netinka konkretaus straipsnio ir mokslininko vertinimui. Jį naudojant negalima palyginti skirtingų mokslų krypčių.
- *Eigenfactor Score* – žurnalo reikšmingumo mokslo bendruomenei indeksas, kuriuo įvertinamas ne tik citavimas, bet ir cituojančio šaltinio reikšmingumas. Jis parodo kiek kartų straipsniai publikuoti per paskutinius 5 metus buvo cituojami skaičiuojamais metais. Aukštas citavimo rodiklius turintys žurnalai turi didesnę indeksą už žemesnę citavimo rodiklį turinčius žurnalus. Skaičiuojant indeksą yra eliminuojamas citavimų skaičius iš to paties žurnalo, todėl indeksui savicitavimas įtakos neturi.
- *Article Influence Score* parodo vidutinę žurnalo straipsnių įtaką per pirmuosius penkerius metus po publikavimo. Jis skaičiuojamas *Eigenfactor Score* dalijant iš žurnalo straipsnių skaičiaus. Pvz., jeigu *Article Influence Score* yra daugiau kaip 1.00, tai turi didesnę įtaką negu vidurkis (1.6. pav.).

Journal Information

Full Journal Title: SCIENTOMETRICS
ISO Abbrev. Title: Scientometrics
JCR Abbrev. Title: SCIENTOMETRICS
ISSN: 0138-9130
Issues/Year: 12
Language: ENGLISH
Journal Country/Territory: NETHERLANDS
Publisher: SPRINGER
Publisher Address: VAN GODEWIJCKSTRAAT 30, 3311 GZ DORDRECHT, NETHERLANDS
Subject Categories: COMPUTER SCIENCE, INTERDISCIPLINARY APPLICATIONS

Eigenfactor® Metrics
Eigenfactor® Score: 0.00937
Article Influence® Score: 0.601

VIEW JOURNAL SUMMARY LIST | VIEW CATEGORY DATA | SCOPE NOTE

Journal Rank in Categories: JOURNAL RANKING

Journal Impact Factor

Cites in 2012 to items published in:	2011 = 456	Number of items published in:	2011 = 217
	2010 = 489		2010 = 226
	Sum: 945		Sum: 443

Calculation: $\frac{\text{Cites to recent items}}{\text{Number of recent items}} = \frac{945}{443} = 2.133$

1.6. pav. Citavimų rodikliai *Journal Citation Reports* duomenų bazėje

Scopus Journal Analyzer pateikia:

- *SJR (SCImago Journal Rank)*, kuris matuoja analizuojamo šaltinio mokslinį prestižą (įvertina ne tik citavimų skaičių, bet ir kokie žurnalai

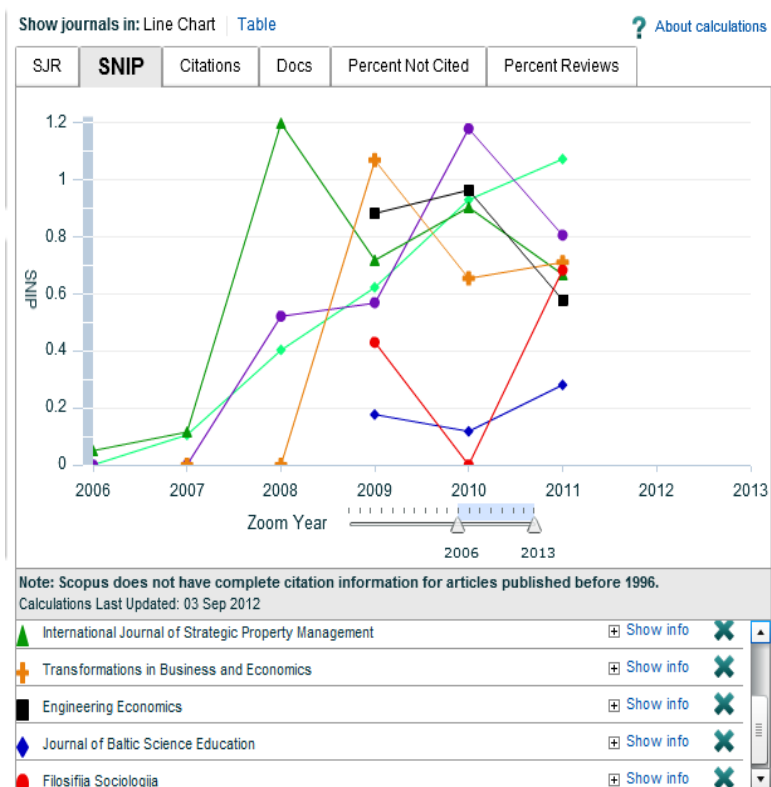
¹⁶⁹ <http://apps.webofknowledge.com/>

cituoja). Taip pat įvertina citavimų skirtumus tarp mokslo krypčių. Pradedamas skaičiuoti antraisiais metais nuo žurnalo įtraukimo į Scopus, atnaujinamas 2 kartus per metus (1.7. pav.);

- *SNIP (Source Normalized Impact per Paper)* – tai normalizuotas rodiklis, kuris įvertina konteksto (mokslo krypties) įtaką, todėl leidžia lyginti skirtingų mokslo krypčių šaltinius (1.8. pav.).

1.7. pav. Lietuvos mokslo žurnalų SJR, Scopus

1.8. pav. Lietuvos mokslo žurnalų SJR ir SNIP, Scopus

Lietuvos mokslo žurnalų citavimo rodikliai yra pateikiami WoS ir Scopus duomenų bazėse (1.5. lentelė).

1.5. lentelė. Lietuvos socialinių mokslų žurnalų palyginimas, 2011 m. duomenys

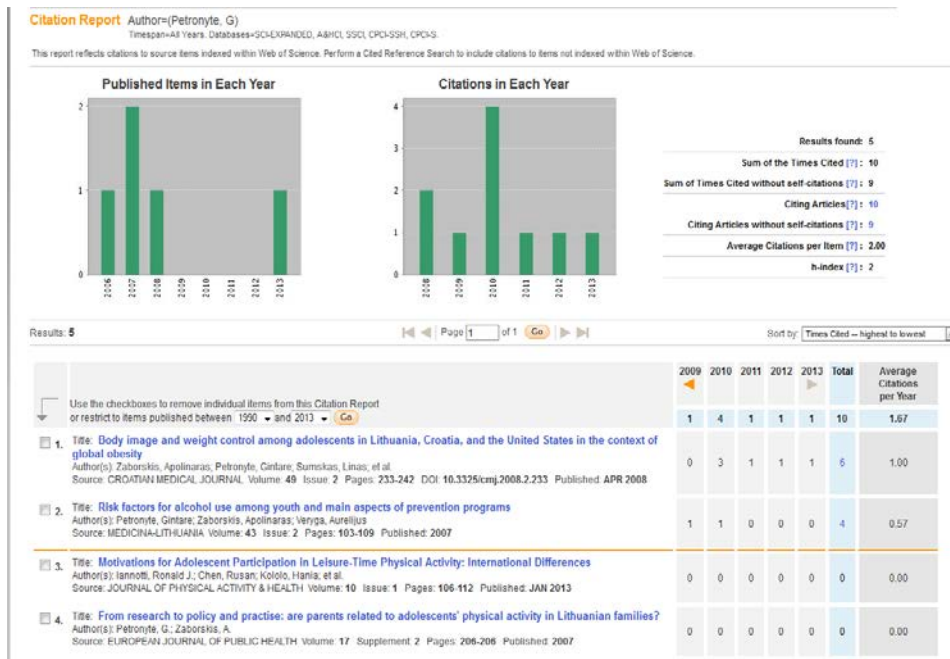
Žurnalo pavadinimas	ISSN	Institucija	IF	SJR	SNIP	Eigenfactor® Score
Technological and Economic Development of Economy	1392-8619	VG TU	3.235	1,370	1,070	0.00092
Journal of Business Economics and Management	1611-1699	VG TU	2.388	1,193	0,804	0.00049
International Journal of Strategic Property Management	1648-715X	VG TU	1.620	0,755	0,667	0.00036
Inžinerine Ekonomika-Engineering Economics	1392-2785	KTU	1.468	0,756	0,578	0.00021
Transformations in Business & Economics	1648-4460	VU	0.991	0,409	0,709	0.00030
Journal of Baltic Science Education	1648-3898	Šiauliai	0.425	0,208	0,280	0.00012
Filosofija-Sociologija	0235-7186	LMA	0.492	0,297	0,681	0.00000

SJR taip pat pateikia *Scimago Country & Journal Rank*.

Mokslininkų vertinimo rodikliai

Straipsnių publikavimas atitinkamo lygio žurnaluose nevertina autoriaus pripažinimo, tam naudojami kiti rodikliai:

- h-indeksas – individualus vertinimo rodiklis, suderinantis kiekybę (publikacijų skaičių) su kokybe (citavimų skaičiumi, parodo mokslininko rezultatyvumą per visą karjerą ar pasirinktą laikotarpį. Indeksas parodo, kiek autorius turi straipsnių h, kurių kiekvienas buvo cituoti ne mažiau kaip h kartų (9 pav.). Pvz., autorius turi 42 straipsnius, iš jų 4 cituoti 4 ir daugiau kartų. Tuomet jo h indeksas yra 4. Pateikia *WoS*, *Scopus*, *Google Scholar*¹⁷⁰, *Publish or Perish*¹⁷¹ ir kt. Skirtingi įrankiai pateikia skirtingus h-indeksus, kadangi indeksuoja skirtingus šaltinius.

1.9. pav. h indekso pateikimo pavyzdys, WoS

- *Publish or Perish* pateikia išvestinius h-indekso rodiklius:
 - hc – įvertina mokslininko publikavimosi aktyvumą ar pasyvumą, nes h indeksas niekada nemažėja:

¹⁷⁰ <http://scholar.google.lt/>

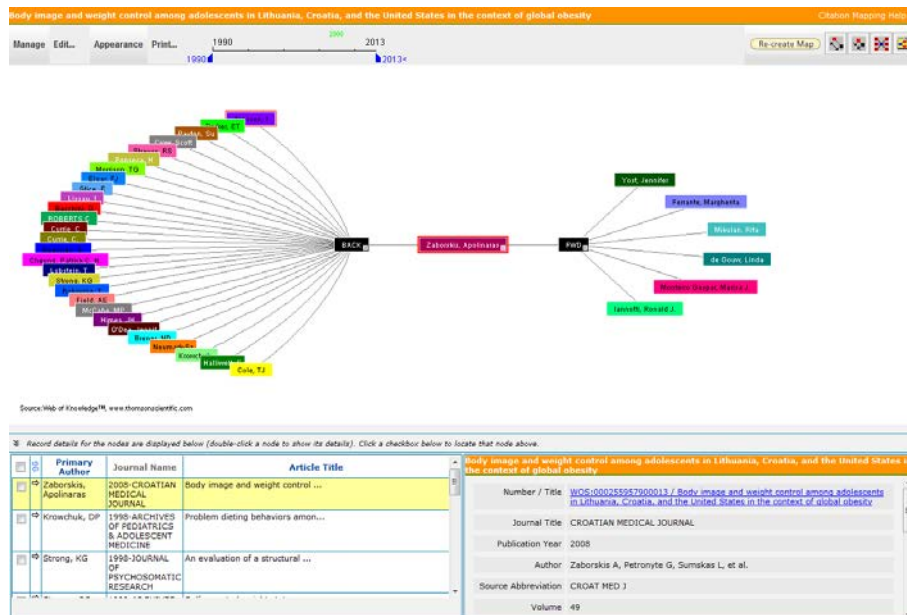
¹⁷¹ <http://www.harzing.com/pop.htm>

- o hi – atsižvelgia į bendraautorių skaičių ir tiksliau vertina autorių indėlį.

Skaičiuojant konkretaus mokslininko h indeksą labai svarbu tiksliai atrinkti konkretaus autoriaus publikacijas, pasirinkti analizės laikotarpį, eliminuoti savicitavimą.

Duomenų bazės, pateikiančios cituojamų šaltinių duomenis, leidžia analizuoti ryšius tarp mokslo publikacijų. Du šaltiniai yra bendrai cituojami šaltiniai, jeigu jie kartu yra cituojami trečiojo šaltinio. Bendrai cituojami šaltiniai nustatomi analizuojant cituojamų šaltinių sąrašą. Bendrai cituojamų publikacijų analizė gali būti atliekama straipsnių arba mokslo žurnalų lygmenyse (Boyack, 2009). Siekiant nustatyti bendrai cituojamus straipsnius ieškoma straipsnių, kurie cituoja ir į literatūros sąrašą įtraukia tuos pačius straipsnius. Analogiškai nustatomi žurnalai, cituojantys ir literatūros sąrašą įtraukiantys tuos pačius žurnalus. Taigi analizę atliekant ne tik straipsnių, bet ir žurnalų lygmenyje, nustatomi bendros tematikos žurnalai.

Susijusių publikacijų analizė (1.10 pav.) leidžia nustatyti publikacijas, kurios cituoja ir į savo literatūros sąrašus įtraukia tuos pačius šaltinius. Daroma prielaida, kad tos pačios mokslo krypties publikacijos cituoja esmines tos tematikos publikacijas. Kuo panašesnė publikacijų tematika, tuo panašesnis jų literatūros sąrašas. Atlikus cituojamų šaltinių paiešką, galima rasti naujausias, dar necituotas publikacijas, kurios taip pat cituoja tuos pačius šaltinius.

1.10. pav. Citavimų analizė WoS

Ieškoma naujų vertinimo būdų, panaudojant interaktyvias socialinio bendravimo technologijas. *Altmetrics*¹⁷² judėjimas siūlo įvairių rodiklių, papildančių citavimo rodiklius, o taip pat daug įskiepių: *ImpactStory*¹⁷³, *ReaderMeter*¹⁷⁴, *ScienceCard*¹⁷⁵, *PLoS Impact Explorer*¹⁷⁶, *CrowdoMeter*¹⁷⁷ ir kt.

Elsevier'ai su 8 JK universitetais (Oksfordo, Kambridžo, Bristolio, Lidso ir kt.) parengė alternatyvius vertinimo rodiklius *Snowball Metrics*¹⁷⁸.

1.4.7. ŠIUOLAIKINĖS MOKSLINĖS KOMUNIKACIJOS ĮRANKIAI LITUANISTIKOS PORTALE IR DUOMENŲ BAZĖJE

Duomenų bazėje „Lituanistika“ kaupiam ir skleidžiama patikrinta, kokybiška informacija apie Lietuvoje ir pasaulyje atliekamus lituanistinius mokslinius tyrimus. Lituanistikos objektas yra Lietuvos valstybės, visuomenės, kultūros, lietuvių tautos, kalbos raida ir dabartis. Duomenų bazė pradėta kurti 2006 m. Tematika yra labai plati, apimanti filosofiją, religiją, menotyra, filologiją, istoriją, komunikaciją, informaciją, teisę, politiką, sociologiją, ekonomiką, vadybą, psichologiją, etnologiją, edukologiją. Publikacijos įtraukiamos į duomenų bazę tik atlikus publikacijų ekspertinį vertinimą.

Mokslo darbų atrankos kriterijai. Pirminę mokslo darbų atranką atlieka duomenų bazės specialistai, konsultuodamiesi su ekspertais. Ekspertuoti teikiamos tik Lituanistikos duomenų bazės objektą, žanrą ir laikotarpį atitinkančios publikacijos:

- duomenų bazės objektas – humanitarinių ar socialinių mokslų publikacijos, kurių objektas Lietuvos valstybės, visuomenės, kultūros, lietuvių tautos, kalbos raida ir dabartis;
- mokslo darbų žanrai, apibrėžti galimybių studijoje *Tarptautinė mokslinė duomenų bazė Lituanistika*¹⁷⁹ (Adomėnas et al., 2007). Studijoje pateikta žanrų analizė ir pagrindiniai mokslo kūrinio požymiai;
- į duomenų bazę įtraukiamų kūrinių laikotarpis – nuo 2000 metų ir vėlesni bei 1991 ir vėlesniais metais apgintos disertacijos.

¹⁷² <http://altmetrics.org/tools/>

¹⁷³ <http://impactstory.org/>

¹⁷⁴ <http://readermeter.org/>

¹⁷⁵ <http://sciencecard.org/>

¹⁷⁶ <http://altmetric.com/interface/plos.html>

¹⁷⁷ <http://crowdometer.org/>

¹⁷⁸ <http://www.snowballmetrics.com/>

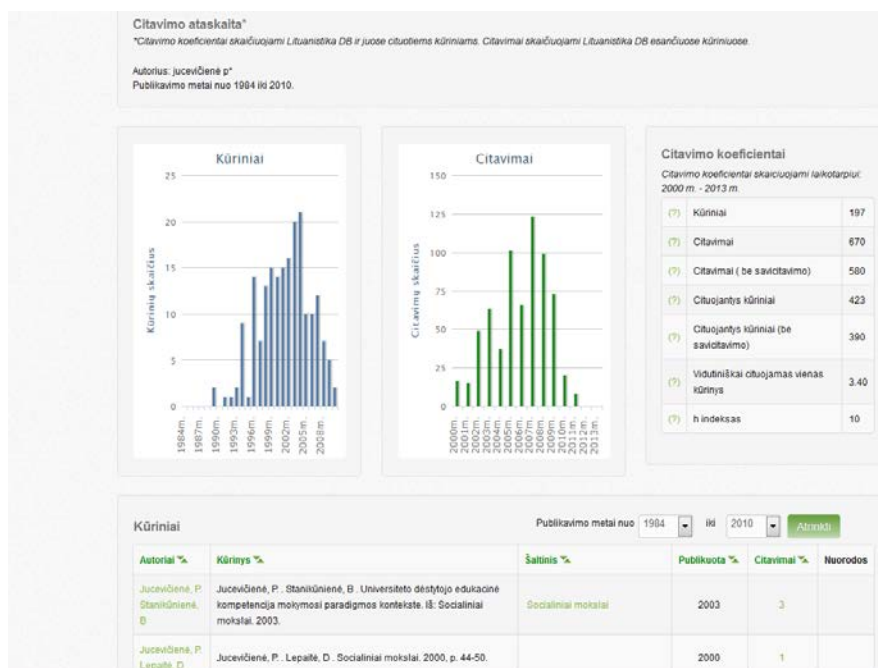
¹⁷⁹ http://archive.minfolit.lt/files/TM_DB_Lituanistika1.pdf

- publikacijas, atitinkančias duomenų bazės kriterijus¹⁸⁰, gali siūlyti visi norintys.

Šiuo metu duomenų bazėje yra 32 tūkst. mokslo straipsnių, pranešimų, monografijų, šaltinių publikacijų, tarp jų 16 tūkst. pateikia visus tekstus, taip pat įtraukta 290 tūkst. cituojamų knygų ir straipsnių metaduomenys. Nuo 2013 m. pradėjo veikti citavimo duomenų analizės bandomoji versija.

Vartotojų paieškai ir rezultatų pateikimui naudojama šiuolaikinė duomenų valdymo sistema ir informacijos kaupimo, prieigos, apdorojimo, saugojimo technologijas. Sukurtos įrašų ir viso teksto įkėlimo, ilgalaikio išsaugojimo, indeksavimo ir paieškos, citavimo indekso formavimo paslaugos (Tobulinama tarptautinė mokslinė duomenų bazė „Lituanistika“, 2013). Duomenų valdymo sistema integruoja antrosios kartos saityno technologijas: RSS naujienų siuntimas, žymėjimas, žymių debesys, daugiaaspektė paieška.

Mokslininkams labai svarbu, kad šioje duomenų bazėje yra kaupiami citavimo duomenys ir yra galimybė analizuoti citavimus¹⁸¹. Galima atlikti į duomenų bazę Lituanistika įtrauktų straipsnių citavimų analizę, analogišką WoS duomenų bazėje pateikiamai analizei (1.11 pav.).

1.11. pav. Citavimų analizė, DB „Lituanistika“

¹⁸⁰ <http://archive.minfolit.lt/files/Kriterijai.pdf>

¹⁸¹ <http://citavimas.lituanistikadb.lt>

1.5. LITERATŪRA

- ADOMĖNAS, M. et al. *Tarptautinė mokslinė duomenų bazė „Lituanistika“: galimybių studija*. Kaunas: Technologija, 2007. [Žiūrėta 2013-08-20]. Prieiga per internetą: http://www.minfolit.lt/files/TM_DB_Lituanistika.pdf†
- An Open Access toolkit to support bibliometrics training and awareness*. [Žiūrėta 2013-08-20]. Prieiga per internetą: <http://www.ndlr.ie/myri/>
- ARCHAMBAULT, E., AMYOT, D., DESCHAMPS, P., NICOL, A., REBOUT L., ROBERGE, G. *Proportion of Open Access Peer-Reviewed Papers at the European and World Levels—2004-2011*, 2013. [Žiūrėta 2013-08-20]. Prieiga per internetą: http://www.science-metrix.com/pdf/SM_EC_OA_Availability_2004-2011.pdf
- ARCHAMBAULT, E., LARIVIERE, V. The limits of bibliometrics for the analysis of the social sciences and humanities literature. In UNESCO (Ed.). *World Social Science Report 2009/2010*. Paris: UNESCO Publishing et International Social Science Council, 2010, pp. 251-254.
- BENNETT, L., LANDONI, M. E-books in academic libraries. *The Electronic Library*. 2005, 23 (1), 9 – 16.
- BERNERS-LEE, T. *The World Wide Web: Past, Present and Future*, 1996. [Žiūrėta 2013-08-20]. Prieiga per internetą: <http://www.w3.org/People/Berners-Lee/1996/ppf.html>
- BJÖRK, B-C., WELLING P., LAAKSO, M., MAJLENDER P., HEDLUND T., & GUDNASSON, G. Open Access to the Scientific Journal Literature: Situation 2009. *PLoS ONE*. 2010, 5(6). doi: 10.1371/journal.pone.0011273
- BOYACK, K. W. Using detailed maps of science to identify potential collaborations. *Scientometrics*. 2009, 79(1), 27-44.
- CARUSO, J., NICOL, A., ARCHAMBAULT, E. *Open Access Strategies in the European Research Area*. Monreal: Science_metrix, 2013. [Žiūrėta 2013-08-20]. Prieiga per internetą: http://www.science-metrix.com/pdf/SM_EC_OA_Policies.pdf
- COX, J., & COX, L. *Scholarly publishing practice: Academic journal publishers' policies and practices in online publishing. Third survey*. ALPSP, 2008. [Žiūrėta 2013-08-20]. Prieiga per internetą: http://www.alpsp.org/ngen_public/article.asp?id=0&did=0&aid=2446&st=scholarly%20publishing%20practice&oaid=0
- COX, J., & COX, L. *Scholarly book publishing practice*. ALPSP, 2010. [Žiūrėta 2013-08-20]. Prieiga per internetą: <http://www.alpsp.org/Ebusiness/ProductCatalog/Product.aspx?ID=41>

- e-InfraNet: 'Open' as the default modus operandi for research and higher education. [2013-08-20]. [Žiūrėta 2013-08-20]. Prieiga per internetą: <http://www.surf.nl/en/publicaties/Pages/e-InfranetOpenreport.aspx>
- ESTABROOK, L., WARNER, B. *The book as the gold standard for tenure and promotion in the humanistic disciplines*. University of Illinois at Urbana-Champaign, IL: Committee on Institutional Cooperation, 2003.
- GIBBS, N.J. eBooks two years later: the North Carolina State perspective. *Against the Grain*, 2001/2002, 6 (1), 26-30.
- GRAUWIN, S., JENSEN, P. Mapping scientific institutions. *Scientometrics*. 2011, 89(3), 943-954. doi 10.1007/s11192-011-0482-y
- HARLEY, D., ACORD, S. K., EARL-NOVELL, S., LAWRENCE, S., KING, C. J. *Assessing the Future Landscape of Scholarly Communication: An Exploration of Faculty Values and Needs in Seven Disciplines*. UC Berkeley: Center for Studies in Higher Education, 2010. [Žiūrėta 2013-08-20]. Prieiga per internetą: <http://escholarship.org/uc/item/15x7385g>
- HICKS, D. Performance-based university research funding system. *Research Policy*. 2012, 4, 251-261.
- HOLL, A. Article disassembly: New ways to handle information in publications. *Serdica Journal of Computing*. 2012, 6, 59-66. [Žiūrėta 2013-08-20]. Prieiga per internetą: <http://sci-gems.math.bas.bg/jspui/bitstream/10525/1780/1/sjc-vol6-num1-2012-p59-p66.pdf>
- Institutional Cooperation (CIC), March. <http://msc.mellon.org/research-reports/Book%20as%20the%20Gold%20Standard.pdf/view>
- JANKOWSKI, N., SCHARNHORST, W., TATUM, CLIFFORD, A., ZUOTIAN, T., *Enhancing Scholarly Publications: Developing Hybrid Monographs in the Humanities and Social Sciences*. January 10, 2012. doi: 10.2139/ssrn.1982380
- KEAR, R., COLBERT-LEWIS, D. Citation searching and bibliometric measures Resources for ranking and tracking, *College & Research Libraries News*. September 2011, 72 (8), 470-474. [Žiūrėta 2013-08-20]. Prieiga per internetą: <http://crln.acrl.org/content/72/8/470.full>
- KLING, R., CALLAHAN, E. Electronic journals, the internet, and scholarly communication. In B. Cronin & D. Shaw (Eds.), *Annual review of information science and technology*. 2003, 37, 127-177. [Žiūrėta 2013-08-20]. Prieiga per internetą: Medford, NJ: InformationToday, Inc.
- LITTMAN, J., CONNAWAY, L.S. A circulation analysis of print and e-books in an academic research library. *Library Resources and Technical Services*. 2004, 48(4), 256-62.

- LYNCH, C. Jim Gray's fourth paradigm and the construction of the scientific record. In T. Hey, S. Tansley, & K. Tolle (Eds.), *The fourth paradigm: Data-Intensive scientific discovery*. Richmond: Microsoft, 2009.
- MABE, M. The growth and number of journals. *Serials: The Journal for the Serials Community*. 2003, 16(2), 191-197. [Žiūrėta 2013-08-20].
Prieiga per internetą: <http://uksg.metapress.com/link.asp?id=f195g8ak0eu21muh>
- MARTIN, B. et al. *Towards a for the social sciences and humanities – A European Scoping Project, A report produced for ESF, ANR, ESRC, DFG and NOW*. Brighton: SPRU, 2010.
- MCVEIGH, M. E. *Open Access Journals in the ISI Citation Databases: Analysis of Impact Factors and Citation Patterns*, 2004. [žiūrėta 2010 m. gegužės 15 d.]. [Žiūrėta 2013-08-20]. Prieiga per internetą: <http://science.thomsonreuters.com/m/pdfs/openaccesscitations2.pdf>
- MOED, H. F. *Citation Analysis in Research Evaluation*. Dordrecht: Springer, 2005.
- NICOL, A., CARUSO, J., ARCHAMBAULT, E. *Open Data Access Policies and Strategies in the European Research Area and Beyond*. Monreal: Science_metrix, 2013. [Žiūrėta 2013-08-20]. Prieiga per internetą: http://www.science-metrix.com/pdf/SM_EC_OA_Data.pdf
- OUTSELL. *Evolution of the STM publishing platform – an industry overview and roadmap*, 2012. [Žiūrėta 2013-08-20]. Prieiga per internetą: <http://www.outsellinc.com/store/products/1083>
- POLANKA, S. (red.). *No Shelf Required : E-Books in Libraries*. Chicago, IL, USA: American Library Association Editions, 2010. p 158.
- REHN, C., KRONMAN, U. *Bibliometric handbook for Karolinska Institutet*. Karolinska Institutet, 2008.
- RIN. *If you build it, will they come? How researchers perceive and use Web 2.0*. London: Research Information Network, 2010. [Žiūrėta 2013-08-20]. Prieiga per internetą: <http://rinarchive.jisc-collections.ac.uk/ourwork/communicating-and-disseminating-research/use-and-relevance-web-20-researchers>
- RIN *Heading for open road: costs and benefits of transitions in scholarly communications*, 2011. [Žiūrėta 2013-08-20]. Prieiga per internetą: http://www.rin.ac.uk/system/files/attachments/Dynamics_of_transition_report_for_screen.pdf
- SOTUDEH, H., HORRI, A. Tracking open access journals evolution: Some considerations in open access data collection validation. *J. Am. Soc. Inf. Sci.* 2007, 58(11), 578–1585. doi: 10.1002/asi.20639
- SUBER, P. Open Access Overview, 2004. [Žiūrėta 2013-08-20]. Prieiga per internetą: <http://www.earlham.edu/~peters/fos/overview.htm>

- SZYMANSKI, K. OA journals in the light of bibliometric indicators. *Presentation at workshop „OA from the point of view of young researchers“*, 2012. [Žiūrėta 2013-08-20]. Prieiga per internetą: http://www.lmba.lt/sites/default/files/Kaunas_OA_Oct2012.pdf
- TENOPIR, C., VOLENTINE, R., KING, D. Scholarly reading and the value of academic library collections: Results of a study in six UK universities. *Insights: The UKSG Journal*. 2012, 25 (2), 130-149. doi:10.1629/2048-7754.25.2.130
- The Future of Scholarly Journals Publishing Among Social Science & Humanities Associations: Report on a Study Funded by a Planning Grant from the Andrew W. Mellon Foundation*, 2009. [Žiūrėta 2013-08-20]. Prieiga per internetą: <http://www.nhalliance.org/bm~doc/hsreport.pdf>
- Tobulinama tarptautinė mokslinė duomenų bazė „Lituanistika“. *Lietuvos žinios*. 2013 m. liepos 24 d. [Žiūrėta 2013-08-20]. Prieiga per internetą: <http://lzinios.lt/lzinios/Mokslas-ir-svietimas/tobulinama-tarptautine-moksline-duomenu-baze-lituanistika-/159940>
- VAN LEEUWEN, T. N. *Second generation bibliometric indicators: the improvement of existing and development of new bibliometric indicators for research and journal performance assment procedures*. Leiden, 2004. doi:10.1007/s11192-009-0146-3.
- VAN ORSDEL, L. C. The state of scholarly communications. *The Serials Librarian*. 2008, 52(1-2), 191–209. doi:10.1300/J123v52n01_16
- WARE, M., MABE, M. *The STM report: An overview of scientific and scholarly journal publishing*. Hague: International Association of Scientific, Technical and Medical Publishers, 2012.
- WOUTERSEN-WINDHOUWER, S. et al. *Enhanced Publications: Linking Publications and Research Data in Digital Repositories*. Amsterdam University Press, 2009. <http://dare.uva.nl/document/150723>

1.6. PRAKTINĖS UŽDUOTYS

Praktinė užduotis 1

Naudodami įrankį *The Academic Database Assessment Tool (ADAT*, <http://adat.crl.edu/>), atlikite Lietuvos leidėjų leidžiamų mokslo žurnalų paiešką. Suraskite kelis humanitarinių ir socialinių mokslų žurnalus (pvz., *Pedagogika*, *Sociologija: Mintis ir veiksmai*, *Literatūra ir kalba*, *Filosofija-Sociologija*) ir pateikite informaciją, kokiose duomenų bazėse jie yra indeksuojami, nuo kada ir kokia informacija yra jose prieinama.

Praktinė užduotis 2

Thomson Reuters svetainėje (<http://scientific.thomson.com/mjl/>) raskite Jus dominančios mokslo srities žurnalus, referuojamus *Social Science Citation Index* arba *Arts & Humanities Citation Index (Web of Science)* duomenų bazėje. Peržiūrėkite gautą žurnalų sąrašą.

1.7. PRAKTINIŲ UŽDUOČIŲ ATLIKIMO APRAŠYMAI

Praktinės užduoties 1 atlikimo aprašymas

1. Prisijunkite adresu: <http://adat.crl.edu/>
2. Spragtelėkite nuorodą *Journals*.
3. Žurnalų paiešką galite atlikti pagal šalį, leidėją arba konkretų žurnalo pavadinimą. Pvz., atlikite paiešką pagal šalį: *Publication Country* lauke pasirinkite šalį *Lithuania* ir spragtelėkite mygtuką *Search Journal Title*.
4. Iš pateikto sąrašo pasirinkite Jus dominančius žurnalus, pvz., *Pedagogika*.
5. Atvers langą, kuriame rasite informaciją apie žurnalą ir kokiose duomenų bazėse jis yra indeksuojamas.

Praktinės užduoties 2 atlikimo aprašymas

1. Prisijunkite adresu <http://scientific.thomson.com/mjl/>.
2. Spragtelėkite duomenų bazės pavadinimą *Social Science Citation Index*.
3. Spragtelėkite mygtuką *View Subject Category*.
4. Pasirinkite vieną Jus dominančią temą (pvz., *Education & Educational Research*).
5. Spragtelėkite mygtuką *View Journal List*.
6. Jums pateiks pasirinktos mokslo krypties sąrašą. Spausdinimui tinkamą sąrašą gausite spragtelėję nuorodą *Format for Print*.

2. MOKSLINIO STRAIPSNIO IR AKADEMINIO TEKSTO RENGIMAS

Jolanta Šinkūnienė

Pastarųjų dešimtmečių pasaulinės lingvistikos tyrimuose didelis dėmesys yra skiriamas akademinio diskurso analizei. Teksto struktūravimo ypatumai, argumentacijos pobūdis ir įtikinamumas, retorikos bruožai tyrinėjami įvairiomis kalbomis, pasitelkus skirtingus mokslinio teksto žanrus. Ne mažesnio dėmesio sulaukia ir mokslinio teksto mikro elementai arba metadiskursas, kuris padeda autoriui paaiškinti tekstą ir kurti santykį su skaitytoju. Įvairiais aspektais tiriamas semantinis ir pragmatinis kalbinių vienetų, dominuojančių moksliniame tekste, turinys, atskleidžiama kaip kuriamas efektyvus ir įtaigus mokslinis tekstas.

Vienas iš pagrindinių akademinio diskurso žanrų yra mokslinis straipsnis – bemaž populiariausia mokslinio dialogo ir rezultatų sklaidos forma. Mokslinio straipsnio rengimas reikalauja nemažai praktinių žinių ir įgūdžių. Reikia žinoti, kokie moksliniai ir formos reikalavimai yra keliami straipsniui, kokia tipinė straipsnio sudedamųjų dalių struktūra, kokie mokslinio straipsnio elementai padeda padidinti jo matomumą internetinėje erdvėje, kokie kalbiniai, struktūriniai ir vaizdiniai sprendimai gali sustiprinti argumentacijos įtaigumą. Prestižiniai mokslo žurnalai, kuriuose atspausdintas straipsnis yra svarus mokslininko darbo ir profesinės kvalifikacijos įvertinimas, kelia aukštus turinio ir formos reikalavimus publikacijoms. Žinios apie mokslinio teksto kūrimo specifiką ir mokslinio aparato virtuvę yra būtinos bet kuriam tyrėjui, siekiančiam būti pripažintu mokslo pasaulyje.

Mokymo tikslas – išryškinti mokslinio straipsnio kaip žanro savitumą, pagilinti mokslinio straipsnio rengimo įgūdžius, aptarti pagrindinių mokslinio straipsnio sudedamųjų dalių rengimo problematiką ir dažniausiai pasitaikančias klaidas, autoriaus pozicijos raiškos būdus ir metakalbos svarbą mokslinei komunikacijai.

Įgyjamos žinios ir gebėjimai: žinios apie mokslinio straipsnio vaidmenį mokslo komunikacijoje ir mokslinio straipsnio struktūrinius ir retorinius ypatumus; gebėjimai parengti tinkamos struktūros akademinio diskurso reikalavimus atitinkantį mokslinį straipsnį

Orientacinis temos įsisavinimui reikalingas laikas: 2 - 4 akad. val.

2.1. MOKSLINIO STRAIPSNIO ŽANRINĖ SPECIFIKA IR RETORINĖ STRUKTŪRA

Mokslinis straipsnis - vienas iš kertinių akademinio diskurso žanrų, pasižymintis jam charakteringais retoriniais ir struktūriniais bruožais. Šiame skyriuje aptariama mokslinio straipsnio svarba akademiname pasaulyje, mokslinis straipsnis palyginamas su kai kuriais kitais žanrais ir aptariami atskirų mokslinio straipsnio struktūrinių dalių rašymo ypatumai.

2.1.1. MOKSLINIO STRAIPSNIO SVARBA MOKSLO VISUOMENĖJE

Mokslo publikacijos gali būti įvairaus pobūdžio ir įvairios apimties. Įvairių autorių minimos šios pagrindinės mokslinių publikacijų rūšys: disertacijos, monografijos, studijos, vadovėliai, mokomosios knygos, mokymo ir metodinės priemonės, žodynai, žinynai, enciklopedijos, vadovai, įvairaus pobūdžio santraukos ir straipsniai, recenzijos, konferencijų pranešimai ir jų tezės, patentai, akademinų tekstų vertimai, instrukcijos, ekspedicijų dienoraščiai, projektų ataskaitos, moksliniai esė, mokslo populiarinamieji straipsniai. Tačiau ne visi mokslui skirti tekstai yra grynai moksliniai. Štai vadovėliai, mokomosios knygos, mokymo ir metodinės priemonės, vadovai, enciklopedijos, žinynai, esė, mokslo populiarinamieji straipsniai yra skirti anksčiau gautoms mokslo žinioms skleisti, mokyti skaitytoją vienos ar kitos disciplinos. Grynieji moksliniai žanrai yra skirti ne turimoms žinioms atpasakoti, bet naujoms žinioms tinkamai pristatyti. Mokslinių straipsnių, monografijų, studijų, projektų ataskaitų ir dar kai kurių kitų žanrų tekstai yra tiriamieji, jų autorių tikslas – ištirti vieną aktualią kokios nors mokslo disciplinos problemą, remiantis atitinkamomis teorijomis ir metodu. Tiriamasis darbas sąlygojamas tam tikrų gana griežtų reikalavimų jo tekstui, kalbai, pateikiamai literatūrai, kitų autorių citavimui ir pan. Pagrindinis reikalavimas bet kurio žanro tiriamajam darbui yra naujumas: idėjų, duomenų, interpretacijų, metodų, teorijų ir kt.

Nors gynųjų mokslinių publikacijų rūšių yra įvairių, mokslinio diskurso tyrimuose yra pabrėžiama mokslinio straipsnio svarba. Kaip teigia Hylandas, mokslinis straipsnis išlieka pagrindine įvairiausių mokslinių tyrimų sklaidos priemone, straipsniu mokslininkai komunikuoja savo įžvalgas, naujausius atradimus ir įsitvirtina akademiname pasaulyje (Hyland, 2005, p. 89-90). Mokslo pasaulyje plačiai paplitęs angliškasis posakis *publish or perish*¹⁸² rodo šiuolaikines mokslo produkcijos tendencijas, skatinančias įvairių sričių mokslininkus kuo daugiau publikuoti. Mokslinis straipsnis yra vienas populiariausių būdų skelbti savo tyrimų rezultatus. Šis mokslinio stiliaus žanras laikomas prestižiniu dėl įvairių

¹⁸² Liet. spausdink arba pranyk. Čia ir toliau vertimai iš anglų kalbos autorės.

priežasčių – kaip teigia Hylandas, viena pagrindinių jo vertybių yra tai, kad mokslinis straipsnis – visos mokslininkų bendruomenės kontroliuojamas kūrinys. Redaktoriai ir recenzentai ne tik užtikrina publikuojamų tekstų kokybę, bet ir tam tikra prasme formuoja dominuojančias temas, metodikas ir tyrimų kryptis (Hyland, 2009, p. 67-68). Be to, straipsnis yra kur kas operatyvesnis mokslinis žanras už studiją ar monografiją, kurioms parengti ir išleisti reikia kur kas daugiau pastangų, laiko ir lėšų, dėl to naujos mokslo žinios skaitytoją pasiekia vėliau. Gamtos ir technikos sričių mokslininkams straipsnis yra pagrindinis ir dažnai vienintelis būdas pristatyti mokslo bendruomenei savo tyrimų rezultatus.

2.1.2. MOKSLINIO STRAIPSNIO YPATUMAI LYGINANT SU KITAIŠ ŽANRAIS

Mokslinis straipsnis kaip akademinis tekstas turi struktūrinių ir kalbinių panašumų ir skirtumų palyginti su kitais moksliniais žanrais (apie santykį su šviečiamaisiais tekstais čia nebus kalbama). Galimybių studijoje „Tarptautinė mokslinė duomenų bazė Lituaniaistika“ mokslinis straipsnis apibrėžiamas taip:

„Mokslas straipsnis periodiniame arba tęstiniame mokslo leidinyje – nustatytos struktūros ir ne didesnės kaip 2 autorinių lankų apimties darbas, kuriame pateikta: metodologinės ir teorinės mokslinio tyrimo prielaidos, suformuluota mokslinė problema, jos ištirtumas, problemos sprendimo tikslai ir uždaviniai, jų vieta tiriamos problematikos kontekste, mokslinio tyrimo metodai ir empirinė medžiaga (jei tokia remtasi), išvados, rezultatų reikšmė pažinimo raidai arba srities/krypties/šakos problemoms spręsti.“ (Adomėnas et al., 2007, p. 127-128)

Taigi kaip ir kitiems gryniesiems moksliniams žanrams, moksliniam straipsniui svarbus dalykas yra problema ar problematika, suformuluota per tyrimo klausimus. Straipsnis išplaukia iš dalykinių aplinkybių, konkrečios disciplinos poreikių. Be to, jo, kaip ir bet kurio kito akademinio teksto, turinys turi būti tikslus, išsamus, objektyvus, paremtas faktais, o kalba – mokslinė dalykinė. Jame analizuojama, o ne atpasakojama ar aprašinėjama.

Nuo kitų mokslinių žanrų straipsnis labiausiai skiriasi apimtimi. Paprastai straipsniai būna vieno autorinio lanko (vienas autorinis lankas yra 40 000 spaudos ženklų). Ilgesni, nuo dviejų autorinių lankų, ypač sintetinio, apibendrinamojo pobūdžio akademiniai tekstai vadinami studijomis, o didelės, ne mažesnės nei 8-10 lankų apimties ir kur kas sudėtingesnės struktūros tekstai, tačiau taip pat skirti vienai problemai tirti, vadinami monografijomis. Trumpesnės už straipsnius tėra tik konferencijų pranešimų ar disertacijų gynimų tezės, kurios yra neatsiejamos nuo žodinio darbo pristatymo. Lygiai kaip ir įvairių akademinių tekstų (pavyzdžiui, disertacijos ar monografijos) santraukos ar anotacijos, einančios privaloma sudėtine tų tekstų dalimi, todėl nesavarankiškos, nors apimtimi galinčios prilygti straipsniui.

Straipsniai, kaip ir kiti mokslo darbai, gali būti teoriniai arba empiriniai. Pirmųjų, ypač mokslinių esė, tikslas yra pristatyti, apsvastyti ir palyginti esamas teorijas bei aiškinimus, taip pat pristatyti savas teorijas. Teoriniams straipsniams ypač svarbi argumentacija, kokios nors medžiagos interpretacija, rėmimasis literatūra, o ne savo surinktais duomenimis ar stebėjimais. Teorinių straipsnių tikslas paprastai būna išdėstyti ir pagrįsti savo nuomonę, teorines nuostatas, todėl toks straipsnis paprastai eina sudedamąją didesnės apimties akademinį tekstą – baigiamųjų darbų, disertacijų, monografijų dalimi.

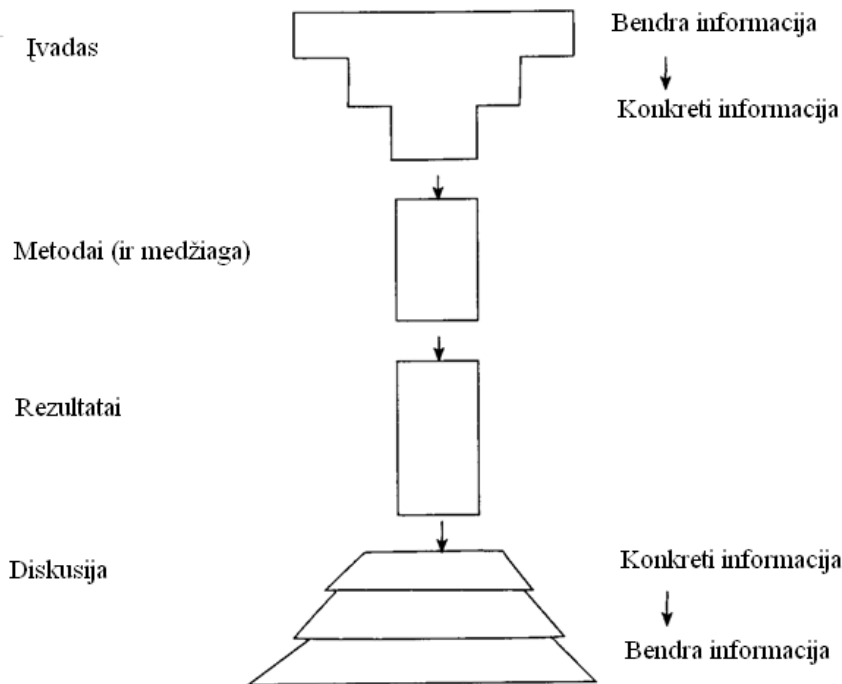
Empirinių straipsnių išeities taškas – konkrečios disciplinos problema, kurią siekiama paaiškinti pasitelkus kokią nors teoriją. Taigi empiriniai darbai remiasi ir konkrečiais tyrimų ar stebėjimo duomenimis, ir teorinėmis nuostatomis. Teorija empiriniuose darbuose reikalinga pastebėtai problemai aiškinti(s), jai išbandyti ir/ar sukritikuoti.

Nuo kitų akademinį tekstų žanrų straipsnių taip pat skiria ir gana griežta retorinė struktūra, jo turinio kriterijai ir retorikos elementai. Juose dažniausiai susitelkiama į vieną mokslinę problemą, visa turima teorinė ir empirinė medžiaga panaudojama tikslingai, teksto elementai kuo glaudžiau siejami vienas su kitu, o struktūra yra daugiau ar mažiau apibrėžta pagal konkrečioje mokslo srityje paplitusį modelį.

2.1.3. RETORINĖ MOKSLINIO STRAIPSNIO STRUKTŪRA: ĮVAIRŪS MODELIAI

Akademinį diskursą daug ir išsamiai tyrinėjusi lenkų mokslininkė Anna Duszak yra pastebėjusi, kad tikslieji mokslai turi daugiau tekstinių ir struktūrinių universalijų, o humanitarinių ir socialinių mokslų tekstuose labiausiai atsiskleidžia kalbos ir kultūros sąlygota diskursinė specifika (Duszak, 1997). Iš tiesų, tikslųjų ir gamtos mokslų straipsniai paprastai pasižymi vadinamąja standartinė *IMRaD* struktūra (žr. 2.1 pav.), kai straipsnis yra sudarytas iš aiškiai apibrėžtų dalių: įvado, metodų pristatymo ir rezultatų aptarimo¹⁸³. Nors humanitarinių ir socialinių mokslų straipsniams taip pat gali būti būdinga *IMRaD* struktūra, čia paplitę ir esė pobūdžio moksliniai straipsniai, kurie gali būti plėtojami skirtingai, priklausomai nuo tematikos pobūdžio. Jų struktūra ir teksto kūrimo būdai gali būti gana individualūs ir neatitikti struktūrinių universalijų. Tačiau net ir mažiau apčiuopiamą tipinę struktūrą turintis straipsnis turi būti logiškas, moksliškas, tinkamai parengtas ir pasižymintis temos aktualumu ir naujumu, kad būtų publikuojamas.

¹⁸³ Angliškas akronimas *IMRaD* šifruojamas kaip Introduction, Methods, Results and Discussion.

2.1. pav. IMRaD mokslinio straipsnio struktūra (iš Swalesas & Feak (1994, p. 157))

Kaip minėta, *IMRaD* modelis yra labiau paplitęs tiksluosiuose ir biomedicinos moksluose, nors yra taikomas ir humanitarinių bei socialinių mokslų darbuose. Tačiau humanitarinių ir socialinių mokslų straipsniams įprastesnis toks modelis, kuriame dėstymas nėra skirstomas į konkrečias dalis, pavadintas metodais, rezultatais ir jų aptarimu, bet į skyrius ir poskyrius pagal straipsnio problematiką.

Kad ir kokie būtų struktūriniai mokslinio straipsnio dalių pavadinimai, jame turi būti įvardijamas ir atskleidžiamas idėjų, duomenų, interpretacijų ir kt. naujumas, pateikiama literatūros, susijusios su tirama problematika, kritinė analizė, aptariama metodika ir tyrimo rezultatai, pateikiamos išvados ir apibendrinimai. Šie reikalavimai paprastai išdėstomi žurnalo nuorodose autoriams. Štai keletas pavyzdžių iš įvairių sričių mokslinių žurnalų, įtrauktų į „Lituanistika“ duomenų bazę:

Acta Academiae Artium Vilnensis:

Straipsniuose turi būti suformuluotas tyrimų tikslas, įvardytas objektas, metodas, aptartas nagrinėjamos problemos ištirtumo laipsnis bei naujumas, pateikti ir pagrįsti tyrimų rezultatai, padarytos išvados, nurodyta cituota literatūra, šaltiniai.

Kalbotyra:

<Straipsniuose> turi būti suformuluotas tyrimo klausimas/problema ir tikslas, apžvelgti ankstesni tiriamos srities darbai, apibūdinti duomenys ir

metodai, pateikti rezultatai ir argumentuotos išvados bei nurodyti duomenų šaltiniai ir naudota literatūra.

Colloquia:

Teikiamuose mokslo straipsniuose turi būti iškelta tyrimo problema, pagrįstas jos aktualumas, suformuluotas tikslas, apibrėžtas objektas, išdėstyta metodologija, įvertintas nagrinėjamos problemos iširtumas, pateikta analizė ir prieitos išvados, nurodyta naudota literatūra.

Lietuvos Archeologija:

Pateikiami rankraščiai turi atitikti mokslo darbams keliamus reikalavimus: turi būti suformuluotas darbo tikslas ir problema, aptartas temos iširtumas, naudojami metodai, išdėstyti rezultatai ir jų aptarimas, pateiktos išvados, nurodyta cituojama literatūra.

Lietuvos Muzikologija:

Į žurnalą priimami tokios arba analogiškos struktūros moksliniai straipsniai: įvadas, tyrimų tikslas, objektas, metodas ir metodikos, gauti rezultatai, išvados arba apibendrinimas, nuorodos, naudotos literatūros sąrašas.

Organizacijų vadyba: sisteminiai tyrimai:

Straipsnyje turi būti aiškiai suformuluotas mokslinių tyrimų objektas ir tikslai, problema, aptartas nagrinėjamos problemos sprendimas, nurodyti tyrimo metodai, pateikti ir pagrįsti tyrimų rezultatai, padarytos išvados, nurodyta naudota literatūra.

Teisė:

Turi būti mokslinio straipsnio būtinos dalys – nurodomas tyrimų tikslas, objektas ir metodai, nagrinėjamos problemos iširtumo laipsnis, pateikiami ir pagrindžiami tyrimų rezultatai, išvados.

Kaip matome iš pateiktų reikalavimų autoriams ištraukų, skirtingų humanitarinių ir socialinių mokslų sričių žurnalai kelia beveik vienodus reikalavimus mokslinio straipsnio sudedamosioms dalims.

2.1.4. MOKSLINIO STRAIPSNIO SUDEDAMŲJŲ DALIŲ RAŠYMO YPATUMAI

Rengiant mokslinį straipsnį labai svarbu atidžiai išstudijuoti mokslinio žurnalo, kuriame ketinama spausdinti straipsnį, nurodymus autoriui, pasižiūrėti, kaip parengti tame žurnale jau išspausdinti straipsniai. Kai kurie moksliniai žurnalai yra parengę labai išsamias instrukcijas straipsnio autoriams, be formatavimo reikalavimų ir literatūros šaltinių nuorodų pateikimo tvarkos dar akcentuodami ir kokia informacija turėtų būti kiekvienoje mokslinio straipsnio dalyje. Ypač pravartu atkreipti dėmesį, ar žurnalas pateikia straipsnių vertinimo kriterijus – jų sąrašas gali pasitarnauti kaip kontrolinės gairės kuriant, taisant ir redaguojant straipsnį. Nepriklausomai nuo mokslo srities, dažniausiai vertinamas tyrimo naujumas ir aktualumas, tyrimo tikslo ir objekto apibrėžtumas, metodikos ir naudotos literatūros tinkamumas, išvadų pagrįstumas ir patikimumas, straipsnio formos atitikimas formaliems reikalavimams, teksto struktūros ir kalbos dalykai. Kaip pavyzdį galima pateikti kalbotyros žurnalo „Baltistica“ skelbiamus straipsnių vertinimo kriterijus:

- straipsnio struktūros atitikimas mokslinėms publikacijoms keliamiems reikalavimams (problemos, tikslo ar uždavinių formulavimas; klausimo istorija; išvadų sąsaja su straipsnio pavadinimu, suformuluotais tikslais, pateiktais ir pagrįstais tyrimų rezultatais; literatūros ir šaltinių sąrašo reprezentatyvumas);
- nagrinėjamos problemos naujumas, originalumas;
- taikomų tyrimo metodų tinkamumas;
- anotacijos, raktažodžių ir santraukos informatyvumas;
- stiliaus tinkamumas ir kalbos taisyklingumas.

Su į duomenų bazę „Lituanistika“ įtrauktų straipsnių ir kitų mokslinių publikacijų ekspertinio vertinimo kriterijais ir vertinimo anketomis galima susipažinti duomenų bazės „Lituanistika“ svetainėje.

2.1.4.1. ANTRAŠTĖ, ANOTACIJA, RAKTAŽODŽIAI IR SANTRAUKA

Kaip teigia Swalesas (1990, p. 224) „antraštės susideda tik iš kelių žodžių, bet jos yra rimtas reikalas“¹⁸⁴. Ieškodami informacijos, skaitytojai permeta akimis daugelio žurnalų turinius, jų dėmesį lengviau patraukia informatyvios ir patrauklios antraštės. Žodžiai, pasirinkti antraštei, taip pat nulems straipsnio paieškos galimybes internete. Antraštė ir santrauka yra visuomet laisvai prieinamos internete, tinkamai parengus šias straipsnio dalis automatinei paieškai tikėtina, kad straipsnį greičiau ras ir su juo

¹⁸⁴ Originalus tekstas: Titles consist of only a few words, but they are serious stuff.

susipažins daugiau skaitytojų, o tai padidina tyrimo rezultatų sklaidos ir straipsnio citavimo galimybes. Kai kurie užsienio leidėjai, pavyzdžiui, Wiley-Blackwell, Sage, savo internetinėje svetainėje pateikia išsamias gaires, kaip optimizuoti savo straipsnio antraštės ir santraukos tekstą interneto paieškos sistemoms.

Kaip turėtų atrodyti tinkama antraštė? Wallworkas (2011, p. 163) teigia, kad gera antraštė yra tokia, kuri:

- lengvai suprantama recenzentui;
- lengvai randama paieškos sistemų;
- patraukia tinkamą skaitytoją, t.y. skamba įprastai mokslininkams, dirbantiems toje pačioje srityje;
- yra trumpa;
- aiškiai ir informatyviai apibūdina straipsnio turinį.

Antraštė neturėtų būti labai abstrakti arba per daug konkreti, akcentuojanti siaurą specifinį atlikto tyrimo aspektą, joje derėtų vengti santrumpų.

Pačios mokslinio straipsnio antraštės yra įvairaus pobūdžio lingvistinių analizių objektas. Daugiausia tyrinėjami angliškieji mokslinių straipsnių pavadinimai, net atsirado atskiras angliškas pavadinimas šiai tyrimų sričiai – *titleology* (Baicchi, 2003, cituojama Soler, 2007), kas išvertus į lietuvių kalbą būtų *antraštologija*. Tiriami antraščių sintaksiniai struktūriniai ypatumai (Soler, 2007; Wang & Bai, 2007), skyrybos ženklų vartoseną (Hartley, 2007), tipiniai bruožai keliuose disciplinose (Haggan, 2004) – su šiais tyrimais pravartu susipažinti mokslininkams, kuriantiems tekstą anglų kalba. Tokiuose tyrimuose taip pat atskleidžiamos tendencijos, vyraujančios vienoje ar kitoje disciplinoje. Lietuvių mokslinio diskurso tyrinėjimuose pavyko aptikti tik vieną straipsnį, skirtą sintaksinėms struktūroms lingvistinių mokslinių straipsnių pavadinimuose lietuvių ir vokiečių kalbomis (Kohrs, 2010).

Tokios lietuviškų mokslinių straipsnių antraštės kaip „Prisijaukink kauką: Gimties ir mirties dichotomija Lauros Sintijos Černiauskaitės kūryboje“; „Mokomosios frazeologijos žodynas? Kodėl gi ne!“; „Valdžios institucijų suvokimas ir politiniai veiksmai: parama demokratijai ar masinis protestas?“; „2000 m. Baltijos valstybių mokėjimų balansų palyginamoji analizė“ ir t.t. rodo, kad lietuvių humanitarinių ir socialinių mokslų tradicijose galima išvelgti įvairius strateginius antraščių kūrimo būdus bei tikėtis tarpdalykinių skirtumų. Taigi galvojant apie tinkamą antraštę, naudinga pavartyti savo srities mokslinius žurnalus ir pasižiūrėti, kokio pobūdžio antraštės dominuoja.

Kai kurie žurnalai prašo pateikti straipsnio anotaciją, kuri priklausomai nuo leidinio gali būti nuo 70 iki 200 žodžių apimties. Ne visuomet yra aišku, kuo remiantis mokslinis žurnalas skiria anotaciją nuo santraukos. Knygų leidyboje anotacija yra trumpas komercinio ir pristatomojo pobūdžio

tekstas, o mokslinio straipsnio santrauka yra glaustas pagrindinių straipsnyje analizuojamų klausimų apibendrinimas. Neretai žurnalo prašoma anotacija yra labai panaši į įprastą mokslinio straipsnio santrauką, plg. reikalavimus anotacijai, skelbiamus moksliniame žurnale „Lietuvos muzikologija“:

Prieš pagrindinį tekstą turi būti anotacija, kurioje nurodoma: tyrinėjimo objektas, metodas (metodikos), tikslas, išdėstomi tyrimo rezultatai.

Jei straipsnis parašytas lietuvių kalba, o žurnalas prašo santraukos užsienio kalba ir anotacijos lietuvių kalba, pastaroji yra naudinga lietuviškai skaitančiam skaitytojui, norinčiam greitai susipažinti su straipsnio problematika ir nuspręsti, ar verta skaityti toliau. Štai ilgesnės anotacijos pavyzdys iš žurnalo „Kalbotyra“¹⁸⁵:

- (1) *Straipsnyje pristatomas klausimų – dažniausio komunikacinio sakinių tipo lietuvių ir rusų vaikiškojoje kalboje – tyrimas. Analizuojant ilgalaikio stebėjimo metodu sukauptus lietuviškai ir rusiškai kalbančių šeimų kalbos duomenis, nustatyta 2;0–2;8 amžiaus vaikams adresuotų klausimų formų ir funkcijų įvairovė bei pasiskirstymas. Atliekant tyrimą, buvo sukurta penkių lygmenų klasifikacijos sistema, pagal ją suskirstyti visi suaugusiųjų kalboje vartojami klausimai, vėliau, naudojantis programa CHILDES, automatinio būdu skaičiuotas visų klausimų tipų dažnumas ir pasiskirstymas. Gauti rezultatai rodo, kad lietuvių ir rusų vaikiškojoje kalboje vartojami klausimai yra panašios ar tokios pat formos ir atlieka panašias ar tokias pat funkcijas. Tiek lietuvių, tiek rusų vaikiškojoje kalboje klausimai sudaro panašių visų sakinių dalį; reakcijos pobūdžio klausimai tėvų kalboje daug dažniau susiję su vaiko pasakymų turiniu, o ne forma, t. y. tėvai dažniau susitelkia į tai, kas buvo pasakyta, o ne kaip tai buvo pasakyta; tėvų klausimai atlieka tam tikrą didaktinę funkciją. Nepaisant kelių pastebėtų skirtumų, galima teigti, kad tyrimas iš dalies patvirtino keltą hipotezę, jog tipologiškai, kultūriškai ir geografiškai artimomis kalbomis kalbantys tėvai laikosi panašios komunikacinės strategijos.*

Vienas iš straipsnio elementų, neatsiejamų nuo daugumos šiuolaikinių mokslo žurnalų yra raktažodžiai. Kaip minėta, tinkamai parinkti ir straipsnio esmę atspindintys raktažodžiai yra raktas į straipsnio sklaidą internetinėje erdvėje. Didelės leidyklos rekomenduoja autoriams nenaudoti labai bendro pobūdžio raktažodžių, nedažnai aptinkamų santrumpų ar žargono, kai kurios jų – nekartoti straipsnio antraštės. Siekiant parinkti efektyvius raktažodžius patartina pagalvoti, kaip patys ieškotumėme savo straipsnio internete. Kai kurie leidiniai rekomenduoja raktažodžius pasirinkti iš egzistuojančių katalogų ar duomenų bazių. Pavyzdžiui, „Tarptautinis psichologijos žurnalas: biopsichosocialinis požiūris“ nurodymuose autoriams rekomenduoja raktinius žodžius parinkti iš MeSH katalogo. Jei autorius pats

¹⁸⁵ BALČIŪNIENĖ, I., KAZAKOVSKAJA, V. Klausimų forma ir funkcijos lietuvių ir rusų vaikiškojoje kalboje. *Kalbotyra*. 2011, 63(3), 9-25.

parenka straipsniui raktažodžius, patartina, kad jie labai smarkiai nesiskirtų nuo straipsnio tekste dažnai vartojamų terminų. Raktažodžius įprasta išrikiuoti jų reikšmės konkretėjimo tvarka – pradedant nuo mokslo šakos pavadinimo ir baigiant konkrečių atvejų vardais, nors kai kurie žurnalai prašo alfabetinio išdėstymo.

Labai svarbi mokslinio straipsnio dalis yra santrauka. Kaip ir antraštė bei raktažodžiai, santrauka dedama į įvairių duomenų bazių katalogus; santraukos yra nemokamai prieinamos internete net jei pats straipsnis bus išspausdintas ne laisvos prieigos žurnale. Ir redaktoriai, ir skaitytojai paprastai pirmiausiai perskaito santrauką. Jei ji prastai parašyta, didelė tikimybė, kad susidomėjimas straipsniu taip pat bus mažesnis. Į duomenų bazes ir internetą įkelta santrauka yra pateikiama be pačio straipsnio, ji turi būti parašyta kaip atskiras išbaigtas nedidelis tekstas, tiksliai atspindintis pristatomo straipsnio turinį. Santraukos apimtis yra aiškiai nurodoma kiekvieno leidinio atmintinėje autoriui. Dažniausiai santraukos prašoma kita kalba nei yra parašytas pats straipsnis, kartais prašoma kelių santraukų – vienos lietuvių kalba, o kitos – kuria nors iš užsienio kalbų.

Plačiau apie santraukos tipus ir struktūrą žr. 2.4.2. skyrių.

2.1.4.2. ĮVADAS IR LITERATŪROS APŽVALGA

Įvadas reikalingas visiems tekstams, gal tik išskyrus kai kuriuos grožinės literatūros žanrus. Akademiniame diskurso žanrams būdingos tam tikrus gana griežtus reikalavimus atitinkančios įvadinės dalys. Nors ir skirtingos apimties ir turinio, šios dalys turi tą pačią paskirtį – įvesti skaitytoją į temą, nusakyti tyrimo esmę, apibūdinti sąlygas ir kitus žemiau išvardytus dalykus, tarsi nuleisti jį į tyrimo gelmes. Įvadas yra svarbiausia ir didžiausia metakalbos atkarpa moksliniame tekste, kurioje kalbama ne apie mokslo disciplinos, nagrinėjamo dalyko problemas, bet pristatomąjį darbą. Prieš įvadą ir vietoje jo dar gali būti pratarmė, dažniausiai skirta mažiau su pačiu darbu susijusiems dalykams aptarti, pavyzdžiui, pratarmės rašomos naujiems tos pačios knygos leidimams, jose pristatomi atlikti pakeitimai tekste.

Įvadas paprastai neturi pavadinimo ir gali apimti nuo vienos pastraipos iki atskiros kelių ar keliolikos puslapių dalies didesnės apimties darbuose. Įvado turinys labai priklauso nuo mokslinio stiliaus žanro, tačiau straipsnių ar konferencijų pranešimų įvadai rašomi panašiai kaip disertacijų, išskyrus kai kurias tik joms būdingas įvado dalis – viso darbo struktūros apibūdinimą, aiškiai įvardintą teorinę ir praktinę jo vertę ir disertacijoje skelbiamų tyrimų rezultatų aprobaciją, t.y. ankstesnį jų publikavimą moksliniuose žurnaluose, konferencijose ar pristatymą įvairiuose mokslinės bendruomenės svarstymuose.

Dažniausiai įvadas pradedamas nuo platesnio nagrinėjamos temos konteksto, paaiškinant, kodėl ji yra aktuali ir tyrinėtina. Po to nurodomas ir aptariamas konkretus tyrimo objektas. Daugelyje mokslinių darbų gvildenamos konkrečios disciplinos problemos taip pat įvardijamos įvade.

Jos gali būti formuluojamos ir tyrimo klausimų pavidalu, taip dar labiau paryškinant pristatomo tyrimo esmę. Taip pat galima pateikti tyrimo hipotezę ar kelias hipotezes, kurios tyrimu patvirtinamos arba paneigiamos.

Viena svarbiausių įvado dalių - darbo tikslo pristatymas, kuris turėtų būti vienas visam darbui, nepriklausomai nuo jo apimties. Moksliniam straipsniui suformuluoti vieną darbo tikslą, siejantį visas struktūrines darbo dalis į vieną visumą, nėra sunku. Paprastai jo ir pakanka mokslininko intencijai nusakyti. Monografijose, ypač disertacijose, darbo tikslas skaidomas į sudedamąsias dalis arba darbo etapus, vadinamus uždaviniais, nulemiančiais tyrimo ir jo pristatymo eigą.

Įvade gali būti aptarti darbe vartojami terminai, paaiškinta, kaip jie autoriaus suprantami, iš kur perimti, kaip susiję tarpusavyje. Apibendrinus kitų mokslininkų atliktą darbą, panašia tema atliktus tyrimus, pristatomas savasis tyrimas, jo sąlygos ir metodai (jei neskiriama atskira dalis, skirta taikytai metodikai aptarti). Čia galima išdėstyti sunkumus, su kuriais buvo susidurta, aptarti metodų taikymo ypatumus, papasakoti apie tyrimo eigą. Įvadas baigiamas labai aiškiai įvardijant darbo naujumą ir, jei tik įmanoma, galimą jo poveikį tolesniems tyrimams, visuomenei, kultūrai ir pan.

Viena svarbiausių mokslinio straipsnio dalių yra literatūros apžvalga – mokslinio straipsnio dalis, kurioje pateikiamos ir analizuojamos kitų mokslininkų išvalgos nagrinėjama tema. Jos reikšmę gražiai iliustruoja Rienecker ir Jørgensenas (2003, p. 136), teigdami, kad „sugebėjimas naudotis literatūra <...> atskleidžia disciplinos išmanymą, parodo, ar mąstoma mechaniškai, tik referuojant, nesvarstant, ar savarankiškai, taikant turimas žinias“.

Jau publikuota mokslinė literatūra yra bet kokio naujo mokslinio darbo pagrindas, nes tik jos fone išryškėja rašomo mokslinio straipsnio naujumas, originalumas ir mokslinė vertė. Literatūra rengiant publikaciją svarbi ne tik todėl, kad ją skaitant kaupiamos foninės nagrinėjamai temai suvokti reikalingos žinios, bet ir todėl, kad ja remiantis formuojami naujo mokslinio darbo teoriniai ir metodiniai pagrindai. O svarbiausia yra tai, kad daugeliui autorių anksčiau publikuota mokslinė literatūra yra įkvėpimo šaltinis, ją skaitant ir analizuojant generuojamos savos idėjos. Iš mokslinės literatūros galima perimti bendrąją pasaulio sampratą ir požiūrį į analizuojamus reiškinius, teoriją ar jos modelį, metodą arba tyrimo būdą, naudojamas sąvokas ir terminus, konkrečią dalykinę informaciją (plg. Rienecker & Jørgensen, 2003).

Rengiant literatūros apžvalgą svarbu, kad skaitytojui būtų aišku, kodėl naudojami vieni ar kiti cituojami ir referuojami šaltiniai. Ištraukos iš Wallworko (2011, p. 196, 208) pateikiamų mokslinių straipsnių recenzentų komentarų iliustruoja klaidas, kurių reikėtų vengti kritiškai apžvelgiant literatūrą:

- Autorius nesusieja apžvelgiamos literatūros su savo tyrimo tikslais.

- Neaišku, kodėl minimi kai kurie literatūros šaltiniai. Susidaro įspūdis, kad jie naudojami siekiant dirbtinai pailginti straipsnį ir padidinti jo svarbą, o ne paremti autoriaus mintis.

Panašiai Feak ir Swalesas (2009, p. 10) pastebi, kad būtent mokslinių straipsnių literatūros apžvalgos neretai tampa kritikos taikiniu. Jei literatūros apžvalga neįtikina, jog rengiamas darbas yra reikšmingas, neatskleidžia jo svarbos, tai vienas iš rimtesnių šios straipsnio dalies trūkumų.

Taigi literatūros apžvalga turi būti parengta pagal logiškus principus, kurie išryškina tyrimo kryptį ir padeda atskleisti rengiamo darbo tikslus ir naujumą. Be to, pristatomoji literatūra turi būti būtina nagrinėjamai temai. Minėti daugelį mokslinių autorių (ypač tik nurodant jų tekstus, bet jų neaptariant) vien tik tam, kad pailgėtų naudotos literatūros sąrašas, yra neetiška.

Darbe pristatoma literatūra turi būti grynoji mokslinė, o ne šviečiamoji ar mokslo populiarinamoji, autoritetingiausių atitinkamos mokslo šakos žmonių, pati naujausia ir patikimiausia, nepaneigta ar pagrįstai nesukritikuota kitų autorių, teoriškai ir metodologiškai argumentuota, paremta patikimais tyrimais ir publikuota pripažintose leidyklose, žinomuose recenzuojamuose žurnaluose. Be to, darbe reikia remtis tik prieinamais ištisais tekstais, nepercituoti kituose šaltiniuose cituotų darbų, o jei tą dėl kokių nors priežasčių tenka daryti, būtina nurodyti abu autorius: tą kuris citavo jums reikalingą teksto fragmentą ir tikrąjį citatos autorių.

2.1.4.3. TYRIMO MEDŽIAGA IR METODAI

Straipsniuose, publikuojančiuose empirinius tyrimus, gali būti atskira dalis, kurioje aprašoma tyrimo procedūra, taikyti metodai, statistinis duomenų apdorojimas, tyrimui naudota medžiaga, šaltiniai ir kita informacija, paaiškinanti, kaip ir kokių duomenų pagrindu buvo vykdomas tyrimas. Ši dalis gali būti vadinama įvairiai: *metodologinis tyrimo pagrindimas, tiriamoji medžiaga ir darbo metodika, tyrimo duomenys ir metodas, šaltiniai ir tyrimo metodas, tyrimo priemonės ir metodai* ir t.t.

Dažnai sakoma, kad metodikos dalis yra viena iš lengviausiai parašomų straipsnio dalių. Tai natūralu, kadangi šioje dalyje reikia aprašyti jau įvykdytą tyrimą, jo eigą, surinktą medžiagą ar pagrįsti metodą, kuris buvo paties autoriaus pasirinktas. Tačiau ne viskas taip paprasta. Kadangi pačiam straipsnio autoriui viskas yra žinoma ir tarsi savaime suprantama, duomenų ir metodų apraše gali pritrūkti informacijos, kurios reikia skaitytojui, kad šis visiškai suprastų ir galėtų tinkamai įvertinti metodo tinkamumą ar duomenų imties reprezentatyvumą. Todėl rašant šią dalį reikia užtikrinti, kad medžiagos rinkimo, tyrimo eigos ir t.t. procesas būtų aprašytas nuosekliai, žingsnis po žingsnio, paminint visas reikšmingas detales. Tai svarbu aprašant empirinius tyrimus, pavyzdžiui, kalbotyros, sociologijos, taikomosios ekonomikos ir kt. moksliniuose straipsniuose.

Jei naudojama tos pačios mokslo srities metodika, įprasta ir nereikalaujanti išsamių paaiškinimų, jei pačiam autoriui nereikėjo specialiai rinkti duomenų, tai atskira metodų dalis paprastai neskiriama, o minėtieji aspektai aprašomi įvade. Kai kurie žurnalai nurodymuose autoriams ir pažymi, kad metodas turėtų būti aprašytas įvadinėje straipsnio dalyje.

2.1.4.4. REZULTATAI IR JŲ APTARIMAS

Labai svarbu pažymėti, kad kai kurių disciplinų moksliniuose straipsniuose (pavyzdžiui, filosofijos, literatūrologijos, menotyros, teologijos ir kt.) nėra konkrečiai aprašomų ir apčiuopiamų rezultatų, todėl tokios dalies skyrimas būtų nenatūralus, pritemptas prie svetimos mokslo šakos reikalavimų. Tokiuose moksliniuose straipsniuose išvalgų argumentacija tam tikra prasme ir yra tyrimo rezultatas, bet tai yra ištisinis minčių srautas, o ne aiškiai struktūruota dalis su į lentelės sudėliotais rezultatais. Šiame skyriuje (2.1.4.4.) pateikiami bendro pobūdžio patarimai, pritaikomi tų disciplinų moksliniams straipsniams, kuriuose aptariami empiriniai atlikto tyrimo rezultatai.

Kai kurių mokslo sričių straipsniuose rezultatai ir jų aptarimas yra atskiros dalys, kai kuriuose rezultatai yra ir pateikiami, ir aptariami vienoje dalyje. Neretai net ir empirinius tyrimus publikuojančiame straipsnyje taip pavadintos dalies gali ir visai nebūti, o tyrimo rezultatai gali būti pateikti pagal atskiras analizės dalis. Bet kuriuo atveju labai svarbu tinkamai pristatyti gautus rezultatus, nes tai svarbiausia tyrimo dalis. Į ją mokslinių straipsnių recenzentai kreipia ypatingą dėmesį ir kritikuoja kai kurias jų pateikimo ydas.

Wallworkas (2011, p. 234, 244) pateikia tokius tipinius mokslinių straipsnių recenzentų komentarus rezultatų ir jų aptarimo dalims:

- Atrodo, kad autoriai aprašo visus savo tyrimo rezultatus, todėl sunku suprasti, kurie rezultatai yra reikšmingi, o kurie – ne.
- Rezultatų dalis yra per ilga ir daug informacijos tiesiog pasikartoja jų aptarimo dalyje. Be to, didesnė dalis empirinių rezultatų yra gana akivaizdūs. Ši studija nepateikia nieko naujo ar reikšmingo.
- Autoriai tekste pakartoja viską tą patį, ką galima pamatyti diagramose ir lentelėse, neakcentuodami, kurie rezultatai yra reikšmingi ir svarbūs.
- Rezultatų aptarime nėra sąsajų su kitais susijusiais tyrimais ir jų gautais rezultatais.

Kritiniai recenzentų komentarai skatina atkreipti dėmesį į svarbius rezultatų aprašymo aspektus. Skaitytojui yra būtina parodyti, kurie rezultatai yra svarbūs, o kurie mažiau reikšmingi – tai nesunkiai galima padaryti aprašant ir interpretuojant rezultatus. Jei rezultatai pateikiami grafiniu pavidalu (t.y. lentelėmis, diagramomis, grafikais), o ne tekstu, reikšmingus rezultatus

galima išryškinti spalvomis, kitu fonu arba grafiškai, pasirenkant tam tinkamiausią figūrą ir t.t. (žr. 2.2. paveikslą¹⁸⁶):

2 lentelė. Tiriamųjų vaikų draugystės požymių struktūra
Table 2. The structure of friendship features in the whole sample

Požymis	Komponentai		
	1	2	3
Bendradarbiavimas	0,599	0,180	0,159
Pasitenkinimas	0,561	0,174	-0,015
Intymumas	0,530	-0,103	-0,015
Abipusiškumas	0,522	-0,245	0,517
Instrumentinė pagalba	0,471	0,210	-0,088
Emocinių konfliktų sprendimas	0,001	0,767	-0,102
Fizinių konfliktų sprendimas	0,174	0,644	0,110
Emocinė parama	0,396	0,415	0,406
Stabilumas	-0,171	0,059	0,894

2.2. pav. Lentelės su grafiškai išryškintais rezultatais pavyzdys.

Nors ir gali atrodyti, kad tokios vaizdinės priemonės yra paprastos ir galbūt nereikalingos, tačiau vis dėlto autorių paryškintos lentelės dalys padeda greičiau pastebėti išskirtinius rezultatus.

Kitas svarbus rezultatų aptarimo elementas yra sąsajos su panašiais tyrimais. Svarbu atsakyti į klausimus: kaip gauti rezultatai koreliuoja su kitų tyrėjų paskelbtais rezultatais, ar ryškėja paralelės su kitose kultūrose atliktais tyrimais, ar galima išvelgti besikeičiančias tendencijas, kaip derėtų interpretuoti rezultatus platesniame teoriniame kontekste ir t.t. Toliau pateikiama keletas pavyzdžių, rodančių, kaip galima palyginti savo rezultatus su kitų autorių rezultatais:

- (2) *Išryškėjęs didžiavimosi savo organizacija skirtumas, atsižvelgus į dėstytojų darbo stažą universitete ir mokslinį laipsnį, rodo, kad ilgiau dirbantys ir turintys mokslinį laipsnį dėstytojai labiau identifikuojasi su akademinė aplinka nei trumpiau dirbantys jų kolegos. Šis teiginys neprieštarauja S. Šukio ir kt. (2006), Lietuvos statistikos departamento tyrimo „Daktaro mokslo laipsnį turinčių asmenų profesinė veikla“ (2008) duomenims.*¹⁸⁷

¹⁸⁶ DANĖNAITĖ, I., ŠEIBOKAITĖ, L. Draugystės požymiai ir jų struktūra viduriniojoje vaikystėje. *Tarptautinis psichologijos žurnalas: biopsichosocialinis požiūris*. 2009, 4, 47-71.

¹⁸⁷ RASTAUSKIENĖ, G. J., KARDELIS, K., ŠEŠČILIENĖ, I.M., KARDELIENĖ, L. Lietuvos aukštųjų universitetinių mokyklų dėstytojų požiūris į psichosocialines akademinio darbo sąlygas. *Filosofija.Sociologija*. 2008, 19(4), 80-92.

- (3) Šie rezultatai patvirtina jau minėto keturių kalbų lyginamojo tyrimo (Kilani-Schoch et al. 2008, Kazakovskaja 2010) rezultatus, jog kalbėdami su vaikais suaugusieji daug dažniau reaguoja į vaikų pasakymų turinį, o ne į formą, t. y. į tai, kas buvo pasakyta, o ne kaip tai buvo pasakyta.¹⁸⁸
- (4) Kaip matyti iš 3 lentelės, rečiausiai asmeninių įvardį mes visomis jo formomis vartoja technologijų ir fizinių mokslų atstovai, dažniau ši forma pasitaiko biomedicinos ir socialinių mokslų tekstuose, o dažniausiai mes renkasi humanitarinių sričių mokslininkai. Hylando (2008) atlikta įvairių autoriaus pozicijos ir skaitytojo įtraukimo (angl. engagement) žymiklių studija, kurioje lyginamos aštuonios mokslo šakos, rodo panašias tendencijas. Daugiausia asmeninių įvardžių vartojama filosofijos tekstuose, o mažiausiai – mechanikos inžinerijos, elektros inžinerijos ir mikrobiologijos srityse, t. y. matyti aiškūs skirtumai tarp tikslųjų ir humanitarinių mokslų.¹⁸⁹

Jei rezultatai bus interpretuojami, o ne atpasakojamas diagramos ar lentelės turinys, skaitytojui nesusidarys pasikartojimo įspūdis. Skirtumą tarp rezultatų pateikimo ir rezultatų aptarimo taikliai įvardijo Swalesas ir Feak (1994, p. 195), rašę, kad „<...> rezultatų dalyje pateikiami faktai, o aptarimo dalyje pateikiami požiūriai; faktai yra aprašomi, o požiūriai yra interpretuojami“.¹⁹⁰

2.1.4.5. IŠVADOS IR APIBENDRINIMAI

Po santraukos, išvados neretai yra trumpiausia mokslinio straipsnio dalis, tačiau tai nereiškia, kad jas lengva parašyti. Atvirkščiai daugelis autorių teigia, kad išvadų rašymas yra vienas sunkiausių darbų mokslinio straipsnio rašymo procese. Wallworkas (2011, p. 259) pastebi, kad rašant išvadas derėtų pagalvoti, ko iš šios mokslinio straipsnio dalies tikisi recenzentai ir skaitytojai bei vengti pažodžiui kartoti informaciją iš kitų straipsnio dalių. Kaip jau minėta, išvadų kokybė yra vienas iš svarbių straipsnio vertinimo kriterijų. Recenzentai vertina išvadų atitikimą iškeltiems tyrimo tikslams, jų patikimumą, jos turi logiškai sekti iš pateikiamų rezultatų. Išvadose svarbu išlaikyti informacijos pobūdžio balansą, t.y. jos neturėtų būti per daug apibendrintos ir neapibrėžtos, tačiau jos negali būti ir konkrečių specifinių gautų rezultatų atkartojimas. Kitas dėmesio vertas aspektas yra nauja informacija. Išvadose gali būti pateikiamos rekomendacijos, nubrėžiamos tolimesnių tyrimų gairės, tačiau nereikėtų šioms naujoms idėjoms skirti per

¹⁸⁸ BALČIŪNIENĖ, I., KAZAKOVSKAJA, V. Klausimų forma ir funkcijos lietuvių ir rusų vaikiškojoje kalboje. *Kalbotyra*. 2011, 63(3), 9-25.

¹⁸⁹ LINKEVIČIENĖ, N., ŠINKŪNIENĖ, J. Asmeniniai įvardžiai mokslo kalboje. *Kalbotyra*. 2012, 64(3), 78-102.

¹⁹⁰ Originalus tekstas: If results deal with facts, then Discussions deal with points; facts are descriptive, while points are interpretive.

daug vietos. Išvados visų pirma yra atlikto tyrimo apibendrinimas, tai ir turėtų būti dėmesio centras.

Kas kita yra apibendrinimai, kuriais paprastai baigiami literatūros apžvalgos skyriai arba grynai teorinio pobūdžio darbai, kuriuose nesiremiama empirika, konkrečiu tyrimu ir gautais duomenimis, tačiau glaustai pristatomi svarbiausios teorinės nuostatos ir svarstymų rezultatai. Didesnės apimties tekstų pabaigoje, specialiai tam skirtuose skyriuose apibendrinimai pateikiami drauge su išvadomis, taip reziumuojant visas – teorines ir empirines – darbo dalis.

2.1.4.6. LITERATŪROS SĄRAŠAS

Mokslinis straipsnis baigiamas pateikiant literatūros sąrašą. Svarbu atsiminti, kad literatūros sąrašė pateikiami tik straipsnyje paminėti šaltiniai, o ne tai, kas apskritai publikuota nagrinėjama tema ar autoriaus perskaityta ir išstudijuota. Prieš įteikiant straipsnį žurnalui, reikia būtinai patikrinti, ar visi straipsnyje minimi šaltiniai yra literatūros sąrašė ir atvirkščiai, ar sąrašė nėra šaltinių, nepaminėtų tekste. Tokie neatitikimai dažnai atsiranda taisant ir koreguojant straipsnį.

Nors iš pirmo žvilgsnio literatūros sąrašas gali pasirodyti kaip techninis priedas, tiesiog perteikiantis bibliografinę informaciją apie straipsnyje minimus šaltinius, tai iš tiesų yra labai svarbi mokslinio straipsnio dalis. Recenzantai ir patyrę skaitytojai, savo srities profesionalai tik peržvelgę literatūros sąrašą jau gali daug ką pasakyti apie straipsnį net jo neskaityę. Įtarimą dėl straipsnio kokybės literatūros sąrašė gali sukelti daug senokai publikuotų darbų. Tai, žinoma, nereiškia, kad senesni darbai neturėtų būti minimi. Pavyzdžiui, rašant apie autoriaus pozicijos švelninimą yra svarbu paminėti Lakoffo 1973 m. straipsnį, nes būtent ši publikacija padėjo pamatus autoriaus pozicijos švelninimo tyrimams. Taip pat ir straipsnyje apie adverbialus nunistebins nuorodos į Greenbaumo 1969 m. knygą, nes tai yra kertinis adverbialų tyrimų, jų klasifikacijos darbas. Tačiau recenzentus tikriausiai privers suklusti toks literatūros sąrašas, kuriame dominuoja XX a. publikuoti šaltiniai. Taip pat žvilgtelėję į literatūros sąrašą specialistai galės iš karto pasakyti, ar jame netrūksta pagrindinių tos srities darbų, ar naudoti šaltiniai yra patikimi. Galiausiai labai svarbus aspektas yra teisingai ir pagal bibliografinio aprašo reikalavimus sutvarkytas literatūros sąrašas.

2.2. MOKSLINIO APARATO SPECIFIKA, DUOMENŲ VIZUALIZACIJA

Moksliniame darbe turi būti naudojamas vieningas bibliografinis šaltinių aprašas. Šiame skyriuje trumpai apžvelgiami bibliografinių aprašų skirtumai. Kita skyriaus dalis yra skirta vizualiesiems mokslinio straipsnio elementams aptarti.

2.2.1. SKIRTINGOS BIBLIOGRAFINIO APRAŠO SISTEMOS

Bibliografinio aprašo sistemos yra labai įvairios, jos priklauso ir nuo disciplinos. Vienos populiariausių yra Harvardo nuorodų sistema, Amerikos psichologijos asociacijos (angl. *The American Psychological Association*) nuorodų sistema, Dabartinės kalbos asociacijos (angl. *The Modern Language Association*) nuorodų sistema ir kt. Visų šių sistemų studijuoti ir įsiminti neverta, nes labai dažnai žurnalai turi savo bibliografinio aprašo tvarką, kuri iš esmės yra panaši į paplitusias sistemas, tik gali skirtis tam tikrais informacijos pateikimo būdais. Palyginimui pateikiame mokslinio žurnalo straipsnių bibliografinį aprašą, parengtą pagal skirtingus reikalavimus:

- (5) Justickaja S., Kalpokas V., Ūselė L. 15-17 metų amžiaus moksleivių delinkventinis elgesys ir viktimizacija Lietuvoje // Teisės problemos, 2008, Nr. 4, p. 67-108
- (6) Endriulaitienė, A., Martišius, V. (2003). Pasirenkamo rizikos lygio pastovumas įvairiose situacijose. *Psichologija*, 28, 28–40.
- (7) Usonienė, Aurelija. 2001. Veiksmažodžio *matyti* komplementų tipai: formos ir reikšmės sąveika. [Complementation of the verb *matyti* 'see': interaction of form and meaning]. *Baltistica* 36 (1), 115-124.
- (8) Smilingytė-Žeimienė, S. Merkinės Švč. Mergelės Marijos Ėmimo į dangų bažnyčios skliautų puošyba. *Menotyra*. 2002. 3: 18–23.

Iš (5) – (8) pavyzdžių matyti, kad skiriasi įvairūs bibliografinio aprašo aspektai: skyrybos ženklai, teksto formatavimo priemonės, publikacijos metų pateikimo vieta ir būdas, informacija apie autorius (tik pavardė arba ir pavardė, ir vardas).

Žurnalo nurodymuose autoriams paprastai yra pateikiamos instrukcijos su pavyzdžiais, kaip teisingai dokumentuoti šaltinius. Tvarkant bibliografinį straipsnio literatūros aprašą reikia paisyti žurnalo nurodymų ir labai tiksliai laikytis formaliųjų reikalavimų. Jei straipsnis rašomas dar nežinant, kokiam konkrečiai žurnale jis bus publikuojamas, pravartu jau iš karto

kaupiti išsamią bibliografinę informaciją apie kiekvieną panaudotą šaltinį, kad paskui nereikėtų gaišti laiko vėl to šaltinio ieškant, jei pasirodytų, kad kokios nors bibliografinės informacijos detalės trūksta. Viena iš tokių papildomų detalių yra bendra knygos apimtis puslapiais, kurią kartais prašo nurodyti leidėjai.

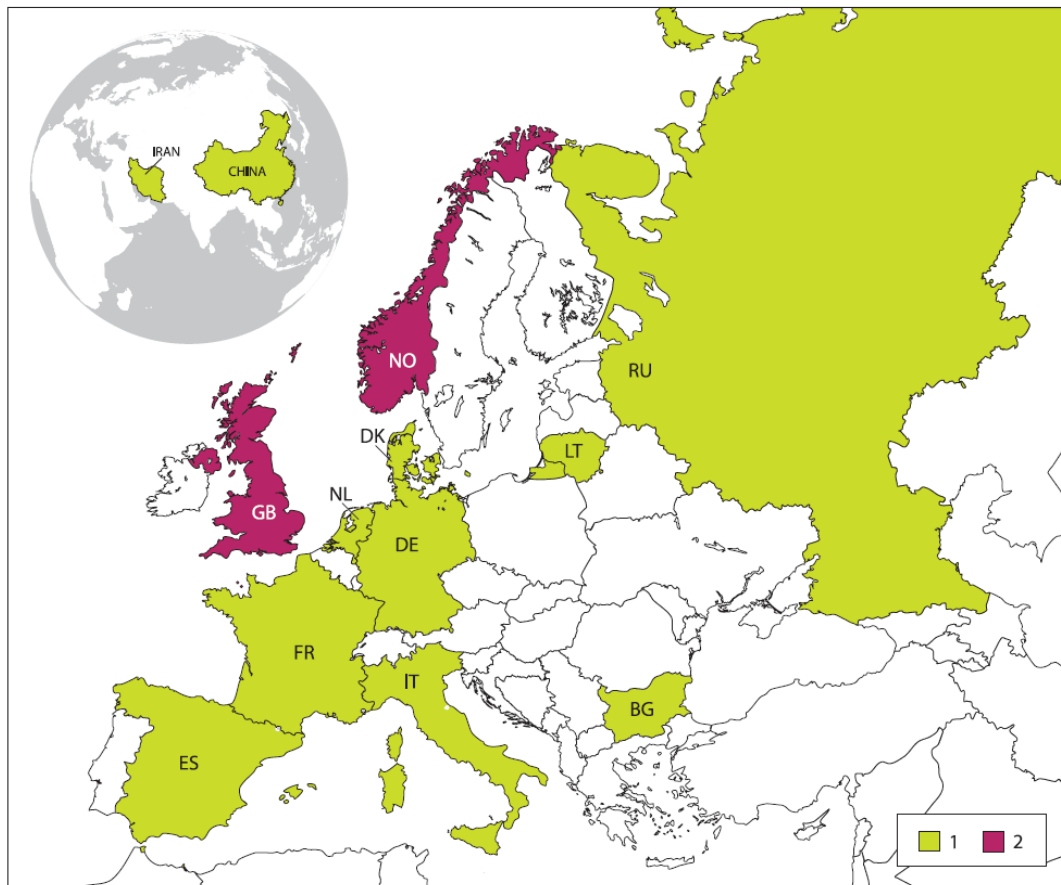
2.2.2. VIZUALIZACIJOS SVARBA MOKSLINIAME TEKSTE

Vizualizacija yra svarbus mokslinio teksto elementas. Nuolat tobulinamos kompiuterinės grafikos programos suteikia labai daug galimybių praturtinti savo mokslinį straipsnį įvairių spalvų, figūrų, formų elementais ir padaryti jį patrauklesnį (tuo pačiu ir lengviau suprantamą) skaitytojui. Juk ne veltui sakoma, kad vaizdas yra vertas tūkstančio žodžių. Kai kurie moksliniai žurnalai dabar suteikia galimybę autoriams kartu su įprasta tekstine mokslinio straipsnio santrauka pateikti ir vadinamąją grafinę santrauką, kuri skelbiama žurnalo internetinėje svetainėje (žr., pavyzdžiui, žurnalą *Journal of English for Academic Purposes*) greta kitų laisvai prieinamų duomenų apie straipsnį, t.y. antraštės, raktažodžių ir tekstinės santraukos. Grafinė santrauka kaip ant delno pateikia straipsnio esmę, jos pagrindinis tikslas yra patraukti skaitytojo dėmesį internete. Palyginkite apžvalginio mokslinio straipsnio apie asmeninių įvardžių vartoseną (Mur-Dueñas & Šinkūnienė, atiduota redaktoriui) pagrindinės išvados tekstinę formą su jos vizualiąja išraiška:

(9) Tekstas:

Pasirodo, kad lietuviai mokslininkai, kaip ir ispanai, italai, bulgarai, rusai, danai, olandai, prancūzai, vokiečiai, iraniečiai ir kiniečiai asmeninių įvardžių aš ir mes vartoja žymiai mažiau nei jų anglakalbiai kolegos. Tik norvegų mokslininkai asmeninius įvardžius vartoja labai panašiai kaip ir anglakalbiai.

Iliustracija:

Be abejo, ne kiekvieno tyrimo pagrindiniai rezultatai gali būti pateikiami vaizdine, o ne tekstine forma, tačiau jei tai įmanoma, tokia galimybe verta pasinaudoti.

2.2.3. DUOMENŲ VIZUALIZACIJOS BŪDAI

Duomenų vizualizacijos gali būti įvairios: lentelė, diagrama, schema, grafikas, paveikslas ir t.t. Bendro pobūdžio rekomendacija renkantis tarp lentelės ir diagramos ar schemos priklauso nuo turimų rezultatų tipo. Jei norima pateikti daugiau ir smulkesnės informacijos, tuomet tinkamesnė yra lentelė. Jei norima pabrėžti santykį tarp atskirų rezultatų grupių, parodyti tendencijų kitimus, skirtingas rezultatų grupių užimamas proporcijas visumoje, labiau tinka diagrama ar schema.

Cargill ir O'Connoras (2009, p. 25), patyrinėję diagramas publikuotuose straipsniuose, atkreipia dėmesį į pastebėtas silpnąsias vietas, kurios menkina diagramos galimybes efektyviai perteikti tyrimo rezultatus. Toliau pateikiamas jų pastebėtų esminių klaidų apibendrinimas (Cargill & O'Connor, 2009, p. 25):

- duomenys jau pateikti lentelėse arba tekste yra tiesiog pakartoti diagramoje,
- diagramos pavadinimas yra neinformatyvus,
- simbolių, linijų, žymiklių forma, spalvinis tonas, pasirinktas rėmelio storis nepadaeda pabrėžti pagrindinių, svarbiausių rezultatų,
- diagrama bereikalingai apkrauta įvairiausiomis duomenų vertėmis, linijomis, skaičiais, pasirinkta vizualizacija neparyškina svarbių ryšių tarp vaizduojamų elementų.

Panašaus pobūdžio taisytinus dalykus Cargill ir O'Connoras (2009) mini ir aptardami lenteles. Lentelės, ko gero, yra dažniausiai naudojama vaizdinė priemonė daugelyje humanitarinių ir socialinių mokslų sričių. Skaitytojas ypač daug laiko gali sugaišti bandydamas suprasti ir išsiaiškinti daugiagrafes lenteles, kuriose reikia lyginti duomenis, išsidėsčiusius daugelyje skirtingų eilučių ir stulpelių. Anot Cargill ir O'Connoro (2009, p. 27), skaitytojo darbą galima palengvinti gerai apgalvojus lentelės dizainą, duomenų atranką galutiniam pateikimui, duomenų išdėstymą pačioje lentelėje, atskirų grafų ir pačios lentelės pavadinimus.

Daugelis žurnalų nurodymuose autoriams pataria vengti vertikalių linijų lentelėse ir perspėja, kad rezultatai, jau pateikti lentelėse, nebūtų kartojami kitose straipsnio vietose kitomis formomis. Naudojant lenteles (taip pat kaip ir diagramas, paveikslus ar kitas iliustracijas) reikėtų atkreipti dėmesį į žurnalo pateikiamus reikalavimus jų numeracijai, pavadinimo vietai ir t.t. Iliustracijoms paprastai nurodoma ir privalomas skiriamosios gebos dydis, kad būtų išlaikyta spaudos kokybė.

2.3. AKADEMINIO DISKURSO YPATUMAI (CITAVIMAS, AUTORIAUS POZICIJOS RAIŠKA, TERMINŲ KŪRIMAS IR VARTOJIMAS)

Be specifinės struktūros, mokslinis straipsnis turi ir daugiau ypatumų, į kuriuos pravartu atkreipti dėmesį jį rengiant. Ankstesnėse dalyse jau buvo šiek tiek užsiminta apie citavimą. Šiame skyriuje citavimas bus aptartas platesniame, intertekstualumo, kontekste, o taip pat bus apžvelgiami autoriaus pozicijos raiškos būdai ir retorinės funkcijos, terminų vartojimas moksliniame tekste.

2.3.1. INTERTEKSTUALUMAS IR JO STRATEGIJOS

Didžiąją bet kokio rengiamo akademinio teksto dalį sudaro vienaip ar kitaip pristatomi kitų autorių tekstai, todėl akademiniam diskursui ypač būdingas intertekstualumas. Dėl sparčiai besivystančių informacinių technologijų, galimybės nepaprastai greitai gauti prieigą prie naujausios literatūros intertekstualumas dar labiau išpopuliarėjo, sukeldamas autorystės problemų. Pagrįstai keliamas klausimas, kas yra naujo, tačiau senais tekstais paremto, teksto autorius, kam tenka atsakomybė už pirminio autoriaus minčių neiškraipantį citavimą. O dar labiau – už svetimų minčių persakymą jas perfrazuojant ar laisvais, savais žodžiais perpasakojant (Marcinkevičienė, 2008). Manoma, kad „persakytojas atlieka ryšininko vaidmenį tarp persakomojo autoriaus ir savo adresato. Tad persakymas nėra vien kito teksto fragmentų atkartojimas <...>. Kadangi persakymas, apimantis ir citavimą, yra tam tikra interpretacija, tai daro persakytoją naujojo teksto autoriumi“ (Marcinkevičienė, 2008).

Akivaizdžiausia kitų tekstų panaudojimo forma yra citavimas. Citatų ir citavimo būdų yra įvairių (žr. 2.3. paveikslą).

Pagal apimtį	Trumposios – iki vieno sakinio apimties	Ilgosios – iki vienos pastraipos apimties
Pagal šaltinio ir autoriaus nurodymo būdus	klasikinės	Nedokumentuotos ar anonimiškos
Pagal cituojamojo teksto pobūdį	rašytinių tekstų citatos	sakytinių tekstų citatos
Pagal tiesioginumą	pirminių šaltinių citatos	antrinių šaltinių arba percituotos citatos
Pagal kalbą	originalo kalbos citatos	verstinės citatos
Pagal svarumą ir	paprastosios arba	iškilmingosios

pateikimo formą	teksto citatos	arba moto ir pavadinimų citatos
Pagal pateikimo motyvus	autoriaus nuomonę remiančios citatos	autoriaus nuomonei prieštaraujančios citatos
Pagal integravimo į tekstą būdus	nekomentuojamos citatos	komentuojamos citatos

2.3. pav. Citatų rūšys (iš Marcinkevičienė, 2008, p. 74)

Kiekvienos iš citatų rūšių pasirinkimas turėtų būti nulemtas citavimo tikslo. Kai svarbu perteikti tekstą žodis į žodį, tinka klasikinės vieno ar kelių sakinių apimties citatos. Nuo kito teksto jos atskiriamos kabutėmis arba, jei ilgesnės, rašomos atskira pastraipa, kito dydžio šriftu, kad dar labiau išryškėtų intertekstinis intarpas. Tokios citatos paprastai komentuojamos, t.y. aptariamoms ir įvertinamos, nes jų pateikimo tekste motyvas būna paremti autoriaus nuomonę, eiti atskiru argumentu, pagrįstu cituojamojo autoriaus autoritetu. Rienecker ir Jørgensenas (2003, p. 147) griežtai siūlo: „Moksliniame darbe negalima įtraukti citatos ir palikti ją be jokio komentaro!“. Kritiniam diskursui palaikyti cituojamos (o po to atremiamos) ir prieštaraujančios nuomonės. Bet kuriuo atveju yra svarbus ir citatos turinys, ir jo forma, todėl verčiant citatas iš kitų kalbų būtina nurodyti vertėją, o išnašose – citatą originalo kalba. Tik išsamios, aiškiai dokumentuotos ir komentuotos citatos gali eiti rimtu argumentu mokslinėje diskusijoje. Dalinėmis, iš pirminio konteksto ištrauktomis ir nepaaiškintomis citatomis gali būti manipuluojama, užuot patvirtinusios cituojamo autoriaus nuomonę jos gali klaidinti skaitytojus.

Kiek citatų pateikti rengiamame tekste dažniausiai priklauso nuo darbo pobūdžio. Rienecker ir Jørgensenas (2003, p. 148) teigia, jog „tekstų analizuojamiems darbams, interviu analizėms citatų reikia kaip tam tikros dokumentacijos, patvirtinimo, todėl čia jų gali būti ir keletas viename puslapyje, o štai kitų tipų darbuose, kuriuose citatos naudojamos kaip iliustracijos, paprastai taikytina tokia „auksinė taisyklė“: viename puslapyje ne daugiau kaip viena citata, kuri ne ilgesnė kaip 6-7 eilučių. Kitaip tekstas taps pernelyg apkrautas ir nesavarankiškas.“ Reikia pridurti, kad Skandinavijos šalyse ilgosios, atskira pastraipa rašomos citatos nelaikomos autorinio teksto dalimi, todėl iš disertacijų apimties išskaičiuojamos. Taip pat būtina priminti, kad citavimas be kabučių ne tik sakinių, bet ir jos dalių, pavyzdžiui, žodžių junginių, laikomas labai neetišku dalyku – plagiatu.

Dar vienas būdas perteikti kitų autorių mintis yra jų persakymas ar perpasakojimas. Perifrazė, laisvasis perpasakojimas ar referavimas, kai bet kokia eilės tvarka pristatomos rašomam darbui aktualiausios mintys, paplitęs kur kas labiau nei citavimas. Jis patogus tuo, kad galima rašyti savais žodžiais, tačiau neiškreipiant pristatomojo teksto turinio ir labai aiškiai atskiriant svetimą mintį nuo savų komentarų. Perfrazuojant konkrečią teksto vietą ar referuojant visą tekstą galima įterpti ir citatų, patvirtinančių arba iliustruojančių kalbamojo autoriaus žodžius, siūlo

Rienecker ir Jørgensenas (2003, p. 150). Tai ypač pasakytina apie pristatomų autorių vartojamus terminus, jei jie skiriasi nuo vartojamų rengiamame tekste. Juos būtina įvardyti cituojant, aiškiai atskiriant nuo rašomame tekste vartojamų terminų ir paryškinant metakalba (pavyzdžiui, *anot ..., autoriaus vadinamieji..., laikantis originalios terminologijos... ir panašiai*).

Žvelgiant iš skaitytojo pozicijų galima pasakyti, kad perfrazuotos citatos ar referuoti tekstai geriau įpinami į rašomo teksto audinį, todėl lengviau skaitomi ir suprantami. Tik svarbu labai aiškiai atskirti pristatymą nuo jo komentaro, skrupulingai paisant minčių autorystės, ir nepamiršti nurodyti ne tik minimą tekstą, bet ir konkrečią jo vietą. To siekiant net ir asmeninė rašytinė (pavyzdžiui, laiškai, žinutės) ar žodinė komunikacija, pokalbių ar kitų progų metu išsakytos mintys turi būti dokumentuotos ir priskirtos jų tikriesiems autoriams. Tai daroma lakoniškai nurodant autorių ir šaltinį, pavyzdžiui, *asmeninė komunikacija arba kalba, pasakyta iškilmingų pietų metu*.

Lakoniškiausias kitų autorių minčių pristatymo būdas yra jų paminėjimas necituojant ir neperfrazuojant, tiesiog paminint, kad jie yra susiję su nagrinėjama tema, bet dėl vienokių ar kitokių priežasčių (neatitinka tyrimo kryptis ar aspektas, taikoma nepriimtina metodika ar pan.) toliau darbe neaptariami. Tai vadinamasis *atmetamasis citavimas* (terminas Petrauskaitės, asmeninė komunikacija), kai autoriai vardijami, parodant jų gausą ir prieigų prie temos įvairovę, tačiau toliau detalai neanalizuojami. Tokiu atveju minimi tik autoriai ir jų tekstai, nenurodant konkrečių tekstų vietų, dažnai išvardijant kelias ar keliolika pavardžių. Toks šaltinių pateikimo būdas nėra visada priimtinas, jis dažniausiai neaptinkamas tikslųjų mokslų darbuose.

2.3.2. AUTORIAUS POZICIJOS RAIŠKOS BŪDAI

XX a antrojoje pusėje įsisiūbavus akademinio diskurso tyrimams pasikeitė požiūris į autoriaus vaidmenį moksliniame tekste. Anksčiau buvo manoma, kad mokslinio teksto autorius yra ir turi būti nematomas, o pagrindinis dėmesys turi tekti pačiam tyrimui. Tačiau daugybė įvairių kalbų, žanrų ir disciplinų akademinų tekstų tyrimų parodė, kad mokslinių tekstų autoriai nesislepia už laboratorinėse kolbose maišomų medžiagų ar tyrinėjamų daiktavardžių priesagų. Jie nevengia reikšti savo pozicijos pasitelkdami įvairias kalbines priemones, kurios leidžia kurti santykį su skaitytoju, padėti teisingai suprasti ir interpretuoti tekstą, padaryti jį įtaigesnį. Kaip rašė Latouras (2002, p. 54), „nors teigiama, kad mokslinė literatūra – beasmenė, taip toli gražu nėra. Autoriai yra visur, jie tiesiog įsikūniję tekste.“¹⁹¹

Swalesas ir Feak pabrėžia *strateginį* mokslinio straipsnio pobūdį. Juk mokslinio straipsnio autoriai turi ne tik įrodyti, kad jų tyrinėjamos problemos yra moksliskai svarbios, o rezultatai įtikinami, bet ir konkuruoti su kitais mokslininkais dėl pripažinimo ir įžvalgų įtvirtinimo (Swales &

¹⁹¹ Originalus tekstas: Although technical literature is said to be impersonal, this is far from being so. The authors are everywhere, built into the text.

Feak, 1994, p. 156). Vadinasi, teksto įtaigumui daug įtakos turi ir autoriaus pozicija, reiškiamą savo teiginių atžvilgiu.

2.3.2.1. AUTORIAUS POZICIJOS ŠVELNINIMAS

Autoriaus pozicijos švelninimas (angl. *hedging*) yra vienas populiariausių akademinio diskurso tyrimų aspektų. Sąšvelniai – tai kalbinės, dažniausiai leksinės, priemonės leidžiančios pateikti teiginį kaip galimą ir tikėtiną, o ne kaip neabejotiną faktą. Mokslo kalboje sąšvelniais modifikuojama autoriaus pozicija tampa ne tokia kategoriška. Taip paliekama erdvės ir skaitytojo nuomonei, tarsi atveriamas kelias dialogui tarp autoriaus ir skaitytojo. Be to, ne visuomet yra galima tik viena, tvirta ir jokių abejonių nekelianti mokslinio tyrimo rezultatų interpretacija. Kartais pats mokslininkas gali būti ne visai tikras dėl savo išvalgų, gautų rezultatų ar jų interpretacijos. Taip moksliniame tekste ir atsiranda propozicijos modifikatoriai – sąšvelniai, pavyzdžiui, *atrodo, matyt, galbūt, tikriausiai, galėtų būti* ir t.t. Žemiau pateikti (10) – (12) pavyzdžiai iliustruoja, kaip sąšvelniai vartojami įvairių disciplinų moksliniame tekste:

- (10) *Nelengva nustatyti, kodėl vyresnioji karta tiki, jog pavydas yra ryškiausias lietuvių bruožas. **Galbūt** šitokia tendencija susiformavo kartu su po sovietmečio atėjusia nauja santvarka, kurioje pagal visus laisvos ekonominės rinkos dėsnius išlieka, o ir daugiausia išteklių sukaupia stiprieji visuomenės individai.*
- (11) ***Galima atsargiai spėti** velnią kažkada buvus konkrečios vietos dvasia-globėja, savotišku genius loci. Jo buvimas požemio karalystėje – pragare arba arti žmogaus – sodybos pastatuose, **ko gero**, sąlygotas krikščioniškosios pasaulėžiūros.*
- (12) *Liulevičienė romano raiškos ir jo „pranešimo“ nesutapimus bei prieštaravimus **gana** įtikinamai paaiškina įvesdama romano kaip literatūrinio žanro kodą, **turbūt** vieną svarbiausių XX a. 4-ojo dešimtmečio literatūroje, – tiek poezijoje, tiek prozoje.*

Sąšvelniai daug tyrinėti ne tik anglų kalba, bet ir įvairiomis kitomis kalbomis parašytuose moksliniuose tekstuose (išsamesnę sąšvelnių tyrimų apžvalgą žr. Šinkūnienė, 2011), tačiau skelbiami vis nauji tyrimai, ypač mokslinių bendruomenių, kurių diskursas yra kiek mažiau tyrinėtas (žr., pavyzdžiui, Faghih & Rahimpour, 2009; Abdollahzadeh, 2011; Zarei & Mansoori, 2011 ir kt.). Sąšvelnių studijos yra tokios populiarios greičiausiai todėl, kad, anot Hylando (2011), sąšvelnių vartosenos ypatumai labai gerai atskleidžia tarpdalykinius akademinio diskurso skirtumus. Būtent šie ir yra labai įdomūs. Įvairių kalbų mokslinio diskurso tyrimai rodo, kad humanitarinių ir socialinių mokslų atstovai yra labiau linkę vartoti sąšvelnius nei tikslųjų ar gamtos mokslų tyrėjai. Pavyzdžiui, Hylandas (2008, p. 12) analizavęs sąšvelnius aštuonių skirtingų disciplinų moksliniuose straipsniuose anglų kalba pastebi, kad daugiausiai sąšvelnių

vartoja rinkodaros, filosofijos ir taikomosios kalbotyros sričių mokslininkai, kiek rečiau jų pasitaiko sociologijos moksliniuose straipsniuose, dar – rečiau fizikos ir elektroninės inžinerijos srityse, o rečiausiai – mechanikos inžinerijos tekstuose. Nors kai kuriose mokslo srityse lietuviai mokslininkai sąšvelnių naudoja mažiau nei anglakalbiai (tą galima teigti remiantis kalbotyros ir biomedicinos mokslinių straipsnių analize (Šinkūnienė, 2011)), disciplininės tendencijos panašios į esančias moksliniame diskurse anglų kalba. Lietuvių mokslo kalbos tekstyno *CorALit* (9 mln žodžių) pagrindu atlikta adverbialinių sąšvelnių analizė (Šinkūnienė, 2012) parodė, kad daugiausiai sąšvelnių mokslo kalboje vartoja humanitarai, kiek mažiau – socialinių mokslų atstovai, o adverbialiniai sąšvelniai beveik visai neaptinkami technologijų moksliniuose darbuose.

Mokslininkai mano (žr., pavyzdžiui, Hyland, 2005, 2008), kad šie rezultatai atspindi atskirų mokslo sričių gaunamų rezultatų specifiką. Tiksluosiuose moksluose rezultatai remiasi konkretesniais, įvairių technologinių programų, statistinių paketų, laboratorinių tyrimų patvirtintais duomenimis, todėl mokslininkams nebūtina daug ir dažnai švelninti savo poziciją. Kai kurių humanitarinių ir socialinių mokslų sričių tyrėjai patys interpretuoja duomenis, dažnai remdamiesi subjektyviais vertinimo kriterijais. Todėl jų teiginiai yra daugiau svarstomojo pobūdžio, ne visuomet įmanoma tvirta ir kategoriška nuomonė.

2.3.2.2. AUTORIAUS POZICIJOS STIPRINIMAS

Visiškai priešingą sąšvelniams pragmatinę funkciją atliekančios pasakymą stiprinančios kalbinės priemonės (angl. *boosters*, arba *emphatics*) taip pat mokslininkų tyrinėjamos tarpdalykiniais ir tarpkalbiniais aspektais. Pripažįstama, kad jų retorinis vaidmuo kuriant mokslinį tekstą ne ką mažesnis nei sąšvelnių. Anot Hylando (2005, p. 133), autoriaus pozicijos švelninimas ir stiprinimas yra vienos dažniausių autoriaus pozicijos raiškos priemonių akademinėje rašytinėje anglų kalboje. Tokie pasakymą stiprinantys kalbiniai vienetai kaip *akivaizdu*, *be abejo*, *žinoma*, *aišku* vaidina svarbų retorinį vaidmenį moksliniame tekste. Teiginys, sustiprintas tokiais autoriaus pozicijos žymikliais, skamba tvirtai ir įtaigiai. Žemiau pateikti pavyzdžiai iš įvairių disciplinų mokslinių straipsnių rodo, kaip mokslinio teksto autoriai stiprina savo teiginius:

- (13) *Taigi **akivaizdu**, kad tie dalykai, kurie vidurinei kartai buvo siekiamybė, šiandien jaunajai kartai yra tapusi neatsiejama duotybe.*
- (14) *Jaunimo padėties gerėjimą skatina vis atviresnė rinka, dideli darbinės migracijos mastai į užsienio valstybes, gerėjanti ekonominė padėtis ir situacija darbo rinkoje, santykiškai didelis jaunų žmonių profesinis ir teritorinis mobilumas. Tačiau tai **anaiptol** nereiškia, kad nėra jaunimo integracijos į darbo rinką problemų.*

- (15) *Manoma, kad dėl didelių jaunimo neregistruotos (nelegalios) emigracijos mastų į užsienio šalis aptariamus rodiklių pokyčius galima laikyti apytikriais, nors **visiškai akivaizdu**, kad jaunimo darbo jėgos nuostoliai Lietuvoje yra **ypač** dideli.*

Kita vertus, tokia autoriaus pozicija užkerta kelią dialogui su skaitytoju, nes autoriaus nuomonė atrodo neginčijama. Propoziciją švelninančių ir stiprinančių kalbinių vienetų balansas yra svarbus mokslinio teksto kūrimo elementas, nes ir nuo jo priklauso teksto poveikumas.

2.3.2.3. AUTORIAUS POZICIJOS ĮTVIRTINIMAS

Asmeninių įvardžių vartoseną yra dar vienas būdas išreikšti autoriaus poziciją ir ją įtvirtinti. Vienokio ar kitokio asmeninio įvardžio pasirinkimas (čia turimos galvoje ne tik įvairios gramatinės įvardžių formos, bet ir įvairiausių semantinių atspalvių turintis „aprėpiamasis“ ir „išskiriamasis“ *mes* (terminai Marcinkevičienės (2008), angl. *inclusive we*, *exclusive we*), įvairias autoriaus identiteto išraiškas perteikiantis *aš*) arba nepasirinkimas rodo mokslinio straipsnio autoriaus formuojamą santykį su kitais diskurso dalyviais, norą ar nenorą integruoti skaitytoją į kuriamą tekstą, mokslinio straipsnio įtaigos elementus. Nemažai empirinių tyrimų rodo, kad būtent asmeninių įvardžių vartoseną ypač išryškina kultūrinius akademinio identiteto bruožus, parodo tradicijas, susiformavusias vienoje ar kitoje kalbinėje mokslininkų bendruomenėje, taip pat ir skirtingų disciplinų bendruomenėse (žr. Mur-Dueñas & Šinkūnienė, atiduota redaktoriui).

Kai kuriose lietuvių mokslo kalbos srityse asmeniniai įvardžiai ar veiksmažodžio galūnėmis reiškiamas asmuo nėra taip dažnai vartojami kaip, tarkime, anglakalbių moksliniame diskurse (Šinkūnienė, 2010). Tačiau kai jie vartojami, atlieka aiškias retorines ir pragmatines funkcijas. (16) – (19) pavyzdžiai iliustruoja mokslinio teksto autorių savęs įvardijimo būdus:

- (16) *Siekdami tiksliau aprašyti esamas darbo rinkos tendencijas ir išvengti esamos situacijos vertinimo iškraipymų, **autoriai** siūlo skaičiuoti harmonizuotą jaunimo nedarbo lygio rodiklį.*
- (17) *Šiame straipsnyje **pristatysime** sociologinį nagrinėjamų reiškinių tyrimo aspektą, tokiu būdu inicijuodami atotolio šeimų akademinę diskusiją. **Aptarsime** atliktų tyrimų rezultatus ir **pateiksime** rezultatus konceptualizuojančias išvalgas. **Remsimės** VU FSF Sociologijos katedroje veikiančios „Šeimos tyrimo“ grupės kuriama teorine ir empirine baze.*
- (18) ***Panagrinėkime** statistikos duomenis, kurie rodo tiesioginę įsidarbinusių bedarbių dalies bei nedarbo lygio rodiklių priklausomybę amžiaus atžvilgiu (3 lentelė).*
- (19) ***Manyčiau**, kad kaip tik tokio katastrofizmo fone randasi Ivanauskaitės mesianistinė nuostata parodyti tėvynainiams, kaip išsivaduoti nuo vakariečius žlugdančios kančios.*

(16) pavyzdyje straipsnio autoriai save įvardija *autoriais*, vengdami vartoti asmeninį įvardį ir taip sukuria atsietumo nuo teksto (ir nuo tyrimo) įspūdį (plg. *mes siūlome*). (17) – (18) pavyzdžiuose vartojamas įvardis *mes*, tačiau jis atlieka labai skirtingas funkcijas. (17) pavyzdyje *mes* nurodo tik straipsnio autorius (*išskiriamasis mes*). Jo pagalba straipsnio autoriai įvardija savo tyrimo aprašo žingsnius, o skaitytojas nėra šio proceso dalis. Toks *mes* pabrėžia autoriaus, kaip mokslininko, vaidmenį. (18) pavyzdyje taip pat vartojamas *mes*, bet jis kitoks. Tai *aprėpiamasis mes*, kuris apima ne tik autorius, bet ir skaitytojus. *Aprėpiamasis mes* prisideda prie tarpasmeninio santykio su skaitytojais kūrimo, nes autoriai kviečia juos veikti kartu. (19) pavyzdyje matome asmeninį įvardį *aš*, kuriuo autorius įtvirtina savo poziciją, tačiau tuo pačiu ir parodo skaitytojui, kad tai yra tik autoriaus nuomonė, o ne universalus teiginys (plg. tą patį sakinį be asmeninio įvardžio: *Kaip tik tokio katastrofizmo fone randasi Ivanauskaitės mesianistinė nuostata parodyti tėvynainiams, kaip išsivaduoti nuo vakariečius žlugdančios kančios*).

Asmeniniai įvardžiai, kaip ir kitos autoriaus pozicijos raiškos priemonės, padeda skaitytojui orientuotis tekste ir autoriaus argumentuose. Tačiau kaip minėta, autoriaus pozicijos raiška gali būti labai skirtinga, priklausomai nuo kultūros ir disciplinos. Prancūzų ir suomių akademinėje kultūroje nėra priimta švelninti teiginius, todėl anglakalbiams kolegoms, kurie tai daro daug dažniau nei daugelis kitų šalių mokslininkų, jų teiginiai gali pasirodyti per daug arogantiški (Salager-Meyer, 2011, p. 36). Autoriaus pozicijos raiškos priemonių taip pat dažniau pasitaiko humanitarinių ir socialinių nei tikslųjų mokslų darbuose. Taigi siekiant efektyviai naudoti autoriaus pozicijos raiškos priemones, svarbu susipažinti ir įsigilinti į rašymo tradicijas, egzistuojančias konkrečioje disciplinoje ir kalboje.

2.3.3. TERMINŲ KŪRIMAS IR VARTOJIMAS

Terminai yra vienas svarbiausių humanitarinių ir socialinių mokslų sričių darbo instrumentų, nes būtent jais įvardijamos mokslinės sąvokos, vartojamos tekste. Terminai skiriasi savo abstraktumu, t.y. pagal tai, ar jie skirti bendrosioms mokslo sąvokoms pavadinti, ar jais įvardijamos siauresnės mokslo srities bei krypties, ar konkrečios mokslo šakos sąvokos. Dėl bendrųjų, seniai vartojamų terminų neaiškumų nekyla, nes dėl jų mokslo bendruomenės yra susitarta, jie pristatyti terminų žodynuose.

Kaip minėta, autoriaus vartojami specialūs terminai turi būti paaiškinti ir apibrėžti, nes dėl terminų daugiareikšmiškumo arba dėl jais įvardijamų sąvokų neapibrėžtumo gali kilti daug neaiškumų ir rašant, ir skaitant mokslinį tekstą. Disertacijose ar monografijose būna labai pravartūs autoriaus vartojamų terminų žodynėliai, straipsniuose pakanka apibrėžti terminus įvade arba ten, kur jie pirmą kartą pavartojami tekste. Tai yra tiesiog būtina tais atvejais, kai verčiamas iš kitos kalbos ir taip ar kaip kitaip kuriamas naujas terminas, pavyzdžiui, anksčiau minėti *inclusive and*

exclusive we – aprėpiamoji ir išskiriamoji *mes* vartoseną. Verčiamo termino atveju būtina greta skliaustuose įrašyti jo formą originalo kalba. Apskritai kiekvienam tyrėjui patartina turėti savo dažnai vartojamų terminų žodynėlį, paremtą teorinės literatūros analize ir savomis mokslinėmis nuostatomis. Jis padeda išvengti moksliniame diskurse pasitaikančių problemų – tame pačiame tekste vartojamų sinonimiškų terminų, neaiškių, neapibrėžtų ar kaip kitaip skaitytojui nepaaiškintų terminų.

2.4. AKADEMINIŲ TEKSTŲ APŽVALGOS (MINČIŲ AUTORYSTĖ, KRITINIO REFERAVIMO YPATUMAI) IR SANTRAUKOS

Ankstesniuose skyriuose jau buvo rašyta apie citavimą ir minčių autorystę. Šiame skyriuje bus glaustai apžvelgiami kritinio referavimo ypatumai ir plačiau aptariama įprasta santraukos struktūra ir jos tipai.

2.4.1. KRITINIO REFERAVIMO YPATUMAI

Pristatant mokslinę literatūrą, kitų autorių pozicijas labai svarbus kritinis referavimas. Būtina ne tik nurodyti, kas anksčiau yra rašęs ta pačia tema ar tyręs tą pačią problemą, ne tik paaiškinti, kaip tai buvo daroma, bet ir įvertinti buvusius tyrimus. Taigi vertinimas yra privaloma literatūros apžvalgos dalis. Marcinkevičienė (2011) pastebi, kad literatūros apžvalga žanriniu požiūriu kiek primena recenziją, kuriai būdinga kuo objektyvesnė ir detalesnė turinio analizė, papildyta privalumų ir trūkumų aptarimu. Pateikti kritiką reikia taip, kad tai neįžeistų aptariamo darbo autoriaus: „pozityvios kritikos bruožas yra tas, kad teigiamybės išryškinamos, o neigiami bruožai aptariami jų neakcentuojant ir neiškeliant į pirmą planą.“ (Marcinkevičienė, 2011).

Taigi kritiką ir trūkumų pateikimą derėtų sušvelninti – tai dar viena dažna anksčiau minėtų sąšvelnių retorinė funkcija moksliniame diskurse. Apžvelgdami akademinės kritikos tyrimus, Martinas-Martinas ir Burgess (2004) teigia, kad akivaizdi, nesušvelninta kritika retai pasitaiko šiuolaikiniuose moksliniuose straipsniuose – tai laikoma įžeidžiu diskursu. Kaip ir kiek kritikos reiškama taip pat priklauso ir nuo skirtingose kultūrose galiojančių nuostatų. Pavyzdžiui, ispanų mokslininkai nelinkę kritikuoti kolegų, todėl jų moksliniuose straipsniuose nesukurama niša tyrimui – viena iš įprastų retorinių įvado dalių (Moreno, 2010, p. 60).

Literatūros apžvalgos, pateikiamos moksliniuose straipsniuose, paprastai nėra ilgos, be to, jomis nesiekama iš esmės aptarti referuojamų autorių darbų, tik pristatyti juos tam tikru aspektu, įdomiu aprašomam tyrimui. Jei pasinaudojama ankstesnio tyrimo metodika, tai tik ji ir aptariama, nekalbama apie ją naudojant gautus rezultatus. Jei perimamos sąvokos ir terminai, taip pat išryškinami tik jų ypatumai.

2.4.2. SANTRAUKOS STRUKTŪRA IR TIPAI. SANTRAUKOS KŪRIMO YPATUMAI

Santraukos struktūra gali kiek kisti priklausomai nuo disciplinos ir nuo straipsnio pobūdžio, tačiau Swalesas ir Feak (2010, p. 172) nurodo šias įprastas mokslinio straipsnio santraukos dalis (jų vadinamas retoriniais žingsniais, angl. *rhetorical moves*):

1. Problemos pristatymas / kontekstas
2. Tyrimo objektas / tikslas
3. Metodai / medžiaga / tiriamieji / atlikimas
4. Rezultatai
5. Rezultatų aptarimas / išvados / rekomendacijos

Pirmosios santraukos eilutės yra labai svarbios, nes būtent čia prasideda skaitytojo pažintis su tekstu ir už jo slypinčiu autoriumi. Ar visuomet ir visų disciplinų atveju pirmasis retorinis žingsnis yra tyrimo problemos ir konteksto pristatymas? Swaleso ir Feak (2009, p. 10) atlikta santraukų analizė rodo, kad yra keturi pagrindiniai būdai pradėti santrauką (pateikiami pavyzdžiai yra iš duomenų bazės „Lituanistika“):

1 būdas. Pateikiama situacija, įprastas reiškiny ar susiformavusi nuomonė.

- (20) *Sovietmečio mažatiražės knygos savilaidos paveldui skiriami nelegaliai kanceliarinėmis arba buitinėmis rašomosiomis mašinėlėmis spausdinti tekstai, kurių apipavidalinimui būdinga iškiliosios spaudos būdu gamintos knygos architektonika ir materialiai įrištos arba brošiūruotos knygos forma.*

2 būdas. Pristatomas straipsnio/tyrimo tikslas, uždaviniai ar objektas.

- (21) *Publikacijos paskirtis – diasporos jaunimo stažuočių programų reikalingumo ir įtakos dalyvių tautinio tapatumo suvokimui išryškėjimas.*
- (22) *Straipsnio objektas yra didžiųjų prekybos centrų viešųjų erdvių estetika.*

3 būdas. Nurodomas konkretus tyrimo veiksmas.

- (23) *Straipsnyje analizuojamas socialinių tinklų vaidmuo migracijoje daugiausia dėmesio skiriant socialinių ryšių palaikymo strategijoms – informacijos, emocinės paramos ar finansinės pagalbos tinklų tarp migrantų kilmės ir tikslo šalies kūrimui.*
- (24) *Šiame straipsnyje nagrinėjama Konstitucinio Teismo, kaip vienintelio oficialaus Konstitucijos interpretavimo subjekto, jurisprudencijos įtaka baudžiamajam procesui.*

4 būdas. Įvardijama problema ar informacijos stoka kokių nors klausimu.

- (25) *Modalinių konektorių vartojimo polinkiai mokslinio ir publicistinio stiliaus tekstuose išsamiai netirti.*
- (26) *Straipsnyje keliama iki šiol Lietuvoje nenagrinėta jaunimo polilingvalaus elgesio problema.*

Šie būdai pradėti santrauką yra įprasti ne tik anglakalbių moksliniams straipsniams, nes įvairiai pradedamų santraukų galima rasti ir „Lituanistikos“ duomenų bazėje. Kadangi santraukos apimtis yra griežtai reglamentuota, ne kiekviena santrauka būtinai turės visas penkias dalis; jos struktūra taip pat priklausys ir nuo tyrimo pobūdžio. Trečioji santraukos dalis yra būdinga empirinį tyrimą aprašantiems straipsniams (pavyzdžiui, sociologijos, kalbotyros, psichologijos mokslams), bet bus rečiau aptinkama menotyros, teologijos, literatūros srityse.

Kitas santraukos tipas yra konferencijų tezės. Nors ir labai panašios savo struktūra į mokslinio straipsnio santrauką, jos rašomos kitokiu tikslu, t.y. siekiant pristatyti svarbiausias žodinio pranešimo mintis bei patekti į konferenciją. Kaip teigia Swalesas ir Feak (2009, p. 43), dėl šios priežasties tezės yra labiau reklaminės – tai tarsi bandymas „parduoti“ tyrimą. Konferencijų tezės neretai turi būti išsiųstos gerokai prieš planuojamą konferenciją, kartais prieš metus ar pusę metų. Dažnai tyrimas dar būna nebaigtas, todėl ne visuomet yra įmanoma konkrečiai aprašyti rezultatus. Mokslinio straipsnio santrauka, atvirkščiai, pateikia duomenis apie jau įvykdytą ir aprašytą tyrimą, kai tyrimo rezultatai jau gauti ir išanalizuoti.

Jau buvo minėta, kad tinkamai parengta mokslinio straipsnio santrauka dažnai yra tas kabliukas už kurio turėtų užkibti susidomėjęs skaitytojas. Konferencijos tezės atlieka labai panašią funkciją – jos turi būti moksliškai įdomios ir profesionaliai parengtos, kad įtikintų recenzentus, jog pranešimas vertas būti įtrauktas į konferencijos programą. Sėkmės atveju, konferencijų tezės taip pat apsprendžia, kas iš dalyvių ir kiek jų ateis paklaustyti pranešimo.

2.5. APIBENDRINIMAS

Mokslinio straipsnio rengimas yra nemažai žinių ir įgūdžių reikalaujantis procesas. Tačiau deramai pasiruošus, t.y. pasirinktus tinkamą struktūrą, apgalvojus ir rūpestingai parengus kiekvieną straipsnio dalį, kritiškai atlikus literatūros apžvalgą ir pateikus tyrimo rezultatus bei išvalgas, atspausdintas mokslinis straipsnis džiugins tiek skaitytojus, tiek patį straipsnio autorių.

2.6. LITERATŪROS SĄRAŠAS

- ABDOLLAHZADEH, E. Poring over the findings: Interpersonal authorial engagement in applied linguistics papers. *Journal of Pragmatics*. 2011, 43, 288-297.
- ADOMĖNAS, M. et al. Tarptautinė mokslinė duomenų bazė „Lituanistika“: galimybių studija. Kaunas: Technologija, 2007. [Žiūrėta 2013-08-20]. Prieiga per internetą:
http://www.minfolit.lt/files/TM_DB_Lituanistika.pdf
- CARGILL, M., O'CONNOR, P. *Writing scientific research articles: Strategy and steps*. Oxford UK: Wiley-Blackwell, 2009.
- DUSZAK, A. Cross-cultural academic communication: A discourse community view. In A. Duszak (Ed.), *Culture and Styles of Academic Discourse*. 1997, 11-39. Berlin/New York: Mouton de Gruyter.
- FAGHIH, E., RAHIMPOUR, S. Contrastive rhetoric of English and Persian written texts: Metadiscourse in applied linguistics research articles. *Rice Working Papers in Linguistics*. 2009, 1, 92-107.
- FEAK, C.B., SWALES, J.M. *Telling a research story: Writing a literature review*. Michigan: The University of Michigan press, 2009.
- HAGGAN, M. Research paper titles in literature, linguistics and science: dimensions of attraction. *Journal of Pragmatics*. 2004, 36, 293-317. doi:10.1016/S0378-2166(03)00090-0
- HARTLEY, J. Planning that title: Practices and preferences for titles with colons in academic articles. *Library & Information Science Research*. 2007, 29, 553-568.
- HYLAND, K. *Metadiscourse: Exploring interaction in writing*. London/New York: Continuum, 2005.
- HYLAND, K. Persuasion, interaction and the construction of knowledge: Representing self and others in research writing. *International Journal of English Studies*. 2008, 8(2), 1-23.
- HYLAND, K. *Academic discourse: English in a global context*. London/New York: Continuum, 2009.
- HYLAND, K. Academic discourse. In K. Hyland, & B. Paltridge (Eds.), *The Continuum companion to discourse analysis*. 2011, 171-184. London/New York: Continuum.
- KOHRIS, J. In der Kürze liegt die Würze? Strategien der Informationsdarbietung in deutschen und litauischen Fachtiteln. *Kalbotyra*. 2010, 62(3), 58-74.
- LATOUR, B. *Science in action: How to follow scientists and engineers through society*. Cambridge [Mass.]: Harvard University Press, 2002.

- LINKEVIČIENĖ, N., ŠINKŪNIENĖ, J. Asmeniniai įvardžiai mokslo kalboje. *Kalbotyra*. 2012, 64(3), 78-102.
- MARCINKEVIČIENĖ, R. *Žanro ribos ir paribiai. Spaudos patirtys*. Vilnius: Versus Aureus, 2008.
- MARCINKEVIČIENĖ, R. Kultūrinės erdvės aptartys: kritiškai apie (ne)kritiką. *Bernardinai. Interneto dienraštis*. 2011 m. rugsėjo 11 d. [Žiūrėta 2013-08-04]. Prieiga per internetą: <http://www.bernardinai.lt/straipsnis/2011-09-26-kritiskai-apie-ne-kritika/69414/print>
- MARTÍN-MARTÍN, P., BURGESS, S. The rhetorical management of academic criticism in research article abstracts. *Text*. 2004, 24(2), 171-195.
- MORENO, A. I. Researching into English for research publication purposes from an applied intercultural perspective. In M. F. Ruiz-Garrido, J. C. Palmer-Silveira, & I. Fortanet-Gómez (Eds.), *English for Professional and Academic Purposes*. 2010, 57-71. Amsterdam/New York: Rodopi.
- MUR-DUEÑAS, P., ŠINKŪNIENĖ, J. [atiduota redaktoriui]. A review of studies on self-reference in research articles across Europe and Asia.
- RIENECKER, L., JØRGENSEN, P. S. *Kaip rašyti mokslinį darbą*. Aidai: Vilnius, 2003.
- SALAGER-MEYER, F. Scientific discourse and contrastive linguistics: hedging. *European Science Editing*. 2011, 37(2), 35-37.
- SOLER, V. Writing titles in science: An exploratory study. *English for Specific Purposes*. 2007, 26, 90-102.
- SWALES, J. M. *Genre analysis. English in academic and research settings*. Cambridge: Cambridge University Press, 1990.
- SWALES, J. M., FEAK, C. B. *Academic writing for graduate students: Essential tasks and skills*. The University of Michigan Press: Ann Arbor, 1994.
- SWALES, J. M., FEAK, C. B. *Abstracts and the writing of abstracts*. Michigan: The University of Michigan press, 2009.
- SWALES, J. M., FEAK, C. B. From text to task: Putting research on abstracts to work. In M. F. Ruiz-Garrido, J. C. Palmer-Silveira, & I. Fortanet-Gómez (Eds.), *English for professional and academic purposes*. 2010, 167-180. Amsterdam/New York: Rodopi.
- ŠINKŪNIENĖ, J. Autoriaus pozicijos raiška asmeniniais įvardžiais rašytiniame akademiname diskurse. *Filologija*. 2010, 5, 124-141.
- ŠINKŪNIENĖ, J. *Autoriaus pozicijos švelninimas rašytiniame moksliniame diskurse: gretinamasis tyrimas*. Humanitarinių mokslų daktaro disertacija. Vilnius: VU leidykla, 2011.

- ŠINKŪNIENĖ, J. Adverbials as hedging devices in Lithuanian academic discourse: A cross-disciplinary study. In A. Usonienė, N. Nau, & I. Dabašinskienė (Eds.), *Multiple perspectives in linguistic research on Baltic languages*. 2012, 138-168. Newcastle upon Tyne: Cambridge Scholars Publishing.
- ZAREI, G. R., MANSOORI, S. A contrastive study on metadiscourse elements used in humanities vs. non humanities across Persian and English. *English Language Teaching*. 2011, 4(1), 42-50.
- WALLWORK, A. *English for writing research papers*. New York: Springer, 2011.
- WANG, Y., BAI, Y. A corpus-based syntactic study of medical research article titles. *System*. 2007, 35, 388-399.

2.7. PRAKTINĖS UŽDUOTYS

Praktinė užduotis 1

Perskaitykite pateikiamas santraukas. Kokiai mokslo šakai Jūsų manymu priklauso kiekviena iš jų? Remiantis Swaleso ir Feak (2010) santraukos struktūriniu modeliu pabandykite nustatyti santraukos dalis. Ar santraukos skiriasi savo struktūra?

1 santrauka

(1) Aukštus paauglių padaromų avarijų rodiklius sąlygoja daugelis socialinių ar asmeninių jų charakteristikų bei įvairaus pobūdžio rizikingas paauglių elgesys. (2) Be to, rizikingas vairavimas paauglystėje gali lemti, kad kelyje bus rizikuojama ir suaugus. (3) Tad šiame tyrime daroma prielaida, jog paauglių ketinimai rizikingai vairuoti leidžia nuspėti realų rizikingą elgesį kelyje. (4) Šiuo tyrimu siekiama nustatyti, kaip paauglių psichosocialinės charakteristikos yra susijusios su jų ketinimais rizikingai vairuoti, ir įvertinti Lietuvos paauglių ketinimus rizikingai vairuoti lemiančių veiksnių sutapimo su ankstesnių tyrimų rezultatais laipsnį. (5) Tyrime dalyvavo 222 Lietuvoje gyvenantys paaugliai. Ketinimams rizikuoti ir psichosocialinėms charakteristikoms įvertinti buvo naudojamas tyrimo instrumentas, grindžiamas tiriamųjų savižina. (6) Paaiškėjo, kad paaugliai berniukai išreiškia daugiau ketinimų rizikingai vairuoti už mergaites. (7) Paaugliai, turintys daugiau probleminių draugų ir labiau vertinantys materialines gėrybes, taip pat išsakė daugiau ketinimų rizikingai vairuoti. (8) Rezultatai parodė, kad tėvų apribojimai ir griežti reikalavimai, kai kurios kitos vertybės ir psichosocialinė vairavimo funkcija nepadedą prognozuoti ketinimų rizikingai vairuoti. (9) Galima daryti išvadą, jog kompleksinė psichosocialinių veiksnių analizė yra svarbi aiškinant paauglių ketinimus rizikingai vairuoti. (10) Lietuvos paauglių ketinimų rizikingai vairuoti ir psichosocialinių veiksnių sąsajos iš dalies atkartoja užsienio autorių tyrimų rezultatus.

2 santrauka

(1) Straipsnyje bandoma tyrinėti kaip realizuojama tarpasmeninė kalbos funkcija moksliniame diskurse, kaip sustiprinamas rašytinio teksto interaktyvumas, kaip struktūruojamas tekstas ir kuriamas dialogas su skaitytoju. (2) Metadiskurso strategijų vartojimas yra vienas iš būdų teksto paveikimui sustiprinti. (3) Teksto konektoriai – tai metadiskurso kategorija, padedanti tinkamai sudėlioti argumentus tekste bei įtraukti skaitytoją į diskurso procesą. (4) Tyrimu siekiama apibūdinti teksto konektorių vartojimą lingvistikos magistro darbuose. (5) Tyrimo medžiaga – 70

magistro darbų, parašytų gimtąja ir negimtąja anglų kalba Britanijos ir Lietuvos universitetuose.

(6) Straipsnyje pateikiami tyrimo pirmosios dalies rezultatai: (a) magistro darbo žanro teksto konektorių analizės metodologiniai metmenys: teksto konektorių funkcinė klasifikacija, susidedanti iš devynių kategorijų, jų lingvistinės raiškos pavyzdžiai bei tyrimo proceso probleminių aspektų analizė; (b) statistinės analizės rezultatai: teksto konektorių santykinis dažnumas magistro darbuose (0,77) bei dažnumų palyginimas gimtakalbių ir negimtakalbių studentų tekstuose (0,56:0,90), rodantis, jos negimtakalbiai (Lietuvos universitetų) anglų kalbos studentai vartoja daug daugiau teksto konektorių magistro darbuose (+355,06) nei gimtakalbiai. (7) Tikėtina tokio gausaus teksto konektorių vartojimo priežastis – perdėtas dėmesys teksto konektoriams anglų kalbos pratybose vidurinio ugdymo ir bakalauro studijų pakopose bei anglų kalbos vadovėliuose. (8) Gimtosios kalbos įtaka kaip galima gausaus konektorių vartojimo priežastis atmetama, nes kai kurie tyrimai rodo, jog lietuvių gimtosios kalbos akademinuose studentų tekstuose metakalbinėms teksto siejimo priemonėms skiriama nepakankamai dėmesio. (9) Gausus teksto konektorių vartojimas magistro darbuose būdingas ne tik Lietuvos, bet ir kitų kultūrų studentams, todėl galima teigti, jog tai yra bendras anglų kalbos tarpukalbės ('interlanguage') ypatumas.

3 santrauka

(1) Straipsnyje nagrinėjamos liaudies pamaldumo Švč. Mergelei Marijai praktikos Lietuvoje, jų kilmė ir struktūra. (2) Darbe siekiama pristatyti katalikų liaudies pamaldumo praktikas Lietuvoje, aptarti pamaldumo Švč. M. Marijai praktikas, maldas ir giesmes. (3) Liaudies pamaldumo praktikos laikytinos savitu liturginės ir apeiginės etninės kultūros reiškiniu katalikų tikėjimui ugdyti bei brandinti. (4) Lietuvoje yra keturiolika pagrindinių katalikų liaudies pamaldumo praktikų. (5) Iš jų aštuonios skirtos Švč. M. Marijai garbinti: Švč. M. Marijos valandos, gegužinės pamaldos, Veprių kalvarijų Marijos takeliai, Šiluvos Apsireiškimo koplyčios Sopulingosios Dievo Motinos 7–ių skausmų kelias, Švč. M. Marijos rožinis, giesmės apie Marijos tarpininkavimą, malda „Viešpaties angelas“, Švč. M. Marijos litanija. (6) Šiame darbe aptariama pamaldumo Švč. M. Marijai praktikų kilmė, jų paskirtis, struktūra ir etnografiniai paplitimo arealai Lietuvoje. (7) Iš keturiolikos katalikų liaudies pamaldumo praktikų Lietuvoje daugiau nei pusė yra skirtos Švč. Mergelei Marijai garbinti. (8) Pamaldumo Švč. M. Marijai praktikos Lietuvoje aptinkamos švenčiant bažnytines kalendorines ir šeimos (šermenų) šventes. (9) Pamaldumo Švč. M. Marijai praktikos kilusios iš Vakarų Europos. (10) Pamaldumo Švč. M. Marijai praktikas sudaro: paaukojimai, antifonos, skaitiniai, maldos, himnai bei giesmės. (11) Vyrauja maldos ir giesmės. (12) Lietuvoje plačiai praktikuojamas liaudies pamaldumas Švč. Mergelei Marijai, todėl Lietuva verta būti vadinama Marijos žeme.

4 santrauka

(1) Straipsnyje svarstoma, kaip mimetiškai kūną kartojantis bekūnis šešėlis ir nuolat kintantis, efemeriškas, nors ir savitą kūną turintis debesis reprezentuoja anapusybę, neapčiuopiamą ir nepažiną tikrovę. (2) Šios temos idėja kilo skaitant Hanso Beltingo knygą „Atvaizdo antropologija: Mokslo apie atvaizdus etiudai“, kur analizuojant Dantės „Pragarą“ buvo apmąstoma šešėlio ir atvaizdo analogija: šešėlis kartoja, imituoja kūną, pats juo nebūdamas, kaip ir atvaizdas. (3) Šešėlis nuo pat antikos laikų siejamas su anapusybe ir kartu su atvaizdo, kuri inicijuoja fizinis žmogaus išnykimas, gimimu. (4) Šiame kontekste iškilo klausimas apie šešėlių krikščioniškoje vaizdinijoje. (5) Įdomu, kad, pavyzdžiui, Naujajame Testamente aprašytame Apreiškime (Lk 1,34) minimas Švč. Mergelės Marijos uždengimas šešėliu ikonografinėje tradicijoje neįsitvirtino: Viešpaties šešėlis buvo pakeistas spinduliais ir debesimis. (6) Būtent čia ir užgimė šio tyrimo probleminė prieiga: pasitelkiant šešėlio ir debesies motyvus kelti neregimybės atvaizdo ir pačios vaizdavimo ribos, jo pradžios (šešėlio atveju) ir pabaigos (debesies atveju) klausimą. (7) Kadangi tema labai plati, šis straipsnis - tik galimos tolesnės studijos eskizas.

Praktinė užduotis 2

Perskaitykite pateikiamas ištraukas iš mokslinių straipsnių. Palyginkite asmeninio įvardžio *aš* (1) ir (2) ištraukose vartoseną. Ar ji skiriasi? Palyginkite asmeninio įvardžio *mes* (taip pat reiškiamo ir veiksmožodžio fleksija) (3) – (5) ištraukose vartoseną. Kokias retorines funkcijas atlieka asmeniniai įvardžiai?

1 ištrauka¹⁹²

Vienas etnolingvistikos pradininkų – Nikita Tolstojus (1983, 186t.) jau prieš keletą dešimtmečių yra pabrėžęs, kad baltams ir slavams nebūdingas ankstyvas mitologinių duomenų fiksavimas raštu, o ir tai, kas žinoma, dažnai iškraipyta įvairių romantinės pakraipos tyrinėtojų-mėgėjų. Vadinasi, etnolingvistams iškyla aktualus uždavinys fiksuoti duomenis, išlikusius tarminėje šnekamojoje kalboje ir tautosakoje. Kiek man žinoma, lietuvių tarmėse ir interdialektinio pobūdžio tautosakos tekstuose vartojama daugiau kaip 400 įvairių velnio pavadinimų.

2 ištrauka¹⁹³

Kaip žinoma, DG veiksmožodžiai pagal kamienų sandarą skirstomi į pirminius, mišriojo tipo ir priesaginius (DG, 325). Toks skirstymas, mano

¹⁹² JASIŪNAITĖ, B. Velnio pavadinimai pagal gyvenamąją vietą lietuvių tarmėse ir tautosakoje. *Baltistica*. 2011, XLVI(1), 87-106.

¹⁹³ ROSINAS, A. Šaukėnų šnektos veiksmožodžio asmenavimo sistema (vientisinės formos). *Baltistica*. 2009, XLIV(2), 261-295.

galva, pirmiausia kertasi su dichotominio skirstymo principais (plg. Kondakov 1975, 156–157).

3 ištrauka¹⁹⁴

Mūsu siekis yra pateikti energetikos situacijos apibūdinimą, jos ekonominę interpretaciją tokiu požiūriu, kuris, mūsu įsitikinimu, galėtų į diskusijas įtraukti ekonomistus, pačias diskusijas ir rimtus svarstymus perkeliant į tam tikrą vieningomis taisyklėmis, ekonominiais dėsniais apibrėžtą plotmę, tuo pačiu, kiek įmanoma, subendravardiklinant skirtingas nuomones.

4 ištrauka¹⁹⁵

Kitos šio apsakymo personažės, Marcės, vidinė kaita gal ne tokia ryški, bet tikrai yra ne mažiau svarbi - ji liudija pačios autorės besikeičiantį požiūrį į savuosius personažus. Nuo pat pirmųjų eilučių, kuriomis trumpai pristatoma Marcė, juntame tam tikrą ne tik Kurmeliui, bet ir pasakotojai kylantį koptumo, nemalonumo, gal net priešiško jausmą, nuolat pabrėžiama merginos nešvara - be galo juodi marškiniai, galva apsipešusi, apyjuodės basos kojos, taip pat nemalonus akiai ir jos kūno stambumas - augalota, „išdrėbusi į stuomenį“, į rūbus vos įsispraudusi, „kuo nesprogsta“.

5 ištrauka¹⁹⁶

Įveikę subjekto sąmonės ribas, suvokiame, kad ne mes formuojame kalbą, bet esame jos kuriami. Tik kalba leidžia įvardyti ir suvokti pasaulį, išmokdami kalbėti mes ne tik išmokstame žodžius, mes esame įtraukti į visiems bendrą kalbinę patirtį, kurios negalime aprėpti visos. Taigi mūsu suvokimas visada žvelgia iš begalinumo perspektyvos: nežinome nei visko, kas buvo, nei to, kas dar bus.

¹⁹⁴ KLEVAS, V., GYLYS, J. Branduolinės energetikos tęstinumo prasmė energijos tiekimo patikimumo požiūriu. *Taikomoji ekonomika: Sisteminiai tyrimai*. 2010, 4(2), 123-140.

¹⁹⁵ BLEIZGIENĖ, R. Jausmai Žemaitės apsakymuose. *Lituanistica*. 2008, 54(4), 44-60.

¹⁹⁶ GRIGAITIS, M. Broniaus Radzevičiaus romanas Priešaušrio vieškeliai iš ontologinės hermeneutikos perspektyvos. *Colloquia*. 2012, 26, 62-77.

2.8. PRAKTINIŲ UŽDUOČIŲ ATLIKIMO APRAŠYMAI

Praktinės užduoties 1 atlikimo aprašymas

Remiantis duomenų bazės „Lituanistika“ informacija, santraukos priklauso šioms mokslo šakoms:

- 1 santrauka¹⁹⁷: Psichologija, Vystymosi psichologija
- 2 santrauka¹⁹⁸: Kalbotyra
- 3 santrauka¹⁹⁹: Folkloras; Etnologija. Kultūros antropologija
- 4 santrauka²⁰⁰: Meno istorija

Sudėtinės santraukų dalys:

1 santrauka:

(1) – (3) santraukos sakiniiais skaitytojui pristatomas tyrinėjamo klausimo kontekstas (pirmasis retorinis žingsnis). (4) apibrėžiami tyrimo tikslai (antrasis retorinis žingsnis). (5) trumpai apibūdinami tiriamieji ir tyrimo metodai (trečiasis retorinis žingsnis). (6) – (8) pristatomi pagrindiniai tyrimo rezultatai (ketvirtasis retorinis žingsnis). (9) – (10) pateikiamos išvados (penktasis retorinis žingsnis).

2 santrauka:

(1) pristato tyrimo objektą (antrasis retorinis žingsnis). (2) – (3) santraukos sakiniiais skaitytojui pristatomas tyrinėjamo klausimo kontekstas (pirmasis retorinis žingsnis). (4) konkretina tyrimo objektą (antrasis retorinis žingsnis). (5) trumpai apibūdina tyrimo medžiagą (trečiasis retorinis žingsnis). (6) pristatomi pagrindiniai tyrimo rezultatai (ketvirtasis retorinis žingsnis). (7) – (9) pateikiamas rezultatų aptarimas ir išvados (penktasis retorinis žingsnis).

3 santrauka:

¹⁹⁷ ENDRIULAITIENĖ, A., ŠEIBOKAITĖ, L., MARKŠAITYTĖ, R. Adolescents' intentions of risky driving: the importance of psychosocial factors in Lithuanian sample. *Tarptautinis psichologijos žurnalas: biopsichosocialinis požiūris*. 2011, 9, 43-65.

¹⁹⁸ BURNEIKAITĖ, N. Metadiscoursal connectors in linguistics MA theses in English L1 & L2. *Kalbotyra*. 2009, 61(3), 36-50.

¹⁹⁹ MOTUZAS, A. Liaudies pamaldumo Švč. M. Marijai praktikos Lietuvoje. *Soter*. 2011, 40(68), 81-96.

²⁰⁰ RAČIŪNAITĖ, T. Šešėliai ir debesys: anapusybės vaizdavimo ribos. *Acta Academiae artium Vilnensis. Dailė*. 2012, 64, 49-64.

(1) – (2) pristato straipsnio objektą ir tikslus (antrasis retorinis žingsnis). (3) – (5) sakiniiais skaitytojui pateikiamas tyrinėjamo klausimo kontekstas (pirmasis retorinis žingsnis). (6) konkretina tyrimo objektą (antrasis retorinis žingsnis). (7) – (11) pristatomi pagrindiniai tyrimo rezultatai (ketvirtasis retorinis žingsnis). (12) pateikiama išvada (penktasis retorinis žingsnis).

4 santrauka:

(1) pristato straipsnio objektą (antrasis retorinis žingsnis). (2) – (5) sakiniiais skaitytojui pateikiamas tyrinėjamo klausimo kontekstas (pirmasis retorinis žingsnis). (6) konkretina tyrimo objektą (antrasis retorinis žingsnis). (7) tam tikra prasme pateikiama išvada (projekcija į ateities tyrimą) (penktasis retorinis žingsnis).

Praktinės užduoties 2 atlikimo aprašymas

(1) teksto autorė tikriausiai vartoja frazę *kiek man žinoma* apsidraudimui, norėdama pažymėti, kad teiginys galioja tik jos žiniomis. Taigi ši frazė atlieka patikslinamąją, švelninančią funkciją. (2) teksto frazė *mano galva* įtvirtina autoriaus poziciją, tačiau tuo pačiu ir parodo skaitytojui, kad tai yra tik autoriaus nuomonė, o ne universalus teiginys. (3) – (5) ištraukose įvardis *mes* arba jo formos vartojamos skirtingiems retoriniams tikslams pasiekti. (3) teksto ištraukoje autoriai vartoja išskiriamąjį *mes*, kurio funkcija yra pabrėžti juos, kaip tyrėjus ir savo srities profesionalus. (4) tekste, nors pateikiama literatūros kūrinio interpretacija yra tik pačios autorės, aprėpiamasis *juntame* sukuria skaitytojui dalyvavimo argumentacijoje įspūdį. (5) ištraukoje *mes* vartoseną yra labai tipinga humanitarinių mokslų tekstams – tai *egzistencinis mes* (Linkevičienė & Šinkūnienė, 2012), kuriuo nurodoma į žmoniją apskritai ir taip sukuriama tarpasmeninis ryšys tarp autorių ir skaitytojo.

3. DUOMENŲ BAZĖ „LITUANISTIKA“

Nijolė Kolesinskienė

Tarptautinę ekspertuojamą „Lituanistikos“ duomenų bazę rengia Lietuvos mokslo taryba bendradarbiaudama su Lietuvos mokslo institucijomis ir bibliotekomis. Bazė skirta lituanistikos tyrėjų informaciniam aprūpinimui ir jų tyrimų sklaidai tarptautiniu lygmeniu. 2013 m. atliktas „Lituanistikos“ duomenų bazės vartotojų (mokslininkų ir studentų) poreikių tyrimas²⁰¹ parodė, kad apie bazę žino 80 procentų potencialių bazės vartotojų. Bazė mažiau populiari tarp studentų, kurių pagrindinis informacijos paieškos tikslas – ne mokslo tiriamasis darbas. Tyrimas taip pat atskleidė, kad bazės vartotojai žino ne apie visas duomenų bazės teikiamas paslaugas ir dažnai naudojami tik pagrindinėmis paieškos funkcijomis. Tai patvirtino tais pačiais metais atlikta vartotojų užklausų analizė²⁰². Neįvykdytos užklausos atskleidė, kad ne visi vartotojai žino kokia duomenų bazės tematika, dažnai nepakanka žinių apie duomenų bazės teikiamas paslaugas ir paieškos galimybes.

Modulio tikslas – supažindinti su duomenų bazės „Lituanistika“ sandara ir turiniu, bazės rengimu, duomenų paieškos priemonėmis, duomenų pateikimo bei atvaizdavimo skirtingose informacijos paieškos programose ypatumais.

Igyjamos žinios ir gebėjimai: žinios apie duomenų bazės „Lituanistika“ tikslus ir uždavinius, sandarą, turinį ir jos rengimo istoriją; žinios apie duomenų bazės „Lituanistikos“ bibliografinių ir citavimo duomenų paieškos galimybes; gebėjimai atlikti paieškas duomenų bazėje „Lituanistika“ su skirtingomis programomis; gebėjimai tinkamai pasirinkti duomenų paieškos kriterijus, juos logiškai grupuoti, teisingai pateikti užklausą, tvarkyti paieškos rezultatus.

Orientacinis temos įsisavinimui reikalingas laikas: 2 akad. val.

²⁰¹ <http://lituanistikadb.lt/lt/apklausa/vykdytu-apklausu-rezultatai.html>

²⁰² http://lituanistikadb.lt/download/149/2013-03-25_ldb_seminaras.n.kolesinskiene.ppsx

3.1. TIKSLAI IR UŽDAVINIAI

Duomenų bazėje „Lituanistika“ kaupiami bibliografiniai duomenys apie Lietuvos ir užsienio spaudoje bei elektroninėje erdvėje 2000 m. ir vėliau paskelbtus lituanistikos tyrimus, kurių objektas – **Lietuvos valstybės, visuomenės, kultūros, lietuvių tautos, jos kalbos praeitis, dabartis ir ateitis**. Kalbant apie duomenų bazės tikslus, pirmiausia reikėtų atsakyti į kelis klausimus:

- **Kodėl svarbūs lituanistikos tyrimai?** Lituanistikos tyrimų prioritetas įteisintas 1991 metais Lietuvos Respublikos mokslo ir studijų įstatyme (Žin., 1991, Nr. 7–191; 2002, Nr. 68–2758; 2007, Nr. 105–4287; 2009, Nr. 54–2140). Prioriteto įgyvendinimo laikotarpiu atlikta šimtai tyrimų, paskelbta mokslo darbų ir studijų. Tapo svarbu juos sukaupti vienoje vietoje ir moderniomis priemonėmis paskleisti visuomenei. Atsirado poreikis sukurti gerai funkcionuojančią atviros prieigos duomenų bazę, užtikrinančią galimybes lituanistinei medžiagai patekti į nacionalinę ir tarptautinę akademinę erdvę.
- **Kodėl tarptautinė?** Lituanistikos ir baltistikos tyrėjų esama visame pasaulyje. Švietimo ir mokslo ministerijos tinklalapyje²⁰³ skelbiama, kad šiuo metu pasaulyje (daugiausia Europoje) yra per 30 lituanistikos (baltistikos) centrų, kuriuose lietuvių kalbą (baltų kalbas) ir kultūrą tiria ir (ar) dėsto nuo vieno iki keliolikos žmonių. Užsienyje yra per 100 humanitarų, kurie dėsto ir tiria arba tik tiria lietuvių (baltų) kalbą ir kultūrą. Apytikriais skaičiavimais, lietuvių kalbą ir kultūrą įvairiose pakopose užsienyje šiuo metu studijuoja apie 600 studentų (gausias būrys yra Lenkijoje, Čekijoje ir Vokietijoje). Lietuvos istorija, kultūra, politika glaudžiai susijusi su gretimų šalių – Latvijos, Lenkijos, Ukrainos, Baltarusijos, Rusijos, Vokietijos regionais, todėl tų šalių mokslininkų tyrimuose daug vietos skiriama ir lituanistinei problematikai. Svarbu surinkti visame pasaulyje išsibarsčiusius užsienio mokslininkų tyrimus, juos įvertinti ir pateikti akademinei bendruomenei. Kitas dalykas – Lietuvos humanitarinių ir socialinių sričių mokslininkams, rašantiems lituanistikos temomis, sunku siekti savo kompetencijos pripažinimo tarptautiniu lygmeniu, o pasaulio visuomenė turi ribotas galimybes susipažinti su Lietuvos humanitarinių ir socialinių mokslų srities mokslininkų lituanistų laimėjimais ir įvertinti jų reikšmę. Europos Sąjungos kalbų politika skatina didinti susistemintų, ekspertiniu būdu įvertintų ir kokybės reikalavimus tenkinančių mokslo tyrimų rezultatų prieinamumą tarptautinės mokslo bendrijos mastu. Tarptautiškumo siekius „Lituanistikos“ duomenų bazėje padeda įgyvendinti kūrinių santraukos ir raktažodžiai anglų kalba.
- **Kodėl ekspertuojama?** Lituanistikos tyrimų plėtros strateginėse gairėse rašoma: „Svarbus tyrimų kokybės gerinimo veiksnys yra projektų ir

²⁰³ <http://www.smm.lt/web/lt/smm-studijos/lituanistika-ir-baltistika>

mokslo darbų ekspertinio vertinimo efektyvi sistema – vertinimo kriterijų išgryninimas ir aukšta ekspertų kvalifikacija.“²⁰⁴ Lietuvoje vyrauja mokslo darbo vertinimas pagal išorinius rodiklius: publikavimo vietą ir leidyklą, referavimą tarptautinėse duomenų bazėse, darbo apimtį ir pan., faktiškai neanalizuojant nei naujumo, nei reikšmingumo. Galimybių studijoje *Tarptautinė mokslinė duomenų bazė „Lituanistika“* (Adomėnas et al., 2007) akcentuojama, kad tik mokslininkų bendruomenė yra svarbiausias mokslinio darbo kokybės vertintojas, tik ji geriausiai gali nustatyti vertinimo kriterijus, atitinkančius mokslo srities (krypties, šakos) specifiką ir lituanistikos misiją bei kontroliuoti mokslinių darbų kokybę. Todėl vienas iš duomenų bazės siekių yra sukurti precedentą ir išplėsti mokslo darbų kokybinį vertinimą visiems į duomenų bazę pateikti pretenduojantiems mokslo darbams, nepaisant kur darbas buvo paskelbtas.

- **Kodėl tik nuo 2000 metų paskelbti darbai?** Kūriniai duomenų bazėje „Lituanistika“ pradėti kaupti 2006 m. Iki 2008 m. planuota sukaupti 12 tūkst. mokslo darbų. Buvo manyta, kad per metus paskelbiama apie 3,5 tūkst. lituanistikos darbų. Siekiant juos visus pateikti duomenų bazėje, pirmiausia buvo kaupiami 2003–2005 m. darbai. 2000-ieji metai tuo metu atrodė pakankamas laikotarpis tolesniems duomenų bazės plėtros etapams. Dabar duomenų bazėje (įskaitytinai visas pateiktas vertinti ir naujai užregistruotas publikacijas) yra per 44 tūkst. kūrinių,²⁰⁵ o vartotojų apklausos atsakymuose kaip trūkumas vis dar minimas nepakankamas lituanistinių darbų išsamumas. Vartotojai taip pat pageidauja, kad duomenų bazėje būtų įtrauktos publikacijos nuo 1991 m.

Bazės tikslai glaustai suformuluoti „Lituanistikos“ duomenų bazės portale:²⁰⁶

- kaip dalį Europos mokslo produkcijos pateikti mokslinę informaciją bei mokslo terminiją lietuvių kalba apie humanitarinių ir socialinių mokslų tyrimus, kurių objektas yra Lietuvos valstybės, visuomenės, kultūros, lietuvių tautos, kalbos istorija ir dabartis;
- diegti mokslinių darbų kokybės vertinimo kriterijus, formuoti mokslo kūrinių kokybės siekiamybę, ugdyti mokslinio darbo kokybės savivertę;
- užtikrinti galimybę humanitarinių ir socialinių sričių mokslininkams pristatyti savo mokslinę produkciją plačiajai visuomenei ir mokslininkams;
- užtikrinti informacijos apie Lietuvos mokslo pasiekimus sklaidą tarptautiniu lygmeniu;

²⁰⁴ http://www.lmt.lt/download/1312/2011%2012%2019_lituanistika_gaires_prioritetinis%20sarasas.doc

²⁰⁵ http://lituanistikadb.lt/download/157/2013-03-25_ldb_seminaras.l.blovesiuniene.ppsx

²⁰⁶ www.lituanistikadb.lt

- siekti duomenų bazės pripažinimo kaip tam tikro sąlyginio mokslinės kompetencijos instituto.

Nors apie duomenų bazės reikalingumą kalbėta dar 2000 m., realios prielaidos jos sukūrimui atsirado tik 2006 m. parengus projektą ir užsitikrinus Europos struktūrinių fondų finansinę paramą trims projekto įgyvendinimo metams. Vėliau buvo parengti dar du projektai, užtikrinantys duomenų bazės plėtrą 2009–2011 m. ir 2012–2014 m. Informacija apie šiuos projektus ir jų įgyvendinimą pateikiama „Lituanistikos“ duomenų bazės portale²⁰⁷. Nors pagrindiniai duomenų bazės tikslai ir rengimo principai nuo 2008 m. iki 2014 m. išliko nepakitę, kiekviename projekte akcentuojami skirtingi uždaviniai ir pagrindinės veiklos sritys.

- 2006–2008 m. laikomi duomenų bazės sukūrimo metais. Svarbiausi šio laikotarpio rezultatai yra: 1) sukauptas ir internetinėje erdveje pateiktas lituanistikos darbų rinkinys; 2) sukurtas veikiantis mokslo darbų visumą apimantis kokybinio vertinimo modelis. Šio laikotarpio rezultatai įvertinti 2009 metais Lietuvos Respublikos Vyriausybės patvirtintoje *Nacionalinės lituanistikos plėtros 2009–2015 metų programoje*, kurioje konstatuojama: „Pasinaudojant Europos Sąjungos struktūriniu parama, 2006–2008 metais sukurta tarptautinė mokslinė lituanistikos publikacijų duomenų bazė „Lituanistika“, kurioje laikomos ir tarptautiniu mastu tapo prieinamos ekspertų atrinktos svarbiausios Lietuvos periodinių mokslo leidinių publikacijos. Ši bazė sudaro sąlygas ne tik plačiau paskleisti reikšmingas lituanistikos publikacijas, bet ir išsamiau pristatyti pasauliui šios srities Lietuvos mokslinį potencialą.“²⁰⁸.
- 2009–2011 m. dėmesys buvo sutelktas į tyrėjų gebėjimų stiprinimą.
- 2011–2014 m. akcentuojami duomenų bazės plėtros klausimai, išbandomi nauji produkcijos vertinimo metodai, diegiamos naujos technologijos, ieškoma integracijos su kitomis informacinėmis sistemomis galimybių.

2011 metų pabaigoje Lietuvos mokslo tarybos svetainėje buvo paskelbta darbo grupės studija *Lituanistikos tyrimų plėtros strateginės gairės*.²⁰⁹ Studijoje tarp lituanistinių tyrimų plėtrai būtinų sukurti vidinių ir išorinių prielaidų paminėtos kelios, glaudžiai susijusios su „Lituanistikos“ duomenų bazės tikslais. Tai:

- efektyvi tyrimų ekspertinio vertinimo sistema,

²⁰⁷ <http://www.lituanistikadb.lt/lt/projektas/istorija.html>

²⁰⁸ http://www3.lrs.lt/pls/inter3/dokpaieska.showdoc_1?p_id=342387&p_query=&p_tr2=

²⁰⁹ http://www.lmt.lt/download/1312/2011%2012%2019_lituanistika_gaires_prioritetinis%20sarasas.doc

- šiuolaikinė infrastruktūra, užtikrinanti lituanistinės medžiagos sklaidą nacionalinėje ir tarptautinėje erdvėje.

Tai pakankamas argumentas duomenų bazės tolesnei plėtrai. 2011 m. Lietuvos Respublikos Vyriausybė patvirtino *Lituanistikos mokslinių tyrimų plėtros 2012–2020 metų kryptis*²¹⁰, o 2013 m. gegužės 10 d. Švietimo ir mokslo ministerijos patvirtintame *Lituanistikos mokslinių tyrimų plėtros 2013–2020 metų kryptių įgyvendinimo priemonių plane*²¹¹ tarp kitų svarbių dalykų buvo įrašytas ir duomenų bazės „Lituanistika“ projekto tolesnis vykdymas.

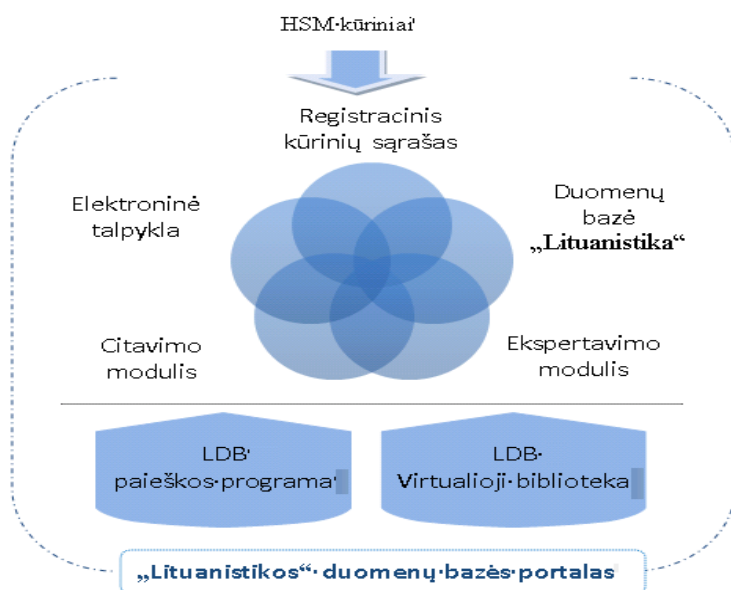
²¹⁰ http://www3.lrs.lt/pls/inter3/dokpaieska.showdoc_1?p_id=437497&p_tr2=2

²¹¹ <http://tar.tic.lt/Default.aspx?id=2&item=results&aktoid=F4E241C9-8D46-4C8A-89FF-B1B470B98BD5>

3.2. SANDARA IR TURINYS

Šiame skyriuje bus glaustai aptartos duomenų bazės „Lituanistika“ informacinės sistemos sudėtinės dalys, pagrindiniai duomenų bazės rengimo procesai ir ypatybės. Daugiau dėmesio skiriama bazės sandarai ir turiniui, nes šie dalykai ypač svarbūs pasirenkant kur ieškoti reikalingos informacijos. Vartotojų poreikių ir duomenų bazės turinio atitiktis yra labai svarbus duomenų bazės kokybės rodiklis, sudarantis prielaidas duomenų bazei egzistuoti ir ją plėtoti. Analizuojant svarbiausius duomenų bazės turinio požymius, šiame skyriuje bus pateikti ir mokslininkų poreikių apklausos, kurią 2012–2013 m. atliko UAB „Eurotela“, duomenys.

Vieta „Lituanistikos“ duomenų bazės informacinėje sistemoje. Duomenų bazė „Lituanistika“ yra svarbi Lituanistikos informacinės sistemos dalis. Didėjant duomenų bazės ir jos rengimo darbų apimčiai, teko ieškoti naujų technologinių sprendimų. 2012 m. buvo įdiegtas Ekspertavimo modulis, o 2013 metais buvo sukurtas ir vartotojams pateiktas analogų Lietuvoje neturintis Citavimo modulis. Tais pačiais metais pradėjo funkcionuoti „Lituanistikos“ duomenų bazės elektroninė talpykla. Kartu su „Lituanistikos“ duomenų bazės portalu visi šie moduliai sudaro „Lituanistikos“ duomenų bazės informacinę sistemą (LDB IS).

3.1. pav. „Lituanistikos“ duomenų bazės informacinė sistema (LDB IS)

LDB informacinės sistemos dalys:

- Registraciniame kūrinų sąraše įrašomi lituanistikos objektų ir formaliuosius kriterijus atitinkančių kūrinų bibliografiniai duomenys.
- „Lituanistikos“ duomenų bazėje kaupiami nustatytus kokybės kriterijus atitinkančių kūrinų bibliografiniai įrašai.

- Kūrinių tekstai, kuriems gautas leidimas rengti skaitmenines kopijas ir be apribojimų skelbti „Lituanistikos“ duomenų bazėje, saugomi elektroninėje talpykloje.
- Ekspertavimo modulyje saugomi bibliografiniai duomenys apie įvertintą kūrinių ir detalūs jo vertinimo duomenys: informacija apie kūrinio ekspertus, vertinimo balai ir komentarai, taip pat vertinimo darbų apskaitos ir finansiniai dokumentai.
- Citavimo modulyje saugomi „Lituanistikos“ duomenų bazėje esančių kūrinių ir juose naudotos literatūros bibliografiniai duomenys, pateikiama išsami kūrinio naudojimo kituose kūriniuose informacija (kas, kur ir kaip dažnai naudoja). Apie citavimo duomenų paiešką rašoma 3.5 skyriuje.
- Paieškos programa, skirta lituanistikos kūrinių paieškai. Apie ją rašoma 3.3 skyriuje.
- Lituanistikos“ duomenų bazės Virtualioji biblioteka (toliau LDB VB) suteikia galimybes „vieno langelio“ principu atlikti paiešką „Lituanistikos“ duomenų bazėje ir kituose į paieškos sistemą integruotuose HSM ištekliuose. Apie LDB VB rašoma 3.4 skyriuje.

Duomenų bazės ypatybės. Lietuvoje rengiamos kelių tipų bibliografinės duomenų bazės: bibliotekų elektroniniuose kataloguose atspindimi bibliotekų fonduose saugomi dokumentai; publikacijų duomenų bazėse aprašomos institucijos (ar kelių institucijų) autorių publikacijos; ETD (elektroninių tezių ir disertacijų) duomenų bazėse aprašomi mokslo darbai, parengti mokslo ar kvalifikaciniam laipsniui gauti; nacionalinės, regioninės, kolektyvų ar personalinės bibliografijos atspindi visas publikacijas, paskelbtas regione ir/ar publikacijas apie regioną, kolektyvą ar asmenį. Kuo „Lituanistikos“ duomenų bazė panaši ir kuo skiriasi nuo kitų? Bendras visų šių bazių požymis – jose kaupiami bibliografiniai duomenys. „Lituanistikos“ duomenų bazės išskirtinumą lemia jos tikslai ir uždaviniai. Pagrindinės duomenų bazės ypatybės:

- „Lituanistikos“ duomenų bazė pateikia tik ekspertų įvertintus mokslo kūrinius, tuo tarpu kitos duomenų bazės yra universalios, lituanistikos tematika jose neišskiriama, o mokslo kūriniai paskęsta tarp gausybės populiariosios, informacinės ar mokomosios literatūros kūrinių;
- Ekspertavimo sąlyga, kad kūrinys gali būti ekspertuotas tik vieną kartą, lemia kitą išskirtinį bazės požymį – aprašymo objektas yra kūrinys. Tai reiškia, kad „Lituanistikos“ duomenų bazėje duomenys apie visus kūrinių kartotinius, sutrumpintus ar papildytus leidimus, perspaudus, vertimus, toms bus pateikti viename įrašė. Tuo tarpu kitos duomenų bazės aprašo kiekvieną kūrinių publikaciją. Pavyzdyje matyti, kaip pateikiama informacija apie autorės įvairiuose Lietuvos ir užsienio leidiniuose skelbtus straipsnius, kurie vėliau buvo surinkti ir išleisti viename autorės darbų rinkinyje.

10	☐	Jono Vanagaičio indėlis į Mažosios Lietuvos kultūrinių (muzikinių) draugijų veiklą / Daiva Kšaniėnė. Iš: Res humanitariae. 2010, t. 7, p. 106-119. Straipsnis. [Jonas Vanagaitis : : contribution to the activity of cultural (musical) societies of Lithuania Minor]. <i>Vėliau paskelbta knygoje: Kšaniėnė, Daiva. Muzikinės kultūros keliais 2011</i> Santrauka Abstract Visas tekstas
11	☐	Martyno Jankaus indėlis į Mažosios Lietuvos muzikinę kultūrą / Daiva Kšaniėnė. Iš: Knygotyra. 2009, t. 52, p. 59-69. Straipsnis. [Martynas Jankaus: contribution to the musical culture of Lithuania minor]. <i>Vėliau paskelbta knygoje: Kšaniėnė, Daiva. Muzikinės kultūros keliais 2011</i> Naudota literatūra Santrauka Abstract Visas tekstas
12	☐	Religijos mokslo leidinio SOTER straipsniai katalikiška muzikine tematika (1999 m. - 2009 m. vid.) / Daiva Kšaniėnė. Iš: Soter. 2009, 31 (59), p. 63-74. Straipsnis. [Articles on catholic music in a religious scientific journal "Soter" (1999-2009)]. <i>Vėliau paskelbta knygoje: Kšaniėnė, Daiva. Muzikinės kultūros keliais 2011</i> Naudota literatūra Santrauka Abstract
13	☐	Valteris Kristupas Banaitis - Mažosios Lietuvos muzikos veikėjas išėivijoje / Daiva Kšaniėnė. Iš: Res humanitariae. 2008, t. 3, p. 155-172. Straipsnis. [Valteris Kristupas Banaitis - musical agent of Lithuania Minor in emigration]. <i>Vėliau paskelbta knygoje: Kšaniėnė, Daiva. Muzikinės kultūros keliais 2011</i> Naudota literatūra Santrauka Abstract Visas tekstas
14	☐	Sakralumo ir muzikos raiškos sąveika Juozo Naujalo Mišiose "Missa In honorem St. Casimiri" / Daiva Kšaniėnė. Iš: Soter. 2007, 22 (50), p. 189-201. Straipsnis. [Interaction of sacral and musical in the "Missa in honorem st. Casimir" by Juozas Naujalis.]. <i>Vėliau paskelbta knygoje: Kšaniėnė, Daiva. Muzikinės kultūros keliais 2011</i> Naudota literatūra Santrauka Abstract Visas tekstas
15	☐	Martyno Mažvydo giesmės kompozitorės Kristinos Vasiliauskaitės kūryboje / Daiva Kšaniėnė. Iš: Res humanitariae. 2007, t. 1, p. 125-140. Straipsnis. [Anticles of Martynas Mažvydas in the works of composer Kristina Vasiliauskaitė]. <i>Vėliau paskelbta knygoje: Kšaniėnė, Daiva. Muzikinės kultūros keliais 2011</i> Naudota literatūra Santrauka Abstract Visas tekstas

3.2. pav. Bibliografinis įrašas: pakartotinai paskelbti darbai

Toliau parodyta, kaip pateikiami duomenys apie dalimis išleistą kūrinių „Lituanistikos“ duomenų bazės bibliografiniame įrašė.

1	☐	Meilės deivės Mildos autentiškumo klausimu / Rimantas Balsys. Iš: Logos. 2009, 59, p. 133-140. 2009, 60, p. 149-155. Straipsnis. [On the authenticity of the love goddess Milda]. <i> Tekstas lietuvių k.</i> Naudota literatūra Santrauka Abstract Visas tekstas
---	--------------------------	---

3.3. pav. Bibliografinis įrašas: dalimis paskelbtas kūrinys

Ir kaip tuos pačius duomenis pateikia Lietuvos nacionalinės bibliografijos bankas²¹².

2	☐	Meilės deivės Mildos autentiškumo klausimu / Rimantas Balsys // Logos. - Nr. 59 (2009), p. 133-140.
3	☐	Meilės deivės Mildos autentiškumo klausimu / Rimantas Balsys // Logos. - Nr. 60 (2009), p. 149-155.

3.4. pav. Dalimis paskelbto kūrinių įrašas Lietuvos nacionalinės bibliografijos banke

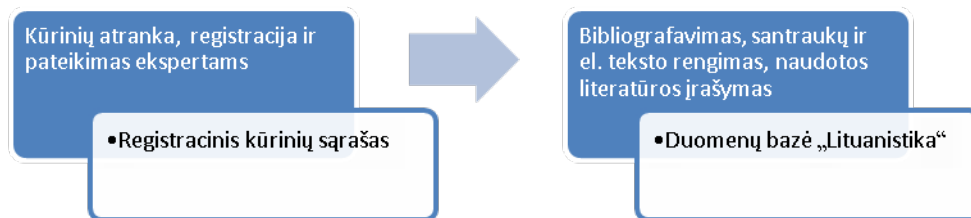
- „Lituanistikos“ duomenų bazė išsiskiria duomenų struktūros vienodumu. Čia visada bus randamos santraukos ir raktažodžiai lietuvių ir anglų kalbomis ir nerandami jokiomis kitomis kalbomis. Tuo tarpu kitos duomenų bazės dažniausiai laikosi nuostatos – įrašoma tik tai, kas yra publikacijoje.
- „Lituanistikos“ duomenų bazė tikslingai renka ir atspindi kūrinių ir juos komentuojančių ar kitaip naudojančių darbų sąsajas. Tai sąsajos tarp kūrinių ir recenzijos bei tarp kūrinių ir jų cituojančio kūrinių. Kitos duomenų bazės gali aprašyti kūrinius ir jų recenzijas, tačiau specialiai tokių duomenų nerenka. Cituojamų kūrinių šiuo metu neaprašo nei viena Lietuvos duomenų bazė.

²¹² <http://www.libis.lt:8082/>

Estetinė literatūros gyvybė : aksiologinis šiuolaikinės lietuvių prozos spektras / Vytautas Martinkus.. 2010., 333 p. Monografija.
 [Aesthetic vitality of literature : : the axiological spectrum of contemporary Lithuanian prose]. *Tekstas lietuvių k.*
Naudota literatūra Santrauka Recenzija leidinyje: Darbai ir dienos 1392-0588 2011, t. 55, p. 256-258
Recenzija leidinyje: Teksto slėpiniai 1648-6390 2012, Nr. 15, p. 133-139.

3.5. pav. Kūrinyi ir jo recenzijos

Duomenų bazės sandara. Duomenų bazės sandarą lemia du pagrindiniai bazės rengimo etapai. Pirmajame etape iš įvairių šaltinių surenkama bibliografinė informacija apie humanitarinių ir socialinių mokslų kūrinius, gaunami kūrinių tekstai (autorių teikimas, visatekstės bazės, bibliotekų fondai), kūriniai užregistruojami (įrašomi kūrinio atpažinimui ir įvertinimui reikalingi duomenys) ir pateikiami ekspertams įvertinti. Taip parengiamas ir nuolat papildomas užregistruotų kūrinių sąrašas, kuris dar vadinamas Registraciniu kūrinių sąrašu.

3.6. pav. Duomenų bazės rengimo etapai

Siekiant informuoti vartotoją apie visus užregistruotus ir įvertinti pateiktus kūrinius (kūrinys laukia įvertinimo, yra vertinamas ar jau įvertintas), Registracinis kūrinių sąrašas pateikiamas „Lituanistikos“ duomenų bazės paieškos programoje.²¹³

Elinė metafizikos prasmė ir komunikacija kitaip: E. Levinas / Jolanta Saldukalytė. Iš: Santalka: filosofija, komunikacija. 2013, t. 21, Nr. 1, p. 46-54. <i>Stripsnis</i> [Ethical meaning of metaphysics and communication otherwise: E. Levinas].	Vertinimo nėra
Kūnas anapus anatomijos : G. Deleuze'as, F. Guattari, J. Baudrillard'as / Jovilė Barevičiūtė. Iš: Filosofija. Sociologija. 2008, 19, Nr. 1, p. 70-80. <i>Stripsnis</i> [Body beyond anatomy : G. Deleuze, F. Guattari, J. Baudrillard].	Ne LDB objektas
Kapitalizmo kultūrinis ir politinis pjūvis naujųjų medių sąlygomis : K. Maršas, F. Engelsas, J. Baudrillard'as / Jovilė Barevičiūtė. Iš: Filosofija. Sociologija. 2008, t. 19, Nr. 3, p. 60-70. <i>Stripsnis</i> [Political and cultural profiles of capitalism on the background of the new media: K. Marx, F. Engels, J. Baudrillard].	Ekspertuotas
Apie Czesławą Miłoszą – iš įvairių perspektyvų / Gintarė Bernotienė. Iš: Colloquia. 2008, 20, p. 190-198. <i>Recenzija</i>	Lituanistika
Komunikacinės perspektyvos statusas socialiniuose moksluose / Kęstutis Kirtkūlis. Iš: Santalka: filosofija, komunikacija. 2012, t. 20, Nr. 1, p. 50-60. <i>Stripsnis</i> [Status of communication perspective in social sciences].	Ekspertuojamas

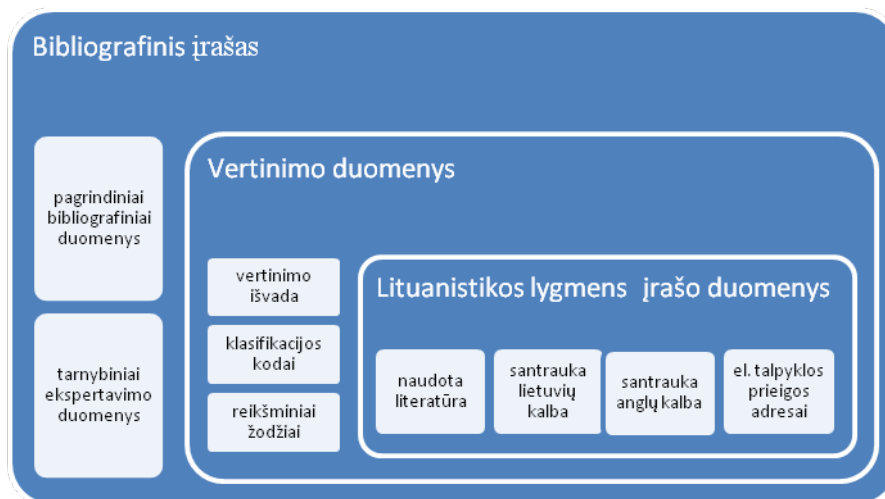
3.7. pav. Registracinis kūrinių sąrašas

Sąrašo dešinėje informuojama apie ekspertavimo būseną. Ekspertavimo būsenų apibūdinimai:

²¹³ https://aleph.library.lt/F/?func=find-b-0&local_base=LIT01

- *vertinimo nėra* – kūrinys užregistruotas;
- *ekspertuojamas* – kūrinys pateiktas ekspertams įvertinti;
- *ekspertuotas* – ekspertavimas baigtas; kūrinys nepateko į duomenų bazę „Lituanistika“;
- *ne LDB objektas* – ekspertavimas baigtas; kūrinys nepateko į duomenų bazę „Lituanistika“ dėl neatitikimo duomenų bazės objektui;
- *lituanistika* – ekspertavimas baigtas; kūrinys įtrauktas į duomenų bazę „Lituanistika“.

Antrasis bazės rengimo etapas prasideda jau po kūrinių ekspertavimo. Lituanistikos kokybę atitinkantys kūriniai išsamiai aprašomi, įrašomi raktažodžiai ir santraukos lietuvių ir anglų kalbomis, parengiamos ir archyvuojamos skaitmeninės kopijos kūrinių, kuriuos leidžiama skelbti duomenų bazėje, įrašomi kūriniuose naudotos literatūros bibliografiniai duomenys. Taip parengiamas išsamus bibliografinis „Lituanistikos“ duomenų bazės įrašas – smulkiausiaji duomenų bazės struktūrinė dalis. Viename įrašė pateikiami duomenys apie vieną kūrinį. Duomenų rašoma tiek, kiek reikia kūriniui ir su juo susijusiems kūriniais atpažinti, įvertinti, surasti ir pateikti vartotojams. Bibliografinius duomenis papildo automatiškai iš Ekspertavimo modulio importuojamos kūrinių vertinimo išvados ir „Lituanistikos“ duomenų bazės elektroninės talpyklos suteikti prieigos adresai.

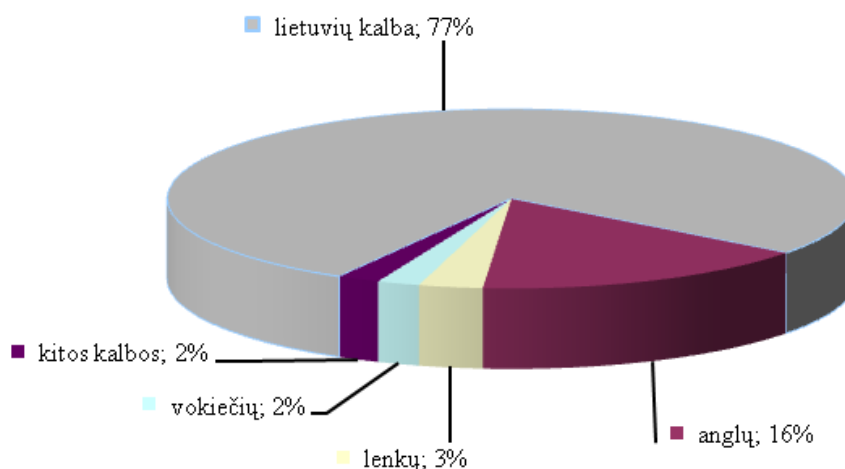
3.8 pav. Bibliografinio įrašo duomenų schema

Duomenų bazės turinys. „Lituanistikos“ duomenų bazėje pateikiami lituanistikos objektą ir kokybės kriterijus atitinkantys mokslo kūriniai nuo 2000 m. bei disertacijos nuo 1991 m. Vertindami duomenų bazės chronologines ribas net 65 procentai mokslininkų pasisakė už jų išplėtimą bent nuo 1990 m. Vartotojų poreikį patvirtina ir cituojamų lituanistikos

darbų analizė. Iš 40 dažniausiai cituojamų darbų apytikriai tik 7 darbai patenka į duomenų bazės chronologines ribas.

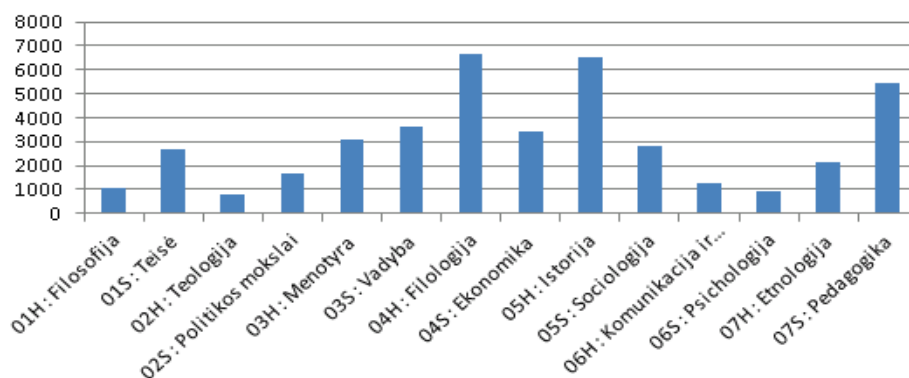
Duomenų bazė nuolat papildoma naujais ekspertų įvertintais darbais. 2013 m. rugpjūčio 1 d. duomenų bazėje buvo per 32 tūkst. mokslo kūrinių. Didžiausią duomenų bazės dalį (86%) sudaro knygų ir žurnalų straipsniai. Duomenų bazėje pateikiama net 19 tūkst. (51%) kūrinių tekstų. Tai labai svarbus ir išskirtinis duomenų bazės pasiekimas, atitinkantis vartotojų lūkesčius. Mokslininkų poreikių apklausa patvirtina, kad ateitis priklauso visatekstėms duomenų bazėms. Net 76 procentai apklaustųjų tikisi duomenų bazėje rasti ne tik bibliografinę informaciją, bet ir skaityti kūrinių tekstus.

Duomenų bazės kalbinę sudėtį lemia duomenų bazės objektas, apibrėžiantis tyrimų regioną. Daugiausia lituanistikos tyrėjų yra Lietuvoje, todėl nenuostabu, kad didžiausias publikacijų kiekis yra lietuvių kalba – 77 procentai. Kalbų įvairovė patvirtina, kad lituanistiniai tyrimai vykdomi ar jais domimasi ne tik Lietuvoje. Publikacijų anglų kalba bazėje yra 17 procentų, vokiečių kalba – 2 procentai, lenkų kalba – 3 procentai. Publikacijos kitomis kalbomis – rusų, baltarusių, ukrainiečių, latvių, švedų, čekų, prancūzų, italų ir kt., sudaro 2 procentus visos duomenų bazės.

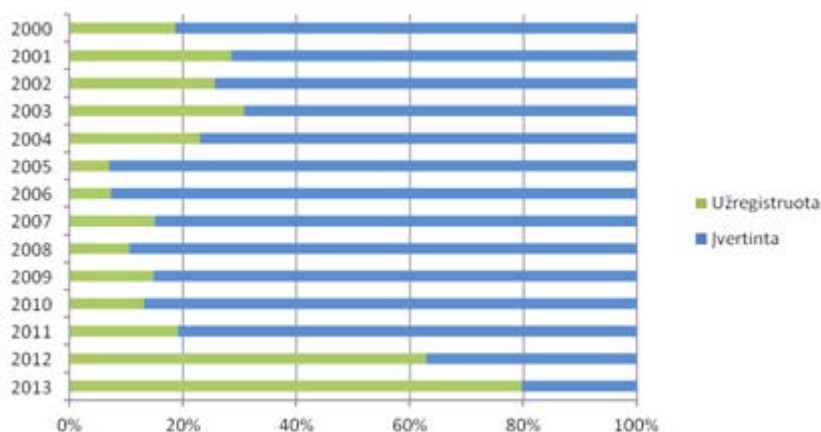
3.9 pav. Kalbinė duomenų bazės sudėtis

Vartotojams ypač svarbi bazėse įrašytų darbų tematika. Sudėtį pagal mokslo kryptis parodo toliau pateikta diagrama.

3.10 pav. Duomenų bazės teminė sudėtis

Mokslininkų poreikių tyrimas parodė, kad duomenų bazės objektu ir joje kaupiamos literatūros turiniu yra patenkinti trys ketvirtadaliai besinaudojančiųjų. Išplėsti objektą (neapsiriboti tik Lietuvos regionu) dažniau pageidautų socialinių mokslų atstovai. Vertindami duomenų bazės išsamumą vartotojai buvo labiau kritiški. Net 74 procentai apklaustųjų pastebėjo, kad duomenų bazėje nėra visų publikacijų, kurios pagal objektą ten turėtų būti. Taikomi lituanistikos kūrinių surinkimo metodai padeda išvengti didelių spragų. Vartotojų nepasitenkinimo bazės apimtimi priežasčių reikėtų paieškoti kitur. Dažni autorių siūlymai įrašyti jų kūrinius, kurie, kaip rodo patikra, jau yra Registraciniame sąraše, verčia daryti išvadą, kad vartotojai dar nepakankamai žino apie duomenų bazės struktūrą ir paieškos galimybes. Antrąją priežastimi galima laikyti atotrūkį tarp užregistruotų ir įvertintų publikacijų. Šis atotrūkis ypač pastebimas statistiškai analizuojant pačias naujausias publikacijas. Toliau pateiktoje diagramoje atskleidžiamas ekspertuotų ir neekspertuotų kūrinių santykis. Diagramos vertikaliojoje ašyje pateikti kūrinių paskelbimo metai.

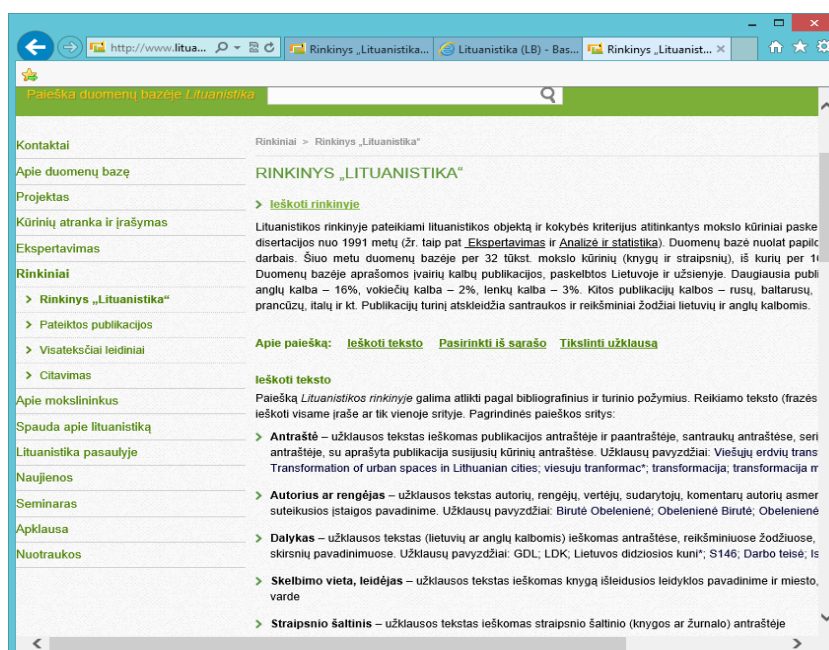
3.11 pav. Ekspertuotų ir neekspertuotų kūrinių santykis pagal metus

Kaip jau buvo minėta, nuolat surandami ir naujai įrašomi įvairių metų kūriniai, tačiau jie nepatenka į duomenų bazę tol, kol neįvertinami ekspertų. 2013 metų viduryje atlikta analizė rodo, kad ekspertų vertinimo dar laukia atitinkamai 61 ir 80 procentų 2012 ir 2013 m. paskelbtų kūrinių. Vartotojai šiuos duomenis gali matyti tik Registraciniame kūrinių sąraše. Taigi ekspertavimo operatyvumas turi įtakos duomenų bazės išsamumo vertinimams. Tai vienas iš svarbiausių duomenų bazės rengimo organizacinių klausimų.

3.3. „LITUANISTIKOS“ DUOMENŲ BAZĖS PAIEŠKOS PROGRAMA

Paieškos pradžia. Paieškos „Lituanistikos“ duomenų bazėje programos adresas <https://lituanistika.library.lt>. Programą taip pat galima įjungti:

- adresu https://aleph.library.lt/F/?func=find-b-0&local_base=LITLI
- spragtelėjus „Lituanistikos“ duomenų bazės portalo²¹⁴ skirtuko *Rinkiniai / Rinkinys „Lituanistika“* nuorodą *Ieškoti rinkinyje*

3.12 pav. „Lituanistikos“ duomenų bazės portalas

- spragtelėjus pirmajame „Lituanistikos“ duomenų bazės portalo puslapyje esančias paieškos laukelio nuorodas: *Autoriai*, *Kūriniai*, *Žanrai*, *Temos*, bus atvertas *Paieškos rodyklėse* langas; spragtelėjus nuorodą *Daugiau*, bus atvertas *Paprastosios paieškos* langas.

²¹⁴ www.lituanistikadb.lt

3.13 pav. „Lituanistikos“ duomenų bazės portalo paieškos laukelis

Pastaba: Spragtelėjus paieškos piktogramą, bus įjungta LDB Virtualioji biblioteka. Ši paieškos programa aprašoma 3.4 skyriuje.

„Lituanistikos“ duomenų bazės portale pateikiamas išsamus paieškos metodų ir kriterijų paaiškinimas, todėl šiame skyriuje jie bus minimi tik siejant su kitais skyriuje aprašomais klausimais.

Paieškos metodai ir priemonės. LDB paieškos programa teikia įprastines paieškos galimybes (užklauso teksto užrašymas, užklauso tikslinimas, paieškos rezultato tvarkymas). Paiešką taip pat galima atlikti naudojant rodykles ir įvairias nuorodas.

Paieškai naudojami trys paieškos langai: paprastosios paieškos, išplėstinės paieškos ir paieškos rodyklėse.

Paprastosios ir išplėstinės paieškos languose yra trys funkcinės sritys:

- pagrindinis meniu;

3.14 pav. Pagrindinis meniu

- užklauso sritys;

3.15 pav. Paprastosios ir išplėstinės paieškos langai

- užklauso tikslinimo sritys (nėra *Paieškos rodyklėse* lange).

Kalba	Visos
Metai nuo	iki
Paieškos sritis	Visi bibliografiniai įrašai
Publikacijos rūšis	Visos
Tematika	Visos

3.16 pav. Paieškos rodyklėse langas

Paprastoji paieška. Įjungus programą pateikiamas *Paprastosios paieškos* langas. Schemoje pateikti pagrindinio meniu paaiškinimai ir visos paieškos bei tikslinimo kriterijų reikšmės.

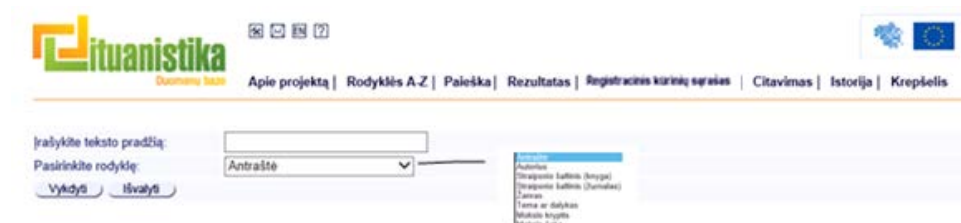
3.17 pav. Pagrindinis meniu ir paieškos kriterijai

Paieškos pradžioje naudinga susipažinti su visomis teksto užrašymo galimybėmis, paieškos kriterijų reikšmėmis, užklauso tikslinimo būdais. Visa tai padeda teisingai pateikti užklausą. Pvz., autoriaus pavardės „Dūda“ tekstą pateikus *Bet kur įrašė* paieškos srityje, bus gauta daug vartotojo poreikį neatitinkančios literatūros, nes tas žodis bus surastas kūrinių santraukose, antraštėse ir pan.

Išplėstinė paieška. Išplėstinės paieškos lange galima pateikti užklausą pagal keturis kriterijus. Šis paieškos metodas dažniausiai naudojamas atlikti siauros tematikos paieškas. Pvz., reikalingi darbai apie Klaipėdą (tema) 18 a. (tema) lietuvių kalba (kalba). Išplėstinės paieškos laukeliuose įrašyti žodžiai automatiškai sujungiami žodeliu „ir“ (Biulio (Boolean) loginis operatorius „and“), tai reiškia, kad bus pateikti tik tie įrašai, kuriuose bus rasti visi užklausoje užrašyti žodžiai.

Paieška rodyklėse. Paieška rodyklėse patartina naudotis tada, kai užklauso tekstas tiksliai nežinomas. Užklauso langelyje gali būti rašoma tik viena

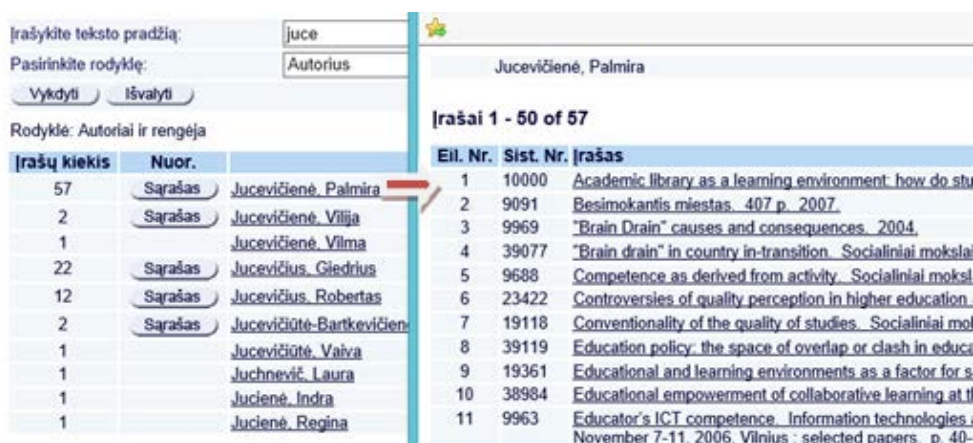
raidė, skiemo, žodis ar žodžių junginys. Napatartini ilgi žodžių junginiai. Pateikiamos autorių, antraščių, šaltinių (knygų ir žurnalų atskirai), žanrų, mokslo šakų ir dalykų rodyklės. Visos rodyklės (išskyrus rodyklę *Tema ar dalykas*) sudaromos iš tų pačių bibliografinių ar turinio elementų, kaip ir teksto užklauso sritys. Jų paaiškinimą galima rasti duomenų bazės „Lituanistika“ portale.²¹⁵

3.18 pav. Rodyklės

Rodyklė *Tema ar dalykas* sudaroma tik iš reikšminių žodžių (kitais, raktazodžių). Sudaromos atskiros rodyklės anglų ir lietuvių kalbomis pateiktiems reikšminiams žodžiams. Reikšminių žodžių rodyklė anglų kalba pateikiama tik vartotojo sąsajoje anglų kalba.

Rodyklės reikalingos ne tik vienerūšių elementų peržiūrai. Jos parodo, kiek bibliografinių įrašų atitinka vieną ar kitą rodyklės elementą ir leidžia šiuos įrašus trumpai peržvelgti.

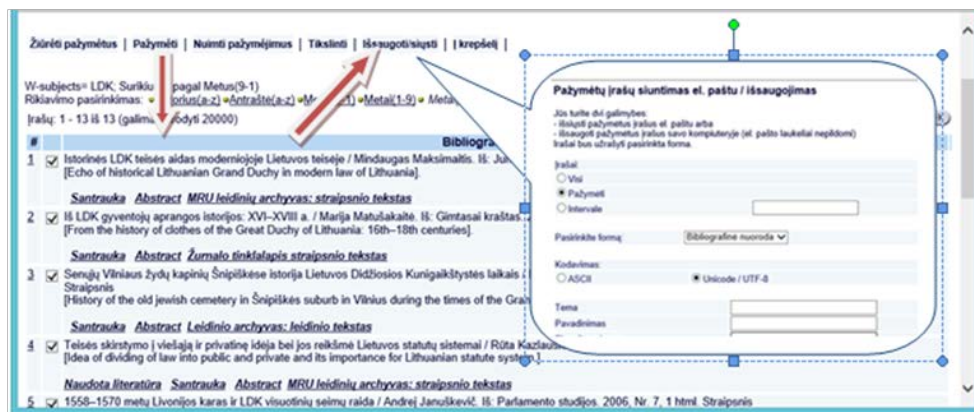
3.19 pav. Paieška rodyklėse

Paieškos rezultatas. Atlikus paiešką pateikiamas paieškos rezultatas – bibliografinis kūrinių sąrašas su nuorodomis į santraukas (lietuvių ir anglų kalbomis), naudotos literatūros sąrašus bei atviros prieigos kūrinių ir jų

²¹⁵ <http://www.lituanistikadb.lt/lt/rinkiniai/rinkinys-lituanistika.html>

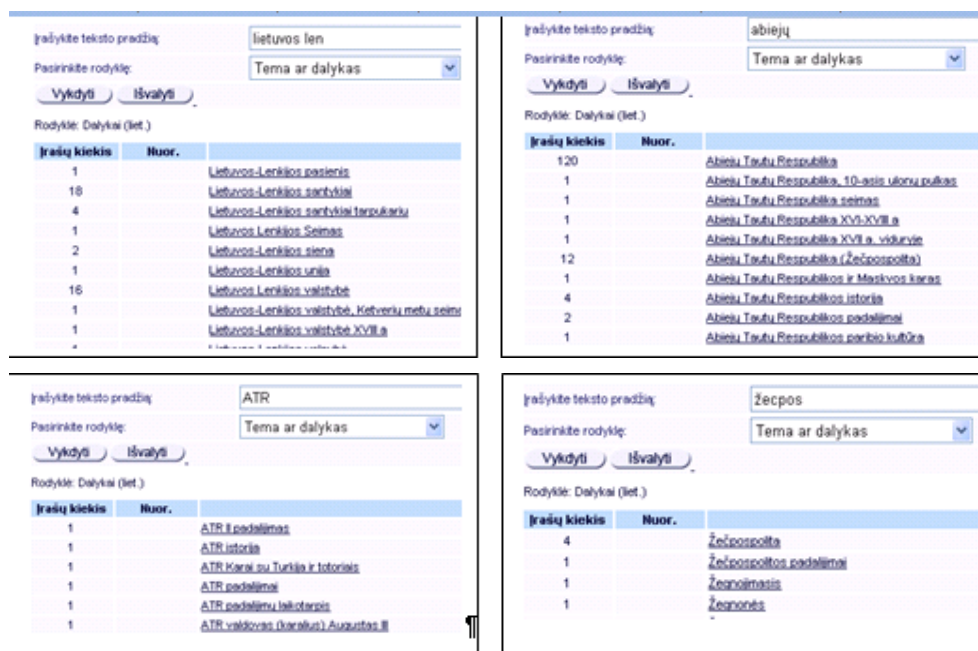
recenzijų tekstus. Paieškos rezultatus galima tikslinti naudojant tuos pačius tikslinimo kriterijus, kurie pateikti pradiniuose paieškos languose.

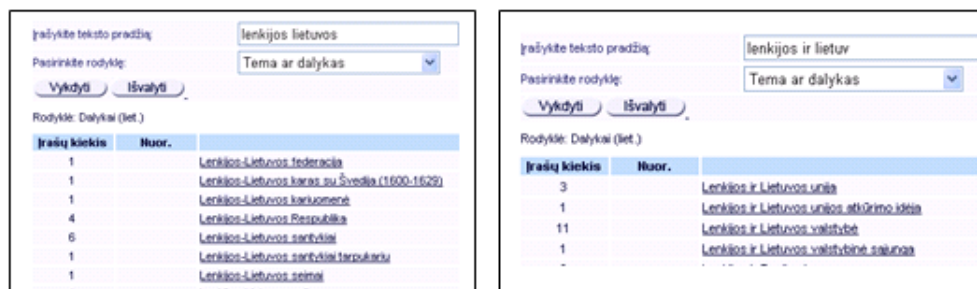
Saraše galima pažymėti visus ar tik reikalingus bibliografinius įrašus, juos nusiųsti el. paštu ar išsaugoti krepšelio atmintyje. Krepšelio turinys saugomas tol, kol neišjungiamas naršyklės langas.

3.20 pav. Informacijos išsiuntimas el. paštu

Kiekvienas paieškos rezultate pateiktas bibliografinių įrašų sąrašas automatiškai įsimenamas ir saugomas tol, kol neišjungiamas naršyklės langas. Visus paieškos rezultatus (rastų bibliografinių įrašų sąrašus) galima matyti paieškų istorijoje. Kiekvieną sąrašą galima peržiūrėti dar kartą, galima sujungti kelis sąrašus. Pastaroji galimybė ypač naudinga ieškant tam tikros tematikos literatūros. Teiginį patvirtina pateiktas literatūros apie *Abiejų Tautų Respubliką* paieškos pavyzdys. Yra vartojami keli valstybės *Abiejų Tautų Respublika* pavadinimo rašymo variantai. Net 6 variantai matomi rodyklėje *Tema ar dalykas*:

3.21 pav. Tos pačios temos raktažodžiai

Sužinojus galimus užklauso žodžius (Abiejų Tautų*, Lietuvos–Lenkijos, Lietuvos ir Lenkijos, Lenkijos–Lietuvos, Lenkijos ir Lietuvos, Žečpospol*, ATR) ir atlikus paiešką gaunami keli bibliografiniai sąrašai:

Peržiūrėti | Pašalinti | Sudaryti aibę | Išsaugoti

Atliktų paieškų sąrašas:

	Ištekliai	Užklausa	Įrašų skaičius
☐	Lituanistika (LB)	WV-subjects= ATR	48
☐	Lituanistika (LB)	WV-subjects= zecpospol*	32
☐	Lituanistika (LB)	WV-subjects= Abiejų tautu ADJ	399
☐	Lituanistika (LB)	WV-subjects= Lenkijos ir Lietuvos ADJ	227
☐	Lituanistika (LB)	WV-subjects= Lenkijos-Lietuvos ADJ	89
☐	Lituanistika (LB)	WV-subjects= Lietuvos ir Lenkijos ADJ	261
☐	Lituanistika (LB)	WV-subjects= Lietuvos-Lenkijos ADJ	63

3.22 pav. Paieškų istorija

Sąrašai pažymimi varnelėmis. Spragtelėjus mygtuką *Sudaryti aibę* atverčiamas langas, kuriame pasirenkamas tinkamas sąrašų jungimo būdas.

Sudaryti bendrą paieškos rezultatą

Pasirinkite aibių jungimo logikos operatorius:

- And
- Or
- Pirmos aibės įrašai minus bendrus įrašus abiejose aibėse
- Antros aibės įrašai minus bendrus įrašus abiejose aibėse

Vykdyti

3.23 pav. Sąrašų jungimo būdai *Paieškų istorijoje*.

Šiuo atveju pasirenkamas *Or*, nes norima sąrašė matyti įrašus, kuriuose yra bent vienas iš užklauso pateiktų raktažodžių.

Atliktų paieškų sąrašas:

	Išteklis	Užklausa	Irašų skaičius
☐	Lituanistika (LB)	W-subjects= ATR OR W-subjects= zecpospol* OR W-subjects= Abiejų tautų OR W-subjects= Lenkijos ir Lietuvos OR W-subjects= Lenkijos-Lietuvos OR W-subjects= Lietuvos ir Lenkijos OR W-subjects= Lietuvos-Lenkijos	866

3.24 pav. Bendrinimo rezultatas

Literatūra apie *Abiejų Tautų Respubliką* surinkta. Galutinį sąrašą galima peržiūrėti, tikslinti ar dar papildyti.

Detalusis įrašas. Detaliajame įraše parodomi visi kūrinio bibliografiniai duomenys, pateikiama informacija apie susijusius kūrinius, naujus leidimus, santraukomis, klasifikacijos kodais bei raktažodžiais atskleidžiamas turinys. Vartotojams skirtoje įrašo vaizdavimo formoje nerodomi ekspertavimo ir kiti tarnybiniai duomenys. Terminas *detalusis* nereiškia duomenų išsamumo ar detalumo laipsnio. Šiuo terminu įvardijama bibliografinių duomenų vaizdavimo forma, kai duomenų elementai parodomi vartotojui suprantamais pavadinimais.

krepšelį Išsaugoti/siųsti	
Irašas 36 iš 42	◀◀ Irašą Irašą ▶▶
Žanras	Knyga
ISBN	9986180961
Autoriai:	Kaunas, Domas Daukšienė, Ona vert.
Antraštė	Motiejus Valančius Žemaičiuose : Plungės bažnyčios vizitacija 1850 metais / sudarė ir parengė Domas Kaunas ; [iš lenkų kalbos vertė Birutė Mikaloniene, iš lotynų kalbos vertė Ona Daukšienė].
Skelbimo duom.	Vilnius : Valstybės žinios, 2002.
Puslapiai	79 p.
Kalba	Tekstas lietuvių, lenkų, lotynų k.
Pastaba	Dalis gretut. teksto liet., lenk. ir liet., lot. Bibliogr. jž. str. išnašose. Str. Rankraštis iš "Vilniaus senovės" antikvariato / Domas Kaunas, p. 5-15.
Referuojamas	Recenzija leidinyje: Lietuvos istorijos metraštis 0202-3342 2002/2(2004), p. 199 Recenzija leidinyje: Lithuanian historical studies 1392-2343 8 (2003), p. 184
Kt.rengėjai	Daukšienė, Ona vert.
Raktažodžiai	1850 m Bažnyčios vizitacija Plungės bažnyčia Plungės miesto istorija Plungės parapija Vyskupas Motiejus Valančius Vyskupu vizitacijos
Mokslų kryptis	05H Istorija
Mokslų šaka	H240 Naujiausiųjų laikų istorija (nuo 1800 iki 1914 m.) H280 Vietovių ir regionų istorija, istorinė geografinė geografija nuo viduramžių
Vertinimas:	Lituanistika
Irašo numeris	000019686

3.25 pav. Detalusis įrašas

Nuorodų sistema. Paieškos sistemos nuorodomis surandami:

- susiję kūriniai (vertimai, recenzijos, tekstai kita kalba, vienos tematikos kūriniai, to paties autoriaus kūriniai, visi leidinio ar knygos straipsniai ir pan.);
- atverčiami kūrinių tekstai (skelbiami internete ar „Lituanistikos“ duomenų bazės elektroninėje talpykloje);
- pateikiami bibliografinio įrašo elementai, kurių tekstą patogiau skaityti naujame naršyklės lange; taip „Lituanistikos“ duomenų bazėje pateikiamos santraukos ir naudotos literatūros sąrašai.

Nuorodos į atviros prieigos kūrinių tekstus rodomos detalajame įrašė ir rezultatų sąrašė. Jeigu išteklius nėra „Lituanistikos“ duomenų bazės elektroninė talpykla – pateikiamas išteklius pavadinimas. Nuorodų pavyzdžiai:

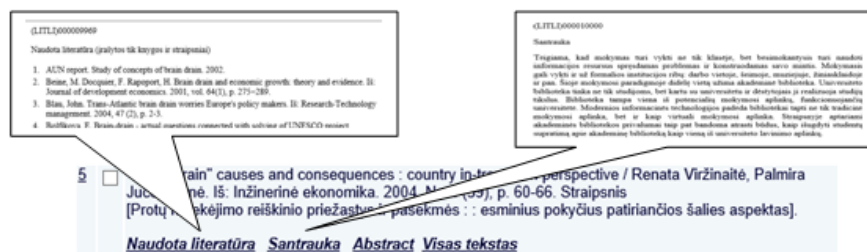
MRU leidinių archyvas: straipsnio tekstas

Žurnalo tinklalapis: leidinio numeris

International Association for Research on Textbooks and Educational Media: konferencijos darbai

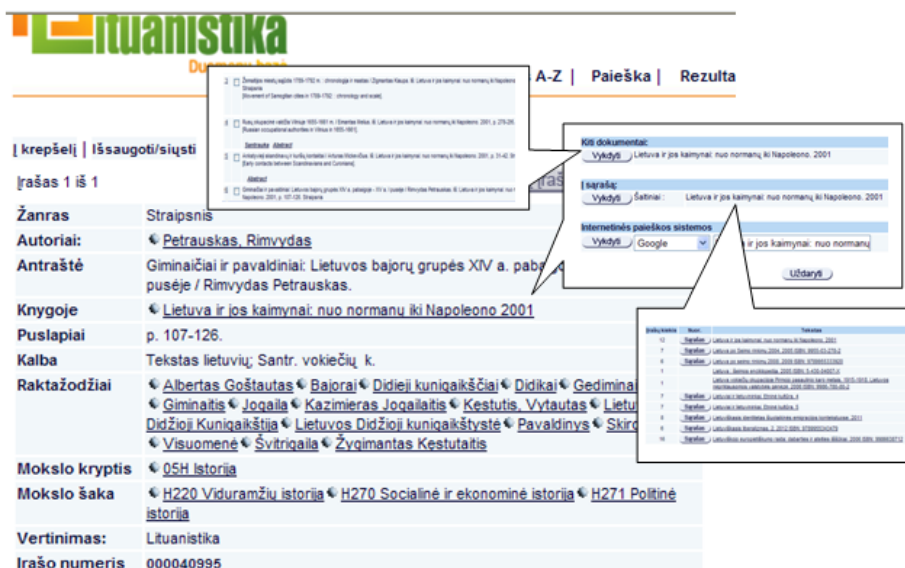
Nuoroda *Visas tekstas* reiškia, kad bus parodyta „Lituanistikos“ duomenų bazės elektroninėje talpykloje saugoma kūrinių skaitmeninė kopija.

Vidinės įrašo nuorodos matomos tik rezultatų sąrašė. Jomis parodomi du įrašo elementai: santraukos ir naudotos literatūros sąrašas.

3.26 pav. Vidinės įrašo nuorodos

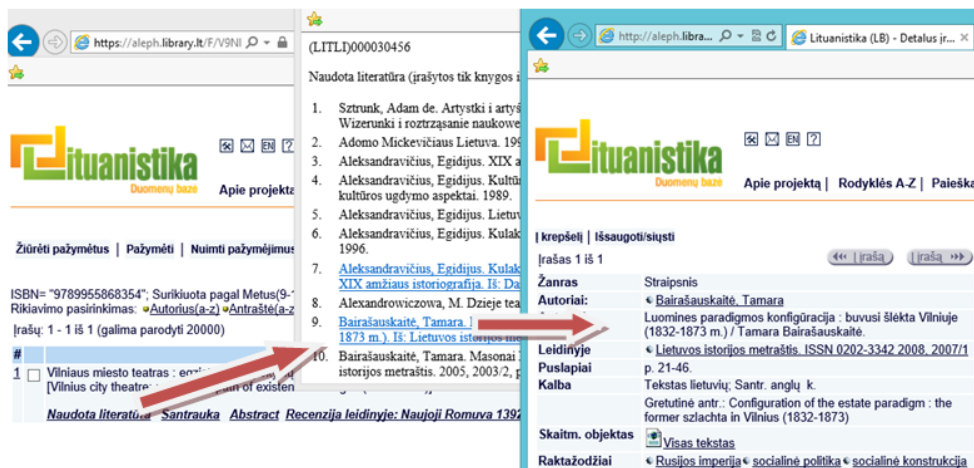
Nuorodos į susijusius įrašus matomos tik detalajame įrašė. Tekstas, kuriuo galima pasinaudoti kaip nuoroda į kitą įrašą pabraukiamas.

3.27 pav. Nuorodos į susijusius įrašus

Spragtelėjus nuorodą, atveriamas siūlomų paieškos priemonių langas, kuriame reikia pasirinkti: ieškoti susijusių dokumentų, peržiūrėti panašių tekstų rodyklę ar naudotis kitų paieškos sistemų paslaugomis. Toks paieškos per nuorodas sprendimo būdas vartotojų nėra mėgstamas. Vartotojai linkę gauti rezultatą vienu spragtelėjimu.

Naudotos literatūros sąrašuose taip pat matomos pabrauktos eilutės. Tai nuorodos iš cituoto kūrinio į bazėje įrašytą. Rezultatas pateikiamas naujame naršyklės lange.

3.28 pav. Nuorodos iš cituojamo kūrinio į bazėje įrašytą kūrinį

3.4. „LITUANISTIKOS“ DUOMENŲ BAZĖS VIRTUALIOJI BIBLIOTEKA (LDB VB)

„Lituanistikos“ duomenų bazės informacinės sistemos apžvalgoje 3.2 skyriuje, LDB VB pristatoma kaip paieškos priemonė, gebanti integruoti kelis išteklius, leidžianti ieškoti juose informacijos „vieno langelio“ principu ir sugebanti parodyti vartotojui paieškos rezultatą taip, lyg būtų rodomi vieno išteklių duomenys. Šiuo metu LDB VB yra du ištekliai: Registracinis kūrinių sąrašas ir duomenų bazė „Lituanistika“.

Paieškos pradžia. LDB VB adresas: <http://vb.lituanistikadb.lt>. LDB VB taip pat galima paleisti spragtelėjus paieškos mygtuką „Lituanistikos“ duomenų bazės portalo paieškos laukelyje. Užklauso teksto rašyti nebūtina.

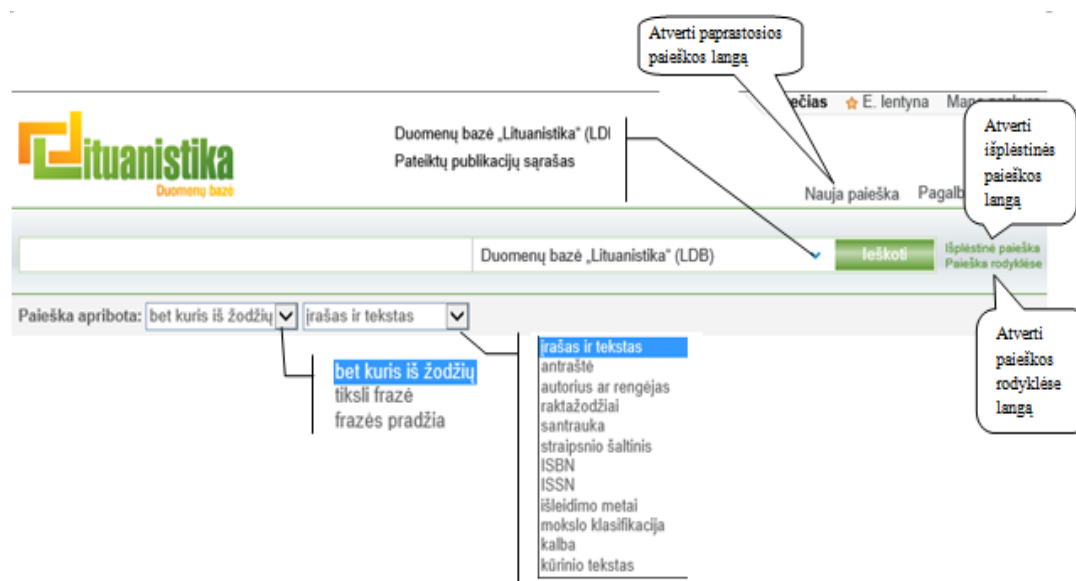
3.29 pav. Paieškos laukelis „Lituanistikos“ duomenų bazės portale

Paieškos metodai ir priemonės. LDB VB kaip ir kitose analogiškose sistemose, sukurtos standartinės paieškos galimybės (užklauso teksto

užrašymas, užklauso tikslinimas, paieškos rezultato tvarkymas), taip pat taikomi paieškos naudojant rodykles bei vidines sąsajas metodai. Šiame skyriuje trumpai apžvelgiamos visos LDB VB paieškos galimybės, jos lyginamos su prieš tai aprašyta LDB paieškos programa ir atskleidžiami skirtumai, plačiau aprašomos vartotojui ypač naudingos paslaugos.

LDB VB paieškos programoje naudojami trys langai: *Paprastosios paieškos*, *Išplėstinės paieškos* ir *Paieškos rodyklėse*. Iš *Paprastosios paieškos* lango nuorodomis patenkama į *Išplėstinės paieškos* langą ir į *Paieškos rodyklėse* langą.

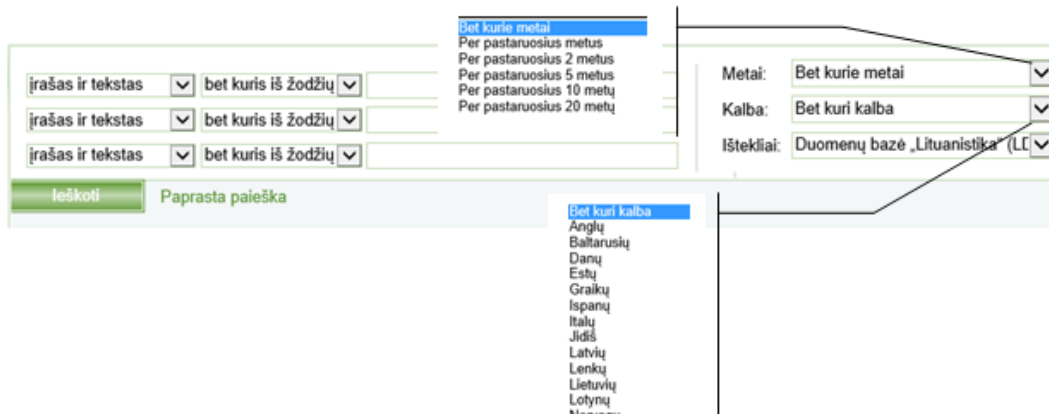
Paprastoji paieška. Įjungus programą pateikiamas *Paprastosios paieškos* langas. Schemoje pateiktos visos paieškos kriterijų reikšmės.

3.30 pav. Paieškos kriterijų reikšmės

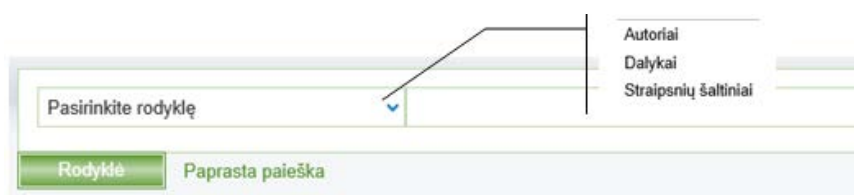
Paieškos kriterijai LDB VB kiek kitokie nei anksčiau aprašytoje LDB paieškos programoje. Pvz., LDB paieškos programoje *Dalyko* paieškai sukurtas paieškos indeksas sujungia raktažodžių, santraukų ir antraščių sritis, tuo tarpu LDB VB raktažodžiai ir santraukos yra atskiros paieškos sritys. Reiktų atkreipti dėmesį į naują LDB VB paieškos sritį – paiešką skaitmeniniame kūrinio tekste. Dažnai ši paieškos sritis yra vienintelis būdas rasti datas, įvykius, asmenų vardus, vietovių pavadinimus ir pan. Negerai, kad užklauso tekstas dažnai randamas kūrinio pagalbinuose tekstuose (pvz., naudotos literatūros sąrašuose). Deja, apie tai sužinoma tik atvertus teksto failą – sugaištama nemažai laiko.

Išplėstinė paieška. Išplėstinės paieškos lange galimas užklauso tikslinimas kūrinio paskelbimo laikotarpiu ir kūrinio kalba. Būtina žinoti, kad daug daugiau tikslinimo galimybių LDB VB pateikia paieškos rezultato lange.

3.31 pav. Užklauso tikslinimas

Paieška rodyklėse. LDB VB yra 3 rodyklės: autorių, dalykų ir šaltinių. Nuoroda į *Paiešką rodyklėse* pateikiama tik *Paprastosios paieškos* lange.

3.32 pav. Rodyklės

Rodyklėse parodoma, kiek kūrinių atitinka rodyklėje esantį tekstą bei leidžiama juos peržiūrėti.

3.33 pav. Autorių rodyklė ir bibliografinių įrašų sąrašas

Rezultatų sąrašas. Paieškos rezultate vartotojui pateikiamas bibliografinių įrašų sąrašas. Sąrašo kairėje pateikti tikslinimo kriterijai – sąrašą galima sutrumpinti pasirinkus vieną ar kelis tikslinimo kriterijus. Toks sąrašo tikslinimo būdas dažnai naudojamas pažangiose informacinėse sistemose ir laikomas paprastu bei suprantamu. Patikslinti LDB VB paieškos rezultata galima pasirenkant:

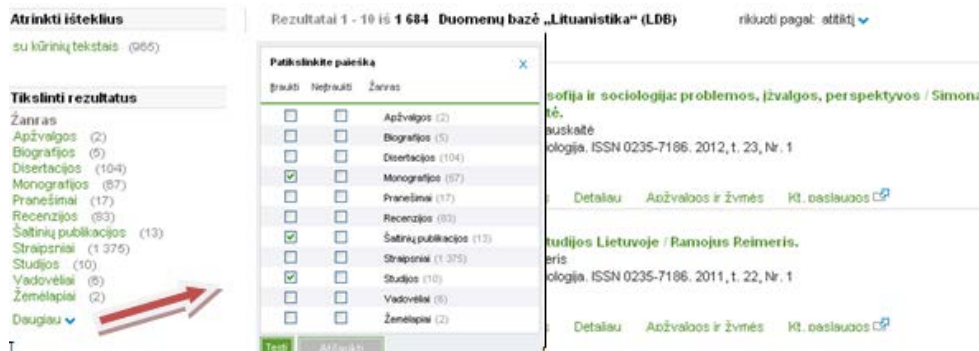
- tik visateksčius kūrinius;
- žanrą;
- temą;
- autorių ar rengėją;
- paskelbimo metus;
- publikavimo formą (knygos, straipsniai, disertacijos);
- žurnalo pavadinimą.

Suradus literatūrą Registraciniame kūrinių sąraše parodomas dar vienas rezultato tikslinimo kriterijus *Rinkiniai*. Visi registracinio sąrašo kūriniai grupuojami į tris grupes pagal vertinimo būseną:

- lituanistika (duomenų bazės „Lituanistika“ kūriniai);
- nauji kūriniai (naujai įrašyti ir ekspertuojami kūriniai);
- neatitinka kriterijų (kūriniai, neatitinkantys „Lituanistikos“ duomenų bazėje nustatytų kokybės kriterijų, žanro ar objekto).

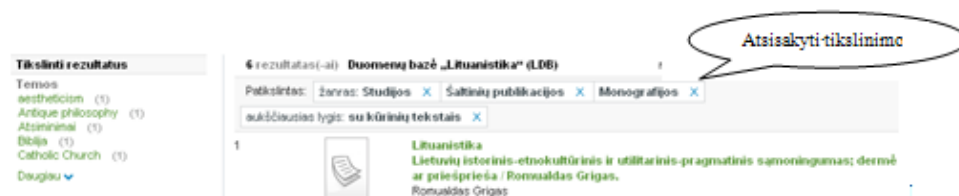
3.34 pav. Informacija apie kūrinio įvertinimą

Tikslinamųjų kriterijų srityje galima pasirinkti kurią nors vieną kiekvieno kriterijaus reikšmę. Spragtelėjus nuorodą Daugiau bus parodytos visų kriterijaus reikšmių sąrašas. Pažymėjus jame reikalingas ar nereikalingas reikšmes, paieškos rezultatą galima patikslinti taip, kaip reikia vartotojui.

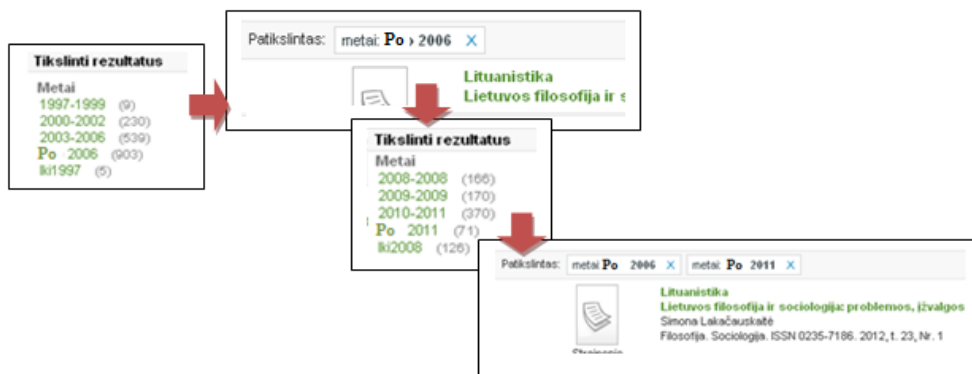
3.35 pav. Paieškos rezultato tikslinimas

Patikslinto bibliografinių įrašų sąrašo viršuje visada bus rodoma kokiomis reikšmėmis sąrašas buvo patikslintas. Čia pat galima atsisakyti kurios nors tikslinimo reikšmės ar atsisakyti jų visų, pasirinkti daugiau tikslinimo reikšmių ir pan.

3.36 pav. Patikslintas paieškos rezultatas

Atkreipti dėmesį reiktų į paieškos tikslinimą metais – rezultato tikslinimas vykdomas palaipsniui pasirenkant vis mažesnę laiko tarpsnį. Pateiktame pavyzdyje filosofijos kūrinių sąrašas tikslinamas paliekant tik 2012 metų kūrinius.

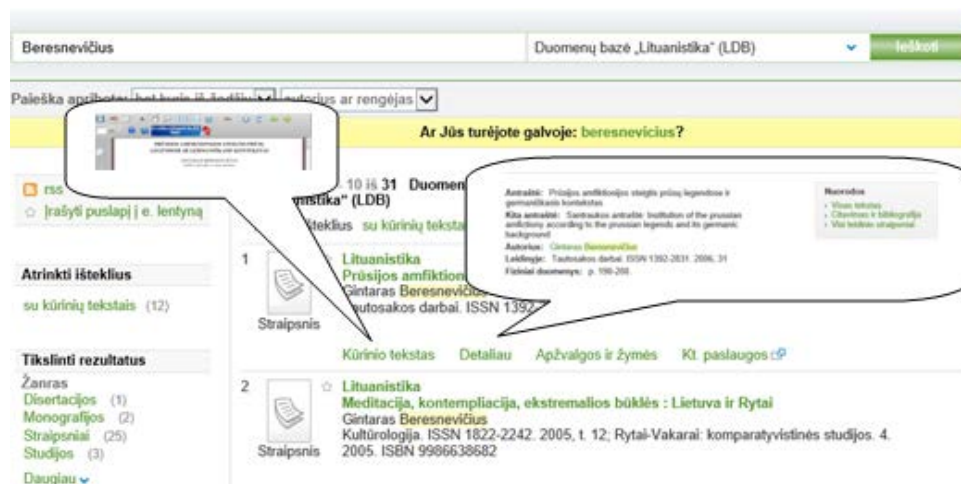

3.37 pav. Paieškos rezultato tikslinimas kūrinių paskelbimo laikotarpiu

Paieškos rezultato lange – tik būtinieji kūrinio duomenys. Pirmojoje kiekvieno įrašo eilutėje rodomas kūrinio įvertinimas. Registracinio sąrašo įrašuose informacija apie kūrinių įvertinimą reiškiami terminais: *Ekspertuotas*, *Ekspertuojamas*, *Lituanistika*, *Ne LDB objektas*, *Vertinimo*

nėra. Visuose duomenų bazės „Lituanistika“ įrašuose įrašytas įvertinimas *Lituanistika*.

Kiekvienas paieškos rezultate pateiktas įrašas turi paslaugų skirtukus: *Kūrinio tekstas*, *Detaliau*, *Apžvalgos ir žymės*, *Kt. paslaugos*.

3.38 pav. Skirtukai paieškos rezultato lange

Detaliau. Spragtelėjus skirtuką *Detaliau*, parodomi visi įrašo bibliografiniai duomenys. Tai detalusis įrašas. Tą patį skirtuką spragtelėję dar kartą, detaliojo įrašo nebematysime. Detaliajame įraše pateikiamos nuorodos:

- į susijusius įrašus;
- į visą tekstą (jeigu yra);
- į naudotos literatūros sąrašą ir citavimo duomenis.

Kūrinio tekstas. Jeigu „Lituanistikos“ duomenų bazė saugo kūrinio visą tekstą arba tekstas yra internete, parodomas skirtukas *Kūrinio tekstas*. Tekstą skaityti patogiau naujame lange – tereikia spragtelėti nuorodą *Atidaryti naujame lange*.

Lituanistika
 Vizualumo studijos Lietuvoje / Ramojus Reimeris.
 Ramojus Reimeris
 Filosofija. Sociologija. ISSN 0235-7186. 2011, t. 22, Nr. 1

3.39 pav. Kūrinio teksto peržiūra

Skirtukų *Apžvalgos ir žymos* ir *Kt. paslaugos* teikiamos paslaugos LDB VB dar nėra įdiegtos.

Nuorodų sistema. LDB VB nuorodos įgyvendina susijusių bazės įrašų paiešką, sieja bibliografinį įrašą su skaitmeniniu kūrinio tekstu ir su LDB Citavimo moduliui.

3.40 pav. Nuorodų sistema

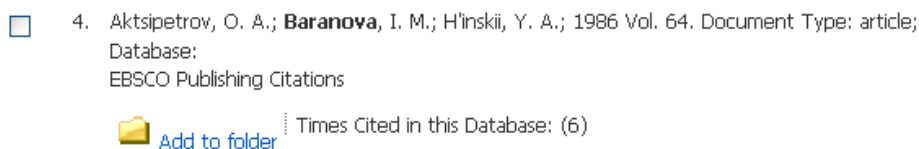
LDB VB nuorodomis paieška vykdoma tiksliai ir greitai (nėra papildomų klausimų ar siūlymų pasirinkti). Tai didelis LDB VB privalumas.

3.5. CITAVIMAS

Šios mokymo medžiagos 1.4.6 skyriuje kalbama apie bibliometrinės analizės reikšmę mokslo vertinimui, mokslininkų pripažinimui, mokslo krypties perspektyvumo nustatymui ir kt., taip pat pristatomos pagrindinės duomenų bazės, vykdančios citavimo duomenų analizę, pateikiami Lietuvos mokslo žurnalų citavimo rodikliai, apskaičiuoti remiantis užsienio duomenų bazėse esančiais duomenimis. Šiame skyriuje pristatomas 2013 m. sukurtas ir įdiegtas citavimo duomenų paieškos ir apskaitos programų paketas, „Lituanistikos“ duomenų bazės informacinėje sistemoje vadinamas Citavimo moduli. „Lituanistikos“ duomenų bazė vienintelė bazė Lietuvoje, kaupianti citavimo duomenis. Užsienio bibliografinėse duomenų bazėse tai gana dažnas reiškinys. Palyginimui pateikiami EBSCO *Academic Search Complete* bazės pavyzdžiai:

3.41 pav. Citavimo duomenų paieškos langas (EBSCO)

3.42 pav. Paieškos rezultato vaizdavimo būdas (EBSCO)

Pirminiai citavimo duomenys rengiami „Lituanistikos“ duomenų bazėje. Yra sukaupta per 260 tūkst. cituotų kūrinių įrašų. Duomenys rašomi tik iš literatūros sąrašų, esančių straipsnių ar knygų pabaigoje. Neįrašomi duomenys:

- puslapio išnašose ir kūrinio tekste esančios bibliografinės nuorodos;
- cituoti rankraščiai (išskyrus disertacijas), archyvų medžiaga, teisiniai aktai, normatyviniai, juridiniai bei informaciniai dokumentai ir pan.;
- disertacijose naudota literatūra.

Citavimo duomenų kaupimo ir įrašymo problemos:

- Naudotos literatūros sąrašai yra ne visuose mokslo darbuose. Lietuvos žurnalų naujausių numerių citavimo duomenų analizė rodo, kad bibliografiniai sąrašai straipsnių pabaigoje pateikiami 149 Lietuvos žurnaluose, 17 žurnalų nenustato griežto citavimo duomenų pateikimo būdo: vieni straipsniai naudotą literatūrą nurodo tik išnašose, kiti – tik

literatūros sąrašuose. 30 žurnalų naudotą literatūrą nurodo tik bibliografinėse išnašose.²¹⁶ Panaši situacija pastebima ir knygose.

- Nevienodas citavimo stilius, dažnai netgi klaidingas citavimas apsunkina cituojamo kūrinio atpažinimą. Tenka bibliografinius duomenis tikrinti Nacionalinės bibliografijos duomenų banke, Lietuvos bibliotekų kataloguose, užsienio duomenų bazėse. Jeigu cituojamo kūrinio duomenų neįmanoma patikrinti, jis įrašomas taip, kaip pateikta kūrinyje.

Citavimo duomenys gali būti naudojami:

- atlikti bibliometrinių duomenų analizę;
- atlikti papildomą tos pačios problematikos literatūros paiešką;
- rasti kūriniuose naudotą literatūrą;
- rasti kūrinių naudojančius kitus kūrinius.

Citavimo duomenų paieška. Citavimo modulio adresas <http://citavimas.lituanistikadb.lt>. Programa taip pat įjungiama LDB VB detaliojo įrašo nuorodų srityje spragtelėjus nuorodą *Citavimas ir bibliografija*.

3.43 pav. Nuoroda į Citavimo modulį

Programa taip pat gali būti įjungta spragtelėjus LDB paieškos programos pagrindinio meniu mygtuką *Citavimas*.

3.44 pav. Nuoroda į Citavimo modulį LDB paieškos programos pagrindiniame meniu

²¹⁶ <http://lituanistikadb.lt/lt/rinkiniai/citavimo-duomenys.html>

Įjungus programą atveriamas duomenų paieškos langas.

The screenshot shows a search interface with three rows of input fields. Each row has a dropdown menu on the left, a text input field in the middle, and another dropdown menu on the right. The first row is for 'Antraštė' (Title) with a dropdown set to 'IR' and an example 'Lietuvos istorija*'. The second row is for 'Autorius' (Author) with a dropdown set to 'IR' and an example 'Girdenis, Aleksas'. The third row is for 'Šaltinis' (Source) with a dropdown set to 'IR' and an example 'Jurisprudencija'. Below the input fields is a green 'Ieškoti' (Search) button and a grey 'Valyti' (Clear) button. A link 'Pridėti papildomą lauką' (Add additional field) is also visible.

3.45 pav. Citavimo modulio duomenų paieškos langas

Paiešką galima atlikti pagal tris kriterijus: autorių, antraštę, šaltinį. Kūrinių literatūros sąrašuose dažniausiai pateikiami tik autoriaus vardo inicialai. Įrašant į duomenų bazę stengiamasi, jei įmanoma, vardus nustatyti. Autoriaus paieškos laukelyje įrašius pavardės pradžią, pateikiama pavardžių rodyklė, kurioje matyti visi taip prasidedantys asmenvardžių variantai. Ar tai tas pats autorius, ar ne, paliekama spręsti vartotojui.

This screenshot shows the search interface with the 'Autorius' dropdown menu open. The dropdown list contains the following entries: Barkauskaitė, Alma; Barkauskaitė, Giedrė; Barkauskaitė Lukšienė, Živilė; Barkauskaitė, M; Barkauskaitė, Marija; Barkauskaitė, Marijona; Barkauskaitė, M.J.; Barkauskaitė, Ž; Barkauskaitė-Juodkienė, Marijona; and Barkauskaitė-Lukšienė, Ž. The text 'barkauskai' is visible in the input field above the dropdown.

3.46 pav. Citavimo modulio pavardžių rodyklė

Pateiktas pavyzdys rodo, kad visus Marijonos Barkauskaitės duomenis galima surinkti įrašius užklausą *Barkauskaitė M** (asteriksu žymimas praleistas tekstas). Spragtelėjus mygtuką *Ieškoti*, pateikiamas paieškos rezultatas – duomenų bazėje „Lituanistika“ įrašytų ir cituojamų kūrinių sąrašas.

Publikavimo metai nuo ... iki 2013 Atrinkti

Autoriai %	Kūrinys %	Šaltinis %	Metai %	Naudota literatūra %	Cituoja %	Įtraukti į citavimo ataskaitą	Nuorodos
Barkauskaitė, Marijona	Paauglių sociopedagoginė dinamika / Marija Barkauskaitė. 2001, 133 p. Tekstas lietuvių Santr. anglų k.. Detaliau		2001	-	58	●	
Barkauskaitė, Marijona	Mokinių tarpusavio santykiai / Barkauskaitė, Marijona. 1979. Detaliau		1979	-	10	●	
Barkauskaitė, Marijona	Pedagogų rengimas: tradicijos ir kaita / Marijona Barkauskaitė. Iš: Pedagogika. 2005, 79, p. 11-16. Tekstas lietuvių k.. Detaliau	Pedagogika	2005	18	5	●	
Barkauskaitė, Marijona	Mokslėivių dorinis ugdymas popamokiniėje veikloje / Marijona Barkauskaitė. Iš: Pedagogika. 2004, 72, p. 20-25. Tekstas lietuvių Santr. Detaliau	Pedagogika	2004	15	5	●	

3.47 pav. Citavimo modulio paieškos rezultatas

Paieškos rezultate pateiktą kūrinų sąrašą galima rikiuoti pagal pirmąjį autorių, kūrinio antraštę, šaltinio antraštę, skelbimo metus, naudotos literatūros skaičių, citavimų skaičių. Rezultato lango nuorodos teikia galimybę:

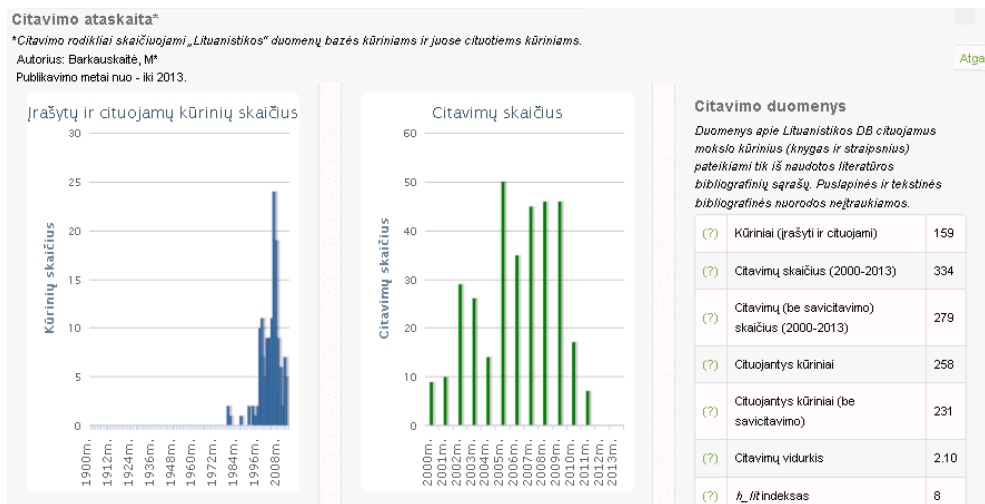
- surasti įrašytus ir cituojamus sąraše esančio autoriaus kūrinius;
- sužinoti kūrinį cituojančių darbų kiekį ir juos surasti;
- surinkti visus vieno šaltinio (žurnalo ar knygos) kūrinius (įrašytus ir cituojamus);
- surasti kūrinįje naudotą literatūrą;
- žiūrėti kūrinio įrašą duomenų bazėje „Lituanistika“ (jeigu yra);
- skaityti kūrinio tekstą (jeigu yra).

Paveikslėlyje parodyti visi galimi veiksmai rezultato lange.

3.48 pav. Citavimo modulio paieškos rezultatas ir galimi veiksmai

Citavimo ataskaita. Spragtelėjus mygtuką *Citavimo ataskaita*, pateikiami citavimų analizės duomenys. Jeigu paieška buvo vykdoma pagal autorių – bus pateikti autoriaus darbų citavimo duomenys, jeigu buvo ieškota kūrinio – bus pateikti kūrinio citavimo duomenys, jeigu buvo ieškota žurnalo – bus pateikti žurnalo citavimo duomenys.

3.49. pav. Autoriaus darbų citavimo ataskaita

Autoriaus darbų citavimo ataskaitoje pateikiami duomenys:

- bendras įrašytų ir cituojamų kūrinių skaičius;
- citavimų skaičius (kiek kartų buvo pacituoti visi autorės darbai);
- cituojantys kūriniai (keliuose kūriniuose autorės darbai buvo pacituoti);

- cituojantys kūriniai (be savicitavimo);
- citavimų vidurkis (apskaičiuojamas citavimų skaičių padalinus iš bendro kūrinių skaičiaus);
- h_{lit} indeksas (kūrinių kiekio ir kokybės santykinis dydis, reiškiantis skaičių (h) kūrinių, kurie buvo pacituoti bazėje bent h kartų).

Lango kairėje citavimo duomenys pateikiami grafiškai.

Kūrinių sąrašė, spagtelėjus nuorodą *Detaliau*, pateikiami kūrinio bibliografiniai duomenys, nuoroda į bibliografinį įrašą LDB VB (jeigu yra), nuoroda į visą tekstą (jeigu yra), kūrinio citavimo ataskaita, naudota literatūra ir kūrinių cituojančių kūrinių sąrašas. Dėmesį reiktų atkreipti į detaliojo įrašo pavadinimą. Juo pasakoma, ar kūrinys yra bazėje įrašytas, ar jis buvo cituotas kitame kūrinyje.

Lituanistikos duomenų bazės įrašas

Nesėkmingo mokinių mokymosi priežasčių tyrimo teoriniai ir empiriniai aspektai / Marija Barkauskaitė ... [et al.]. Iš: *Pedagogika*. 2004, 70, p. 32-37.. Tekstas lietuvių; Santr. anglų k..

Autoriat: Vasiliauskas, Romanas. Rimkevičienė, Violeta. Gaigalienė, Marija. Indrašienė, Valdonė. Barkauskaitė, Marijona.

Šaltinis: *Pedagogika*

Mokslų kryptis: *Edukologija*

Mokslų šaka: *Socialinė pedagogika*

Raktažodžiai: School nonattendance. Underachieving pupils. Unsuccessful learning. Mokyklos nelankymas. Nepažangūs mokiniai. Nesėkmingas mokymasis.

Lituanistika: Nuorodos

Citavimo ataskaita

Naudota literatūra (8)

Citujantys kūriniai (12)

Citavimo žemėlapis

3.50 pav. „Lituanistikos“ duomenų bazės įrašas Citavimo modulyje

Citujamas įrašas

Pietinių vakarų aukštųjų priegaidės (prozininiai požymiai) / Girdenis, Aleksas. Pupkis, Aldonas. Iš: *Eksperimentinės fonetikos ir kalbos psichologijos kolokviumo medžiaga*. T. 6, *Eksperimentinė ir praktinė fonetika*. 1974, p. 107-125.

Autoriat: Girdenis, Aleksas. Pupkis, Aldonas.

Šaltinis: *Eksperimentinės fonetikos ir kalbos psichologijos kolokviumo medžiaga*. T. 6, *Eksperimentinė ir praktinė fonetika*

Nuorodos -

Citavimo ataskaita

Citujantys kūriniai (13)

Citavimo žemėlapis

3.51 pav. Cituojamo kūrinio įrašas Citavimo modulyje

Kūrinio duomenų lange yra nuoroda *Citavimo žemėlapis*. Ją spagtelėjus bus atvertas grafinis cituojančių kūrinių ir naudotos literatūros vaizdas, parodantis mokslo kūrinių sąsajas.

3.52 pav. Citavimo žemėlapis

Citavimo modulyje tarnybinėje dalyje (registruota prieiga) pateikiami bibliometriniai statistiniai duomenys. Šiuo metu pasaulio mokslotyroje taikomi įvairūs bibliometrinės statistikos metodai, mokslinių publikacijų skaičius, juose pateiktų citavimų skaičius, žurnalo svorio koeficientas. Dėl šių metodų privalumų ir trūkumų yra diskutuojama. „Lituanistikos“ duomenų bazės Citavimo modulyje skaičiuojami citavimo rodikliai pateikia pakankamai objektyvų vaizdą dėl gana siauro bazės objekto; H indeksas dažnai skaičiuojamas vienos mokslo šakos ar krypties mokslininkų aplinkoje. Deja, bibliografinių sąrašų nebuvimas nemenkame Lietuvos humanitarinių ir socialinių mokslų publikacijų sraute kiek iškreipia realų vaizdą.

3.6. LITERATŪRA

- ADOMĖNAS, M., CHMIELIAUSKAS, A., ČEPAS, A., ČIČINSKAS, J., JOKUBAITIS, A., KOLESINSKIENĖ, N., KRANIAUSKIENĖ, S., KRUPAVIČIUS, A., SATKAUSKYTĖ, S., STUNDŽIENĖ, B., TAUTKEVIČIENĖ, G., TRIMAKAS, R., VALIKONYTĖ, I., VAŠKELIS, G., ZABARSKAITĖ, J. *Tarptautinė mokslinė duomenų bazė „Lituanistika“ : galimybių studija*. Kaunas : Technologija, 2007.
- BLOVEŠČIŪNIENĖ, L., MARCINKEVIČIENĖ, R., KOLESINSKIENĖ, N., ŠTREIMIKIS, A. Duomenų bazės Lituanistika plėtros gairės. In: *Aukštasis mokslas: IKT diegimo projektai [elektroninis išteklius], konferencija, 2011 m. gruodžio 14 d., Kaunas. 2011*. p. 1–11 [žiūrėta 2013 rugpjūčio 20 d.]. Prieiga per internetą: <http://vddb.laba.lt/obj/LT-eLABa-0001:J.04~2011~ISBN_978-609-452-018-1.PG_1-11?frbrVersion=4>.
- BLOVEŠČIŪNIENĖ, L. *Ipusėjus trečiajam projektui: siekiniai, rodikliai ir rezultatai* [elektroninis išteklius] : [pranešimas Lietuvos mokslo tarybos organizuotame seminare 2013 m. kovo 30 d.]. Vilnius, 2012 [žiūrėta 2013 rugpjūčio 20 d.]. Prieiga per internetą: <http://lituanistikadb.lt/download/157/2013-03-25_ldb_seminaras.l.blovesiuniene.ppsx>.
- Dėl Lituanistikos mokslinių tyrimų plėtros 2013–2020 metų kryptių įgyvendinimo priemonių plano patvirtinimo* [elektroninis išteklius] : Lietuvos Respublikos švietimo ir mokslo ministro įsakymas : [priimtas] 2013 m. gegužės 10 d. Nr. V-359. Vilnius : Lietuvos Respublikos Seimas, [žiūrėta 2013 rugpjūčio 20 d.]. Prieiga per internetą: <http://www3.lrs.lt/pls/inter3/dokpaieska.showdoc_l?p_id=448533&p_tr2=2>.
- JASKŪNAS, V. *Tarpdisciplininis pažinimas ir regionistikos studijos* : pastabos apie regionistinius Lituanistikos programos aspektus. *Logos*. 2012, 71, p. 185–195.
- KOLESINSKIENĖ, N. *Šešeri duomenų bazės metai: ko ieškome ir ką randame* [elektroninis išteklius] : [pranešimas Lietuvos mokslo tarybos organizuotame seminare 2013 m. kovo 30 d.]. Vilnius, 2012 [žiūrėta 2013 rugpjūčio 20 d.]. Prieiga per internetą: <http://lituanistikadb.lt/download/149/2013-03-25_ldb_seminaras.n.kolesinskiene.ppsx>.
- Lietuvos Respublikos mokslo ir studijų įstatymas* : [priimtas] 2009 m. balandžio 30 d. Nr. XI-242. Vilnius : Lietuvos Respublikos Seimas, 2009 [žiūrėta 2013 rugpjūčio 20 d.]. Prieiga per internetą: <http://www3.lrs.lt/pls/inter3/dokpaieska.showdoc_l?p_id=343430>.
- Lituanistika : duomenų bazė* [interaktyvus]. Vilnius: Lietuvos mokslo taryba, 2013 [žiūrėta 2013 rugpjūčio 20 d.]. Prieiga per internetą: <<http://www.lituanistikadb.lt>>.

Lituanistikos duomenų bazės vartotojų poreikių tyrimo ataskaita. Mokslininkai [elektroninis išteklius]. Klaipėda : UAB „Eurotela“, 2013 [žiūrėta 2013 rugpjūčio 20 d.]. Prieiga per internetą: <<http://www.lituanistikadb.lt/lt/apklausa/vykdytu-apklausu-rezultatai.html>>.

Lituanistikos duomenų bazės vartotojų poreikių tyrimo ataskaita. Studentai [elektroninis išteklius]. Klaipėda : UAB „Eurotela“, 2013 [žiūrėta 2013 rugpjūčio 20 d.]. Prieiga per internetą: <<http://www.lituanistikadb.lt/lt/apklausa/vykdytu-apklausu-rezultatai.html>>.

Lituanistikos mokslinių tyrimų plėtros 2012-2014 metų kryptys [elektroninis išteklius] : patvirtinta Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2012 m. lapkričio 14 d., nutarimas Nr. 1372]. Vilnius: Lietuvos Respublikos Seimas, 2012 [žiūrėta 2013 rugpjūčio 20 d.]. Prieiga per internetą: <http://www3.lrs.lt/pls/inter3/dokpaieska.showdoc_1?p_id=437497&p_tr2=2>.

Lituanistikos tyrimų plėtros strateginės gairės [elektroninis išteklius]. Vilnius : Lietuvos mokslo taryba, 2011 [žiūrėta 2013 rugpjūčio 20 d.]. Prieiga per internetą: <<http://www.lmt.lt/lt/naujienos/parengtas-lituanistikos-tyrimu-9h91.html>>.

LUKŠAITĖ, I. Kai kurios lituanistikos sampratos problemos. *Mokslo Lietuva*. 2000 m. gegužės 19 d. (Nr. 10).

Nacionalinė lituanistikos plėtros 2009-2015 metų programa [elektroninis išteklius] : patvirtinta Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2009 m. balandžio 15 d., nutarimas Nr. 306. Vilnius: Lietuvos Respublikos Seimas, 2009 [žiūrėta 2013 rugpjūčio 20 d.]. Prieiga per internetą: <http://www3.lrs.lt/pls/inter3/dokpaieska.showdoc_1?p_id=342387&p_query=&p_tr2=>>.

TRUMPIENĖ, A., RAILIENĖ, B. Mokslotyra XXI amžiuje. *Mokslo Lietuva*. 2009 m. gruodžio 17 d. (Nr. 22).

3.7. PRAKTINĖS UŽDUOTYS

Praktinė užduotis 1

1. LDB paieškos programoje:

- surasti Leono Jovaišos kūrinius ir nustatyti:
 - kiek tarp jų yra visateksčių,
 - kiek yra monografijų.
- nustatyti monografijos „Hodogetika“ citavimo duomenis;
- nustatyti Leono Jovaišos bibliometrinius rodiklius.

2. LDB VB:

- surasti Alekso Girdenio kūrinius ir nustatyti:
 - kiek tarp jų yra visateksčių,
 - kiek yra monografijų.
- nustatyti monografijos „Kalbotyros darbai“ citavimo duomenis;
- nustatyti Alekso Girdenio bibliometrinius rodiklius.

Praktinė užduotis 2

1. LDB paieškos programoje surasti literatūrą, aprašančią Lietuvos Didžiąją Kunigaikštystę;

2. Tos pačios tematikos literatūrą surasti LDB VB.

4. HUMANITARINIŲ IR SOCIALINIŲ MOKSLŲ INFORMACIJOS ŠALTINIAI

Lina Šarlauskienė

Kiekvienas mokslininkas ir studentas, dalyvaudamas mokslinės komunikacijos procese, turi gebėti rasti tinkamą informaciją mokslo ar studijų darbams. Šiuo metu gausu įvairios informacijos ir jos paieškos galimybių, todėl pravartu žinoti tinkamiausius mokslinės informacijos šaltinius ir paieškos priemones.

Mokymo tikslas – pateikti informaciją apie vertingiausius humanitarinių ir socialinių mokslų informacijos šaltinius, kuriais gali naudotis Lietuvos akademinė bendruomenė.

Igyjamos žinios ir gebėjimai: žinios apie Lietuvos akademinėse bibliotekose prenumeruojamus, Lietuvos bibliotekose kuriamus ir atvirosios prieigos mokslinės informacijos išteklius; gebėjimai rasti humanitarinių ir socialinių mokslų straipsnius, viso teksto knygas, skaitmenintus kultūros paveldo dokumentus, disertacijų bei baigiamųjų magistro studijų darbų elektronines versijas, empirinius ir statistinius duomenis, bibliotekose esančius šaltinius.

Orientacinis temos įsisavinimui reikalingas laikas: 2 - 4 akad. val.

4.1. TARPTAUTINĖS IR LIETUVOS ELEKTRONINIŲ STRAIPSNIŲ DUOMENŲ BAZĖS IR PAIEŠKOS SISTEMOS

Straipsnius, tinkančius mokslinei veiklai ar studijoms, greičiausiai ir lengviausiai galima rasti specialiose duomenų bazėse ir interneto paieškos sistemose. Šiame skyriuje pateikiama informacija apie informacijos šaltinius, kuriais galima naudotis studijų, darbo ar asmeninėse kompiuterinėse darbo vietose.

Informaciją apie publikuotus mokslo straipsnius galima rasti, atlikus paiešką duomenų bazėse ir paieškos sistemose pagal raktinius ar kitus paieškos žodžius. Atlikus paiešką, galima sužinoti:

- kokie mokslo straipsniai buvo publikuoti dominančia tema,
- rasti ir išsisaugoti viso teksto straipsnius, jeigu jie publikuoti elektronine forma ir galima prieiga (straipsniai publikuojami atvirosios prieigos šaltiniuose arba akademinų institucijų prenumeruojamose duomenų bazėse yra prieiga pagal prenumeratos licencijas).

Rastą informaciją duomenų bazėse reikėtų iš karto išsaugoti informacijos tvarkymo įrankiuose (*RefWorks* ar kt.) ir vėliau naudoti ją, automatiškai cituojant šaltinius ir sudarant literatūros sąrašus mokslo ar studijų darbuose.

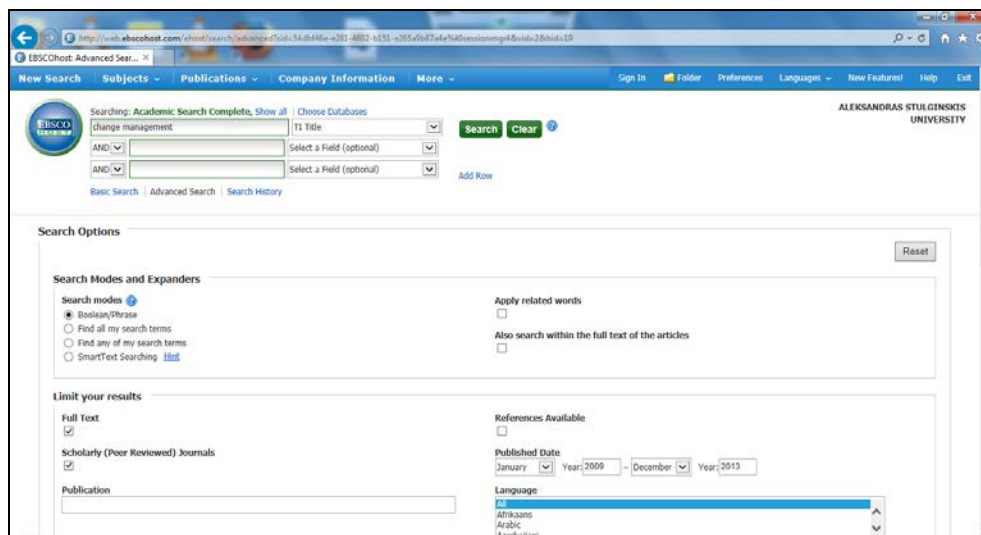
Šio skyriaus poskyriuose pirmiau pateikiama informacija apie mokslo straipsnių paiešką tarptautinėse mokslo žurnalų duomenų bazėse, kurios prenumeruojamos Lietuvos akademinėse institucijose, po to – Lietuvos bei užsienio atvirosios prieigos šaltiniuose.

Daugelio duomenų bazių prenumerata mūsų šalyje rūpinasi Lietuvos akademinų bibliotekų asociacija (LMBA), kai kurias duomenų bazes savarankiškai prenumeruoja universitetų ar mokslo institutų bibliotekos. Informaciją apie duomenų bazes, prenumeruojamas per LMBA, pateikta asociacijos tinklalapyje (<http://www.lmba.lt/duomenu-bazes>). Apie duomenų bazes, prenumeruojamas konkrečioje institucijoje, informacija pateikiama ir tos institucijos bibliotekos interneto svetainėje. Prenumeruojamomis duomenų bazėmis galima naudotis institucijos interneto tinkle ir kitur, jei institucija suteikia nuotolinę prieigą per VPN ar kitaip. Šiame skyriuje pateikiama informacija apie viso teksto mokslinės informacijos duomenų bazes, Lietuvos bibliotekose prenumeruojamas per LMBA.

4.1.1. UNIVERSALIOS ELEKTRONINIŲ STRAIPSNIŲ DUOMENŲ BAZĖS IR PAIEŠKOS SISTEMOS

Lietuvos bibliotekos prenumeruoja daugelį didžiausių tarptautinių universalių duomenų bazių, kuriose galima rasti mokslo straipsnių iš įvairių mokslo sričių.

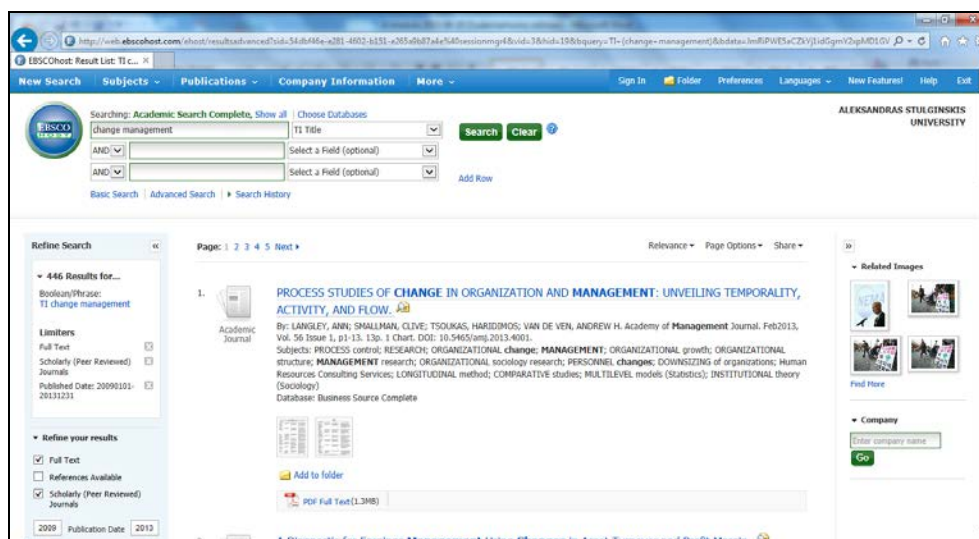
1. Academic Search Complete (prieiga per *EBSCO Publishing* <http://search.ebscohost.com>) duomenų bazėje galima rasti apie 8 tūkst. įvairių leidėjų socialinių ir humanitarinių mokslų leidinių. Kadangi duomenų bazėje prieinami ne visi viso teksto straipsniai, atliekant viso teksto straipsnių paiešką, tikslinga varnele pažymėti *Full Text*. Jei norima rasti tik mokslinius straipsnius, paieškos lange reikia pažymėti *Scholarly (Peer Reviewed) Journals*. Išplėstinėje paieškoje dar galima nurodyti ieškomų publikacijų leidimo metus, kalbą, kur turėtų būti ieškomi raktiniai žodžiai (*Select a Field*) ir kt.

4.1. pav. EBSCO publishing duomenų bazių paieškos langas

Paieškos rezultatuose pateikiamas rastų publikacijų sąrašas, kuriame galima matyti trumpą informaciją apie publikacijas ir nuorodas į viso teksto dokumentus (*PDF full text*). Spragtelėjus publikacijos pavadinimą, galima gauti daugiau informacijos apie publikaciją ir pasinaudoti papildomomis funkcijomis (išsaugoti, spausdinti, siųsti įrašą ir kt.). Publikacijų paieška bei rezultatų pateikimas ir jų naudojimas yra panašus ir kitose mokslinės informacijos duomenų bazėse, todėl toliau apie tai nebus rašoma.

Academic Search Complete paieškos rezultatuose gali būti nuorodos į viso teksto straipsnius kitų leidėjų duomenų bazėse. Duomenų bazė prenumeruojama visose LMBA bibliotekose. Duomenų bazės žurnalų sąrašą pagal mokslų sritis ir kitą informaciją galima rasti tinklalapyje <http://www.lmba.lt/db/8614>. Straipsnių archyvas siekia 1887 m.

4.2. pav. EBSCO Publishing paieškos rezultatų langas

2. Cambridge Journals Online (<http://journals.cambridge.org/>) duomenų bazėje publikuojami leidyklos *Cambridge University Press* moksliniai žurnalai. Lietuvos bibliotekose prenumeruojamos duomenų bazės skirtingos kolekcijos. *Humanities and Social Sciences* mokslo žurnalų kolekciją pastaraisiais metais prenumeruoja keletas akademių bibliotekų. Šios kolekcijos 196 žurnalų sąrašą ir kitą informaciją rasite tinklalapyje <http://www.lmba.lt/db/8611>.

Bibliotekos, prenumeravusios šią duomenų bazę 2003–2006 m., turi galimybę naudotis tais metais publikuotų žurnalų archyvu. Daugiau apie tai tinklalapyje <http://www.lmba.lt/db/8994>.

3. JSTOR (<http://www.jstor.org/>) duomenų bazę prenumeruoja keletas akademių bibliotekų. Lietuvos institucijose prenumeruojamos 9 kolekcijos. Prenumeruojamų žurnalų kolekcijų ir bibliotekų sąrašą rasite tinklalapyje <http://www.lmba.lt/db/8088>. Duomenų bazėje galima pasirinkti žurnalus pagal temas.

4. Oxford Journals Online (<http://www.oxfordjournals.org/>) duomenų bazėje publikuojami leidyklos *Oxford University Press* moksliniai žurnalai. Viso teksto straipsnių prieiga galima iš 238 mokslinių žurnalų, publikuotų nuo 1996 m. Duomenų bazėje galima pasirinkti žurnalus pagal temas. Duomenų bazę prenumeruoja keletas institucijų. Prenumeruojamų žurnalų ir bibliotekų sąrašą rasite tinklalapyje <http://www.lmba.lt/db/8094>.

5. Sage Journals Online (<http://online.sagepub.com/cgi/search/>) duomenų bazėje publikuojami leidyklos *SAGE Publication* mokslo žurnalai. Duomenų bazę prenumeruoja keletas akademių bibliotekų. Prenumeruojamų žurnalų ir institucijų sąrašą rasite tinklalapyje <http://www.lmba.lt/db/8099>. Norėdami atlikti viso teksto straipsnių paiešką

tik prenumeruojamuose žurnaluose, pasirinkite *SAGE Content Available to Me* ir spragtelėkite *Browse by Journal Title*.

6. Science Direct (<http://www.sciencedirect.com/>) yra *Elsevier Science, Academic Press* ir kt. mokslo žurnalų leidyklų duomenų bazė. Tai viena iš didžiausių tarptautinių duomenų bazių. Keliolikoje Lietuvos akademinė bibliotekų prenumeruojama vienoda žurnalų kolekcija *Freedom Collection* (<http://www.info.sciverse.com/techsupport/journals/freedomcoll.htm>), kurioje yra daugiau nei 2 tūkst. žurnalų. Viso teksto straipsnių prieiga galima iš žurnalų, publikuotų nuo 1998 m. Vartotojams prieinami viso teksto žurnalai ir straipsniai pažymėti žaliu ženkliuku. Esant duomenų bazę prenumeruojančios institucijos interneto tinkle, galima duomenų bazėje atsirinkti dominančios temos prenumeruojamus žurnalus: spragtelėkite *Publications*, po to – *Browse by Subject*, pasirinkite dominančią temą, pažymėkite varnele *Journals* ir *Show full-text available only*, spragtelėkite mygtuką *Apply*.

7. Taylor&Francis (<http://www.informaworld.com/>) duomenų bazėje publikuojami *Taylor&Francis, Routledge, Psychology Press* ir kitų leidyklų mokslo žurnalai. Duomenų bazę prenumeruojama visose LMBA bibliotekose. Prenumeruojamų žurnalų ir institucijų sąrašą rasite tinklalapyje <http://www.lmba.lt/db/8617>. Viso teksto straipsnių prieiga galima iš žurnalų, publikuotų nuo 1997 m. Vartotojams prieinami viso teksto straipsniai pažymėti žaliu ženkliuku. Duomenų bazės pagrindiniame lange galima pasirinkti dominančios temos žurnalus.

8. Wiley-Online Library (<http://onlinelibrary.wiley.com/>) duomenų bazėje publikuojami *Wiley* ir *Blackwell Publishing* leidyklų mokslo žurnalai. Duomenų bazę prenumeruoja keletas Lietuvos akademinė bibliotekų. Prenumeruojamų žurnalų ir institucijų sąrašą rasite tinklalapyje <http://www.lmba.lt/db/8207>. Viso teksto straipsnių prieiga galima iš žurnalų, publikuotų nuo 1997 m. Duomenų bazėje galima pasirinkti dominančios temos žurnalus. Informacijos galima ieškoti tik visoje duomenų bazėje, paieškos vien prenumeruojamuose žurnaluose nėra.

Lietuvos mokslininkų parašytus straipsnius galima rasti keliose atvirosios prieigos duomenų bazėse, kurias nuolat pildo Lietuvos akademinė bibliotekos.

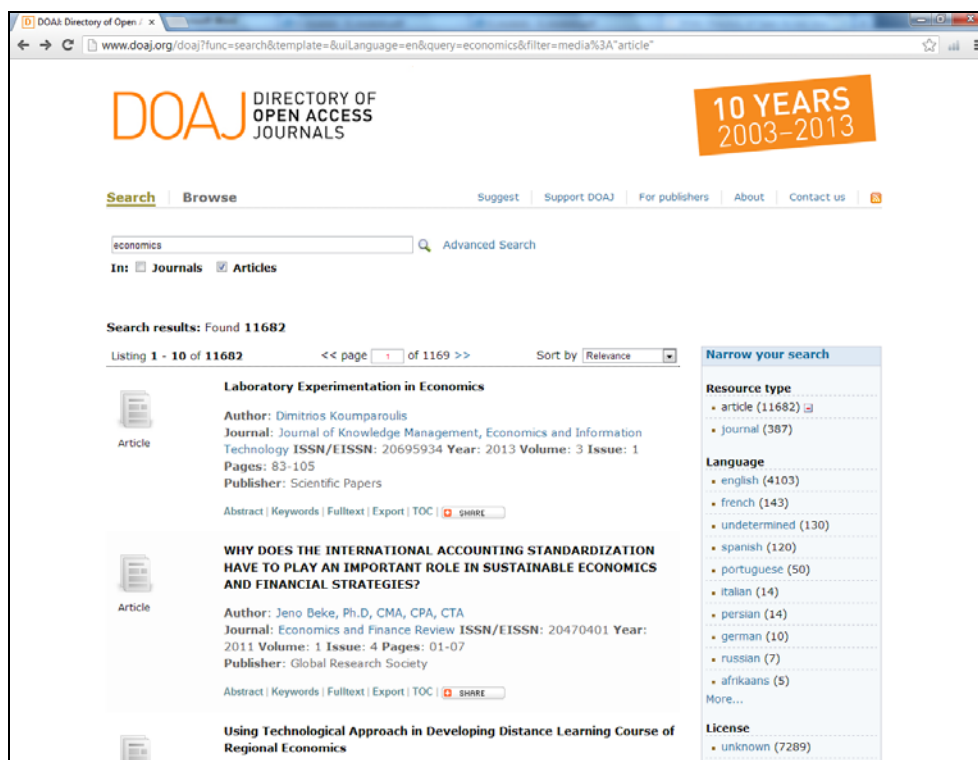
1. Lietuvos universitetų ir mokslo institutų publikacijų duomenų bazėse galima sužinoti informaciją apie šių institucijų darbuotojų paskelbtas publikacijas (mokslo straipsnius, monografijas, mokomuosius leidinius, konferencijų pranešimus ir kt.) ir rasti viso teksto straipsnius, jeigu jie yra laisvai prieinami internete. Nuorodas į konkrečių institucijų publikacijų duomenų bazes galima rasti institucijų bibliotekų svetainėse. Bendrą paiešką visose institucijų publikacijų duomenų bazėse galima atlikti *Lietuvos virtualioje bibliotekoje*.

2. eLABa duomenų bazėje publikuojami viso teksto dokumentai (knygos, mokslo straipsniai, konferencijų pranešimai, mokslo ataskaitos). Šioje

duomenų bazėje galima rasti straipsnius iš kai kurių Lietuvos mokslo žurnalų. Prieiga prie duomenų bazės galima per *Lietuvos virtualią biblioteką* (<http://lvb.lt>).

Atviros prieigos mokslo straipsnių iš įvairių šalių mokslo žurnalų tikslinga ieškoti specialiose paieškos sistemose bei kataloguose.

1. DOAJ (<http://www.doaj.org>) yra sparčiai besiplėtojantis atvirosios prieigos viso teksto mokslo žurnalų katalogas (*Directory of Open Access Journals*), kuriame 2013 m. buvo apie 10 tūkst. žurnalų (iš jų apie 4 tūkst. skirti humanitariniams ir socialiniams mokslams) iš 120 šalių ir virš milijono mokslo straipsnių. Šiame kataloge registruoti 34 Lietuvos žurnalai, iš kurių 20 yra humanitarinių ir socialinių mokslų srities. Kataloge galima žurnalų ir straipsnių paieška. Dominančios temos žurnalus galima pasirinkti spragtelėjus *Browse* ir *By Subject*.

4.3. pav. DOAJ paieškos rezultatų langas

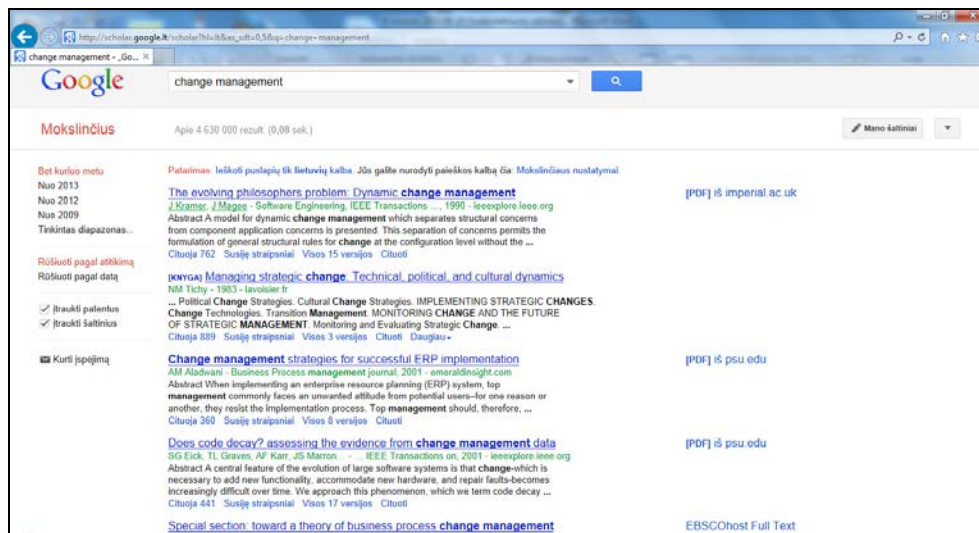
2. OAJSE (Open Access Journals Search Engine) (<http://www.oajse.com/>) – atvirosios prieigos žurnalų nuorodų tinklalapis. Šiame tinklalapyje galima rasti mokslų žurnalų, skirtų įvairiems mokslams.

3. OpenDOAR (<http://www.opendoar.org>) – atvirosios prieigos talpyklų katalogas (*Open Directory of Open Access Repositories*), kuriame 2013 m. buvo registruota virš 2300 talpyklų. Galima atlikti teminę talpyklų ir publikacijų paiešką. Publikacijų paieškai pagal raktinius žodžius pasirinkite

Search Repository Contents. Talpyklų, kuriuose publikuojami straipsniai, teminei paieškai spragtelėkite *Search for Repositories*, po to paieškos laukelyje *Any Subject Area* pasirinkite dominančią temą ar potemę, paieškos laukelyje *Any Content Type* pasirinkite *Articles* ir spragtelėkite *Search*. Humanitarinių ir socialinių mokslų sritims skirta šimtai talpyklų, pasirinkus temą *Arts and Humanities General* ir potemes, bei *Social Sciences* temą ir potemes.

4. ROAR (<http://roar.eprints.org/>) yra dar vienas atvirosios prieigos talpyklų katalogas (*Registry of Open Access Repositories*), kuriame 2013 m. buvo registruota virš 3400 talpyklų. Teminę talpyklų paiešką galima atlikti pasirinkus *Search*, po to dominančią temą ar potemę paieškos lauke *Subjects*.

5. Scholar Google (<http://scholar.google.lt/>) – mokslinės informacijos paieškos sistema, kurioje galima rasti mokslo straipsnius ir kitas publikacijas iš atvirosios prieigos šaltinių ir prenumeruojamų duomenų bazių. Paieškos rezultatuose pateikiama informacija apie straipsnį, nurodytas išteklis (žurnale, duomenų bazėje ar pan.), kuriame jis publikuotas, bei nuoroda į visą tekstą. Galima patikrinti šaltinio citavimą (*Cited by*) ir internete publikuojamas versijas (*All versions*), nukopijuoti straipsnio bibliografinį aprašą (*Cite*) ar išsaugoti jį pasirinktuose informacijos tvarkymo įrankiuose, pvz. *RefWorks* ir kt. Tikslinga *Scholar Google* atlikti paiešką, esant ar prisijungus institucijos interneto tinkle, nes tuomet paieškos rezultatai automatiškai susiejami su institucijoje prenumeruojamomis duomenų bazėmis ir pateikiami jose rasti straipsniai.

4.4. pav. Mokslinės informacijos paieškos sistema *Scholar Google*

4.1.2. HUMANITARINIŲ IR SOCIALINIŲ MOKSLŲ STRAIPSNIŲ DUOMENŲ BAZĖS IR PAIEŠKOS SISTEMOS

Lietuvos akademinėse institucijose prenumeruojama tarptautinių duomenų bazių, skirtų tik humanitariniams ir socialiniams mokslams.

1. Annual Reviews (<http://www.annualreviews.org/action/showJournals>) duomenų bazėje publikuojami įvairių mokslo sričių žurnalai. Lietuvoje pastaruoju metu prenumeruojama ekonomikos srities keleto žurnalų kolekcija. Šią kolekciją ir duomenų bazės archyvą prenumeruoja Vilniaus universiteto biblioteka. Daugiau informacijos apie ekonomikos kolekcijos prenumeratą rasite tinklalapyje <http://www.lmba.lt/db/2446>, apie archyvą tinklalapyje <http://www.lmba.lt/db/9744>.

2. ATLA Religion Database with ATLA Serials (prieiga per *EBSCO Publishing* <http://search.ebscohost.com>) duomenų bazėje galima rasti apie pusę milijono teologijos mokslų krypties straipsnių. Viso teksto straipsniai publikuojami iš 230 mokslo žurnalų. Kadangi duomenų bazėje prieinami ne visi viso teksto straipsniai, atliekant viso teksto straipsnių paiešką, tikslinga varnele pažymėti *Full Text*. Žurnalų sąrašą ir kitą informaciją rasite tinklalapyje <https://www.atla.com/products/titles/Pages/default.aspx>. Straipsnių archyvas siekia 1908 m. Duomenų bazę prenumeruoja Lietuvos nacionalinė Martyno Mažvydo biblioteka (šios bibliotekos prenumeruojamomis duomenų bazėmis galima naudotis prisiregistravus per nuotolinę prieigą: [http://www.lnb.lt/duomenu-bazes/prenumeruojamos-duomenu-bazes-prenumeruojamos-duomenu-bazes-virtualiems-vartotojams](http://www.lnb.lt/duomenu-bazes/prenumeruojamos-duomenu-bazes/prenumeruojamos-duomenu-bazes-virtualiems-vartotojams)).

3. Business Source Complete (prieiga per *EBSCO Publishing* <http://search.ebscohost.com>) duomenų bazėje galima rasti apie 5 tūkst. įvairių leidėjų socialinių mokslų (ekonomikos, finansų, vadybos, verslo ir kt.) žurnalų. Duomenų bazėje dauguma viso teksto straipsnių, tačiau atliekant viso teksto straipsnių paiešką, tikslinga varnele pažymėti *Full Text*. Jei norite rasti tik mokslinius straipsnius, paieškos lange taip pat pažymėkite *Scholarly (Peer Reviewed) Journals*. Duomenų bazėje pateikiama Harvardo verslo mokyklos (*Harvard Business School*) seminarų vaizdo medžiaga, *Datamonitor* ataskaitos apie verslo įmonių veiklą ir kt. Duomenų bazę prenumeruojama visose LMBA bibliotekose. Prenumeruojamų žurnalų sąrašą pagal mokslų sritis ir kitą informaciją galima rasti tinklalapyje <http://www.lmba.lt/db/8614>. Straipsnių archyvas siekia 1886 m.

4. EconLIT with Full Text (prieiga per *EBSCO Publishing* <http://search.ebscohost.com>) duomenų bazėje publikuojama apie 700 ekonomikos srities įvairių leidėjų mokslo žurnalų. Duomenų bazę prenumeruojama Vilniaus universiteto bibliotekoje. Prenumeruojamų žurnalų sąrašą pagal abėcėlę ir dalyką galima rasti tinklalapyje <http://www.lmba.lt/db/8078>. Straipsnių archyvas siekia 1969 m.

5. Education Research Complete (prieiga per *EBSCO Publishing* <http://search.ebscohost.com>) duomenų bazėje publikuojama apie 3500 mokslo publikacijų skirtų švietimo ir edukologijos mokslams. Kadangi duomenų

bazėje prieinami ne visi viso teksto straipsniai, atliekant viso teksto straipsnių paiešką, tikslinga varnele pažymėti *Full Text*. Duomenų bazę prenumeruoja keletas akademinų bibliotekų. Prenumeruojamų žurnalų pagal abėcėlę ir dalyką bei bibliotekų sąrašą rasite tinklalapyje <http://www.lmba.lt/db/8079>.

6. Emerald Management eJournals Collection (<http://www.emeraldinsight.com/ft>) duomenų bazė skirta verslo, vadybos, rinkodaros, informacijos ir komunikacijos mokslams. Prenumeruojama 142 viso teksto žurnalai. Duomenų bazę prenumeruojama daugelyje LMBA bibliotekų. Prenumeruojamų žurnalų sąrašą pagal mokslų sritis ir kitą informaciją galima rasti tinklalapyje <http://www.lmba.lt/db/8080>.

7. Humanities International Complete (prieiga per *EBSCO Publishing* <http://search.ebscohost.com>) duomenų bazėje publikuojama apie 2900 humanitarinių mokslų įvairių leidėjų publikacijų. Kadangi duomenų bazėje prieinami ne visi viso teksto straipsniai, atliekant viso teksto straipsnių paiešką, tikslinga varnele pažymėti *Full Text*. Duomenų bazę prenumeruoja keletas akademinų bibliotekų. Prenumeruojamų žurnalų pagal abėcėlę ir dalyką bei institucijų sąrašą rasite tinklalapyje <http://www.lmba.lt/db/8085>. Straipsnių archyvas siekia 1929 m.

8. Literary Reference Center (prieiga per *EBSCO Publishing* <http://search.ebscohost.com>) duomenų bazėje publikuojama apie 1800 įvairių leidėjų publikacijų. Duomenų bazė skirta literatūros mokslui nuo antikos laikų iki šių dienų. Kadangi duomenų bazėje prieinami ne visi viso teksto straipsniai, atliekant viso teksto straipsnių paiešką, tikslinga varnele pažymėti *Full Text*. Duomenų bazę prenumeruoja keletas akademinų bibliotekų. Prenumeruojamų žurnalų pagal abėcėlę ir dalyką bei bibliotekų sąrašą rasite tinklalapyje <http://www.lmba.lt/db/8090>.

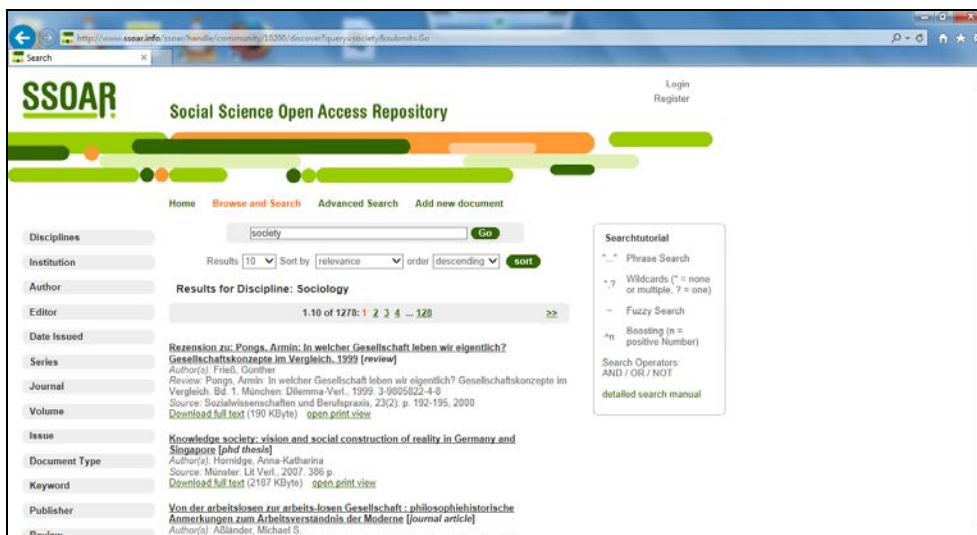
9. SocINDEX with Full Text (prieiga per *EBSCO Publishing* <http://search.ebscohost.com>) duomenų bazė skirta socialiniams mokslams. Duomenų bazėje publikuojama apie 6 tūkst. leidinių. Kadangi duomenų bazėje prieinami ne visi viso teksto straipsniai, atliekant viso teksto straipsnių paiešką, tikslinga varnele pažymėti *Full Text*. Duomenų bazę prenumeruoja keletas akademinų bibliotekų. Prenumeruojamų žurnalų pagal abėcėlę ir dalyką bei bibliotekų sąrašą rasite tinklalapyje <http://www.lmba.lt/db/8102>. Straipsnių archyvas siekia 1895 m.

Humanitarinių ir socialinių mokslų viso teksto straipsnių taip pat galima rasti šiems mokslams skirtuose atvirosios prieigos šaltiniuose.

1. Lituanistika (<http://www.lituanistikadb.lt/>) duomenų bazėje pateikiami humanitarinių ir socialinių mokslų kūriniai, kurių tyrimo objektas – Lietuvos valstybės, visuomenės, kultūros, lietuvių tautos, kalbos raida ir dabartis. Apie 80 proc. duomenų bazės publikacijų sudaro straipsniai. Duomenų bazėje publikuojama daug viso teksto straipsnių.

2. SSOAR (Social Science Open Access Repository) (<http://www.ssoar.info>) yra Vokietijos akademinų institucijų iniciatyva

sukurta nemokamos prieigos talpykla, skirta socialiniams mokslams. Suteikiama galimybė naudotis tūkstančiais viso teksto publikacijų vokiečių, anglų ir ispanų kalbomis. Galima atlikti paiešką visoje talpykloje arba, spragtelėjus *Browse and Search* pasirinkti dominančią temą ir šios temos publikacijų rezultatuose atlikti paiešką arba tikslinti rezultatus.

4.5. pav. SSOAR talpykloje pasirinktos temos paieškos rezultatai

Šioje talpykloje taip pat galima naudotis išplėstine paieška ir prisiregistravus pačiam pateikti publikaciją.

4.2. TARPTAUTINĖS IR LIETUVOS ELEKTRONINIŲ KNYGŲ DUOMENŲ BAZĖS IR PAIEŠKOS SISTEMOS

Šiame skyriuje informuojama apie šaltinius, kuriuose galima rasti humanitarinių ir socialinių mokslų viso teksto knygas. Pirmiau pateikiama informacija apie elektroninių knygų paiešką duomenų bazėse, kurios prenumeruojamos Lietuvos bibliotekose, po to – Lietuvos bei užsienio atvirosios prieigos šaltiniuose.

4.2.1. UNIVERSALIOS ELEKTRONINIŲ KNYGŲ DUOMENŲ BAZĖS IR PAIEŠKOS SISTEMOS

Lietuvos bibliotekos per LMBA ar savarankiškai prenumeruoja vis daugiau elektroninių knygų kolekcijų įvairiose duomenų bazėse.

1. Ebooks on EBSCOhost (<http://search.epnet.com/>) duomenų bazėje publikuojamos įvairių leidėjų ir sričių viso teksto knygos. Lietuvos akademinės bibliotekos per LMBA prenumeruoja *Academic Collection*, kurioje yra apie 60 tūkst. knygų. Šią kolekciją prenumerujančių bibliotekų sąrašą galima rasti tinklalapyje <http://www.lmba.lt/db/9942>, o kolekcijos leidinių sąrašą tinklalapyje http://www.ebscohost.com/assets-ebooks/title-lists/eBookAcademic_WW.xlsx. Prenumeruojamas knygas galima skaityti ne tik internete, bet ir parsisiuntus jas į savo kompiuterį.

2. Ebrary Academic Complete (<http://www.ebrary.com>) duomenų bazėje taip pat publikuojamos įvairių leidėjų ir sričių viso teksto knygos. Lietuvos bibliotekose per LMBA prenumeruojamos įvairios knygų kolekcijos. Humanitarinių ir socialinių mokslų knygas galima rasti keleto bibliotekų prenumeruojamoje kolekcijoje *Academic Complete Collection* (apie 70 tūkst. el. knygų), *Education Collection*, *Psychology Collection*, *Business and Economics Collection*. Prenumeruojamų knygų ir jas prenumerujančių bibliotekų sąrašai pateikiami tinklalapyje <http://www.lmba.lt/db/2448>.

3. Ebooks on Science Direct (<http://www.sciencedirect.com/>) yra tarptautinės leidyklos *Elsevier Science* duomenų bazės dalis, kurioje galima skaityti prenumeruojamas viso teksto knygas. Keliolika Lietuvos akademinė bibliotekų per LMBA prenumeruoja 700 įvairių mokslų knygų kolekciją. Prenumerujančių bibliotekų sąrašą galima rasti tinklalapyje <http://www.lmba.lt/db/11269>. Duomenų bazėje vartotojams prieinamos viso teksto publikacijos pažymėtos žaliu ženkliuku. Esant duomenų bazę prenumerujančios institucijos interneto tinkle, galima duomenų bazėje pasirinkti dominančios temos prenumeruojamas knygas: spragtelėkite *Publications*, po to – *Browse by Subject*, pasirinkite dominančią temą, pažymėkite varnele *All Books* ir *Show full-text available only*, spragtelėkite mygtuką *Apply*.

4. SpringerLink E-books (<http://www.springerlink.com/books/>) yra tarptautinės *Springer* leidyklos duomenų bazės dalis, kurioje galima skaityti

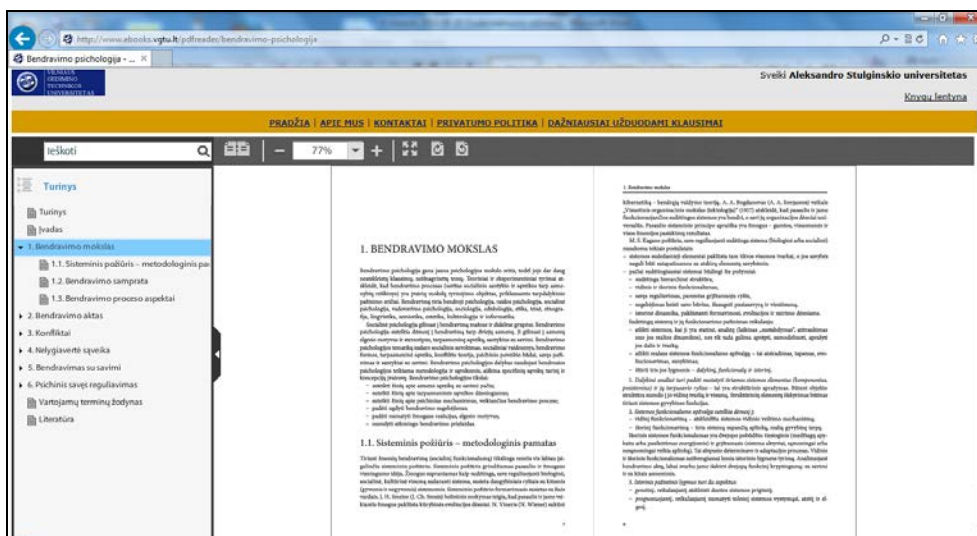
prenumeruojamas viso teksto knygas. Keletas Lietuvos akademinė bibliotekų per LMBA prenumeruoja įvairių sričių knygų kolekcijas. Humanitariniams ir socialiniams mokslams svarbios *Business & Economics Library* ir *Humanities, Social Science, & Law Library* kolekcijos. Duomenų bazėje vartotojams prieinamos viso teksto publikacijos pažymėtos žaliu ženkliuku. Šios duomenų bazės knygas prenumerujančių bibliotekų sąrašą galima rasti tinklalapyje <http://www.lmba.lt/db/8107>.

Lietuviškų elektroninių knygų kolekcijas Lietuvos bibliotekos prenumeruoja savarankiškai, todėl informaciją apie konkrečioje institucijoje prenumeruojamas knygas reikėtų tikrinti savo institucijos bibliotekos svetainėje. Elektronines knygas taip pat galima įsigyti asmeniškai interneto knygynuose visam laikui ar ribotam laikotarpiui. Studijoms ir mokslui tinkamų knygų galima rasti universitetų leidyklų duomenų bazėse arba elektroninių knygų platintojų knygynuose.

1. Knygininkas.lt (<http://ebooks.knygininkas.lt/>) yra bendrovė platinanti bibliotekoms ir atskiriems vartotojams profesinę, techninę, mokslinę ir studijų literatūrą, skirtą aukštųjų mokyklų ir kolegijų studentams, dėstytojams bei įvairių sričių specialistams. Duomenų bazėje galima rasti įvairių sričių knygų, kurių dauguma yra išleistos Kauno technologijos universiteto ir Vytauto didžiojo universiteto leidyklose. Dominančios srities knygas galima pasirinkti pagrindiniame lange spragtelėjus temą, po to pasirinkus potemę.

2. Ebooks.mruni.eu (<http://ebooks.mruni.eu/>) – Mykolo Romerio universiteto ir kitų leidėjų išleistų elektroninių knygų knygynas, kuriame 2013 m. buvo apie 320 knygų. Dauguma publikuojamų knygų skirtos humanitariniams ir socialiniams mokslams. Skaitytojai gali rasti jiems reikalingą knygą pagal temą, pavadinimą, autorių arba leidėją. Taip pat yra galimybė pasirinkti reikalingą knygą ieškant žodžio arba sakinio visų knygų tekstuose bei pavarčius pirmuosius knygos puslapius. Prenumeruojamas knygas galima skaityti ne tik internete, bet ir parsisiuntus jas į savo kompiuterį kartu su skaitykle *iPublishCentral Reader*. Knygas taip pat galima skaityti planšetiniuose kompiuteriuose. Prisiregistravę skaitytojai turi galimybę naudotis knygų skirtukais (*bookmarks*), rašyti pastabas (*notes*) knygose ir kt. Bibliotekos prenumeruojamas knygas galima rasti spragtelėjus *Knygų lentyna*.

3. Ebooks.vgtu.lt (<http://www.ebooks.vgtu.lt/>) – Vilniaus Gedimino technikos universiteto leidyklos elektroninių knygų knygynas, kuriame 2013 m. buvo apie 450 knygų. Trečdalis publikuojamų knygų yra skirtos humanitariniams ir socialiniams mokslams. Kaip ir *Ebooks.mruni.eu*, skaitytojai gali ieškoti dominančios informacijos knygų tekstuose, skaityti knygas parsisiuntę į savo kompiuterį ir kt. Daugiau informacijos apie tai tinklalapyje <http://www.ebooks.vgtu.lt/faqs>.

4.6. pav. Elektroninė knyga *Ebooks.vgtu.lt* duomenų bazėje

Elektroninių knygų, skirtų studijoms ir mokslui, galima rasti ne tik leidyklų interneto knygynuose, bet ir akademiųjų institucijų atvirosios prieigos talpyklose, bibliotekų sukurtose duomenų bazėse ar specialiose paieškos sistemose.

1. Google books (<http://books.google.com/>) yra elektroninių knygų paieškos sistema, kurioje galima rasti įvairių sričių leidinių. Galima atlikti paprastą ir išplėstinę paiešką pagal pavadinimą, autorių ir kitus kriterijus. Galima pasirinkti rastas knygas pagal jų prieigą, nes kai kurių knygų galima skaityti visą tekstą, kai kurių – tik dalį. Taip pat galima sužinoti, kur knygą galima įsigyti ar kurioje bibliotekoje pasiskolinti. Šioje paieškos sistemoje yra paieškoma informacija ir iš LIBIS suvestinio katalogo. Viso teksto knygos skaitomos tik internete, nėra galimybės jų parsisiųsti, spausdinti ar išsisaugoti.

2. Online Books Page (<http://onlinebooks.library.upenn.edu>) yra elektroninių knygų katalogas. Skelbiama, kad publikuojama apie milijonas knygų. Galima atlikti paiešką pagal įvairius kriterijus ir pasirinkti pagal dominančią sritį. Elektroninių knygų patekimo formatai (PDF ar kt.) yra nurodyti šalia knygų pavadinimų.

3. DOAB (<http://www.doabooks.org/doab>) yra atviros prieigos viso teksto mokslinių knygų katalogas (*Directory of Open Access Books*). 2013 m. buvo registruota 49 leidėjų apie 1500 knygų. Spragtelėjus *Browse*, galima rasti dominančios srities knygas. Knygas galima skaityti ir išsisaugoti PDF formatu.

4. OpenDOAR (<http://www.opendoar.org>) – atvirosios prieigos talpyklų katalogas, minėtas ankstesniame skyriuje. Talpyklų, kuriose publikuojamos knygos, teminei paieškai spragtelėkite *Search for Repositories*, paieškos laukelyje *Any Subject Area* pasirinkite dominančią temą ar potemę, paieškos laukelyje *Any Content Type* pasirinkite *Books* ir spragtelėkite *Search*. Humanitarinių ir socialinių mokslų sritims skirta šimtai talpyklų, pasirinkus

temą *Arts and Humanities General* ir potemes, bei *Social Sciences* temą ir potemes.

5. ROAR (<http://roar.eprints.org/>) taip pat yra atvirosios prieigos talpyklų katalogas, taip pat minėtas ankstesniame skyriuje. Teminę talpyklų paiešką galima atlikti pasirinkus *Search*, po to dominančią temą ar potemę paieškos lauke *Subjects*.

4.2.2. HUMANITARINIŲ IR SOCIALINIŲ MOKSLŲ ELEKTRONINIŲ KNYGŲ DUOMENŲ BAZĖS IR PAIEŠKOS SISTEMOS

Humanitarinių ir socialinių mokslų elektroninės knygu kolekcijos prenumeruojamos universaliose tarptautinėse ir lietuviškose duomenų bazėse, taip jų galima rasti atvirosios prieigos šaltiniuose, skirtuose įvairiems mokslams. Šiame poskyryje pateikiamos žinios apie humanitariniams ir socialiniams mokslams skirtus atvirosios prieigos išteklius bei skaitmenintų knygų archyvus.

1. Flat World Knowledge (<http://www.flatworldknowledge.com/>) – verslo ir ekonomikos bei socialinių ir humanitarinių mokslų studijoms skirtos literatūros svetainė. Norint skaityti visą elektroninių knygų tekstą, reikia užsiregistruoti (registracija nemokama). Galima atlikti paiešką arba pasirinkti knygas pagal mokslų sritis ir temas.

2. Open Russian Electronic Library (<http://www.rsl.ru/ru/s2/s101/>) yra Rusijos valstybinės bibliotekos sudaryta ir tvarkoma viso teksto knygų, istorijos šaltinių ir disertacijų duomenų bazė. Kai kurių elektroninių išteklių prieiga ribota. Atvirosios prieigos šaltinių nuorodos į visą tekstą yra nuspalvintos žaliai, ribotos prieigos – raudonai.

3. Project Gutenberg (http://www.gutenberg.org/wiki/Main_Page) – vienas iš didžiausių projektų, skirtų knygoms skaitmeninti ir pateikti jas visiems interneto vartotojams. Duomenų bazėje pateikiama apie 42 tūkst. elektroninių knygų. Galima atlikti paiešką pagal autorių, pavadinimą, kalbą, knygos rūšį, temas. Dauguma publikuojamų elektroninių knygų yra išspausdintos iki 1923 m.

4. Internet Archive (<http://www.archive.org/details/texts>) svetainėje pateikiamos knygos iš įvairių bibliotekų atvirosios prieigos archyvų. Galima rasti virš dviejų milijonų leidinių. Galima atlikti paiešką arba naršyti pasirinktose leidinių kolekcijose, taip pat ir *Project Gutenberg* knygų kolekcijoje. Šiame tinklalapyje taip pat galima rasti garso ir vaizdo įrašų.

5. Lietuvių literatūros antologija (<http://www.antologija.lt/>) – svetainė, kurioje publikuojami 64 lietuvių autorių kūriniai nuo seniausių dokumentų iki šiuolaikinės literatūros. Nuo 2012 m. svetainė papildyta kūriniais, pritaikytais skaityti el. knygų skaityklėmis. Galima atlikti paiešką ir naršyti autorių bei kūrinių pavadinimų rodyklėse. Šiuolaikinės lietuvių literatūros galima rasti svetainėje **Tekstai.lt** (<http://www.tekstai.lt/tekstai>), kurioje publikuojami apie 300 lietuvių autorių kūriniai.

4.3. ELEKTRONINIŲ TEZIŲ IR DISERTACIJŲ DUOMENŲ BAZĖS

Lietuvoje ir užsienyje kai kurių apgintų disertacijų bei baigiamųjų magistro studijų darbų elektronines versijas galima rasti duomenų bazėse. Disertacijų ar tezių duomenų bazėse dažniausiai publikuojami vienos ar kelių aukštųjų mokyklų darbai. Gali būti jungtiniai visos šalies ar kelių šalių, kurio nors šalių regiono disertacijų ar tezių duomenų bazės. Šiose duomenų bazėse, autoriui sutikus, suteikiama prieiga prie šių darbų viso teksto.

1. Lit-ETD (<http://etd.library.lt>) – Lietuvos elektroninių tezių ir disertacijų duomenų bazė, pradėta kurti 2003 m. Galima paprasta arba išplėstinė paieška pagal reikšminį žodį, autorių, antraštę, metus, instituciją. Duomenų bazėje publikuojami kai kurie bakalauro ir magistrantūros darbai, daktaro disertacijos. Publikuojami darbai yra laisvosios prieigos, tačiau pagal autorių sprendimą darbų prieiga gali būti ribota nuo vienerių iki penkerių metų. Darbai gali būti laisvos prieigos internete, prieinami tik institucijos internete iki penkerių metų, neprieinami iki penkerių metų. Duomenų bazėje nepublikuotos visos Lietuvoje apgintos tezės ir disertacijos. Norint sužinoti informaciją apie visas apgintas disertacijas, reikėtų atlikti paiešką LIBIS kataloge (<http://www.libis.lt>).

2. The Networked Digital Library of Theses and Dissertations (NDLTD) (<http://www.ndltd.org/>) yra įvairių šalių elektroninių tezių ir disertacijų duomenų bazė, kurioje virš milijono įrašų. Šioje duomenų bazėje galima rasti Lietuvos autorių darbus, kurie publikuojami Lit-ETD. Paiešką galima atlikti, spragtelėjus *Find ETDs*, po to – *Scirus ETD Search* arba *VTLS Visualizer*.

3. DART-Europe E-theses Portal (<http://www.dart-europe.eu/basic-search.php>) yra Europos elektroninių tezių ir disertacijų paieškos sistema, kurioje galima rasti apie pusę milijonų darbų iš 27 šalių 536 universitetų. Šioje paieškos sistemoje galima rasti Lietuvos autorių darbus, kurie publikuojami Lit-ETD. Atlikus paiešką, galima pasirinkti paieškos rezultatus pagal šalį, metus, kalbą, autorių, kolekciją ir universitetą.

4. OpenDOAR (<http://www.opendoar.org>) atvirosios prieigos talpyklų kataloge galima rasti minėtas ir kitas elektroninių tezių bei disertacijų duomenų bazes, spragtelėjus *Search for Repositories* ir paieškos laukelyje *Any Content Type* pasirinkus *Theses*.

4.4. HUMANITARINIŲ IR SOCIALINIŲ MOKSLŲ EMPIRINIŲ IR STATISTINIŲ DUOMENŲ BAZĖS

Šiame skyriuje supažindinama su humanitarinių ir socialinių mokslų empirinių ir statistinių duomenų paieškos priemonėmis.

Daugelyje empirinių duomenų archyvų naudojama programa NESSTAR, kuri suteikia nesudėtingą prieigą prie duomenų analizės – nuo paprastų procentinių dažnių pasiskirstymo iki koreliacinių lentelių ir grafikų rengimo. NESSTAR duomenų analizės rezultatai gali būti perkeltami į įvairaus formato bylas (*Excel, Acrobat Reader* ir kt.). Empirinių duomenų archyvuose saugoma pirminė tyrimų medžiaga, kurią naudojant galima sėkmingai atlikti lyginamuosius tyrimus.

1. LiDA (<http://www.lidata.eu/>) yra Lietuvoje pirmasis humanitarinių ir socialinių mokslų empirinių duomenų archyvas pradėtas kurti 2006 m., o 2013 m. į šį archyvą buvo įkelta 300 kiekybinių tyrimų ir kokybinių duomenų rinkinių. Taip pat galima prieiga prie Tarpuniversitetinio politinių ir socialinių tyrimų konsorciumo archyve (ICPSR) saugomų duomenų rinkinių. Informacijos paieška archyve gali naudotis visi interneto vartotojai, o norint atlikti duomenų analizę ar parsisiųsti duomenis, reikia užsiregistruoti. LiDA archyvas įtrauktas į Europos tyrimų duomenų bazę *European portal on research infrastructures* (<http://www.riportal.eu>).

2. CESSDA (<http://www.cessda.org/>) yra Europos šalių socialinių mokslų empirinių duomenų archyvų konsorciumas (*Council of European Social Science Archives*). Jo tinklalapyje galima sužinoti 23 šalių archyvų nuorodas, atlikti paiešką bendrame empirinių duomenų kataloge (jame publikuojami ne visų archyvų duomenys, todėl tikslinga atlikti paiešką ir atskiruose konsorciumo narių archyvuose). Norint atlikti paiešką, reikia spragtelėti *CESSDA Catalogue*. LiDA taip pat dalyvauja CESSDA veikloje.

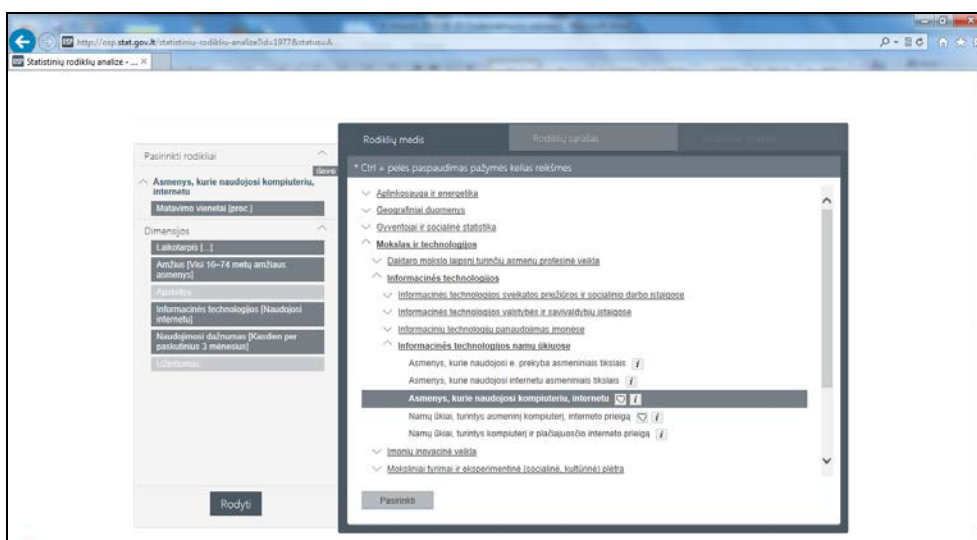
3. ICPSR Direct (<http://www.icpsr.umich.edu/icpsrweb/ICPSR/>) yra 700 universitetų ir kitų institucijų konsorciumas (*Inter-University Consortium for Political and Social Research*), teikiantis prieigą prie daugiau nei pusės milijono tyrimų rinkinių. Empirinių duomenų galima ieškoti (*Find Data*) ar naršyti pagal temas, serijas, šalis, tyrėjus, dalykus. Suteikiama prieiga prie daugiau nei 100 duomenų rinkinių, susijusių su Lietuva. Norint gauti ir tvarkyti empirinius duomenis, reikia užsiregistruoti.

Nuorodos į kitus įvairių šalių empirinių duomenų archyvus:

- *Socialinių mokslų duomenų archyvai Europoje ir pasaulyje* (http://www.lidata.eu/index.php?file=files/Lida/hsm_duomenu_archyvai.html);
- *Networks and Other Data Archives* (http://www.cessda.org/related/other_org/).

Statistinius duomenis internete galima rasti įvairiomis paieškos priemonėmis, tačiau reikėtų rinktis patikimus statistinių duomenų šaltinius.

1. Lietuvos statistikos departamento rodiklių duomenų bazė (<http://osp.stat.gov.lt/>) suteikia laisvą prieigą prie oficialių Lietuvos statistinių duomenų. Duomenų bazėje statistiniai duomenys suskirstyti į 9 sritis. Galima pasirinkti dominančią sritį, tos srities temas ir potemes. Pasirinkus norimus rodiklius, kairėje pusėje atsiranda papildomi dimensijų ir filtrų pasirinkimai. Spragtelėjus filtro ar dimensijos pavadinimą atsidaro langas, kuriame reikia pasirinkti bent vieną filtro ar dimensijos reikšmę ir paspausti *Pasirinkti*. Pasirinkus kiekvienos dimensijos ar filtro reikšmę, pagrindiniame lange reikia spragtelėti *Rodyti*.

4.7. pav. Rodiklių parinkimas Lietuvos statistikos departamento rodiklių duomenų bazėje

Pasirinkti statistiniai duomenys rodomi lentelėje, kuriuos galima spausdinti, eksportuoti, rūšiuoti. Lentelės rodiklių pateikimą nustatymuose galima keisti arba atvaizduoti grafiku, virš lentelės spragtelėjus nuorodą *Grafikas*. Jeigu rodiklių pasirinkimuose buvo administracinės teritorijos, rodiklius galima peržiūrėti ir žemėlapyje.

Oficialios statistikos portale taip pat galima peržiūrėti visuotinių surašymų duomenis, klasifikatorius, elektroninius statistikos leidinius, statistikos terminų žodyną. Prisiregistravus portale, galima užsisakyti informacinius pranešimus, naujienas, sudaryti savo asmeninį kalendorių, užsisakyti mokamų elektroninių paslaugų. Esant poreikiui, galima naudotis portalo ir rodiklių duomenų bazės pagalba (<http://osp.stat.gov.lt/web/guest/pagalba>).

2. Eurostat (<http://epp.eurostat.ec.europa.eu/>) yra Europos Sąjungos bei valstybių kandidačių statistinių rodiklių duomenų bazė. 2013 m. buvo pateikiama virš 300 mln. rodiklių, kurie susisteminti pagal temas ir potemes. Statistinę informaciją galima gauti spragtelėjus *Statistics Database*, po to

galima naršyti pagal temas duomenų bazėse, lentelėse ar peržiūrėti Europos Sąjungos politikos rodiklius.

The screenshot shows the Eurostat Data Explorer interface. The main title is "Annual data on HRST and sub-groups, employed, by sector of economic activity (1994-2008, NACE Rev. 1.1)". The table displays data for the years 1999 to 2006 across various countries and the European Union total. The data is presented in thousands.

	1999	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006
European Union (27 c)	:	63,031	64,577	65,861	68,070	70,835 ^(d)	73,570 ^(d)	76,359 ^(d)
Belgium	1,549 ^(b)	1,607	1,607	1,639	1,685	1,762	1,859	1,888
Bulgaria	:	860	908 ^(b)	888	889	900	913	909 ^(b)
Czech Republic	1,325	1,371	1,409 ^(b)	1,406	1,452	1,488	1,595	1,615 ^(b)
Denmark	978	999	1,027	1,079	1,101	1,124	1,166	1,205 ^(b)
Germany (until 1990)	13,678	13,968	14,084	14,047	14,270	14,382	14,941 ^(b)	15,202 ^(b)
Estonia	218	218 ^(b)	205	216	216	225	246	252 ^(b)
Ireland	415 ^(b)	442	480	523	564	606	637	677 ^(b)
Greece	927	942	949	1,007	1,073	1,183 ^(b)	1,200	1,283 ^(b)
Spain	4,243 ^(b)	4,637	4,993 ^(b)	5,304	5,580	6,024	6,676 ^(b)	7,171 ^(b)
France	7,455	7,734	8,096	8,350	8,859 ^(b)	9,049	9,429	9,666 ^(b)
Croatia	:	:	:	393	400	413	416	432 ^(b)
Italy	5,329	5,780	6,102	6,321	6,467	6,931 ^(b)	7,032	7,543 ^(b)
Cyprus	85 ^(b)	93	104	111	117	119	120	127 ^(b)
Latvia	279	282	288	314 ^(b)	291	293	306	332 ^(b)
Lithuania	676	639	449 ^(b)	448 ^(b)	470	487	578	536 ^(b)

Available flags: b break in time series c confidential d definition differs, see metadata
e estimated f forecast i see metadata
m not significant p provisional r revised
s Eurostat estimate u low reliability z not applicable

Special value: : not available

Source of data: Eurostat

4.8. pav. Statistinių rodiklių lentelė Eurostat duomenų bazėje

Esant poreikiui galima išsaugoti ir spausdinti lenteles, sudaryti grafikus, keisti lentelių ir grafikų nustatymus, naršyti žemėlapiuose ir keisti jų parinktis. Duomenų bazė galima naudotis nemokamai, tačiau norint naudotis sudėtingesnėmis funkcijomis, reikia prisiregistruoti.

4.5. SKAITMENINTŲ DOKUMENTŲ DUOMENŲ BAZĖS IR PAIEŠKOS SISTEMOS

Šiame skyriuje pateikiama informacija apie Lietuvos ir Europos šalių skaitmeninio kultūros paveldo paieškos priemones, kuriose gali rasti įvairiausių dokumentų ir tekstų iš bibliotekų, muziejų, archyvų ir kitų institucijų.

1. Europeana (<http://www.europeana.eu/>) yra Europos šalių skaitmeninto kultūros paveldo paieškos sistema, suteikianti galimybę rasti milijonus teksto, garso ir vaizdo dokumentų, bei meno kūrinių. Galima atlikti išplėstinę paiešką pagal įvairius paieškos kriterijus. Šioje paieškos sistemoje galima rasti ir Lietuvos skaitmeninto kultūros paveldo dokumentų.

2. Epaveldas (<http://www.epaveldas.lt/home>) – Lietuvos bibliotekų, archyvų ir muziejų skaitmeninto kultūros paveldo duomenų bazė, suteikianti prieigą visiems prie tūkstančių meno kūrinių, knygų, laikraščių, rankraščių tekstų, žemėlapių, garso įrašų, archyvinų dokumentų, bažnytinių gimimo, santuokos ir mirties metrikų. Duomenų bazė nuolat pildoma skaitmenintais dokumentais. Galima atlikti paprastą ar išplėstinę paiešką ir tikslinti gautus rezultatus pagal dokumentų rūšį (garsas, vaizdas, tekstas), laikotarpį, tiekėją, autorių ir vietovę.

4.9. pav. Epaveldas paieškos rezultatų langas

1. Lituaniškos paveldo informacinė sistema „Aruodai“ (<http://www.aruodai.lt>) skirta Lietuvos kultūros paveldui kaupti ir saugoti. Šią sistemą sudaro pagrindinė saugykla, geografijos bankas, vaizdo ir garso archyvas, personalijų bankas, raktažodžių vardynas, terminų tezasas, lietuvių pasakojamosios tautosakos elektroninis katalogas, lietuvių dainuojamosios tautosakos elektroninis katalogas ir bibliografijos katalogas.

Pagrindinėje saugykloje saugomi kalbos, folkloro, archeologijos, etnologijos, istorijos tekstiniai duomenys. Šiuo metu yra apie 1760 viso teksto įrašų. Norint atlikti paiešką, reikėtų spragtelėti paieškos nuorodas: *Bendroji, Tipologinė* arba *Kompleksinė*.

2. Pergamentų skaitmeninių vaizdų archyvas (<http://www.mab.lt/pergamentai/>) sukurtas naudojantis Lietuvos mokslų akademijos Vrublevskių bibliotekos fondu. Šiame archyve publikuoti 123 pergamentai. Galima atlikti paiešką ir naudotis asmenvardžių, vietovardžių rodyklėmis.

3. Pergamentų kolekcija (<http://pergamentai.mch.mii.lt/pergamentai.lt.htm>) sukurta, naudojantis Lietuvos nacionalinės Martyno Mažvydo bibliotekos fondu. Kolekciją sudaro 144 pergamentai (istoriniai Lietuvos, Prancūzijos ir Italijos dokumentai, Popiežių raštai bei kiti dokumentai).

4. Vilniaus universiteto skaitmeninės kolekcijos (<http://www.mb.vu.lt/sk-kolekcijos>) tinklalapyje galima rasti viso teksto knygų (senieji lietuvių raštijos paminklai, taip pat ir pirmoji lietuviška knyga), žemėlapių, pergamentų, nuotraukų, autografų ir kitų skaitmenintų dokumentų kolekcijų.

4.6. HUMANITARINIŲ IR SOCIALINIŲ MOKSLŲ ŠALTINIAI LIETUVOS BIBLIOTEKOSE

Lietuvos bibliotekos siūlo įvairių šaltinių, skirtų studijoms ir mokslui. Ankstesniuose skyriuose pateikta informacija apie Lietuvos bibliotekose kuriamas arba prenumeruojamas viso teksto duomenų bazes, kuriomis galima naudotis institucijų interneto tinkle ir per nuotolinę prieigą.

Šiame skyriuje informuojama apie duomenų bazes, kuriose galima sužinoti apie bibliotekose esančius įvairių rūšių šaltinius (knygas, straipsnius, garso, vaizdo, archyvinis ir kitus dokumentus). Dažnai duomenų bazėse dokumentus galima užsakyti ir, atėjus į bibliotekas, juos pasiskolinti į namus ar skaityti skaityklose. Bibliotekose taip pat sukurtos sąlygos patogiai naudotis visais bibliotekų ištekliais (bibliotekos ir prenumeruojamomis duomenų bazėmis, spausdintomis knygomis ir kt. dokumentais), reikiamomis kompiuterinėmis technologijomis (skeneriais, spausdintuvais ir kt.), rinkti patikimą informaciją bei rašyti rašto darbus.

4.6.1. BIBLIOTEKŲ ELEKTRONINIAI KATALOGAI

Norint sužinoti, kokie humanitarinių ir socialinių mokslų šaltiniai yra saugomi bibliotekų fonduose, reikia pasinaudoti bibliotekų katalogais. Bibliotekų elektroniniuose kataloguose galima rasti skaitytojams aktualiausias leidinius ir kitus dokumentus, atlikus paiešką pagal autorių, pavadinimą, raktinius žodžius ir kt. Paiešką galima atlikti konkrečios bibliotekos elektroniniame kataloge arba suvestiniuose bibliotekų kataloguose. Atlikus paiešką el. kataloguose, galima sužinoti informaciją apie leidinį ir jo išdavimo sąlygas, rasti nuorodas į elektroninius viso teksto leidinius. Prisiregistravus el. kataloge, taip pat galima leidinius užsakyti ar rezervuoti internetu, peržiūrėti iš bibliotekos pasiskolintų leidinių sąrašą ir grąžinimo terminus, esant galimybei šiuos terminus pratęsti.

1. Akademinėse bibliotekose (universitetų, mokslo institutų, kolegijų bibliotekos ir Lietuvos mokslų akademijos Vrublevskių biblioteka) yra naudojama informacinė sistema ALEPH, todėl visų el. katalogų aplinka, paieška ir kitos funkcijos yra vienodos. Akademinių bibliotekų elektroninių katalogų nuorodas galima rasti bibliotekų interneto svetainėse. Atsivėrus kurios nors akademinės bibliotekos el. katalogą (pvz.: <http://lanka.vu.lt>) ir spragtelėjus nuorodą *Ištekliai*, galima matyti visų akademinių bibliotekų kuriamų el. katalogų ir kitų duomenų bazių nuorodas. Bendrą paiešką visų akademinių bibliotekų el. kataloguose galima atlikti *Lietuvos virtualiojoje bibliotekoje* (<http://www.lvb.lt>).

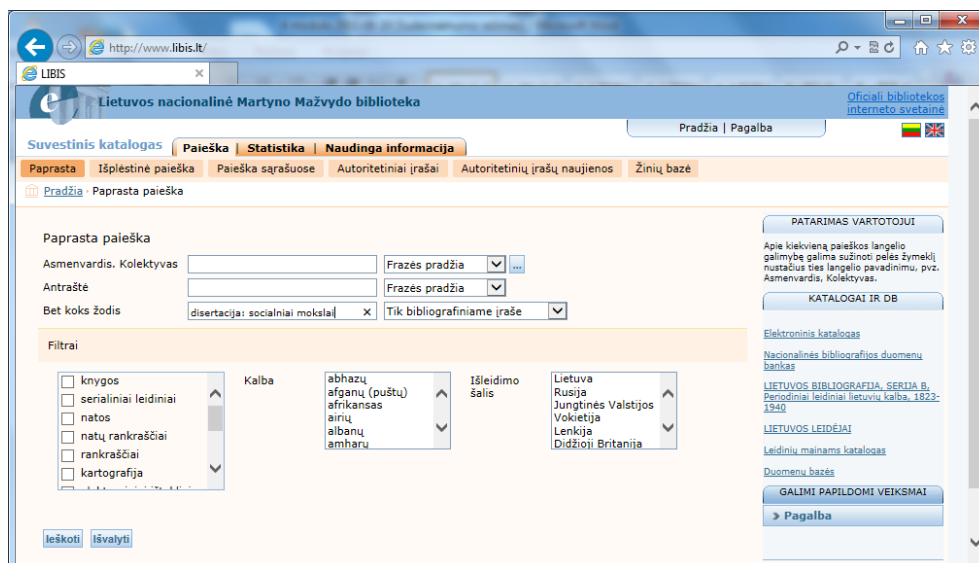
Prisijungti prie akademinės bibliotekos el. katalogo galima registruotiems akademinių institucijų skaitytojams (universitetų studentams, dėstytojams ir kt. darbuotojams).

#	Autorius	Dok.rūšis	Antraštė	Metai	UDK	Saugojimo v./Egz.	Šifras
1		Knyga	17 (2013). Kultūros paminklai.	2013	719(474.5)(051)	Profesorių skaitykla(1/ 0)	Ž010030
2		Knyga	2013 m. pavasarinis aplinkraštis ir 52-oji aukų apyskaita. Aplinkraštis ir ... apyskaita /Mažosios Lietuvos fondas.	2013	908.474.5(051)	Lituanistikos skaitykla(1/ 0)	3/Ma741
3	Okawa, Ryuho.	Knyga	Amžinybės dėsniai : multidimensinės visatos paslapčių pažinimas / Ryuho Okawa ; [iš anglų kalbos vertė Andrius Rondomanskis].	2013	129	Laisvalaikio skaitykla(1/ 1)	1/Ok07
4	Čigriejus, Henrikas Algis,	Knyga	Atidaryk, kaimyne : eilėraščių ir novelių rinktinė / Henrikas Algis Čigriejus.	2013	821.172-1	Abonementas(1/ 0)	Č61
5		Knyga	Atminties daugiasluoksniškumas : miestas, valstybė, regionas / sudarytojas Ahydas Nikžentaitis.	2013	008	Istorijos fakultetas(1/ 0) Lituanistikos skaitykla(1/ 0)	NAF008/Ai29
6	Schrijvers, Joseph.	Knyga	Atsidavimas Dievui : dvasinės ramybės aukštumų vadovas / Joseph Schryvers ;	2013	248.1	Saugykla(2/ 0)	C83780

4.10. pav. VU bibliotekos paieškos rezultatų langas

Kai kurių akademinių bibliotekų el. kataloguose aprašyti ne visi fonduose saugomi leidiniai (pvz. seniai išleisti ar archyvinių kolekcijų), todėl reikėtų nepamiršti tokių leidinių paiešką atlikti bibliotekų korteliniuose kataloguose. Taip pat svarbu prisiminti, kad el. kataloguose aprašomi tik bibliotekų fonduose esantys leidiniai ir juose nereikėtų ieškoti straipsnių ar knygų skyrių.

2. Viešosiose bibliotekose taip pat galima rasti humanitarinių ir socialinių mokslų šaltinių. Lietuvos nacionalinės M. Mažvydo bibliotekos, Lietuvos viešųjų ir valstybinės reikšmės bibliotekų fonduose esančius leidinius ir kitus dokumentus galima rasti jų atskiruose kataloguose arba suvestiniame kataloge LIBIS (<http://www.libis.lt>). Kadangi nacionalinė biblioteka ir dar 5 kitos bibliotekos gauna Lietuvoje leidžiamų leidinių privalomuosius egzempliorius, LIBIS kataloge galite sužinoti apie visus Lietuvoje išleistus leidinius. Prisijungti prie LIBIS galima, turint skaitytojo pažymėjimą. Daugiau informacijos: <http://www.ibiblioteka.lt/>.

4.11. pav. LIBIS katalogo paieškos langas

Visų bibliotekų paslaugomis ir leidiniais galima naudotis bibliotekų skaityklose. Leidinius į namus galima skolintis, esant registruotu bibliotekos skaitytoju. Norint pasiskolinti leidinių iš kitų bibliotekų, galima pasinaudoti Lietuvos ar tarptautiniu tarpbibliotekiniu abonementu. Tereikia turėti informaciją apie dominančius leidinius ir kreiptis į savo biblioteką. Tikslesnė informacija apie tarpbibliotekinio abonemento paslaugas teikiama bibliotekų interneto svetainėse.

4.6.2. KITOS BIBLIOTEKŲ KURIAMOS DUOMENŲ BAZĖS

1. Lietuvos universitetų ir mokslo institutų publikacijų duomenų bazėse (PDB) galima sužinoti informaciją apie šių institucijų darbuotojų visas paskelbtas publikacijas (mokslo straipsnius, monografijas, mokomuosius leidinius, konferencijų pranešimus ir kt.). Nuorodas į konkrečių institucijų PDB galima rasti institucijų bibliotekų svetainėse. Atsivėrus kurios nors akademinės bibliotekos el. katalogą ir spragtelėjus nuorodą *Ištekliai*, galima matyti visų akademinė bibliotekų kuriamų el. katalogų, PDB ir kitų duomenų bazių nuorodas. Bendrą paiešką visose institucijų publikacijų duomenų bazėse galima *Lietuvos virtualioje bibliotekoje*.

PDB pateikiama išsami bibliografinė informacija (publikacijų autoriai, pavadinimas, šaltinis ir kt.) ir nuorodos į viso teksto publikacijas, jeigu jos yra laisvai prieinamos internete. Jeigu pateikiama tik bibliografinė informacija, galima publikacijos šaltinio (žurnalo, konferencijų leidinio ir pan.) ieškoti bibliotekų el. kataloguose.

PDB skirtos ne tik paieškai, bet ir mokslo rezultatams vertinti bei administruoti. Publikacijos institucijose dažniausiai registruojamos privaloma tvarka ir, naudojantis PDB, rengiami oficialūs darbuotojų

publikacijų sąrašai, ataskaitos ir kt. PDB mokslo rezultatams vertinti ir administruoti skirtas tinklalapis <http://pdb.library.lt>. Institucijų darbuotojai prisijungę šiame tinklalapyje, gali peržiūrėti savo publikacijų sąrašus ir statistiką.

2. Nacionalinės bibliografijos duomenų bankas (<http://www.libis.lt:8082/>) yra Lietuvos nacionalinės M. Mažvydo bibliotekos kuriama duomenų bazė, kurioje galima rasti virš 2 mln. bibliografinių įrašų:

- dokumentų, publikuotų Lietuvoje nuo 1998 m.;
- straipsnių, publikuotų Lietuvoje nuo 2003 m. (apie 1994-2002 m. Lietuvoje publikuotus straipsnius galima sužinoti archyve http://www3.lrs.lt:10000/pls/bkc/bkc_web.login);
- Lituanikos publikacijų, išleistų nuo 2003 m.;
- dokumentų jidiš ir hebrajų kalba;
- senosios lietuviškos spaudos.

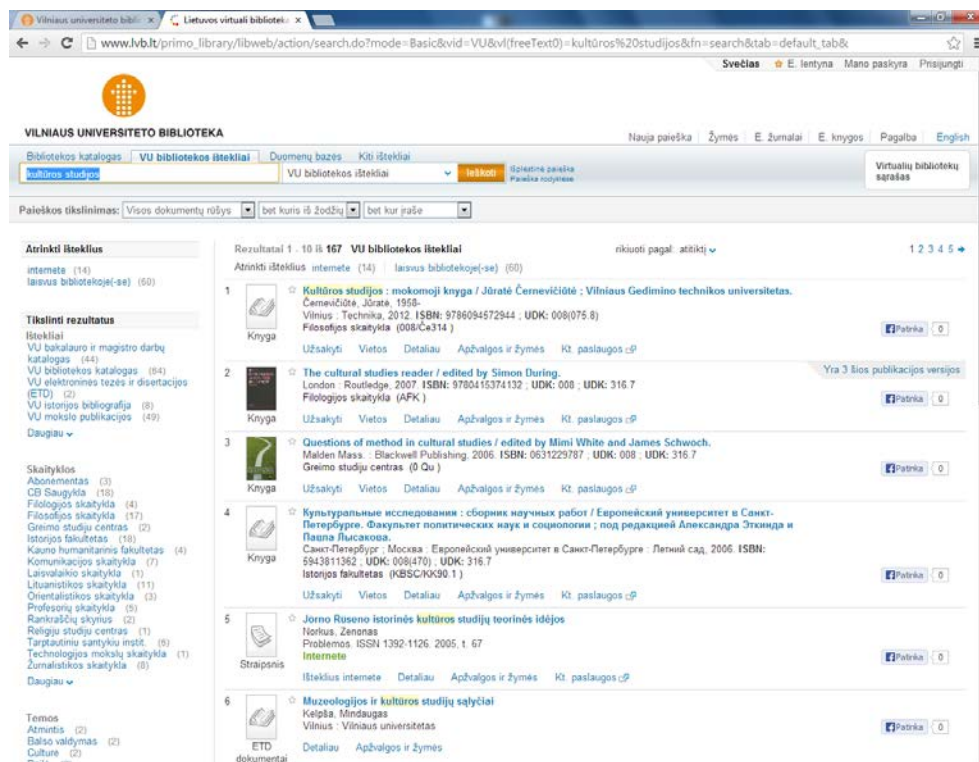
Daugiau informacijos apie duomenų bazę: <http://www.lnb.lt/katalogai/nbdb>.

4.7. BENDROJI INFORMACIJOS ŠALTINIŲ PAIEŠKA LIETUVOS VIRTUALIOSE BIBLIOTEKOSE

Lietuvoje suteikiama prieiga prie įvairiausių šaltinių, skirtų studijoms ir mokslui. Galima naudotis bibliotekose sukauptais dokumentais, elektroniniais šaltiniais prenumeruojamose ar atviros prieigos duomenų bazėse bei paieškos sistemose. Norint rasti patikimą informaciją, tikslinga atlikti paiešką daugelyje duomenų bazių ir bibliotekų, tačiau tam reikia nepamiršti įvairių šaltinių ir sugaišti nemažai laiko. Siekiant informacijos paieškos paprastumo ir patogumo, Lietuvos akademinėse institucijose kuriamos virtualios bibliotekos. Tai informacijos paieškos sistemos, kuriose galima vienu metu atlikti paiešką daugelyje informacijos šaltinių ir duomenų bazių.

1. Institucinės virtualios bibliotekos (IVB) yra akademinų bibliotekų informacijos paieškos sistemos. IVB nuorodas galima rasti tinklalapyje http://www.lvb.lt/primo_library/libweb/static_htmls/lvblast_lt_LT.html. IVB galima atlikti paiešką institucijos nustatytuose ištekliuose, dažniausiai – bibliotekos kuriamuose ištekliuose (elektroniniame kataloge, publikacijų duomenų bazėje, elektroninių tezių ir disertacijų duomenų bazėje ir kt.), bibliotekos prenumeruojamose duomenų bazėse ir kituose ištekliuose (dažniausiai atvirosios prieigos šaltiniuose). Dažnai IVB taip pat pateikiamas paieškos skirtukas bibliotekos elektroniniame kataloge, kad būtų galima greitai rasti tik bibliotekoje esančius leidinius.

Atlikus paiešką bibliotekos ištekliuose, pateikiamas rastų dokumentų sąrašas. Šiame sąrašė matoma informacija apie rastus dokumentus, jų rūšis (knyga, ETD, straipsnis ir kt.) ir jų gavimo būdą (saugojimo vieta bibliotekoje ar interneto nuoroda į viso teksto dokumentą). Kartais paieškos rezultatų sąrašė pateikiamas tik bibliografinis aprašas (šalia dokumento nenurodyta saugojimo vieta bibliotekoje ir interneto nuoroda) – tai informacija iš publikacijų duomenų bazės. Norint gauti viso teksto dokumentą, reikia bibliografiniame apraše rasti dokumento šaltinį (leidinio pavadinimą, kuriame jis publikuotas) ir pagal jį atlikti paiešką bibliotekų kataloguose. Paieškos rezultatų lange dar galima tikslinti rezultatus ir pasirinkti viso teksto leidinius (spragtelėjus *internete*) arba leidinius, kurių neskaityti kiti skaitytojai (*laisvus bibliotekose*).

4.12. pav. VU virtualios bibliotekos paieškos rezultatų langas

Naudojantis IVB svečio teisėmis, galima naudotis svečio *e.lentyna*, t.y. peržiūrėti paieškos užklausas, naudoti RSS, laikinai išsaugoti leidinių aprašus bei juos spausdinti, siųsti el. paštu ar išsaugoti informacijos tvarkymo priemonėmis (*RefWorks*, *EndNote* ir kt.). Prisijungus prie savo institucijos virtualios bibliotekos, galima:

- užsakyti knygas iš savo institucijos bibliotekos;
- naudotis savo paskyra (peržiūrėti bibliotekoje pasiskolintų knygų sąrašą ir grąžinimo terminus, esant galimybei grąžinimo terminus pratęsti, atšaukti užsakymus);
- naudotis savo *e.lentyna*;
- rašyti komentarus ir naudotis žymėmis.

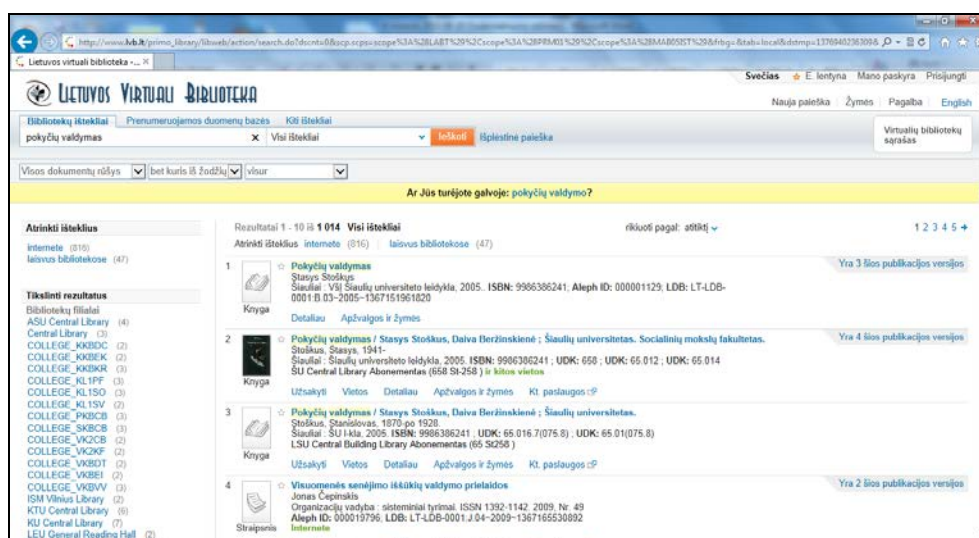
Daugiau apie tai galima sužinoti IVB pagalbos puslapiuose.

Atlikus paiešką prenumeruojamose duomenų bazėse, gaunami rezultatai iš visų institucijoje prenumeruojamų duomenų bazių. Rezultatus galima tikslinti, pasirenkant konkrečias duomenų bazes, pagal temas, autorius, leidimo metus ir kt. Viso teksto publikacijas galima gauti spragtelėjus *Ištekliai internete*. Kadangi prenumeruojamose duomenų bazėse gali būti viso teksto publikacijų ar bibliografinių aprašų, tikslesnę informaciją apie dominančias publikacijas galima sužinoti šalia įrašo spragtelėjus *Detaliau*.

Svarbu žinoti, kad viso teksto publikacijas galima gauti, esant duomenų bazės prenumeruojančios institucijos interneto tinkle arba prisijungus prie jo per nuotolinę prieigą (per institucijos VPN ar kt.).

2. Lietuvos virtuali biblioteka (<http://www.lvb.lt>) yra bendroji informacijos paieškos sistema visų Lietuvos akademinėjų bibliotekų ištekliuose. Šioje sistemoje galima atlikti paiešką visų arba pasirinktų institucijų ištekliuose.

Atlikus paiešką bibliotekų ištekliuose, gaunami rezultatai iš visų akademinėjų bibliotekų kuriamų duomenų bazių (bibliotekų elektroninių katalogų, publikacijų duomenų bazių, elektroninių tezių ir disertacijų) ir taip pat iš duomenų bazių *eLABa* ir *Lituanistika*. Tokiu atveju, galima sužinoti ar Lietuvos akademinėse bibliotekose yra dominanti knyga arba kokias publikacijas dominančia tema yra parašę Lietuvos mokslininkai, kokie studijų baigiamieji darbai yra apginti Lietuvos institucijose ir kt.

4.13. pav. Lietuvos virtualios bibliotekos paieškos rezultatų langas

Konkrečių bibliotekų ar duomenų bazių ištekliuose galima ieškoti, šalia paieškos laukelio spragtelėjus *Visi ištekčiai* ir pasirinkus reikalingą instituciją ar duomenų bazę. Paieškos rezultatus galima tikslinti, išsaugoti ir atlikti kitas funkcijas kaip ir institucinėse virtualiose bibliotekose. Norint atlikti paiešką prenumeruojamose duomenų bazėse ar kituose ištekliuose, pirmiausia reikėtų pasirinkti instituciją ar išteklius.

4.8. REKOMENDUOJAMA LITERATŪRA

- KAUNAITĖ, D.; KUBILIENĖ, D.; SABALIONYTĖ, E. ir kt. (2003). *Paieškos duomenų bazėse EBSCO Publishing ir Springer LINK vadovas*. [interaktyvus]. Kaunas: Smaltija. Prieiga per internetą: <http://www.lmba.lt/sites/default/files/1sk_ebsco.pdf>. ISBN 9955-551-14-3.
- ŠARLAUSKIENĖ, L. *RefWorks vartotojo vadovas* [interaktyvus] (2013). Prieiga per internetą: <<http://www.asu.lt/file.doc?id=42300>>.
- TAUTKEVIČIENĖ, G.; BURBAITĖ, L.; DZINGIENĖ, V. ir kt. (2010). *Naudojimasis elektroniniais mokslo informacijos šaltiniais (duomenų bazėmis): mokomoji knyga* [interaktyvus]. Vilnius. Prieiga per internetą <<http://www.lmba.lt/node/8178>>. ISBN 978-609-95149-1-8
- TAUTKEVIČIENĖ, G.; ŠARLAUSKIENĖ, L.; DZINGIENĖ, V. (2007). *Informacijos ištekliai šiuolaikinėms studijoms ir mokslui* [interaktyvus]. Prieiga per internetą: <<http://biblioteka.ktu.edu/kursas/default.html>>.

4.9. PRAKTINĖS UŽDUOTYS

1 per aktinė užduotis

Atlikite paiešką *EBSCO Publishing* duomenų bazėse *Academic Search Complete* ir *Business Search Complete* (<http://search.epnet.com/>). Raskite mokslinius viso teksto straipsnius apie pokyčių valdymą, publikuotus per paskutiniuosius penkerius metus. Parašykite rastų straipsnių skaičių. Išsaugokite vieną viso teksto straipsnį ir bibliografinį aprašą informacijos tvarkymo įrankyje *RefWorks*.

2 praktinė užduotis

Atlikite paiešką *Lietuvos virtualioje bibliotekoje* (<http://www.lvb.lt>). Raskite straipsnius apie pokyčių valdymą, publikuotus per paskutiniuosius penkerius metus. Atrinkite viso teksto straipsnius. Parašykite rastų straipsnių skaičių. Išsaugokite vieną viso teksto straipsnį ir bibliografinį aprašą informacijos tvarkymo įrankyje *RefWorks*.

4.10. PRAKTINIŲ UŽDUOČIŲ ATLIKIMO APRAŠYMAI

1 praktinė užduotis

Atlikite paiešką *EBSCO Publishing* duomenų bazėse *Academic Search Complete* ir *Business Search Complete* (<http://search.epnet.com/>). Raskite mokslinius viso teksto straipsnius apie pokyčių valdymą, publikuotus per paskutiniuosius penkerius metus. Parašykite rastų straipsnių skaičių. Išsaugokite vieną viso teksto straipsnį ir bibliografinį aprašą informacijos tvarkymo įrankyje *RefWorks*.

Užduoties atlikimo aprašymas

1. Atsiverskite *EBSCO Publishing* duomenų bazėse tinklalapį <http://search.epnet.com/> (norėdami naudotis duomenų baze turite būti universiteto kompiuteriniame tinkle arba prisijungti prie jo per universiteto VPN ar kitais būdais arba turite prisijungti prie duomenų bazes su universiteto bibliotekoje gautu slaptažodžiu).
2. Atsivėrusiame puslapyje spragtelėkite *EBSCO Host Web*.
3. Atsivėrusiame puslapyje pažymėkite varnele *Academic Search Complete* ir *Business Search Complete*. Spragtelėkite *Continue*.
4. Atsivėrusiame puslapyje paieškos lange:
 - įrašykite raktinius žodžius *Change Management* (galima rašyti ir kitomis kalbomis),
 - varnele pažymėkite *Full Text* ir *Scholarly (PeerReviewed) Journals*,
 - Langeluose *Published Date* parašykite *2010 - 2013*
 - Spragtelėkite *Search*.
5. Atsivėrusiame rastų rezultatų puslapyje kairėje pusėje matysite rastų straipsnių skaičių.
6. Išsaugokite vieną viso teksto straipsnį ir bibliografinį aprašą informacijos tvarkymo įrankyje *RefWorks*. Kaip naudotis *RefWorks* sužinosite instrukcijoje: <http://www.asu.lt/file.doc?id=42300>. Kaip parsiusiti įrašą ir straipsnį iš *EBSCO Publishing* duomenų bazių sužinosite instrukcijoje: <http://www.asu.lt/file.doc?id=55116>.

2 praktinė užduotis

Atlikite paiešką *Lietuvos virtualioje bibliotekoje* (<http://www.lvb.lt>). Raskite straipsnius apie pokyčių valdymą, publikuotus per paskutiniuosius penkerius metus. Atrinkite viso teksto straipsnius. Parašykite rastų straipsnių skaičių. Išsaugokite vieną viso teksto straipsnį ir bibliografinį aprašą informacijos tvarkymo įrankyje *RefWorks*.

Užduoties atlikimo aprašymas

1. Atsiverskite *Lietuvos virtualios bibliotekos* tinklalapį <http://www.lvb.lt>.
2. Atsivėrusiame puslapyje šalia paieškos langelio spragtelėkite *Išplėstinė paieška*.
3. Atsivėrusiame puslapyje paieškos langelyje įrašykite raktinius žodžius *Change Management* (galima rašyti ir kitomis kalbomis), o paieškos langelyje *Metai* pasirinkite *Per paskutinius penkerius metus*.
4. Atsivėrusiame rastų rezultatų puslapyje matysite rastus rezultatus. Kairėje puslapio puslapyje skiltyje *Atrinkti išteklius* spragtelėkite *Internetė*. Po to skiltyje *Dokumentų rūšys* spragtelėkite *Straipsniai*.
5. Išsaugokite vieną viso teksto straipsnį ir bibliografinį aprašą informacijos tvarkymo įrankyje *RefWorks*. Kaip naudotis *RefWorks* sužinosite instrukcijoje: <http://www.asu.lt/file.doc?id=42300>. Kaip parsisiųsti įrašą ir straipsnį iš *Lietuvos virtualios bibliotekos* sužinosite instrukcijoje: <http://www.asu.lt/file.doc?id=55200>.

Gintarė Tautkevičienė, Jolanta Šinkūnienė,
Nijolė Kolesinskienė, Lina Šarlauskienė

**Socialinių ir humanitarinių mokslų elektroninės informacijos valdymas
ir mokslo darbų kokybė**

Mokomoji knyga

2014-02-20, 13 sp.l

Parengė UAB „POKYČIŲ VALDYMAS“, Marvelės g. 48A, Kaunas